T.C.

GEBZE TEKNİK ÜNİVERSİTESİ

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

KARYAĞDI BABA TEKKESİ RESTORASYON PROJESİ

MELİKE TAŞKAYA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MİMARLIK ANABİLİM DALI

GEBZE

2021

T.C.

GEBZE TEKNİK ÜNİVERSİTESİ

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

KARYAĞDI BABA TEKKESİ RESTORASYON PROJESİ

MELİKE TAŞKAYA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MİMARLIK ANABİLİM DALI

DANIŞMANI

DR. ÖĞR. ÜYESİ MİNE TOPÇUBAŞI

GEBZE

2021

T.R.

GEBZE TECHNICAL UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL OF NATURAL AND APPLIED SCIENCES

RESTORATION PROJECT OF KARYAĞDI BABA LOGDE

MELİKE TAŞKAYA

A THESIS SUBMITTED FOR THE DEGREE OF

MASTER OF SCIENCE

DEPARTMENT OF ARCHITECTURE

THESIS SUPERVISOR

ASSIST. PROF. DR. MİNE TOPÇUBAŞI

GEBZE

2021

GEBZE TEKNİK ÜNİVERSİTESİ	**YÜKSEK LİSANS JÜRİ ONAY FORMU**

GTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun 08/07/2021 tarih ve 2021/32 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından 25/10/2021 tarihinde tez savunma sınavı yapılan Melike Taşkaya'nın tez çalışması Mimarlık Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir.

JÜRİ

ÜYE
(TEZ DANIŞMANI) : Dr. Öğr. Üyesi Mine Topçubaşı

ÜYE : Prof. Dr. Elif Özlem Aydın Oral

ÜYE : Doç. Dr. Mine Esmer

ONAY

Gebze Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun

……../……../…… tarih ve ……../…….. sayılı kararı.

ÖZET

Bektaşilik tarikatının tarihinde yaşanan 1826 yılında Bektaşiliğin yasaklanması ve 1925 yılında tekke ve tarikatların kapatılması gibi olaylar İstanbul'un Eyüp semtinde şehre hakim yüksek bir noktada Pierre Loti'de konumlanmış olan 18. yüzyılda inşa edilmiş Karyağdı (Mehmet Ali Baba) tekkesini de etkilemiştir. 1826 yılında yıkılmış daha sonra yeniden inşa edilmiş fakat atıl durumda kalmış ve özgün niteliklerini kaybetmiştir. Karyağdı Baba Tekkesi bir kültürün temsilcisi olduğu için önemli bir yapıdır. Osman toplumunda önemli bir yaşam şeklinin yansımasıdır. Bulunduğu bölgenin yerleşim dokusu hakkında bilgi vermesi de mimari açıdan önemini artırmaktadır. Çalışmanın amacı Karyağdı Baba tekkesinin kültürüne en uygun şekilde projelendirmesi için gerekli restitüsyon araştırmasını yapmak, İstanbul'daki Bektaşi tekkelerini yapılacak restitüsyon projesine temel olacak şekilde tipolojik olarak araştırmak ve aynı geçmişe sahip tekkelere kaynak oluşturmaktır.

Bu bağlamda birinci bölümde çalışmanın amacı ve kapsamından bahsedilmiş, ikinci bölümde Bektaşiliğin doğuşu ve gelişimi anlatılmıştır. Üçüncü bölümde ise tekkelerin mimari özellikleri anlatıldıktan sonra örnek olarak seçilen Bektaşi tekkeleri incelenmiştir. Çalışmanın son bölümü olan dördüncü bölümde ise Karyağdı Baba tekkesi öncelikle tarihsel sonra mimari olarak incelenmiştir. Rölöve çizimleri, restitüsyon çizimleri malzeme analizleri, dönem analizleri, hasar analizleri, müdahale önerileri hazırlanmıştır, müze tekke işlevi verilerek ziyaretgah özelliğinin korunması amaçlanmış ve restorasyon projesi ile son bulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Karyağdı Baba, Tekke, Bektaşilik, Restorasyon.

SUMMARY

In the history of the Bektashi Sect, events such as the prohibition of Bektashism in 1826 and the closure of dervish lodges and sects in 1925 also influenced The Karyağdı (Mehmet Ali Baba) Lodge, built in the 18th century in Pierre Loti, located on a high point overlooking İstanbul, in Eyüp district.

After having been demolished in 1826, Karyağdı (Mehmet Ali Baba) Lodge was reconstructed, however, it remained unserviceable and lost its originality. Being the representative of some culture, Karyagdi Baba Lodge is a significant building. It is a reflection of a substantial life style in Ottoman Society. The fact that it also gives information about the settlement pattern of the region in which it is located increases its importance in terms of architecture.

The aims of this study are to make the essential restitution research so as to project The Karyagdı Baba Lodge in the most appropriate way for its culture, to research The Bektashi Lodges in Istanbul typologically as a basis for the restitution project to be made, and to form a source for the dervish lodges which have the same history.

In this context, the aim and content of the study were mentioned in the first part. The birth and the development of Bektashism were explained in the second part. In the third chapter, after described of their architectural characteristics, the Bektashi Lodges selected as examples were analysed. In the fourth chapter, which is the last part of the study, Karyagdı Baba Dervish Lodge was primarily studied historically and then architecturally. Survey drawings, restitution drawings, material analysis, period analysis, damage analysis, enhancement and intervention proposals, were prepared. Besides, with this study, it is aimed to protect their visiting place characteristics by giving them a “museum dervish lodge” function, and the study concluded with the restoration project.

Keywords: Karyagdı Baba, Dervish lodge, Bektashism, Restoration

TEŞEKKÜR

Başta bu çalışmayı yaparken beni destekleyen ve yol gösteren tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Mine TOPÇUBAŞI'na;

Beni sadece akademik olarak değil, hayatımın her alanında destekleyen, yardımcı olan ve arkamda duran annem Selime TAŞKAYA, babam İbrahim TAŞKAYA, abim İsmail TAŞKAYA ve ablalarım Mehtap TAŞKAYA ve Aysun ÖZEL'e;

Alan çalışmalarında benden yardımlarını esirgemeyen değerli arkadaşım Şahranur KAPOĞLU'na teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	v
SUMMARY	vi
TEŞEKKÜR	vii
İÇİNDEKİLER	viii
SİMGELER ve KISALTMALAR DİZİNİ	x
ŞEKİLLER DİZİNİ	xi
TABLOLAR DİZİNİ	xvii
1. GİRİŞ	1
1.1. Amaç	2
1.2. Kapsam ve Yöntem	2
2. BEKTAŞİLİĞİN DOĞUŞU VE GELİŞİMİ	4
2.1. Hacı Bektaş Veli ve Bektaşiliğin Doğuşu	4
2.2. Balım Sultan ile Bektaşiliğin Gelişimi	6
3. BEKTAŞİ TEKKELERİNİN MİMARİ ÖZELLİKLERİ VE İSTANBUL BEKTAŞİ TEKKELERİ	9
3.1. Bektaşi Tekkelerinin Mimari Özellikleri	9
3.1.1. Anadolu'da Selçuklu Devri ve Beylikler Döneminde Tekkeler	10
3.1.2. Osmanlı Döneminde Tekkeler	13
3.2. İstanbul Bektaşi Tekkeleri	19
3.2.1. Caferabad Tekkesi (Beyoğlu)	19
3.2.2. Karaağaç Tekkesi (Beyoğlu)	24
3.2.3. Kıncı Baba Tekkesi (Üsküdar)	26
3.2.4. Mürüvvet Baba Tekkesi (Üsküdar)	28
3.2.5. Yarımca Baba Tekkesi (Üsküdar)	29
3.2.6. Şehitlik Tekkesi (Rumelihisarı)	30
3.2.7. Emin Baba Tekkesi (Eyüp)	32

3.3. Bölüm Sonucu 38
4. KARYAĞDI BABA BEKTAŞİ TEKKESİ 47
4.1. Yapının Konumu ve Tarihçesi 47
4.1.1. Yapının Konumu 47
4.1.2. Yapının Tarihçesi 48
4.2. Yapının Mimari Özellikleri 56
4.2.1. Vaziyet Özellikleri 56
4.2.2. Plan Özellikleri 58
4.3. Karyağdı Baba Tekkesi Rölöve İncelemesi 62
4.3.1. Vaziyet İncelemesi 62
4.3.2. Plan İncelemesi 64
4.3.3. Malzeme Analizleri 88
4.3.4. Hasar Analizleri 90
4.4. Karyağdı Baba Tekkesi Restitüsyon Araştırması 94
4.4.1. Dönem Analizleri 96
4.4.2. 1826-1920 Yılları Arası Restitüsyon İncelemesi 98
4.4.3. 1920-1978 Yılları Arası Restitüsyon İncelemesi 105
4.4.4. 1978 Yılı Sonrası Restitüsyon İncelemesi 111
4.5. Karyağdı Baba Tekkesi Restorasyon Projesi 116
4.5.1. Müdahale Önerileri 116
4.5.2. Karyağdı Baba Tekkesi Restorasyon Kararları 120
4.6. Çizimlere İlişkin Analizler 135
5. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME 188

KAYNAKLAR 192
ÖZGEÇMİŞ 196

SİMGELER ve KISALTMALAR DİZİNİ

Simgeler ve Kısaltmalar		**Açıklamalar**
cm	:	santimetre
ö.	:	ölüm
BOA	:	Başbakanlık Osmanlı Arşivi
EYSAM	:	Eyüpsultan Araştırma Merkezi

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil No:		Sayfa
3.1:	Afyon Boyalıköy Hankahı.	11
3.2:	Şeyh Şehabettin Sühreverdi Zaviyesi.	12
3.3:	Kayseri Köşk Medrese.	12
3.4:	Alanya Akşebe Sultan Türbesi.	13
3.5:	Atik Valide Külliyesi'nde yer alan tekke.	17
3.6:	Selimiye Tekkesi.	17
3.7:	Üsküdar Mevlevihanesi zemin kat ve 1. kat planı, Barihüda Tanrıkorur.	18
3.8:	Helvai Tekkesi planı.	18
3.9:	Beyoğlu mahalleleri ve Caferabad Tekkesi konumu.	19
3.10:	Bademli Tekkesi'nin 1826 sonrası kurucusu Münir Baba'nın temsili resmi.	20
3.11:	Bademli Tekkesi'nin 1970 yıllarına ulaşan yapı parçaları ve mezar taşları.	22
3.12:	Sütlüce'de Salaş Sokak'ta bulunan Bademli Tekkesi'nin kurucularından Şeyhülislam Damatzâde Feyzullah Efendi haziresi (1984 yılı).	22
3.13:	Şeyhülislam Damatzade Feyzullah Efendi haziresinin bugünkü hali.	23
3.14:	Caferabad Tekkesi'nin yerine inşa edilen Cemal Artüz İlkokulu.	23
3.15:	Beyoğlu mahalleleri ve Karaağaç Tekkesi konumu.	24
3.16:	Karaağaç Tekkesi son postnişini Hüseyin Zeki Baba.	25
3.17:	Karaağaç Tekkesi bugünkü hali.	26
3.18:	Üsküdar mahalleleri ve Kıncı Baba Tekkesi.	26
3.19:	Cevri Kalfa Camii önünde bulunan Kıncı Baba'ya ait mezar taşı ve Cami mihrap tarafında yer alan Kıncı Baba Tekkesi'nin kurucusu Şeyh İsmail Efendi'ye ait mezar taşı.	27

3.20:	Kıncı Baba (Feyzullah Baba) Tekkesi'nin yerine inşa edilen Cevri Kalfa Cami	28
3.21:	Üsküdar mahalleleri ve Yarımca Baba Tekkesi konumu.	29
3.22:	Yarımca Baba (Kelleci Bali) Tekkesi'nin yerine inşa edilen apartmanlar.	30
3.23:	XX. yüzyıl başlarında tekkenin Boğaziçi'nden görünüşü.	30
3.24:	XX. yüzyıl başlarında Şehitlik Tekkesi.	31
3.25:	Şehitlik Tekkesi rekonstrüksiyon projesi.	31
3.26:	Şehitlik Tekkesi.	32
3.27:	Eyüp mahalleleri ve Emin Baba Tekkesi konumu.	32
3.28:	Emin Baba Tekkesi'nin 1994 yılındaki durumu.	33
3.29:	Emin Baba Tekkesi'nin restorasyon sonrası durumu.	33
3.30:	1973 yılında Emin Baba Tekkesi.	34
3.31:	Emin Baba Tekkesi giriş cephesi (1990).	34
3.32:	Restorasyon sırasında Emin Baba Tekkesi.	35
3.33:	Emin Baba Tekkesi (1909-1968).	35
3.34:	Emin Baba Tekkesi (1909-1968).	35
3.35:	Emin Baba Tekkesi rölöve planı.	36
3.36:	Emin Baba Tekkesi haziresi.	37
3.37:	Rölöve sırasında orijinal ocak ve baca	37
3.38:	Emin Baba Tekkesi içinde yer alan ocağın restorasyondan sonraki durumu.	38
4.1:	Alman Mavileri harita.	48
4.2:	Karyağdı Baba Tekkesi Konumu.	48
4.3:	Mehmet Necip Baba'nın izinsiz bastığı metinlerle ilgili metin.	53
4.4:	Karyağdı Baba Tekkesi 1920 yılındaki hali.	56
4.5:	Tekkenin Haliç'e bakan cephesi – 2021.	57
4.6:	38 ada 5 parselde yapılan kazı çalışması ve cümle kapısının bulunduğu aks. – 2021.	58
4.7:	Avluda yer alan kuyu ve bileziği.	59
4.8:	Karyağdı Baba Tekkesi girişi ve koridor oluşturan duvar.	59

4.9:	Piyer Loti çevre düzenlemesinde yapılan teras.	60
4.10:	Çıkarılan temel kalıntıları ve bulunan insan iskeletinin konumu.	61
4.11:	Çıkarılan yeni temeller.	61
4.12:	Karyağdı Baba Sokak ve Ballı Baba Sokak görünüşü.	62
4.13:	Karyağdı Baba Tekkesi bahçe kapısı, haziresi, sarnıç, kuyu ve yapı kalıntıları.	63
4.14:	Yapı giriş kapısı ve merdivenleri.	64
4.15:	Z02 oda kapısı ve birinci kata çıkış merdivenleri.	65
4.16:	Z02 oda penceresi ve Z03 oda kapısı.	66
4.17:	Z03 oda kapısı, kapatılan kapılar ve oda tavanı.	67
4.18:	Z04 oda zemini ve tavanı, kapatılmış kapı ve pencere.	68
4.19:	Z05 numaralı oda kapısı ve pencere boşluğu.	69
4.20:	101 numaralı oda çıkış merdiveni, tavan kaplaması, bağdadi duvar ve kapatılmış kapı.	70
4.21:	102 numaralı oda giriş kapısı ve 103 numaralı oda kapısı.	71
4.22:	103 numaralı oda çöken tavan ve örülerek kapatılmış pencere.	72
4.23:	104 numaralı oda kapısı, pencere boşluğu ve tezgah, 105 numaralı oda tavanı ve görünüşü.	73
4.24:	Vaziyet planı rölöve çizimi.	75
4.25:	Zemin kat planı rölöve çizimi.	76
4.26:	1. kat planı rölöve çizimi.	77
4.27:	AA kesiti rölöve çizimi.	78
4.28:	BB kesiti rölöve çizimi.	79
4.29:	CC kesiti rölöve çizimi.	80
4.30:	DD kesiti rölöve çizimi.	81
4.31:	EE kesiti rölöve çizimi.	82
4.32:	FF kesiti rölöve çizimi.	83
4.33:	Kuzey görünüşü rölöve çizimi.	84
4.34:	Doğu görünüşü rölöve çizimi.	85
4.35:	Güney görünüşü rölöve çizimi.	86
4.36:	Batı görünüşü rölöve çizimi.	87

4.37: Karyağdı Baba Tekkesi 1920 yılı fotoğrafı. 95
4.38: 1826-1920 dönemi vaziyet planı restitüsyon çizimi. 101
4.39: 1826-1920 dönemi zemin kat restitüsyon çizimi. 102
4.40: 1826-1920 dönemi cihannüma restitüsyon çizimi. 103
4.41: 1826-1920 dönemi kesit-görünüş restitüsyon çizimleri. 104
4.42: 1920-1978 dönemi vaziyet planı restitüsyon çizimi. 107
4.43: 1920-1978 dönemi zemin kat planı restitüsyon çizimi. 108
4.44: 1920-1978 dönemi 1. kat restitüsyon çizimi. 109
4.45: 1920-1978 dönemi kesit-görünüş restitüsyon çizimleri. 110
4.46: 1978 sonrası vaziyet planı restitüsyon çizimi. 113
4.47: 1978 sonrası zemin ve birinci kat restitüsyon çizimi. 114
4.48: 1978 sonrası kesit-görünüş restitüsyon çizimi. 115
4.49: Karyağdı Baba restorasyon projesi vaziyet planı. 124
4.50: Karyağdı Baba restorasyon projesi zemin kat çizimi. 125
4.51: Karyağdı Baba restorasyon projesi birinci kat planı çizimi. 126
4.52: Karyağdı Baba restorasyon projesi AA kesiti çizimi. 127
4.53: Karyağdı Baba restorasyon projesi BB kesiti çizimi. 128
4.54: Karyağdı Baba restorasyon projesi CC kesiti çizimi. 129
4.55: Karyağdı Baba restorasyon projesi kuzey görünüşü çizimi. 130
4.56: Karyağdı Baba restorasyon projesi güney görünüşü çizimi. 131
4.57: Karyağdı Baba restorasyon projesi doğu görünüşü çizimi. 132
4.58: Karyağdı Baba restorasyon projesi batı görünüşü çizimi. 133
4.59: Karyağdı Baba restorasyon projesi detay çizimi. 134
4.60: Vaziyet Planı Malzeme Analizi. 136
4.61: Zemin Kat Planı Malzeme Analizi. 137
4.62: Birinci Kat Planı Malzeme Analizi. 138
4.63: AA Kesiti Malzeme Analizi. 139
4.64: BB Kesiti Malzeme Analizi. 140
4.65: CC Kesiti Malzeme Analizi. 141
4.66: DD Kesiti Malzeme Analizi. 142
4.67: EE Kesiti Malzeme Analizi. 143

4.68: FF Kesiti Malzeme Analizi. 144
4.69: Kuzey Görünüşü Malzeme Analizi. 145
4.70: Doğu Görünüşü Malzeme Analizi. 146
4.71: Güney Görünüşü Malzeme Analizi. 147
4.72: Batı Görünüşü Malzeme Analizi. 148
4.73: Vaziyet Planı Dönem Analizi. 149
4.74: Zemin Kat Planı Dönem Analizi. 150
4.75: 1. Kat Planı Dönem Analizi. 151
4.76: AA Kesiti Dönem Analizi. 152
4.77: BB Kesiti Dönem Analizi. 153
4.78: CC Kesiti Dönem Analizi. 154
4.79: DD Kesiti Dönem Analizi. 155
4.80: EE Kesiti Dönem Analizi. 156
4.81: FF Kesiti Dönem Analizi. 157
4.82: Kuzey Görünüşü Dönem Analizi. 158
4.83: Doğu Görünüşü Dönem Analizi. 159
4.84: Güney Görünüşü Dönem Analizi. 160
4.85: Batı Görünüşü Dönem Analizi. 161
4.86: Vaziyet Planı Hasar Analizi. 162
4.87: Zemin Kat Planı Hasar Analizi. 163
4.88: 1. Kat Planı Hasar Analizi. 164
4.89: AA Kesiti Hasar Analizi. 165
4.90: BB Kesiti Hasar Analizi. 166
4.91: CC Kesiti Hasar Analizi. 167
4.92: DD Kesiti Hasar Analizi. 168
4.93: EE Kesiti Hasar Analizi. 169
4.94: FF Kesiti Hasar Analizi. 170
4.95: Kuzey Görünüşü Hasar Analizi. 171
4.96: Doğu Görünüşü Hasar Analizi. 172
4.97: Güney Görünüşü Hasar Analizi. 173
4.98: Batı Görünüşü Hasar Analizi. 174

4.99:	Vaziyet Planı Müdahale Önerisi.	175
4.100:	Zemin Kat Planı Müdahale Önerisi.	176
4.101:	1. Kat Planı Müdahale Önerisi.	177
4.102:	AA Kesiti Müdahale Önerisi.	178
4.103:	BB Kesiti Müdahale Önerisi.	179
4.104:	CC Kesiti Müdahale Önerisi.	180
4.105:	DD Kesiti Müdahale Önerisi.	181
4.106:	EE Kesiti Müdahale Önerisi.	182
4.107:	FF Kesiti Müdahale Önerisi.	183
4.108:	Kuzey Görünüşü Müdahale Önerisi.	184
4.109:	Doğu Görünüşü Müdahale Önerisi.	185
4.110:	Güney Görünüşü Müdahale Önerisi.	186
4.111:	Batı Görünüşü Müdahale Önerisi.	187

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo No:		**Sayfa**
3.1:	Tekkelerin tarihlere göre incelenmesi tablosu.	43
3.2:	Tekkelerin karşılaştırılması tablosu 1.	44
3.3:	Tekkelerin karşılaştırılması tablosu 2.	45
4.1:	Restitüsyon dönem araştırması.	94

1. GİRİŞ

Tarihi yapılar bulunduğu bölgeye ve ait olduğu kültüre ait bilgileri taşımaktadır. Bulunduğu bölgedeki yaşayış biçimini yansıtmaktadır. Yine o bölgenin ve inşa edildiği zamanın mimarisi ile ilgili bilgi vermektedir. Yapılar eğer belli bir kültüre ait yapılar ise bu kültürün de kendi içindeki düzenini, yaşayış biçimini, sivil halk ile olan ilişkisini de içinde barındırmaktadır. Bektaşi kültürüne ait Karyağdı Baba Tekkesi de hem Bektaşi kültürüne kaynak oluşturduğu için, hem de bulunduğu bölgedeki sivil yaşamla ve sivil mimari ile ilişki kurabildiği ve tarihi bir değeri olduğu için araştırılmaya değer ve önemli bir yapıdır.

Bektaşiliğin zaman içerisinde geçirdiği değişimler, Bektaşiliğin yasaklanması, Bektaşi tekkelerinin kapatılması gibi olaylar Bektaşi tekkelerinde birçok değişime sebep olmuş, bazı tekkelerin tamamı bazılarının ise birimlerinden birkaçı yıkılmış, bu gelişmeler sırasında da birçok tekke kaybolmuştur. Varlığını koruyan tekkeler ise Bektaşi özelliklerini yitirmiş ve hatta Nakşibendi tarikatına devredilmiştir.

1826 yılında Yeniçeri ocağının kaldırılmasıyla birlikte Bektaşilik tarikatı da yeniçeriler ile bağlantılı olduğu düşünüldüğünden yasaklanmış, tarikata ait tekkelerin çoğu yıkılmış ve kapatılmıştır. Daha sonra canlandırılan bazı tekkeler olmuş yasakların devam ettiği süreç içinde Nakşibendi tarikatı adı altında faaliyetlerine devam etmiştir. 1925 yılında tekke ve zaviyelerin kapatılmasıyla diğer bütün tarikat tekkeleriyle birlikte Bektaşi tekkelerinin de resmen faaliyeti sonlanmıştır. Kapatmalar ve yıkımlar sonucunda özgün Bektaşi tekkesi mimarisi olarak çıkarımda bulunulabilecek kadar veri kalmamıştır ve günümüzde tescilli olup ihya edilmeyi bekleyen tekkelere rehberlik edecek bilgiler sınırlıdır.

Bu doğrultuda sadece Bektaşi tekkeleri mimarisini incelmek yeterli olmadığından tekke mimarisi genel olarak incelenmiş, Karyağdı Baba Tekkesinin restorasyonu için bilgi edinilmek amaçlanmıştır. Toparlanan bilgiler Karyağdı Baba Bektaşi Tekkesinin restitüsyon ve restorasyon çalışmalarına ön bilgi oluşturmuştur ve tarikat kültürüne en yakın ve en doğru plan şeması ve cephe tasarımının bulunmasına yardımcı olmuştur.

1.1. Amaç

Çalışmanın amacı, hâlihazırda resmi olarak tescillenmiş Karyağdı Baba Tekkesi'nin projelendirilebilmesi için en doğru ve en uygun plan şeması ve cephe tasarımını bulmak amacıyla çalışmalar yapmak, tekke mimarisi hakkındaki bilgileri bir araya toplamak, tekkelerin zamanla uğradığı değişimleri belirlemek ve bu değişimlerin günümüze nasıl yansıdığını incelemektir.

1.2. Kapsam ve Yöntem

Karyağdı Baba Tekkesi çalışmanın kapsamının büyük bir bölümünü oluşturmaktadır. Karyağdı Baba tekkesi dışında incelenen tekkeler İstanbul'daki Bektaşi tekkeleriyle sınırlıdır. Tekkeler seçilirken en çok veriye ulaşılabilecek, mimari bilgiler edinebileceğimiz ve tekkelerin yoğunlaştığı bölgelerden olmasına dikkat edilmiştir. Ayrıca bu çalışma dışında İstanbul'da birçok Bektaşi tekkesi bulunmaktadır fakat kesinlik olması amacıyla birçok kaynakta ortak olarak ismi geçen tekkelere yer verilmeye çalışılmıştır. Böylelikle daha kesin ve doğru sonuçlara ulaşmak hedeflenmiştir.

Çalışmada seçilen tekkeler Eyüp'te Emin Baba Tekkesi, Rumelihisarı'nda Şehitlik Tekkesi, Beyoğlu, Sütlüce'de Karaağaç Tekkesi ve Caferabad Tekkesi, Üsküdar'da Kıncı Baba Tekkesi, Yarımca Baba Tekkesi ve Mürüvvet Baba Tekkesidir.

Yöntem olarak; tekke mimarisiyle ilgili bilgileri bir araya getirme sürecinde literatür taraması seçilmiştir. Bu alanda yapılan çalışmalar incelenmiş, tekke tarihi hakkında ulaşılabilen veriler kayda alınmıştır. Çalışmanın literatür araştırması sürecinde kaynak edinmek için Eyüpsultan Belediyesi ve Eyüpsultan Araştırma Merkezi (EYSAM) aracılığıyla Karyağdı Baba tekkesinin daha önceki çizimlerine, Emin Baba tekkesinin çizimlerine ve resimlerine ulaşılmıştır, İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Kütüphanesi, Atatürk Kitaplığı ve SALT Galata aracılığıyla Bektaşilik ve Bektaşi tekkeleri hakkında kaynaklara ulaşılmıştır. İstanbul 1-2-3 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurullarından ilgili bölgelerde yer alan tekkelerin bilgilerine ulaşılmaya çalışılmıştır. Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi'nde yer alan

Revnakoğlu Arşivi incelenerek çalışma içeriğine katkı sağlayacak bilgiler araştırılmıştır. Başbakanlık Osmanlı Arşivi incelenerek kaynaklar edinilmiştir. Projelendirme aşamasında yardımcı olacak her türlü çalışma bu çalışmanın kaynağını oluşturmaktadır. Daha sonraki aşamada yöntem olarak alan çalışması öne çıkmaktadır. İncelenen tekkelerden bazıları ve en son Karyağdı Baba tekkesi yerinde incelenmiş, Karyağdı Baba tekkesinin rölöve çizimleri için ölçüleri alınmış, restitüsyon ve restorasyon projeleri için çizimleri yapılmıştır. Seçilen tekkelerden Emin Baba, Karaağaç ve Sütlüce tekkeleri yerinde incelenmiştir. Kıncı Baba, Mürüvvet Baba ve Yarımca Baba tekkeleri ise geriye bir iz kalmadığından çalışma içeriğinde bahsedilen haritalarda bulunan konumlarında inceleme yapılmış olmasına rağmen yeri tespit edilememiştir. Bu tekkelerin bilgilerine yukarda bahsedilen koruma kurullarından ve kaynak olabilecek her bir kaynaktan ulaşılmaya çalışılmıştır. Karyağdı Baba tekkesi de incelenirken aynı süreçler izlenmiştir. Karyağdı Baba tekkesinde rölöve çizimleri için ölçüler alınmış, ölçü alınırken geleneksel ölçü yöntemleri kullanılmıştır. İç mekanlar ölçülürken öncelikle kroki çizildikten sonra lazer terazi ile sabitlendikten sonra lazer metre ile yatay ölçüler, kotlar ve çapraz ölçüler alınmış, lazer metre ile alınamayan ölçüler şerit metre yardımıyla alınmıştır. Dış mekan ölçüleri alınırken de öncelikle krokiler çizildikten sonra lazer terazi yardımıyla hiza alınmıştır ve yatay ölçüler, kotlar alınmıştır. Çapraz ölçüler de birçok noktadan alınarak yapı parsele yerleştirilmiştir. Çizimler çaprazlama yöntemine göre yapılmıştır. Restitüsyon çizimleri kaynaklardan hareketle çizilmiş, hedeflenen restorasyon projesi ise yapının kullanılabileceği en verimli şekilde kullanılabilmesi için detaylıca düşünülerek projelendirilmiştir.

2. BEKTAŞİLİĞİN DOĞUŞU VE GELİŞİMİ

Bektaşilik adını Hacı Bektaş Veli'den almıştır. Buna rağmen kuruluşu Hacı Bektaş'ın ölümünden sonra olmuştur [Bülbül, 2017]. Hacı Bektaş Veli, Bektaşilik tarikatına düşünceleri, fikirleri ve yaşayışıyla öncülük etmiş, inanç ortamını oluşturmuştur. Geçmişi Şamanizm dinine kadar uzanan Bektaşilik Anadolu topraklarında şekillenmiş ve gelişmiştir [Kocadağ, 1998]. Türkmenlerin melamet anlayışıyla ortaya çıkmış bir tasavvuf ekolüdür [Bülbül, 2017],[Öztürk 2013].

2.1. Hacı Bektaş Veli ve Bektaşiliğin Doğuşu

Bektaşiliği anlamak için öncelikle Hacı Bektaş Veli'yi tanımak önemlidir. Hacı Bektaş Veli'nin asıl adı Mehmed Bektaş'tır, Horasan Nişabur'da doğduğu kaynaklar tarafından doğrulanmaktadır [Fığlalı, 1996]. Soy olarak Hz. Ali'ye bağlandığı söylenmektedir. Ancak soy bağındaki doldurulamamış boşluklar nedeniyle dervişlere seyyid sıfatı verilmesi geleneğine uydurulmak için soyunun Hz. Ali'ye dayandırılmış olabileceğini belirten kaynaklar da mevcuttur [Burkan, 2010]. Hacı Bektaş Veli'nin yaşadığı yıllar kaynaklarda kesin aralıklarla verilmemektedir.

Hacı Bektaş Veli'ye Hacı lakabının bir keramet sonucu verildiği Velayetname'de yer almaktadır. Buna göre Hacı Bektaş'ın hocası olan Lokman Perende, hacca gittiğinde Arafat'ta vakfeye geçtikleri sırada yanındakilere "Bugün arife günü, şimdi bizim evde bişi pişirilir." demiştir. Bu durumun Hacı Bektaş'a malum olduğu, pişirilen bişiden bir tepsi içinde anında Arafat'a ulaştırdığı söylenmektedir. Lokman hac dönüşü kendini karşılayan Nişabur halkına "Asıl Hacı olan Bektaş'tır" diyerek kerametini halka anlattığı yazmaktadır [Burkan, 2010; Fığlalı, 1996; Güzel, 2002]. Bu yazılanlara bakıldığında Bektaşi geleneğinden olan pirlerin kerametlerle anılmasının Hacı Bektaş Veli'den itibaren süregeldiği görülmektedir.

Ahmet Yesevi'nin ölümünden sonra Lokman Perende-i Kaşani şeyh olmuştur. Hacı Bektaş Veli'nin de ilk kez baş bağladığı şeyh Lokman Perende-i Kaşani'dir. Dergahta hizmet gördüğü üç yıl içinde hocasının dikkatini çekmiştir ve Halife Lokman Perende-i Kaşani, şeyhinden ona kalan taç, hırka, sofra, çerağ, alem, seccade gibi

emanetleri Hacı Bektaş Veli'ye aktarmıştır. Hacı Bektaş Veli'nin kimin halifesi olduğu konu tartışılan konulardan olsa da Ahmet Yesevi'den oldukça etkilendiği tartışmalar arasında birleşilen noktalardan birisidir. Hocası vefat ettikten sonra postnişin olan Hacı Bektaş Veli Mekke ve Medine'ye gitmiş hac vazifesini gerçekleştirmiştir. Birçok yerde konakladıktan sonra Anadolu'ya gelmiş, günümüzde Nevşehir'e bağlı Hacı Bektaş'a eski adıyla Sulucakarahöyük'e yerleşmiştir. Babai, Şii ve Batınilerin Selçuklu'ya karşı uğradıkları yenilgiden sonra etrafında toplamıştır. Buna başka topluluklar da katılmış böylelikle Hacı Bektaş Veli ve düşünceleri giderek yayılmış ve güçlenmiştir. [Fığlalı, 1996]

Hacı Bektaş Veli, Oğuzlar'ın Üçok kolunun Çepni boyundandır.

Irene Melikoff'un aktardığı bilgilerde Hacı Bektaş Veli'nin Horasan'dan Anadolu'ya Baba İlyas ile birlikte gelmiştir [Melikoff, 1998]. Aşık Paşazade ise daha az şüphe edilen bilgilerde Anadolu'ya kardeşi Menteş ile birlikte geldiğini söylemektedir. Önce Sivas'a daha sonra Baba İlyas'ın yanına gittiklerini hatta Anadolu'ya Baba İlyas'ı görmek amacıyla geldiklerini söylemektedir. Daha sonra Kırşehir'e oradan da Kayseri'ye gitmişlerdir. Hacı Bektaş Veli'nin kardeşi Menteş buradan Sivas'a gittiği ve orda şehit edildiği söylenmektedir [Fığlalı, 1996]. Bu bilgilerden Hacı Bektaş Veli'nin kardeşi Menteş Babai isyanı ile ilişkilendirilmiş ancak kendisinin bu isyanla bağı kurulamamıştır.

Hacı Bektaş Veli, Sulucakarahöyük'e yerleşmiş, on beş yıla yakın burada kalmıştır. Moğollara ve Mevlevilere karşı Ahilerin safında yer almış, Moğollara karşı Kayseri'de savunmaya yardımcı olmak için, Ahilere destek vermek için Kayseri'ye gitmiştir. Savunma sırasında Ahi Evren tutuklanınca Sulucakarahöyük'e dönmüştür. Ahi Evren 1261 yılında Moğollar tarafında Kırşehir direnişinde şehit edilince eşi, yakınları ve düşünce birliği içinde olan bitin Ahiler Hacı Bektaş Veli'nin yanına sığınmışlardır [Burkan, 2010]. Bu durum Hacı Bektaş Veli'nin merkez olarak görülmesine, Moğol ve Mevlevilerin dışında tüm Ahi ve Türkmenlerin onun etrafında toplanmasına katkı sağlamış ve Hacı Bektaş Veli'nin güçlenmesine olanak sağlamıştır.

Hacı Bektaş Veli Bektaşilik adıyla bir tarikat kurmamıştır. Kendi geleneğine bağlı dervişler Rum Abdalları adıyla anılmışlardır. Rum Abdalları, Kalenderiler, Haydariler, Vefailer gibi topluluklar Hacı Bektaş Veli'nin etrafında birleşmiş ve bir Hacı Bektaş geleneği oluşturmuşlardır. Ali ve Oniki İmam sevgisi ve bağlılığı noktasında birleşen

Şiilik, Alevilik, Ahilik gibi çevrelerin XIII. ve XIV. yüzyıllarda görüş ve inanç farklılıkları oldukça azdır. Zamanla ve toplumsal gelişmelerle birbirlerine kaynaşmışlardır. Özellikle 1261 yılında Ahilerin Moğollar tarafından kırıma uğramasıyla Ahiler Bektaşilerin içinde yer almaya başlamışlardır. Bu gibi olaylar ve değişikler farklı tasavvufi çevreler Bektaşiler ile kaynaşmış ve zamanla Bektaşilik geleneğini oluşturmuşlardır. Türkmen boylarının çoğunluğunun oluşturduğu ve yine çoğunluğunu kırsal kesim ve konar göçer halkın oluşturduğu bu inanç sistemi uzun yıllar kurumsallaşma imkanı bulamamıştır. [Burkan, 2010]

Hacı Bektaş Veli etrafında toplanan ve bir inanç sistemini oluşturan bu henüz kurumsallaşmamış topluluğun Osmanlı Beyliğinde varlığını göstermesine öncülük eden ilk isim Abdal Musa'dır [Burkan, 2010]. Abdal Musa Horasan kökenli bir dervişti. Abdal Musa ve onun gibi birçok Haydari-Kalenderi abdalı zaviyeler kurmuş ve bu zaviyeler aracılığıyla bölgelerindeki halka Hacı Bektaş geleneğini yaymış, bölgelerinde hakim duruma getirmişlerdir [Demir, 2016].

Osmanlı'nın ilk beyleri ve sultanları, aralarında ilk Bektaşi dervişleri kabul edilen abdalların da bulunduğu Rum Abdallarına karşı anlayışlı ve destekleyici olmuşlardır. Orhan Bey, babası Osman Bey gibi fetihlere katılarak fayda sağlayan Abdal Musa ve birçok dervişe zaviyeler yaptırmıştır [Burkan, 2010]. Osmanlı Devleti'nin XV. yüzyılda başlattığı fetih hareketlerine Rum abdalları ve Bektaşilerin ilk dervişleri kabul edilen isimler de büyük katkılar sağlamışlardır. Bektaşi Dervişlerinin sunduğu hizmetler karşısında Osmanlı Devleti yeni yerleşimlerde yeni zaviyeler açılmasını sağlamış ve yine bu Bektaşi dervişleri devletin gözünde önemli bir yer tutmaya başlamıştır.

2.2. Balım Sultan ile Bektaşiliğin Gelişimi

Bektaşilik Anadolu'nun Türk egemenliği altına girdiği XIII. yüzyıl ortalarından sonra bir tarikat yapısı haline gelmiştir. Osmanlı'da devşirme yöntemiyle kurulan Yeniçeri ocaklarının Bektaşi olduğu söylentileri ve bu ordunun Hacı Bektaş Veli'den dua aldığı ve hatta ölümünden 90 yıl sonra kurulan bu ordunun adının Hacı Bektaş Veli tarafından verildiği söylentileri Bektaşiliğin gelişmesine ve ordu içinde güçlenmesine katkı sağlamıştır [Eyuboğlu, 2000].

Bektaşiliğin bir tarikat halini alması, Anadolu'nun Türk egemenliği altına girdiği yıllara tarihlenmektedir. Osmanlı'da Bektaşilerde devşirmelerin çoğunlukta bulunması, Yeniçeri Ocağı'nın Bektaşilerle ilişkilendirilmesine sebep olmuş bu da Bektaşiliğin gelişmesine katkı sağlamıştır [Eyuboğlu, 2000].

Bektaşiliğin gelişmesine katkı sağlayan bir diğer etken ise tarikat kurucularının olağanüstü güçlerle donatılmış olarak gösterilmesidir. XIII. yüzyılda Anadolu'da tarikat kurucuları gibi kerametlerle anılan çok sayıda ermiş bulunmaktadır [Eyuboğlu, 2000]. Bu söylentiler diğer tarikatlar gibi Bektaşilerde de gelişmeye ve yayılmaya büyük katkı sağlamıştır.

Balım Sultan Bektaşilikte ikinci pir olarak kabul edilmektedir. Hayatı hakkında bilinenler sınırlı olmasına rağmen Bektaşiliği kurumsallaştırdığı, Hacı Bektaş Veli ile birlikte biçimlenen ve yayılan Bektaşilik geleneğini düzene sokarak bir tarikat halini almasını sağladığı bilinmektedir. Balım Sultan ile birlikte Bektaşilik iktisadi olarak güçlenmiştir ve bir kontrol mekanizması oluşturularak bağlı olan tekke ve zaviyeler bu sisteme dahil edilmiştir [Ocak; Özey, 2013].

II. Bayezid Balım Sultan'ı 1501 yılında Hacı Bektaş dergahına atamıştır ve böylelikle Bektaşilik devlet tarafından resmen tanınır hale gelmiştir. Devlet ile Bektaşiliğin bu yakınlaşmasının sonucu olarak Yeniçeri Ocağı da Bektaşiliğe yakınlaşmış ve manevi olarak bağlanmıştır [Özey, 2013]. Ocak ile Bektaşilik arasındaki bağın daha eskiye dayandığı, Yeniçeri Ocağı'nın kuruluşunda Hacı Bektaş Veli'nin de bulunduğu ve Yeniçeri kanunlarının Hacı Bektaş Veli geleneğine dayandığı iddia edilmiş olsa da bu bilgiler Yeniçeri Kanunnamesinde yer almamakta ve doğrulanmamaktadır [Alkan, 2009].

Balım Sultan'ın vefatından (1516) sonra yerine kardeşi Kalender Çelebi geçmiştir. Kalender Çelebi'de Balım Sultan gibi Bektaşiliğin Anadolu'da yayılması için çalışmıştır. Ancak etrafında toplanan topluluklardan oluşan otuz bin kişilik bir kesim Kanuni Sultan Süleyman'ın hükümdarlığının ilk yıllarında bir isyan başlatmışlardır [Özey, 2013]. Kalender Çelebi kendisiyle geçinemeyen Resul Bali torunu Mahmud oğlu Hüdad tarafından öldürülmüş daha sonra Kalender taraftarları Hüdad'ı öldürmüştür [Noyan, 1995]. Bu isyandan sonra Bektaşilik bir süre nüfuz kaybetmiş olsa da Balım Sultan tarafından kurulan tarikat yapısı sayesinde 1826 yılında Bektaşi tekkelerinin yasaklanmasına kadar varlığını sürdürmüştür.

Yeniçeri Ocağı Osmanlı Devleti'nde devşirme usulü ile kurulmuş yaya kuvvetleridir. Zamanla devşirme işine rüşvetin karışması ve yabancıların da ocağa katılmasıyla siyasete müdahale eden, padişahları tahttan indirip tahta çıkaran bir güç halini almıştır [Özey, 2013]. Bütün bu sebeplerle Yeniçeri Ocağı yılında II. Mahmut tarafından 1826 yılında kaldırılmıştır. Yeniçeri Ocağı'nın Bektaşi tarikatına yakınlığı gerekçe gösterilerek yine 1826 yılında Bektaşilik yasaklanmış ve devlet himayesindeki varlığı sona ermiştir. Daha sonraki süreçte gizli olarak varlığını sürdürmüş, Nakşibendi tarikatı adıyla bazı yerlerde faaliyetlerine devam etmiştir [Özey, 2013].

1839 yılında Tanzimat'ın ilanıyla Bektaşilik biraz daha rahatlamış fakat asıl desteği 1861 yılında Sultan Abdülaziz'in tahta çıkmasından sonra görmüştür [Çift, 2003]. Resmi olarak Bektaşi yasağı kalkmamış olsa da özellikle Sultan Abdülaziz'in annesi Pertevniyal Valide Sultan'ın Eyüp'te bulunan Emin Baba tekkesini yaptırmış olması devlet tarafından kabul görüldüğünün bir göstergesi olarak kabul edilebilmektedir. Bu dönemde Bektaşi tekkeleri yeniden açılmış, faaliyetlerine devlet tarafından müdahale edilmemiş ve hatta Bektaşi şeyhleri ile devlet arasında resmi yazışmalar gerçekleşmiştir [Soyyer, 1996].

Bektaşilik bir süre daha varlığını bu şekilde devam ettirdikten sonra 1924 yılında tekke ve zaviyelerin kapatılmasıyla diğer bütün tarikatlarla birlikte resmen son bulmuştur. Manevi olarak Bektaşilik geleneği halen yaşatılıyor olsa da resmi olarak sona ermiştir.

3. BEKTAŞİ TEKKELERİNİN MİMARİ ÖZELLİKLERİ ve İSTANBUL BEKTAŞİ TEKKELERİ

Bektaşi tekkelerinin mimari özellikleri açısından incelenmesi oldukça zordur. Bektaşiliğe uygulanan yasaklama sonrasında tekkeler de zarar görmüş ve daha sonraki süreçte faaliyetlerine ya gizli olarak ya da Nakşibendi tekkesi adı altında devam etmişlerdir. Bunun etkisiyle özgün Bektaşi tekkesi mimari özelliklerinin oluşması ve bunların günümüze ulaşması zorlaşmıştır. Bu nedenle tekkeler dönemsel ve mekânsal olarak incelendikten sonra İstanbul Bektaşi tekkeleri incelenerek ortak mimari özelliklerinin belirlenmesi ve bir tipoloji çıkarılabilecek veri olup olmadığının belirlenmesi gerekmektedir.

3.1. Bektaşi Tekkelerinin Mimari Özellikleri

Tekke adı Osmanlı döneminde diğer dönemlere kıyasla daha çok kullanılmıştır. III. yüzyıl başlarında zahidlerle sufiler toplu zikir ve sohbet gibi faaliyetlerini daha çok evlerde ve camilerde yürütmüşlerdir. Gezgin dervişler ise yoldaşlarının evlerinde ve İslam dünyası sınırları içinde ribatlarda konaklamışlardır. Horasan bölgesinde seyyah sufilerin konakladıkları hankah yapıları da bu dönemde ortaya çıkmıştır. Sufilerin bir mürşidin denetiminde itikafa çekildikleri halvet veya zaviye adıyla anılan yerler bulunmaktadır. Ancak ilk özgün tekkenin nerede, hangi tarihte ve kim tarafından kurulduğu bilinmemektedir. Tekke mimarisi açısından daha somut verilere ulaştığımız dönem III. yüzyılın başlarından V. yüzyılın ortalarına kadar olan dönemdir. Ebu Said-i Ebü'l Hayr'ın biyografisinden, IV. yüzyılın son çeyreğiyle V. yüzyılın ilk yarısında Horasan'daki hankahların tarikat yapısı şeklinde değil, bir şeyh ile dervişlerini barındıran evlerde ibadet ettikleri anlaşılmaktadır. Bu hankahkarda "cemaathane" veya "semaathane" denilen ayin ve toplantı mekanlarından, namazların kılındığı musalla birimlerinden bahsedilmektedir. Tekke mimarisinin gelişimdeki en önemli dönem V. yüzyılın ortalarından IX. yüzyıla kadar uzanan dönemdir. İslam dünyasının tamamında tekkeler kurulmuş, bölge, dönem, tarikat ya da işlev farklılıklarına göre farklı isimlendirilmişlerdir. Ancak camilerle evlerin tarikat faaliyetlerine tahsis

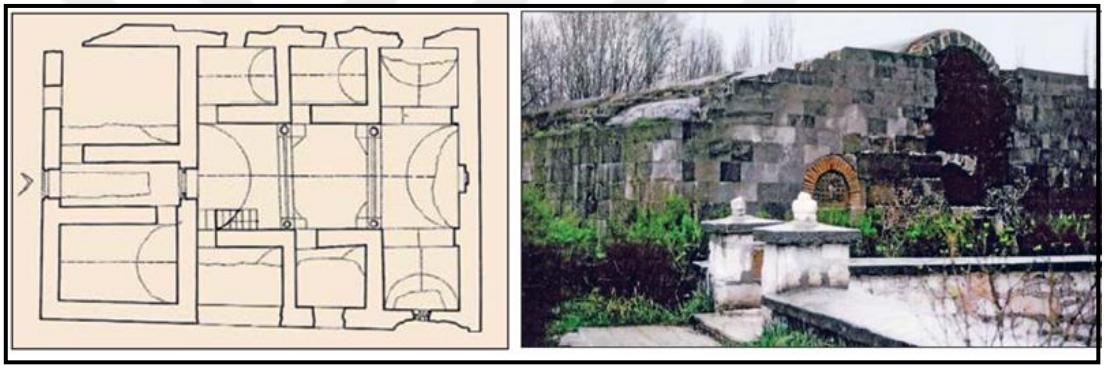
edilmesi alışkanlığı devam etmiştir. Tekkelerin bu kadar yaygın olması farklı tasarım şemaları ortaya çıkmasını sağlamıştır. Türkistan ve Horasan kökenli Türk hanedanları ve onların mirasçısı olan İran, Irak, Suriye, Filistin, Mısır, Anadolu gibi bölgelerde inşa edilen tekkeler çoğunlukla erken dönem Horasan hankahlarında görülen sivil mimari kökenli, dört eyvanlı şema ve bunun çeşitli biçimleri kullanılmıştır. Aynı zamanda cami işlevi gören ayin mekanının önündeki şadırvan avlusunun çevresinde tekke birimlerinin sıralandığı başka bir plan tipi görülmektedir. Küçük ölçekli tesislerde bani türbesiyle buna bitişik sınırlı sayıda mekanın bulunduğu başka bir şema da bulunmaktadır. Bahsi geçen coğrafyanın dışında yer alan Mağrib'de çevre duvarlarıyla kuşatılmış, müstahkem bir külliye niteliğinde zaviyelerin varlığı görülmektedir. Tarikat kurumlarının yaygınlaşmasıyla birlikte tekke mimarisi gibi terminolojisi de çeşitlilik kazanmış, yerel özellikler göstermeye başlamıştır. Bu nedenle tekkeler bölgeden bağımsız şekilde bir sınıflandırmaya dahil edilememektedir. [Tanman ve Parlak, 2011]

Çoğunlukla Anadolu'da ve ardından Osmanlı egemenliğindeki topraklarında tekke, dergah, asithaneler ve pir evleri görülmektedir. Tekke ve dergahlar her türlü tarikat yapısını ifade eder. Özellikle tekke tabiri bu bölgelerde yaygınlaşmış ve bütün tarikat yapılarında kullanılmıştır. Tekkelerde teşhis edilen mimari programın temelinde buralarda ihtiyaç duyulan işlevler bulunmaktadır. Önem sırasına göre bu işlevler ibadet, eğitim, ziyaret, barınma, beslenme, temizlenme ve ulaşım olarak söylenebilir [Tanman, 1990]. Bunlardan özellikle ibadet ve eğitim iç içe geçmiş ve çoğunlukla aynı mekanda gerçekleşmiştir. İnşa edildikleri bölgenin ve dönemin konut, cami, mescit ve medrese tasarımlarıyla çoğu zaman paralellik göstermektedir. Ayrıca tekke mimarisinin oluşumunda toplu ve ferdi ibadet, eğitim, sosyal dayanışma, toplumsal iletişim gibi işlevlerin yanında Hz. Muhammed'in vefatından sonra onun türbesini de bulunduran mescid-i Nebevi'nin etkisi de hesaba katılmalıdır. [Tanman ve Parlak, 2011]

3.1.1. Anadolu'da Selçuklu Devri ve Beylikler Döneminde Tekkeler

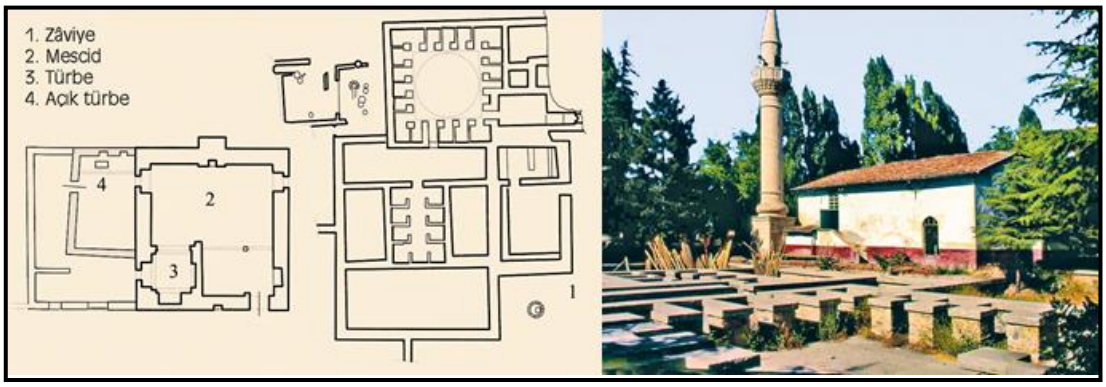
Bu döneme ait tekkeler plan tiplerine göre beş grupta toplanabilir. Merkezi kapalı avlu avlu-eyvan ilişkisine sahip örnekler plan tiplerinin en kalabalık grubunu oluşturmaktadır. Bu plan tipinin yaygınlığının sebebi sert iklim şartları, kökleri İslam

öncesi Türk kültürüne kadar giden toplumsal bellek ve plan şemasının kullanışlı olması olarak söylenebilir. Genel hatlarıyla planın merkezinde çoğu zaman aydınlık fenerleriyle donatılmış, kubbeyle örtülü avlu ve buna saplanan beşik tonoz örtülü eyvan veya eyvanlar yer almaktadır. Kapalı avlu dağılım mekanı işlevi görmektedir. Eyvanların aralarında da diğer işlevleri karşılayan mekanlar odalar, mutfak, mezar yapısı yer almaktadır. Kapalı avlu toplantı ve ayinler için en uygun birimdir. Eyvanların da bu alana açılan oturma, sohbet ve ayini seyretme imkanı veren mekanlar olduğu düşünülmektedir. Kitabesi bilinen en erken tarihli örnek Konya'nın Ilgın ilçesine bağlı Mahmuthisar ve Tekke köyleri yakınında yerleşimin dışındaki eğimli bir arazide bulunan Dediği Dede Tekkesi'dir. Kapalı avlu plan tipine sahip bir diğer örnek ise Şekil 3.1'de gösterilen Afyon Boyalıköy Hankahı'dır. [Tanman ve Parlak, 2011]

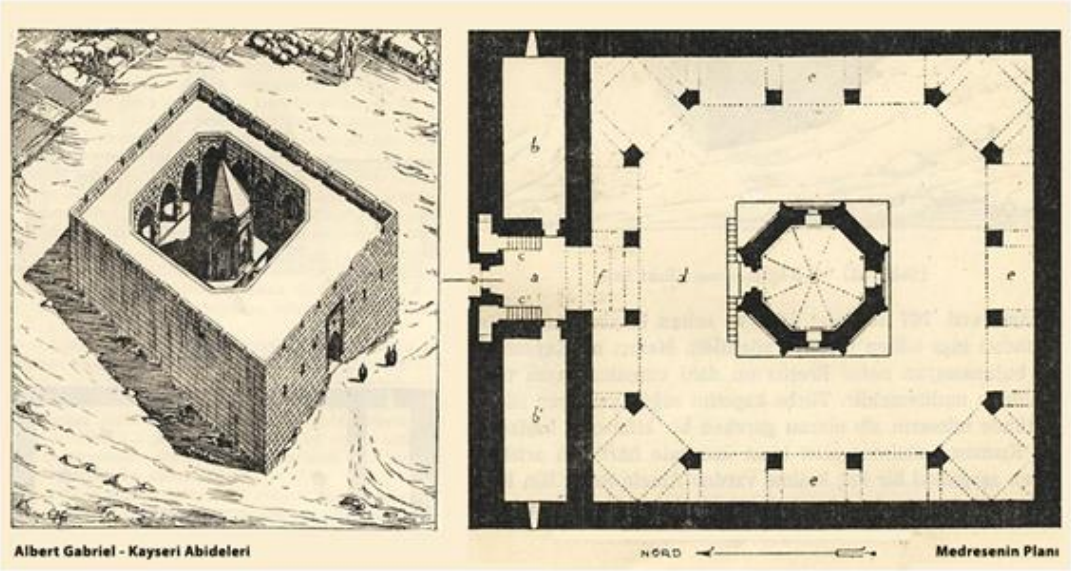
Şekil 3.1: Afyon Boyalıköy Hankahı.

Selçuklu döneminde görülen ikinci plan şeması kapalı avlulu plan tipiyle benzerlik gösterir. Açık avlu tasarımın merkezini oluşturur. Avlu revaklı veya sundurmalı olabilmektedir. Derviş hücreleri de bu açık avluya açılmaktadır. Konya'nın Ereğli ilçesinde yer alan Şekil 3.2'de gösterilen Şeyh Şehabeddin Sühreverdi Zaviyesi buna örnek gösterilebilir [Karpuz]. [Tanman ve Parlak, 2011]

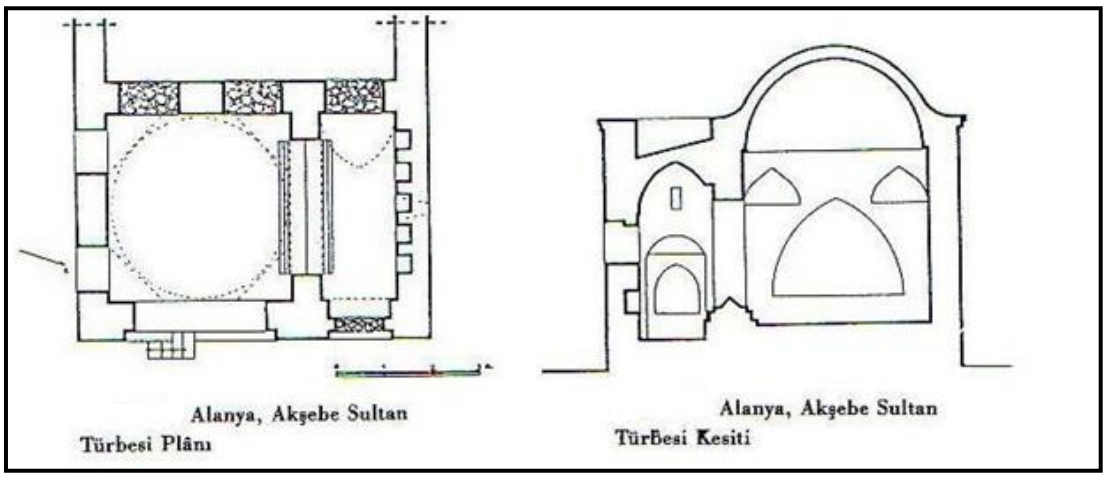
Şekil 3.2: Şeyh Şehabettin Sühreverdi Zaviyesi.

Üçüncü tip plan mezar yapısının açık avlunun merkezine yerleştirildiği örneklerdir. Avlunun ortasında yer alan türbe plan şemasının merkezini oluştururken aynı zamanda tarikat yapısına ziyaretgah özelliği kazandırarak ihtiyaca bağlı yapı inşasına olanak sağlamaktadır. Bu yapının dışında külliyede mutfak, mescit ve hazire bulunmaktadır. Bu plan tipine örnek olabilecek Kayseri Köşk Medrese Şekil 3.3'de görselleriyle aktarılmıştır [Gabriel ve Tütenk, 1954]. [Tanman ve Parlak, 2011]

Şekil 3.3: Kayseri Köşk Medrese.

Dördüncü tip olan grubu birbirine bitişik kare veya dikdörtgen planlı, kubbeli veya tonozlu iki birimden oluşan yapılar meydana getirmektedir [Tanman ve Parlak, 2011]. Alanya Akşebe Sultan Türbesi bu plan tipine örnek oluşturmaktadır ve Şekil 3.4'de görsellerle desteklenmektedir [Köken, 2015].

Şekil 3.4: Alanya Akşebe Sultan Türbesi.

3.1.2. Osmanlı Döneminde Tekkeler

Osmanlı dönemi, bölgesi ve yapının özgün işlevi gibi etkenler düşünülmeden tek ve değişmez bir Osmanlı dönemi tekkesi tanımı yapmak mümkün değildir. Osmanlı dönemindeki tekke mimarisini tanımlamak için İstanbul tekkelerini incelemek, genele yayılmasa da Osmanlı'nın merkezinde tekkelerin nasıl şekillendiğini görmek adına daha faydalı ve net bir sonuç verecektir.

İstanbul Bektaşi tekkeleri sur dışında, şehre uzak yerlerde veya sahilleri gören tepelerde kurulmuştur. Bunların bir kısmı kentin fethi kadar eski olup 15. ve 16. yüzyıla dayanırken birçoğu 18. yüzyılda inşa edilmiştir [Maden, 2014b].

Sırasıyla Eyüp ve çevresinde Bektaşiliğe bağlı olarak Karyağdı Baba, Sarı Sufi Hüseyin Baba (Karaağaç), Bıçakçı Baba, Evlice Baba ve Caferabad (Bademli) tekkeleri açılmıştır [BOA; Maden, 2014b; Noyan, 2002].

Osmanlı dönemi tekkelerinde, vakit namazlarının kılındığı, tarikat ayinlerinin yapıldığı, ders gibi faaliyetlerin yürütüldüğü, çeşitli toplantıların düzenlendiği, ibadeti ve eğitimi kaynaştıran ayin birimleri, Bektaşilerde meydan veya meydan evi, Mevlevilerde semahane, diğer tarikatlarda tevhidhane olarak adlandırılmıştır. Mevlevilerde bulunan murakabenin yapıldığı meydan-ı şerif, Bektaşi tekkelerinde tarikat eşyasının saklandığı kiler evi, bazı tarikatlara ait yapılarda halvethane görülmektedir. Tarikat pirlerinin, postnişinlerinin aile bireylerinin ve bazı ileri

gelenlerin gömülü olduğu türbe, dervişlerin ve muhiplerin kabirlerinin bulunduğu hazire tekkelerdeki ziyaret birimleridir. [Tanman, 1990]

İbadet/ayin birimleri: Tarikat ayinlerinin yapıldığı, gerektiğinde ders gibi faaliyetlerin gerçekleştirildiği Bektaşiler tarafından "meydan" olarak adlandırılan birimlerdir.

Meydan-ı Şerif: Mevlevihanelere özgü bir birimdir. Bir lokma ekmek ve kahveden oluşan kahvaltının ardından sabah murakabesinin gerçekleştirildiği yerlerdir.

Halvethane: Başta Halvetilik olmak üzere halvet uygulamasının görüldüğü tarikatlerin tekkelerinde bulunan birimdir.

Türbe: Tarikat pirlerinin, tekke postnişinlerinin ve ailelerinin gömülü olduğu yerlere verilen isimdir.

Hazire: Tekke mensuplarının ve muhiplerinin kabirlerinin bulunduğu yerlerdir.

Harem: Şeyhlerin aileleriyle birlikte ikamet ettiği, ayrıca tekkeye gelen kadınların ağırlandığı yerlerdir.

Şeyh Odası: Erkek misafirlerin ağırlandığı, sohbetlerin gerçekleştiği yerlerdir.

Zikirbaşı Odası: Ayinlerde zikirbaşının dinlendiği, misafir kabul ettiği, ayinlerde kullanılan musiki aletlerinin saklandığı yerlerdir.

Meydan Odası: Dervişlerin kendi aralarında oturup sohbet ettikleri yerlerdir.

Kahve Ocağı: Misafirlere sunulan kahvelerin hazırlandığı yerlerdir.

Selamlık: Şeyh odası, Zikirbaşı odası, meydan odası, kahve ocağı gibi birçok fonksiyonu içinde barındıran yerlere verilen isimdir.

Mabeyin Odası: Selamlık ile harem arasındaki bağlantıyı sağlayan yerlerdir.

Derviş Hücreleri: Tekkede ikamet eden dervişlerin barındığı yerlerdir.

Mihman Evi: Seyyah dervişler başta olmak üzere misafirlerin ağırlandığı yerlerdir.

Aşevi: Tekkede ikamet edenlere, çeşitli sebeplerle tekkede yemek yiyenlere, gerektiğinde çevredeki yoksullara hizmet veren mutfak birimidir. Normal zamanlarda ev mutfağı gibi çalışır fakat gerekli olduğunda imaret mutfağı olarak kullanılabilecek şekilde tasarlanmıştır. Selamlık tarafında bulunur ve aşçı dede ve ona bağlı dervişler burada görev yapmaktadır.

Kiler Evi: Mutfakla bağlantılıdır. Erzağın saklandığı, çeşitli tekke eşyalarının depolandığı yerlerdir.

Taamhane: Topluca yemek yenen yerlerdir.

Şerbethane: Şerbetlerin hazırlandığı yerlerdir. Geniş kapsamlı tesislerde bulunmaktadır.

Harem Mutfağı: Harem halkına hizmet eden mutfaktır.

Zenbur Evi: Şehir dışındaki tesislerde görülen arı kovanlarıdır.

Hamam ve Gusülhane: Selamlık ve harem bölümlerinde temizlenme için kullanılan birimlerdir.

Abdest alma birimleri: Abdest almak için gerekli birimler bazen sıralı musluklar bazen de şadırvan olarak inşa edilebilir.

Hela: Tuvalet ihtiyacının giderildiği yerlerdir.

Çamaşırhane: Bazı geniş kapsamlı tekkelerde görülebilmektedir.

Sarnıç, Kuyu: Su ihtiyacının karşılandığı birimlerdir.

At Evi: Ulaşım için kullanılan atlar için inşa edilen yerlerdir.

İskele, Kayıkhane: Deniz kenarında kurulan bazı tekkelerde bulunmaktadır. [Tanman, 1990]

Tekkelerde ibadet, eğitim ve barınma fonksiyonları iç içe geçmiştir ve genelde aynı birimde gerçekleşmektedir. Bunun nedeni teorik anlatımdan çok uygulama esaslı eğitimi benimsemiş olan tekkelerin eğitim sistemidir.

Tekkelerin kurulma sebepleri her zaman tarikat faaliyetlerini gerçekleştirmek değildir. Standart fonksiyon şemasının dışında bazı özel fonksiyonlara sahip ancak denetiminin tarikat ehlinin elinde bulunduğu için tekke olarak adlandırılan tesisler bulunmaktadır. Seyyah dervişlerin barınması veya Osmanlı yönetimince önemli konuma sahip bazı şeyhlerin söz konusu yerlerle siyasi bağlantıyı sağlaması için kurulmuş misafirhane ve haberleşme merkezi niteliğinde tekkeler bulunmaktadır. Ayrıca belirli bir konuda ihtisas sağlanması amacıyla kurulan tekkelere de rastlanmaktadır. Cüzzam hastanesi olarak faaliyet gösteren Üsküdar'daki Miskinler Tekkesi, kimsesiz yaşlı kadınların barındığı Eyüp'teki Hatuniye Tekkesi, okçuluk eğitiminin verildiği Okçular Tekkesi gibi tarikat faaliyetleri dışında özelleşmiş fonksiyonlara sahip tekkeler bulunmaktadır. Sütlüce'deki Caferabad ve Hasanabad

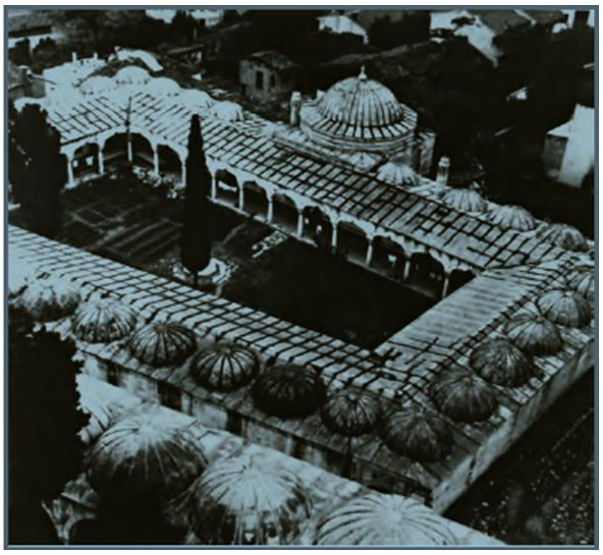
Tekkeleri, bakımı ve ziyaretçilerin ağırlanması tarikat ehline devredilmiş mesire alanı olarak geçen tekkeler arasında yer almaktadır. [Tanman, 1990]

Ayin mekanlarının biçimlenmesinde etkili olan faktörlerden biri tarikat ayinlerinin kareografik özellikleridir. Tarikatların kültürel geçmişine dayalı olarak İstanbul'daki yaygın tarikatların ayin yapma biçimleri iki gruba ayrılabilir. Türk kültür ortamında doğmuş ve bu ortamda gelişme imkanı bulmuş olan Bektaşilik, Bayramilik, Mevlevilik, Halvetilik, Celvetilik, Gülşenilik, Zeynilik, Kadirilik, Eşrefilik, Rumilik tarikatlarında ayinlerdeki egemen biçim dairedir. Orta Doğu ve Kuzey Afrika'da Araplar arasında şekillenen Bedevilik, Rifailik, Sa'dilik, Şazelilik ve Kadiriliğin Anadolu toprakları dışında gelişen kolları kıyami tarikatlardır. Kıyam zikri ayinin en önemli kısmıdır. Dervişler mihrap duvarına dik ve paralel saflar halinde dizilmektedirler. Devrani tarikatlardaki halka-i zikrin yerini burada saff-i zikir almaktadır. [Tanman, 1990]

Yine de ayin mekanının biçimlenmesini tamamen ayin yapma şekline göre sınıflandırmak ve tarikatlarla eşleştirmek mümkün olmamaktadır. Tarikatlar arasındaki kaynaşma tarikatların arasında veri alışverişine sebep olmuş ve benzer özellikler göstermesini sağlamıştır. Ancak genel itibariyle devrani tarikatlara ait tekkelerde ayin mekanının çokgen ve daire olduğu, kıyami tarikatlara ait tekkelerdeki ayin mekanlarında ise kare ve dikdörtgenin hakim olduğu söylenebilmektedir. [Tanman, 1990]

Yerleşim düzeni ve tasarımlarına göre Baha Tanman İstanbul tekkelerini 3 gruba ayırmıştır [Tanman, 2015]:

1.grup tekkeler kagir, açık avlulu ve revaklı yerleşim düzenine sahip tekkelerdir. Açık avlu tasarımın merkezini oluşturmaktadır. Aynı zamanda avlu çevresinde sıralanmış olan derviş hücreleri, ibadet mekanı, selamlık mekanları, mutfak, taamhane, hamam gibi birimlerin arasındaki bağlantıyı sağlamakta ayrıca bütün birimlere ışık ve hava sunmaktadır. Avluda bulunan musluklar veya şadırvan ile abdest mekanı oluşturulmuştur. Hela ayrı bir müstakil avlu içinde ibadet, yemek ve barınma birimlerinden uzak çözümlenmektedir. Bu gruptaki çoğu tekkede harem bölümü bu kısımdan bağımsız bir yapı olarak inşa edilmiştir. Atik Valide Külliyesi'nde bulunan tekke bu gruba örnek oluşturmaktadır ve Şekil 3.5'de gösterilmiştir [Tanman, 2015].

Şekil 3.5: Atik Valide Külliyesinde Yer Alan Tekke.

2.grup tekkelerde ibadet mekanı ve bazı tekkelerde buna bitişik türbe bağımsız olarak tasarlanmaktadır. Diğer birimler ibadet mekanının kuzeyinde şadırvan avlusu etrafında dağınık olarak inşa edilmişlerdir. İbadet mekanının batı, doğu ve kuzeyinde hazire ve türbeler bulunmaktadır.

Baha Tanman bu grubu da iki alt gruba ayırmaktadır. Bu alt gruplardan ilkinde çoğunluğu cami-tekke özelliği taşıyan örnekler yer almaktadır. Burada cami-tevhidhane şadırvan avlusunun kıble yönünde diğer birimlerden soyutlanarak yerleştirilmiştir. Harem dışındaki tekke birimleri avlunun diğer yönlerinde dağınık halde bulunmaktadır. Harem yapıları şadırvan avlusundan uzak tasarlanmaktadır. Şekil 3.6'da yer alan Selimiye Tekkesi bu başlık altıda incelebilmektedir [Kıraç Vakfı, 1930; Tanman, 2015].

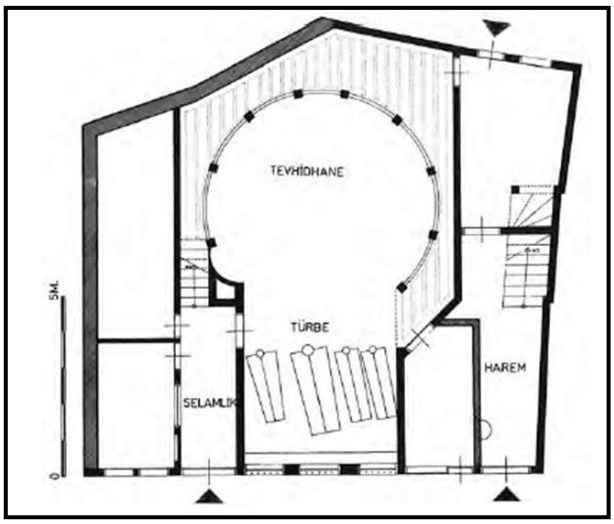
Şekil 3.6: Selimiye Tekkesi.

Alt gruplardan ikincisini oluşturan tekke tipinin diğerinden farkı türbenin ibadet mekanına bitişik olarak konumlandırılmasıdır. Bu özelliğinden dolayı mescit mimarisinden farklılık göstererek tarikat mimarisi ortaya koymaktadır. Şekil 3.7'de gösterilen Üsküdar Mevlevihanesi bu gruba örnek oluşturmaktadır [Tanman, 2015].

Şekil 3.7: Üsküdar Mevlevihanesi Zemin Kat ve 1. Kat Planı, Barihüda Tanrıkorur.

3.grup tekkeler ev-tekke olarak adlandırılabilmektedir. Bu tekkelerde ibadet bölümleri ve gündelik hayatın sürüldüğü bölümler tek bir yapı içinde yer almaktadır. Tekkelerdeki ibadet, barınma ve eğitim birlikteliğinin en bariz örneklerinin yer aldığı gruptur. Bu tekkeler cephe tasarımları ve ayrıntıları açısından zamanının sivil mimarisi ile benzerlik göstermektedir. Tezin konusunu oluşturan Karyağdı Baba Tekkesi bu bölümde yer almaktadır. Örnek oluşturabilecek olan Helvai Tekkesi de Şekil 3.8'de yer almaktadır [Tanman, 2015].

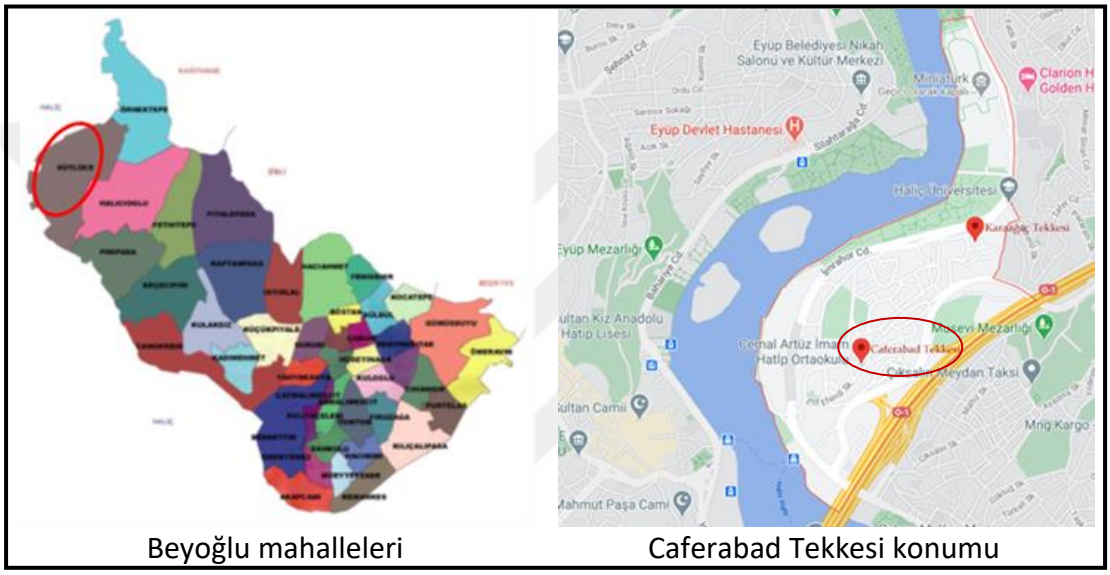

Şekil 3.8: Helvai Tekkesi Planı.

3.2. İstanbul Bektaşi Tekkeleri

Bu bölümde İstanbul'da tez kapsamında seçilmiş olan Caferabad Tekkesi, Karaağaç Tekkesi, Kıncı Baba Tekkesi, Mürüvvet Baba Tekkesi, Yarımca Baba Tekkesi ve Emin Baba Tekkesi incelenecektir.

3.2.1. Caferabad Tekkesi (Beyoğlu)

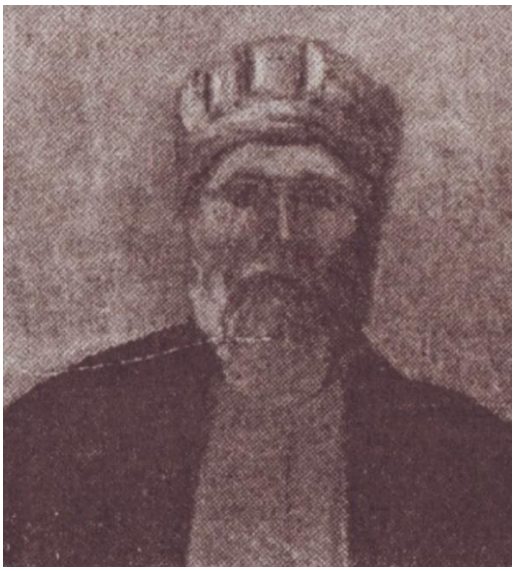

Beyoğlu mahalleleri | Caferabad Tekkesi konumu

Şekil 3.9: Beyoğlu Mahalleleri ve Caferabad Tekkesi Konumu.

Caferabad bir diğer adıyla Bademli Tekkesi İstanbul'un Avrupa Yakası'nda Beyoğlu ilçesinin Sütlüce Mahallesi'nde yer almaktadır. Tekkenin Beyoğlu ilçesindeki konumu Şekil 3.9'da gösterilmektedir [Çayır, 2004]. Caferabad (Bademli) Tekkesi'nin tarihi XVI. yüzyıla kadar gitmektedir. Bazı kaynaklarda söz konusu tekkenin Kanuni Sultan Süleyman'ın tahta çıkışından sekiz yıl sonra, 1528'de inşa edildiği tespit edilmiştir [Göncüoğlu, 2005; Maden, 2013a].

Aşık Mehmet, XVI. yüzyılın sonlarında bu tekkenin yerinin bir mesire ve gezinti yerinde olduğunu, buraya gelen halkın yemek için ihtiyaç duyacakları alet ve eşyaların mevcut bulunduğunu haber vermektedir [Aşık, 2007; Maden, 2013a].

Şekil 3.10: Bademli Tekkesi'nin 1826 sonrası kurucusu Münir Baba'nın temsili resmi.

Tekke bir sonraki yüzyılda da bu özelliğini devam ettirmişti. Oldukça eğimli bir arazide bulunan tekke binaları istinat duvarıyla Haliç'e doğru kademeli setler üzerine yerleştirilmişti. Bölgedeki Osmanlı yerleşimiyle yaşıt olan Caferabad Tekkesi, Evliya Çelebi'nin XVII. yüzyılda verdiği bilgilere göre buradaki eski bir kalenin temelleri üzerine kurulmuştu [Çelebi, 2004]. Yine Evliya Çelebi'nin dediğine göre Sütlüce'nin en eski tekkesi olan Caferabad Tekkesi'nin banisi Kanuni Sultan Süleyman'ın hizmetkarından, zevk sahibi Cafer adında biriydi. O dönemde tekke şehrin yüksek bir yerinde olup, çeşitli ağaçlar ile pek çok sofalar ve avlularla süslüydü. XVII. Yüzyılda bu tekkenin parlak duvarlarındaki yazılar, ibretle seyredilecek nakış ve resimler kalem ile tarif edilemez güzellikteydi. Hatta Nakkaş Rıza, tekkenin duvarına siyah kalemle vahşi geyik tasvirini büyük bir kaya üzerinde resmetmişti.

Başlangıçta teferrüc yeri olan Caferabad Tekkesi, Bektaşi tekkesi değildi. Bektaşi Tarikatına sonradan verildiği tespit edilmiştir. Tekke kaynaklarda "Bademli", "Damatzade Feyzullah Efendi", "Kömürcü Baba", "Kiremitli" ve "Münir Baba" isimleriyle anılmıştır.

1826'da Bektaşilik yasaklandıktan sonra bu tekke de kapatılmış 390 dönüm arsa içinde yer alan beş kapılı ev Sultan Bayezid Vakfı'na bırakılmıştır. Sütlüce Tekkesinin bütün binaları yıkıldıktan sonra sürgün edilen Mustafa Baba'nın hanımı ve çocukları için tekke enkazından yeni bir ev yapılmasına izin verilmiştir. 1826'da yıktırılan Bademli Tekkesi XIX. yüzyılın ikinci yarısına kadar atıl durumda kalmıştır. Sultan II.

Abdülhamit dönemine ait albümlerde Sütlüce ve çevresini gösteren panoramada Bademli Tekkesi'nin bahçe duvarlarının bir kısmıyla, güneydeki bazı yapılar görülmektedir. Meydan binasının bulunduğu yer ise boştur. Bu durum 1826'da tekkenin ana binası olan, cem ayinlerinin icra edildiği meydan kısmının yıktırıldığını ve bu halde tekkenin sözü edilen döneme ulaştığını göstermektedir [Göncüoğlu, 2005; Maden, 2013a]. 1826 yılı sonrasında Münir Baba tekkeyi tekrar inşa ettirmiştir. Münir Baba'nın temsili resmi Şekil 3.10'da gösterilmiştir [Kocadağ, 1998; Maden, 2013a].

Caferabad Tekkesi şeyhi Münir Baba Yedikule Bektaşi Tekkesi şeyhliğini de yapmıştır ayrıca 1885-1886 yılında Bademli tepesindeki Fodlacıbaşı Konağı'nı satın alıp, bir Bektaşi tekkesi haline getirmiştir. Böylece Bademli Tekkesi'ni tekrar faaliyete geçirmiştir. Onbir odadan meydana gelen tekkeyi, etraftaki altı parça ev ve arsa ile Telgrafçı Nazif Bey'e ait olan haneyi satın alarak büyütmüştür. Baba bahçe duvarlarını da yaptırmıştır. [Maden, 2013a; Turnalı ve Yücel, 1981].

Tekkenin XIX. yüzyılın ikinci yarısında şu şekilde anlatılmaktadır: "Meydan, konum ve boyutlarıyla diğer tekke birimlerine hakim kılınmıştır. İlk bakışta dikkatleri üzerine toplayacak şekilde arazinin en yüksek noktasına kondurulmuş olan meydan diğer binalardan çok daha büyük ve gösterişlidir. Beşik çatıyla örtülü olan yapının Haliç'e bakan cephesi büyük bir üçgen alınlıkla son bulmakta, bu cephede bol miktarda pencere dikkati çekmektedir. Meydan binasının güneybatısında, bahçenin ortasında, ikinci büyük yapı olan meşruta, güneydoğusunda da diğer binalar (muhtemelen mutfak, kiler, derviş hücreleri, mihman/misafir odaları, diğer servis birimleri) yer alır. Meydanın doğusunda büyük boyutlu, beşik çatılı ahır binası bulunmaktadır. Yapıları kuşatan geniş bahçe yüksek duvarlarla kuşatılmıştır. Bademli (Münir Baba) Tekkesi, yoğun iskan bölgesinin dışında yer alan münzevi ve çevreye hakim konumu, geniş arazi içinde rahatça yayılan binalarıyla geniş kapsamlı bir Bektaşi tekkesinin temel özelliklerini yansıtır. Ayrıca geç dönem Osmanlı mimarisince, tekke yapılarıyla sivil mimari arasındaki yakınlığı sergiler. Özellikle dış görünümüyle geçen yüzyıla ait büyük bir konağı hatırlatan meydan binası, Rumelihisarı'ndaki Nafi Baba Bektaşi Tekkesi'ni, Kazlıçeşme'deki Perişan Baba Tekkesi'ni ayrıca Kasımpaşa Mevlevihanesi'ni ve Üsküdar Sultantepesi'ndeki Özbekler Tekkesi'ni andırır. Ayrıca tekkenin ahır binasındaki büyüklük dikkat çekicidir. İstanbul'un çeşitli yerlerinden atlı

veya atlı arabayla gelenlerin ihtiyaçlarına göre düzenlenen bu birim Yıldız Sarayı'nın ahırlarıyla kıyaslanabilir.". [Göncüoğlu, 2005]

Geniş bir arazi üzerinde ahşap binalardan meydana gelen tekke, tevhidhane ve meşrutadan oluşmaktadır [Kaya, 2004]. Tekkenin arazisi Münir Baba'nın varisleri tarafından 12 Haziran 1936'da satışa çıkarılmış ve 1940 yılında tekke yıktırılmıştır [Kaya, 2004]. Fazıl Ayanoğlu'nun 1938-1940 yıllarında çektiği fotoğraflarda tekke haziresinin bahçe ve kümes haline getirildiği, buradaki mezar taşlarının ters çevrilerek çit direkleri olarak kullanıldığı görülmektedir ve Şekil 3.11'de bu durum fotoğrafla desteklenmektedir [Göncüoğlu, 2005; Maden, 2013a].

Şekil 3.11: Bademli Tekkesi'nin 1970 yıllarına ulaşan yapı parçaları ve mezar taşları.

Şekil 3.12: Sütlüce'de Salaş Sokak'ta bulunan Bademli Tekkesi'nin kurucularından Şeyhülislam Damatzâde Feyzullah Efendi haziresi (1984 yılı).

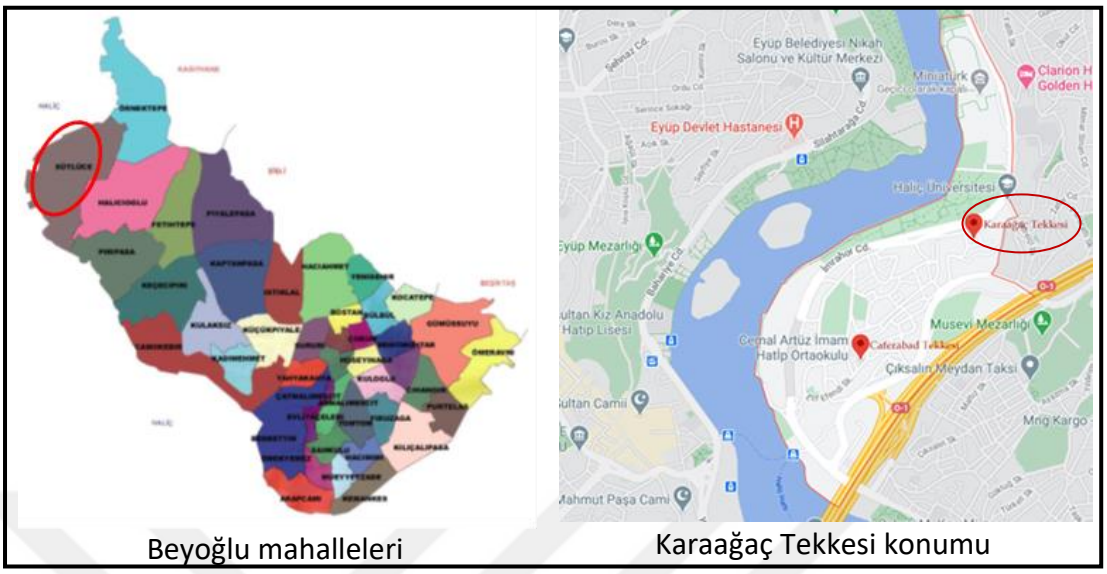
Şekil 3.13: Şeyhülislam Damatzade Feyzullah Efendi haziresinin bugünkü hali.

Kömürcü Baba'nın mezarı tekkenin cümle kapısının sağ tarafındaydı. Tekkenin arsası üzerinde günümüzde Şekil 3.14'te de gösterilen Cemal Artüz İlkokulu bulunmaktadır. Ayrıca tekkeden günümüze kalanlar Sütlüce Salaş Sokak'ta tekkenin kurucularından Şeyhülislam Damatzade Feyzullah Efendinin haziresindeki birkaç mezardan ibarettir [Turnalı ve Yücel, 1981]. Şeyhülislam Damatzade Feyzullah Efendi haziresini 1984 yılındaki hali Şekil 3.12'te [Maden, 2013a; Turnalı ve Yücel, 1981], 2021 yılındaki hali ise Şekil 3.13'te gösterilmektedir.

Şekil 3.14: Caferabad Tekkesi'nin Yerine İnşa Edilen Cemal Artüz İlkokulu.

3.2.2. Karaağaç Tekkesi (Beyoğlu)

Şekil 3.15: Beyoğlu Mahalleleri ve Karaağaç Tekkesi Konumu.

Karaağaç Tekkesi İstanbul Avrupa Yakası'nda Beyoğlu ilçesinin Sütlüce Mahallesi'nde Caferabad tekkesinin yakınlarında bulunmaktadır. Tekkenin Beyoğlu ilçesindeki ve Sütlüce'deki konumu Şekil 3.15'te gösterilmektedir [Çayır, 2004].

Karaağaç Tekkesi'nin tahsis edildiği bölge evkaf kayıtlarına göre Sultan II. Bayezit'ın Haremeyn evkafına aittir [BOA; Maden, 2014b]. Bu durumda tekkenin tarihini Sultan I. Bayezıd zamanına kadar götürebilmek mümkündür. Karaağaç Camii'nin yakınlarında bulunan tekke zamanla yıkılmış, Sultan III. Mustafa (1757-1774) devrinin sonlarında fukaradan bir kimse tarafından küçük bir kulübe olarak yeniden kurulmuş, zamanla tam teşeküllü, faal ve büyük bir tekke haline getirilmiştir [Göncüoğlu, 2005; Maden, 2014b; Yücer, 2003].

Şekil 3.16: Karaağaç Tekkesi son postnişini Hüseyin Zeki Baba.

Tekke Karaağaç Camii yakınlarında kurulmuştur. Karaağaç Çayırı denen bu mıntıkada eskiden Bostancılar kışlası, bir sahil sarayı ve tuğla harmanları bulunmaktaydı [Maden, 2014b; Müfid Yüksel, 1997]. Tekkenin bulunduğu yer Bugün Beyoğlu ilçesi sınırları içinde, Sütlüce Mahallesi, Dutluk Sokak, 3257 ada, 2 numaralı parseldedir. Tekke Haliç'e bakan yamacın güneyine, duvar örgülü taraçalar üzerine yerleştirilmişti. Haliç'e bakan yamacın kuzeydoğusunda hazire, yamacın güneyinde yer alan meşrutaya ait yapı parçalarının önünde kuyu ve Karaağaç Ayazması (suyu)'nın kaynağı yer alıyordu [Göncüoğlu, 2005; Maden, 2014b].

1826 öncesine ait Topkapı Sarayı arşivinde yer alan İstanbul ve civarına ait üç ayrı tekke listesinde bu tekke "Karaağaç'ta Bektaşi Tekkesi" şeklinde kaydedilmiştir [Maden, 2014b]. Karaağaç Tekkesi son postnişini Hüseyin Zeki Baba'dır ve Şekil 3.16'da fotoğrafı görülmektedir [Maden, 2010, 2014b].

Karaağaç Tekkesi 1826 yılında Bektaşiliğin yasaklanmasıyla yıkılan tekkeler arasında yer almaktadır [Maden, 2014b; Rasim, 1912].

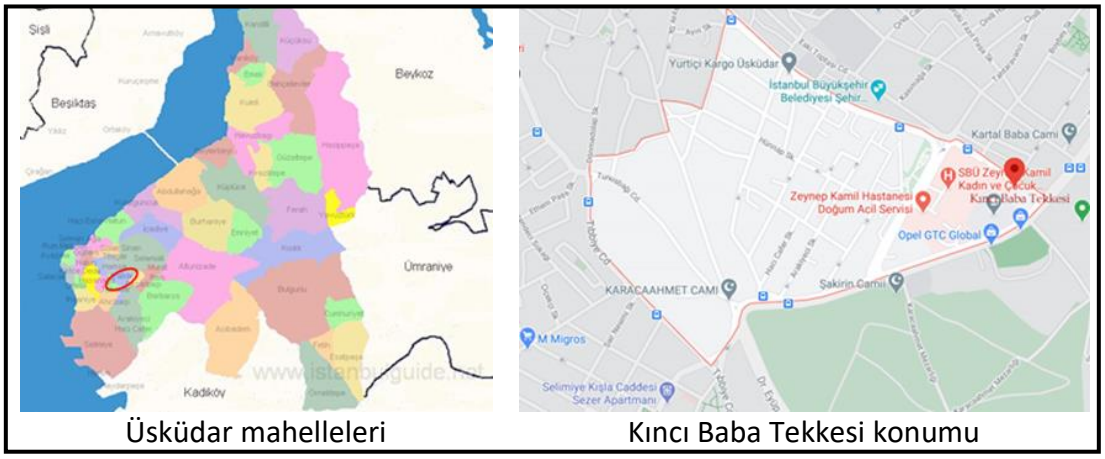
Karaağaç Tekkesi'nin yıktırılması için görevlendirilen memurların tuttuğu deftere göre tekkenin geride kalan enkazı hazine tarafından satılmış, tekkenin arsası üzerindeki kargir ve üzeri kubbeli türbe yıktırılmayıp yalnızca demir pencereleri sökülmüştür [BOA; Maden, 2014b].

Şekil 3.17: Karaağaç Tekkesi bugünkü hali.

Tekke yıktırıldıktan sonra uzun bir süre arsa-bahçe olarak kalmıştır. Bununla birlikte Karaağaç Tekkesi, Tanzimat'tan sonra İstanbul'da Nakşi tekkesi adı altında açılan dokuz Bektaşi tekkesinden biri olarak gösterilmiştir [Maden, 2014b]. Karaağaç Tekkesinin günümüzde restorasyonu yapılmıştır ve Şekil 3.17'de görülmektedir [Güvemli, 2014]. Karaağaç Bektaşi Dergahı olarak kullanıma devam etmektedir.

3.2.3. Kıncı Baba Tekkesi (Üsküdar)

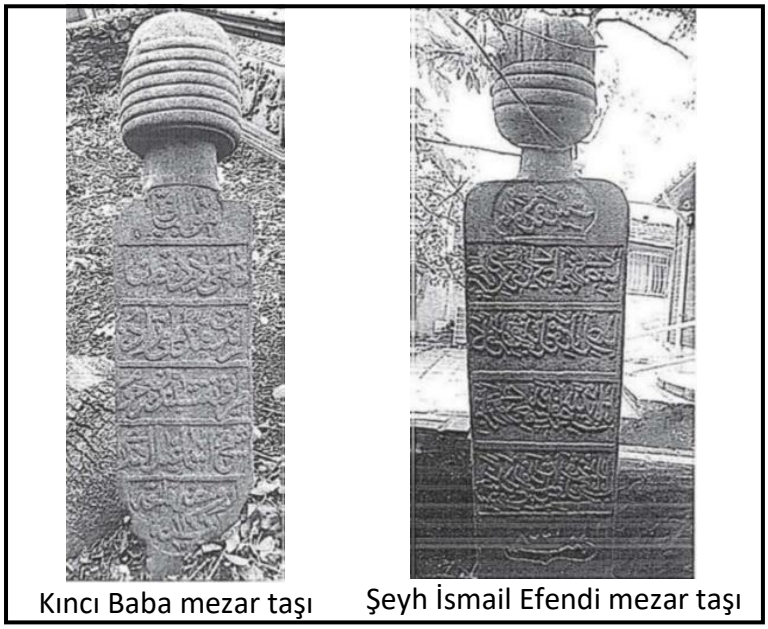
Üsküdar mahelleleri — Kıncı Baba Tekkesi konumu

Şekil 3.18: Üsküdar Mahalleleri ve Kıncı Baba Tekkesi.

Kıncı Baba Tekkesi İstanbul Anadolu Yakası'nda, Üsküdar ilçesinin Zeynep Kamil mahallesinde bulunduğu düşünülmektedir. Üsküdar mahallelerinin ve haritası ve Kıncı Baba Tekkesi'nin bulunduğu tahmin edilen yer Şekil 3.18'de gösterilmektedir [Işık].

XVIII. yüzyılın ikinci yarısında Kıncı Baba'nın babası Şeyh İsmail Efendi (ö. 1785) tarafından kurulmuştur. Üsküdar'da Nuhkuyusu civarında bulunmaktadır.

Cevri Kalfa Cami'nin mihrabı önündeki küçük hazirede, 24 Mayıs 1785 tarihli bir şahide yer almaktadır. Bu da hazirenin en eski tarihli taşı olup Kıncı Baba'nın babası Şeyh İsmail Efendi'ye aittir. Başında dört dilimli bir tacı vardır. Yanında ayrıca yok olmuş bir Bektaşi sikkesi ile kitabeleri okunamaz halde ve kırılmış birkaç mezar taşı daha mevcuttur. Mezar taşlarından bazıları Şekil 3.19'da gösterilmektedir [Maden, 2015]. Bu mezar taşlarından hareketle burada, Cevri Kalfa Camii'nin yapımından evvel bir Bektaşi tekkesinin var olduğunu düşünmek mümkündür. Caminin kıblesi yönündeki küçük hazirede bir de mermerden yapılmış dört yüzü kabartma vazo ve çiçek motifleriyle bezenmiş, ancak baş ve ayak taşları kırılıp yanına konulmuş 1802 tarihli Mihrimah Hanım'a ait lahit bulunmaktadır.

Şekil 3.19: Cevri Kalfa Camii önünde bulunan Kıncı Baba'ya ait mezar taşı ve Cami mihrap tarafında yer alan Kıncı Baba Tekkesi'nin kurucusu Şeyh İsmail Efendi'ye ait mezar taşı.

1827 yılında yıktırılan Kıncı Baba Tekkesi'nin zapt edilen enkazı ile 25 dönüm bağı ve 1,050 zira arsası Nuhkuyusu sakinlerinden Nezifar Hatun ve Ahmet Kazım Efendi kerimesi Cemile Hatun'a açık artırmayla 2000 kuruşa satılmıştır. [Maden, 2015]

Tekke 1826 sonrası tekrar canlandırılmamış, burası bir türbe/kabir mahalli olarak kalmış, Kıncı Baba Tekkesi'nin arsası satılıp arsa üzerine cami yaptırılmıştır. Sözü edilen caminin bugünkü Cevri Kalfa Cami olması muhtemeldir. Cevri Kalfa Cami Şekil 3.20'da görülmektedir [Cambaz].

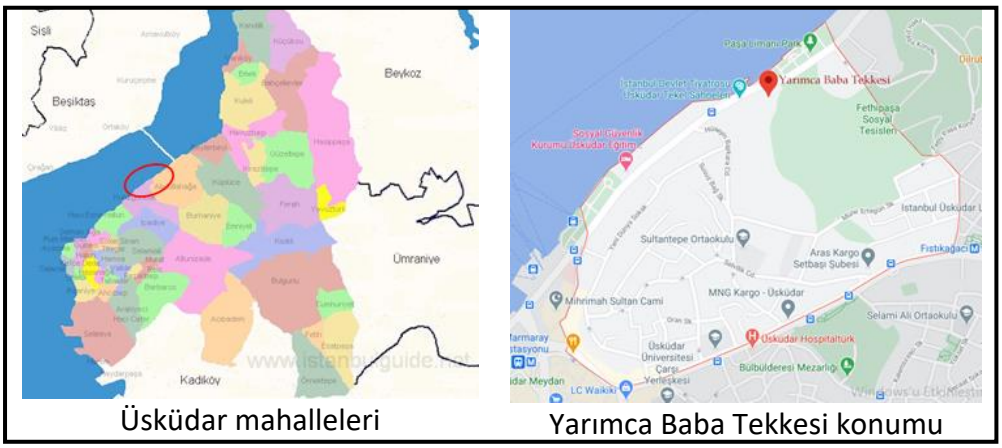
Şekil 3.20: Kıncı Baba (Feyzullah Baba) Tekkesi'nin yerine inşa edilen Cevri Kalfa Cami.

3.2.4. Mürüvvet Baba Tekkesi (Üsküdar)

Tekke, Üsküdar Atik Valide semtinde Kasımağa mahallesinde bulunmaktadır. Tekkenin tarihi hakkında bilgi bulunmamaktadır. Yıktırılmış olmasından dolayı 1826'da atmış yıldan daha yeni olabileceği düşünülmektedir. Tekkenin şeyhi Mustafa Baba'da Tire'ye sürülmüştür.

1826'da tamamen yıktırılmış, tekkenin yakınındaki boş eski bir ev bırakılmıştır. Yıkıldıktan sonra tekrar ihya edilmemiş olmasının da etkisiyle günümüze hiçbir iz kalmamıştır.

3.2.5. Yarımca Baba Tekkesi (Üsküdar)

Şekil 3.21: Üsküdar Mahalleleri ve Yarımca Baba Tekkesi konumu.

Tekke Paşa Limanı Tekkesi olarak da bilinmektedir. Üsküdar Paşa Limanı caddesinde bulunmaktaydı. Tekkenin konumu Şekil 3.21'de harita üzerinde gösterilmektedir [Işık]. Evliya Çelebi tekkenin Paşa Limanı'nda Kaya Sultan yalısının yanında bulunan küçük bir tekke olduğunu ifade etmiştir. Tekke ahşap olarak inşa edilmişti. İki katlı ve beş odadan oluşmaktaydı. Tekkenin yanında ahşap meşrutası ve altı göz hububat ambarı bulunmaktaydı.

1826'da tekkenin türbe mahalli bırakılmış diğer binaları tahrip edilmiştir. Abdurrahman Ağa Camii'nin yakınındaki çeşmenin üzerinde yer alan Yarımca Baba Bektaşi Tekkesi'nin yalnızca meydan odası yıktırılmıştır. Bu sırada tekke haziresinin de bir kısmı zarar görmüştür. Tekkenin şeyhine mahsus iki oda ile bitişiğindeki yeni yapılmış bir ev yıkılmadan bırakılmıştır.

1980'li yıllarda tekke tamamen yok olmuştur ve yerine apartman yapılmıştır. Bu apartmanların gösterildiği fotoğraf Şekil 3.22'de yer almaktadır [Maden, 2015]. Tekkenin haziresi de yakın zamanda ortadan kalkmıştır.

Şekil 3.22: Yarımca Baba (Kelleci Bali) Tekkesi'nin yerine inşa edilen apartmanlar.

3.2.6. Şehitlik Tekkesi (Rumelihisarı)

İstanbul'un ilk Bektaşi tekkelerindendir. Mahmud Baba tekkesi olarak da bilinmektedir [Yılmaz, 2015]. Rumelihisarı'nda Şehitlik bölgesinde bulunmaktadır. Tekkenin XX. yüzyıl başlarında Boğaziçi'nden görünümü Şekil 3.23'de, tekkenin fotoğrafı Şekil 3.24'de görülmektedir [Maden, 2013b]. Bazı kaynaklarda Avrupa yakasında kurulan ilk tekke olduğu yazmaktadır [Maden, 2013b]. Rumelihisarı'yla birlikte yapımına başlanmış [Freely ve Günay, 2007], İstanbul'un fethinden sonra da tamamlanmıştır.

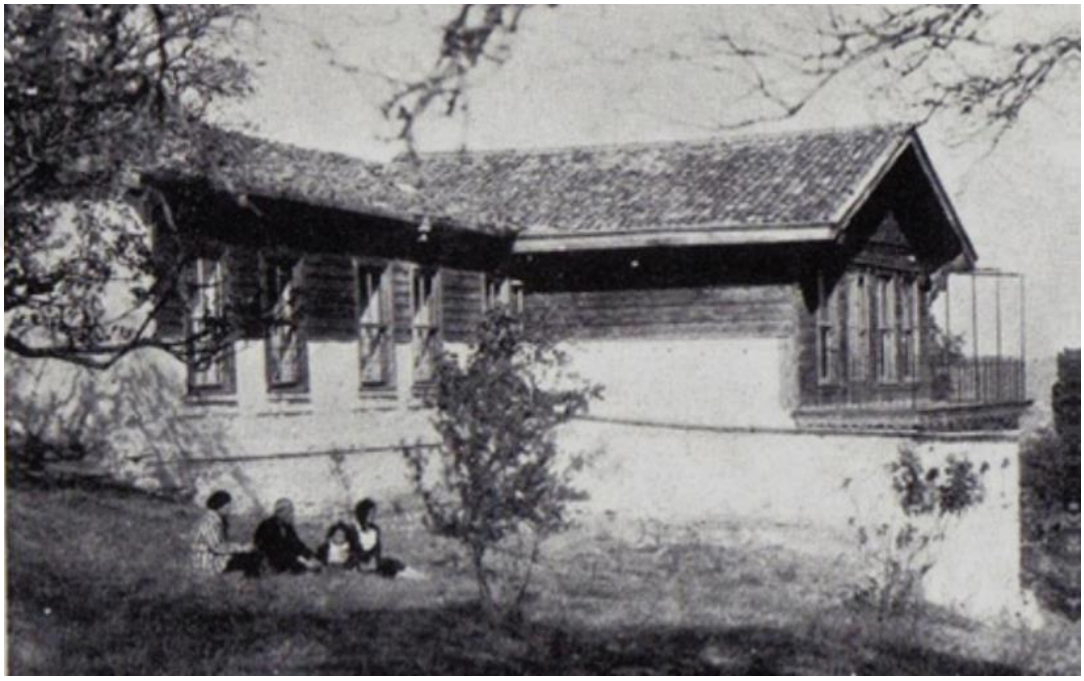
Tekke meydan odası, bitişiğinde bir kahve odası, iki sofa ve bitişiğinde bir oda, altında da kiler, kömürlük, sundurma, büyük köşk, ahşap küçük köşk, küçük oda, iki tuvalet ve müştemilattan oluşmaktaydı. Ayrıca üzüm bağı ve ağaçlığa da sahip bir tekkedir.

Şekil 3.23: XX. yüzyıl başlarında Tekkenin Boğaziçi'nden görünüşü.

Şehitlik tekkesi 1826 yılına kadar faaliyete devam etmiştir. 1826 yılında Bektaşiliğin yasaklanmasıyla yıktırılmıştır. Daha sonra Mahmud Baba'nın girişimleriyle tekrar inşa edilmiş 1925 yılına kadar açık kalmıştır.

2015 yılında Boğaziçi Üniversitesi tarafından çizilmiş olan rekonstrüksiyon projesi çizimi Şekil 3.25'de [Boğaziçi Üniversitesi, 2015], Yapının 2015 yılından bir fotoğrafı ise Şekil 3.26'da [Gören, 2015] görülmektedir.

Şekil 3.24: XX. Yüzyıl Başlarında Şehitlik Tekkesi.

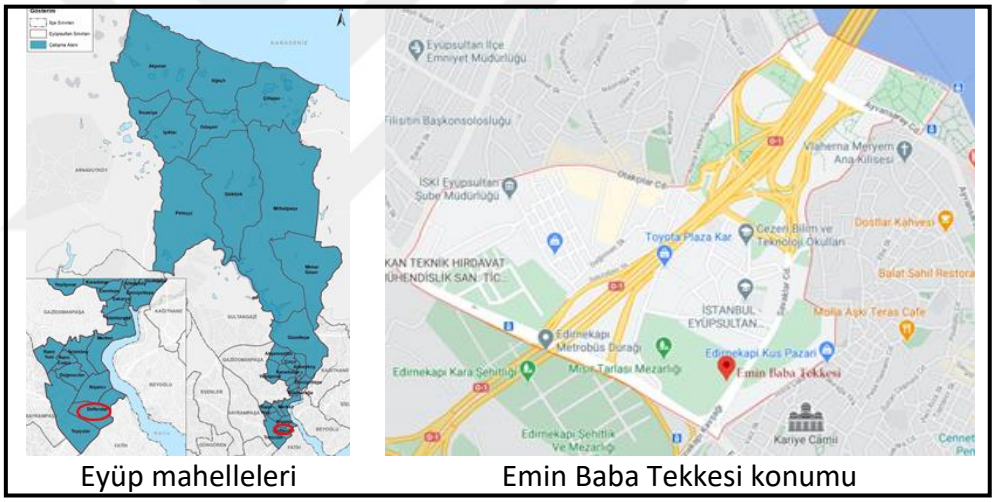

Şekil 3.25: Şehitlik Tekkesi Rekonstrüksiyon Projesi.

Şekil 3.26: Şehitlik Tekkesi.

3.2.7. Emin Baba Tekkesi (Eyüp)

Şekil 3.27: Eyüp Mahalleleri ve Emin Baba Tekkesi Konumu.

Emin Baba Tekkesi Eyüp, Fethi Çelebi Mahallesi, Savaklar Caddesi, 113 ada 3 parselde yer almaktadır. Konumu haritalar üzerinde Şekil 3.27'de görülmektedir [B.P. A.Ş.]. Kuyubaşı Tekkesi veya Pertevniyal Valide Sultan Tekkesi adlarıyla da bilinebilmektedir [Haskan, 2008]. Tekkenin 1867 yılında Sultan Abdülaziz'in annesi pertevniyal Valide Sultan tarafından Nakşi Tekkesi olarak yaptırıldığı ve bir dönem Bektaşi Tekkesi olarak kullanıldığı kaynaklarda yer almaktadır [Demirel İşli, 1998; Erdem, 2000]. 1983 yılında bir yangın geçirmiş, 1997 yılında da İstanbul Büyük Şehir Belediyesi tarafından restorasyon işlemi gerçekleştirilmiştir. Restorasyon işlemi

öncesi fotoğrafı Şekil 3.28'de gösterilmektedir [Haskan, 2008; Maden, 2014a]. Restorasyon işlemi sonrasındaki görünüşü Şekil 3.29'da yer almaktadır [Eysam A., 1990]. Restorasyon işlemi sırasındaki fotoğrafı ise Şekil 3.32'de yer almaktadır [Eysam A., 1990].

Şekil 3.28: Emin Baba Tekkesinin 1994 Yılındaki Durumu.

Şekil 3.29: Emin Baba Tekkesi'nin restorasyon sonrası durumu.

Tekkenin rölövesi 1990 yılında yapılmıştır. Bu tarihte tekkenin dış duvarları saçak silmesi seviyesine kadar ayakta kalabilmiştir. Bölme duvarları ve cihannüma katı yıkılmıştır. Bu tarihlerde tekkenin kullanım hakkına sahip olan dernek tarafından

içinde izinsiz kazı yapıldığı söylenmektedir [Erdem, 2000]. Rölöveye yardımcı olan veriler arasında 70'li yıllarda çekilmiş fotoğraflar yer almaktadır. Bu fotoğraflardan biri Şekil 3.30 ve Şekil 3.31'de gösterilmektedir [Maden, 2014a]. Tekkenin Revnakoğlu arşivinden erişilen fotoğrafları ise Şekil 3.33 ve Şekil 3.34'de yer almaktadır [Revnakoğlu Arşivi, 1909-1968].

Şekil 3.30: 1973 yılında Emin Baba tekkesi.

3.31: Emin Baba Tekkesi giriş cephesi (1990).

Şekil 3.32: Restorasyon sırasında Emin Baba Tekkesi.

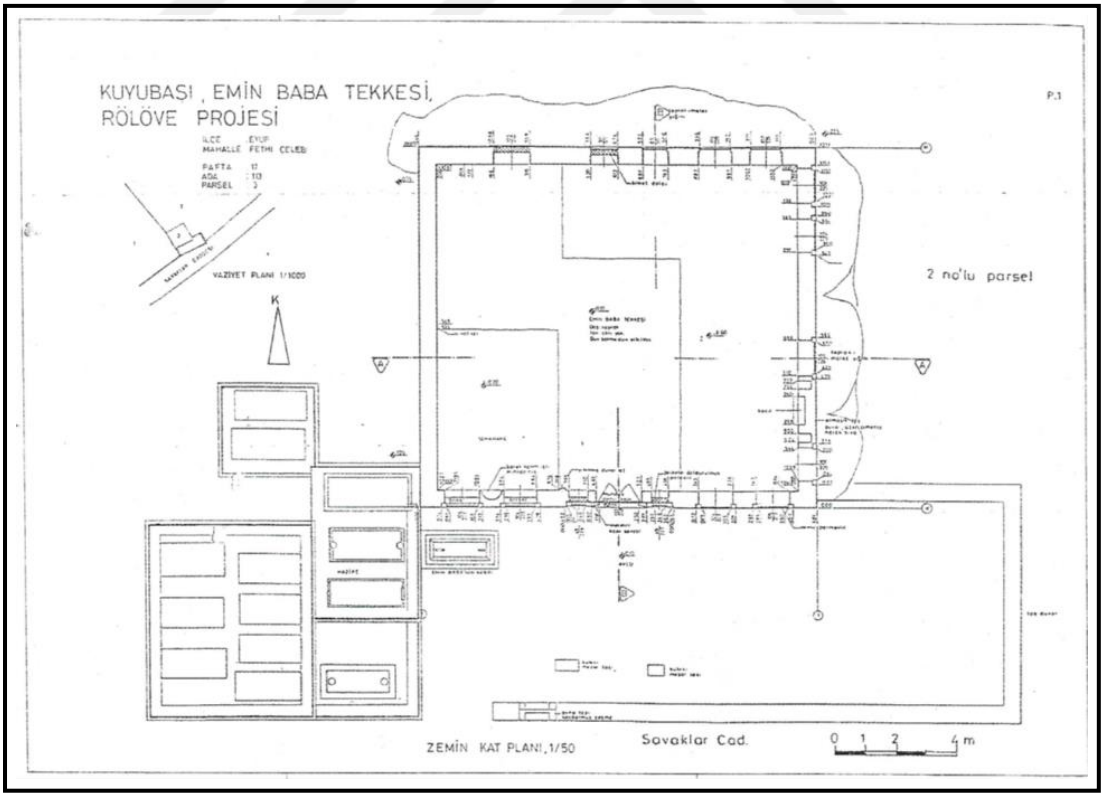

Şekil 3.33: Emin Baba Tekkesi (1909-1968).

Şekil 3.34: Emin Baba Tekkesi (1909-1968).

Üç kenarı moloz taş duvarla çevrili bir avlu içerisinde yer alan tekke ahşap cihannümalı ve kagir bir yapıdır. Yapının batı tarafında hazire bulunmaktadır. Hazireni 1990 yılındaki fotoğrafı Şekil 3.36'da [Eysam A., 1990] görülmektedir. Tekkenin cihannüma katı kuzey-güney doğrultusunda uzanmaktadır. İç duvarları yıkılmış olduğundan ve izleri yok olduğundan plan şeması hakkında bir bilgi edinilmemiştir. Cihannümaya çıkan ahşap merdiven kalıntıları kuzey duvarının batısında bulunmaktadır [Maden, 2014a]. Yapının güneyinde yer alan giriş kapısı giriş taşlığına açılmaktadır. Bu taşlığın batısında tevhidhane, doğusunda işlevi bilinmeyen iki oda, tam karşısında ise tuvalet mahallinin bulunduğu düşünülmektedir. Doğuda yer alan odalardan güneye bakanında bir ocak bulunmaktadır. Ocağın 1990 yılındaki fotoğrafı Şekil 3.37'de [Eysam A., 1990], 2021 yılındaki fotoğrafı ise Şekil 3.38'de görülmektedir. Tekke nakşi tekkesi olarak inşa edilmiştir. Bektaşi tekkesi olarak kullanıldığının tek verisinin bu ocak olduğu söylenmektedir. Tekkenin rölöve planı Şekil 3.35'de yer almaktadır [Erdem, 2000].

Şekil 3.35: Emin Baba Tekkesi Rölöve Planı.

Şekil 3.36: Emin Baba Tekkesi Haziresi.

Şekil 3.37: Rölöve Sırasında Orijinal Ocak ve Baca.

Şekil 3.38: Emin Baba Tekkesi İçinde Yer Alan Ocağın Restorasyondan Sonraki Durumu.

3.3. Bölüm Sonucu

Bektaşilik adını 13. yüzyılın ilk yarısında Anadolu'ya gelip yerleştiği tahmin edilen Hacı Bektaş Veli'den almıştır. Tarikatı biçimlendiren ve tam anlamıyla bir tarikat niteliği kazanmasını sağlayan Balım Sultan'dır. Bektaşiliğin gelişimi iki evreden oluşmaktadır. 13. yüzyıldan başlayıp 15. yüzyılın sonlarına kadar devam eden oluşum evresi birinci evredir. İkinci evrede 16. yüzyılda Balım Sultan ile başlamıştır ve resmen kurumlaşma dönemine girmiştir. Bektaşilik bugünkü haline bu dönemde yaklaşmış ve kurumsallaşmaya başlamıştır.

Bektaşilik Anadolu topraklarında doğan bir tarikattır. Hacı Bektaş-ı Veli bugün Nevşehir'e bağlı Hacı Bektaş ilçesi olan Sulucakarahöyük Köyü'ne yerleşerek orada bir tekke kurmuştur. Düşünceleri önce çevre köylere daha sonra Anadolu'nun her yerinde ve daha sonra Osmanlı'nın genişlemesiyle Balkanlar'da ve Mısır'da karşılık bulmuş ve hızla yayılmıştır. Bir tarikat olarak kuruluşu ve yaygınlık kazanması Balım Sultan zamanında gerçekleşir. Bektaşiler Balım Sultan'ı "ikinci pir" olarak kabul ederler.

Osmanlı Devleti'nin kuruluş yıllarından başlayarak Yeniçeri Ocağı ve Bektaşiler arasında bir yakınlık olmuştur. Bu nedenle Yeniçerilere "Taife-i Bektaşiyan" (Bektaşi Bölüğü) ya da Hacı Bektaş Ocağı da denmiştir. Padişah II. Mahmud 1826 'da Yeniçeri Ocağını kaldırırken aradaki yakın ilişki sebebiyle Bektaşiliği de yasaklamıştır. Birçok Bektaşi Babası ya öldürülmüş ya da sürgüne gönderilmiştir. Yasaklanmasına rağmen

varlığını devam ettiren Bektaşilik, Padişah Abdülaziz döneminde serbest bırakılmıştır. 1925'te tekke ve zaviyelerin kapatılmasıyla varlığı resmen son bulmuştur [Çetin, 2012].

Bektaşilik ortaya çıkışından günümüze gelene kadar birçok yere yayılmış ve varlığını gösterdiği her yerde barınma, ibadet ve eğitim ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla bir yapı içinde bulunmuştur. Bu yapı kimi zaman yoldaşlarının evi kimi zaman ribatlar kimi zaman hankahlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Günümüzde tarikatların barınma, ibadet ve eğitim ihtiyaçlarını karşıladıkları yapılara tekke ve zaviye isimleri verilmektedir. Çalışma sonucunda incelenen Bektaşi tekkelerinin benzer ve farklı yönleri incelenecek ve bir sonraki aşama olan Karyağdı Baba Bektaşi Tekkesinin restorasyon projesi için dikkat edilmesi gereken mimari özellikler incelenecektir. Çalışma içinde incelenen tekkeler daha çok ev tekke özelliği göstermekte çok büyük yapılaşma içinde olmamaktadır.

Çalışmaya konu olan tekkelerin tamamında 1826 yılında Bektaşiliğin yasaklanması üzerine yıkımlar ve kapanmalardan kaynaklı mimari kayıplar bulunmaktadır. Emin Baba Tekkesi hariç diğer bütün tekkeler yıkıma uğramış bu yıkımlardan sonra Şehitlik Tekkesi, Karaağaç Tekkesi ve Caferabad Tekkesi yeniden canlandırılmış, bunlardan günümüzde Şehitlik tekkesi ve Karaağaç tekkesi ihya varlığını korumaktadır. Üsküdar'da yer alan Kıncı Baba, Mürüvvet Baba ve Yarımca Baba Tekkeleri ise yıkımlardan sonra canlandırılmamış ve atıl durumda bırakılmıştır. Bunun da etkisiyle varlığı sürdürememiş ve tamamen yok oluşlardır. Emin Baba Tekkesi ise 1867 yılında inşa edildiğinden yıkımlara uğramamış, zamanla yangın gibi sebeplerle kayıplar görmüştür fakat günümüzde ihya edilmiş olarak varlığını sürdürmektedir. Çalışmaya konu olan tekkelerin tarihlere göre incelendiği bir tablo oluşturulmuştur ve Tablo 4.1'de yer almaktadır.

İncelenen tekkelerden anlaşıldığı ve kaynaklarda da belirtildiği gibi Bektaşi tekkeleri genellikle şehirden uzak ve şehrin yüksek noktalarına yerleştirilmiştir. Bugünkü konumlarına bakıldığında Üsküdar'da yer alan Kıncı Baba ve Mürüvvet Baba tekkeleri bulundukları yere hakim tepelere inşa edilmiş olmalarına rağmen günümüzde nüfus ve yerleşimin etkisiyle yapıların arasında kalmış ve caddelere yakın yerlerde konumlanmışlardır. Yarımca Baba tekkesi ise denize yakın bir noktada diğerlerinden daha alçak yerde konumlanmıştır fakat diğer iki tekke gibi bugün cadde

üzerinde yer almaktadır. Rumeli Hisarı'nda yer alan Şehitlik tekkesi, Beyoğlu'nda bulunan Karaağaç ve Caferabad Tekkesi ve Eyüp'te bulunan Emin Baba Tekkesi de aynı kaygı ve düşünceyle manzaraya hakim yüksek tepelere inşa edilmiştir.

İncelenen tekkelerin fonksiyonları şemaları farklılık göstermektedir. Caferabad Tekkesi kaynaklardan anlaşıldığı üzere tek bir yapı halinde inşa edilmemiştir. Fakat yine de sivil mimari özellikleri taşıyan yapılar olarak anlatılmaktadır. Meydan binası ya da Bektaşilerce söylenen meydan evi diğer bütün tekke birimlerine hakim kılınmış ve arazinin en yüksek noktasına konumlandırılmıştır. Meydan evi hakkında bilgi sahibi olabildiğimiz Emin Baba Tekkesi ise tek bir yapı halinde inşa edilmiş bir tekkedir ve meydan odası benzer özelliklere sahip odalardan birinde yer almaktadır. Bu açıdan bakıldığında tek yapı içinde inşa edilen tekkelerin meydan odaları büyüklük olarak plan üzerinde fark edilebilir olsa bile ayrı inşa edilen tekkelerdeki gibi dışardan meydan odasının hissedilme şansı olmamaktadır.

Tekkelerin tamamında küçük veya büyük hazire yer almaktadır. Varlığını koruyamayan Kıncı Baba ve Caferabad Tekkelerinden de günümüze ulaşan mezar taşları tekkelerin hepsinde hazire bulunduğunu göstermektedir. Genellikle tekke kurucularının ve daha sonra dervişlerin mezarlarının bulunduğu bu hazire yapıları dış mekanda açık şekilde bulunmaktadır. Ancak bazı durumlarda yapı temelleri altında karşılaşılan kemikler yapı içerisinde de türbe bulunduğunu göstermektedir. Karaağaç Tekkesindeki iki mezar yapısının bulunduğu yapı içinde yer alan türbe bu duruma kanıt olarak gösterilebilir.

Tekkelerin ulaşılabilen fotoğrafları incelendiğinde cephe özelliklerinde özellikle giriş cephelerinin çok sayıda pencereyle süslendiği görülmektedir. Kullanılan pencere kesitlerinin yine fotoğraflardan hareketle oldukça büyük ölçülere sahip olduğu görülmektedir. Karaağaç Tekkesinin ihya edilmiş hali, Şehitlik tekkesinin fotoğrafları ve Emin Baba Tekkesinin eski ve eskiye uygun ihya edilmiş halinde görülen ince uzun kesitli pencereler yer almaktadır. Bu durum Bektaşi tekkelerinin pencere ölçüleri hakkında bir fikir oluşmasında yardımcı olmaktadır.

Emin Baba Tekkesi dışındaki tekkelerin fotoğraflarında cihannüma katı görülmemektedir. Yapıların yıkılmadan önceki fotoğraflarına erişilmese de edinilen bilgilerde de cihannüma katından bahsedilmemektedir. Emin Baba Tekkesinin bu

durumunun Nakşibendi tekkesi olarak inşa edilmiş olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir.

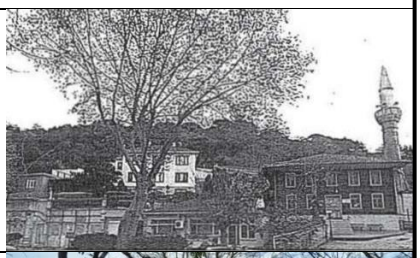
Bektaşi tekkelerinde bir ocak bulunduğu bilinmektedir. Karaağaç Tekkesinde ocağın bulunduğu aşevinin restorasyon işleminin dışında kalmış yapıya dahil edilmemiş olduğu söylenmektedir. Bu nedenle Karaağaç Bektaşi tekkesinden Bektaşi ocağı özelliklerine ulaşılamamaktadır. Diğer tekkeler de varlığını sürdürememiş olmasından dolayı ocak bilgisi bulunmamaktadır. Ancak Emin Baba tekkesi daha önce söylenildiği gibi Nakşibendi tekkesi olarak inşa edilmiş olsa da içerisinde yer alan ocak Bektaşi özelliği göstermektedir. Bektaşi tekkelerindeki ocak ile ilgili yapısal bilgiler karşılaştırma şansı bulunmadığından Emin Baba tekkesi üzerinden elde edilebilmektedir.

Bütün bunlara bakıldığında çalışmanın devamı niteliğinde olacak olan Karyağdı Baba Bektaşi tekkesi restorasyon projesi için karşılaştırma yapıldığında manzaraya hakim, yoğun iskan bölgesinden uzak ve eğimli bir arazide inşa edilmiş olmasından dolayı yerleşim açısından diğer Bektaşi tekkeleri ile benzerlik göstermektedir. 1826 yılında uğradığı yıkım sonucu özgün halini yitirmiş olması da diğer tekkelerle aynı tarihi ve kaderi paylaştığının göstergesidir. Caferabad Tekkesi dışında diğer tekkelerdeki gibi tek yapı içinde inşa edilmiştir. Bu nedenle meydan evinin varlığı dışardan belli olmayacak şekilde inşa edilmelidir. Kalıntılara bakıldığında yapıda ocak olduğu görülmektedir. Bu ocak Emin Baba Tekkesinden hareketle tekrar inşa edilmelidir. Pencere kesitleri bu tekkelerle benzerlik göstermeli ve çizimleri doğrultusunda benzer pencere kesitleri kullanılmalıdır. Cihannümanın Bektaşi tekkelerinde olma zorunluluğu olmadığından cihannümaya gerek görülmemelidir. Diğer tekkelerle karşılaştırıldığında bu özelliğin sadece Emin Baba Tekkesinde olması Bektaşi tekkelerinin tamamında bulunuyor olduğunu göstermemektedir. İncelenen tekkelerin karşılaştırıldığı ve anlatılanların özetlendiği tablolar Tablo 3.2 ve Tablo 3.3'te yer almaktadır.

Temel kazısı sırasında çıkarılan kemikler doğrultusunda Karaağaç Tekkesindeki gibi yapı içinde bir türbe bulunması olasıdır. Bunun dışında arazide yer alan hazire varlığını korumaktadır. İncelenen tekkelerden günümüze kalan izlerin incelendiği bir tablo hazırlanmıştır ve Tablo 3.4'te bulunmaktadır.

Bölüm sonucunda Bektaşi tekkelerinin benzer özellikleri ve aralarındaki farklılıkları ortaya koymak amaçlanmıştır. Ulaşılabilen kaynaklar doğrultusunda tekkeler incelendiğinde belli ve kesin bir Bektaşi tekkesi tipolojisi çıkarmak mümkün olmamaktadır. Tekkelerin mimari programları ortak bir özellik göstermemektedir. Ortak olarak var olduğu bilinen mekanların ise mimari olarak yapısı hakkında bilgiye sahip olunamamakta ve belli bir tipoloji çıkarılamamaktadır. Bektaşi tekkelerinde aşevi bulunduğu ve bu mekanda bir ocağın var olduğu bilinmektedir. İncelenen tekkelere bu bağlamda bakıldığında aşevinin yapıdaki konumu, yapım şekli, ocağın aşevi içindeki konumu ve yapısı hakkında bilgi edinmek mümkün değildir. Yine Bektaşi tekkelerinde ibadet mekanı olarak kullanılan meydan evinin varlığı bilinmektedir. Fakat meydan evinin Karyağdı Baba tekkesi gibi küçük ve yerleşimin sivil mimari özelliklerini gösteren tekkelerde yapı içindeki konumu, yapıdaki yönelimi, geometrik yapısı gibi mimari olarak çıkarımda bulunacak veri elde edilememiş ve bununla ilgili de bir tipoloji ortaya koyulamamıştır. Bektaşi tekkelerinde bazen ahır, bazen türbe, bazen taamhane bulunmaktadır fakat bu yapıdan yapıya değişmektedir. Bu nedenle ortak bir mimari program ortaya koyulamamakta, yapılar kendi özelinde ve kendi tarihiyle incelenerek bir mimari program oluşturulması gerekmektedir. Bu nedenle Karyağdı Baba tekkesine de kaynaklardan edinilen bilgiler dışında mimari programına ekleme yapılamamaktadır. Yapıların temellerinin yığma moloz taş olduğu kalıntısı olan tekkelerden anlaşılmaktadır fakat yapım tekniği ve malzemesi hakkında yine aynı sebeple ortak bir noktaya varılamamaktadır. Bu bilgiler doğrultusunda Karyağdı Baba Bektaşi Tekkesi restorasyon projesi çizilmiş, tipoloji çıkmamış olduğundan yapı kendi içinde incelenmiş, benzer özellikleri olan tekkelerden veriler alınmış ve Bektaşi kültürüne en uygun yapı ortaya konulmaya çalışılmıştır.

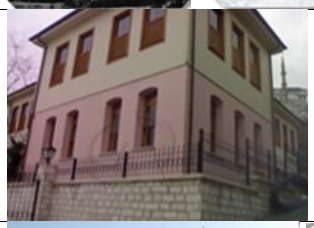
Tablo 3.1: Tekkelerin Tarihlere Göre İncelenmesi Tablosu.

	1826	1925	
Caferabad Tekkesi (Beyoğlu) (16. yy)	16. yüzyılda inşa edilmiş 1826'da yıkılmıştır.	İhya edilmemiştir. Günümüzde yerinde Cemal Artüz İlkokulu yer almaktadır.	
Karaağaç Tekkesi (Beyoğlu) (18. yy)	18. yüzyılda inşa edilmiş, 1826'da yıkılmıştır.	İhya edilerek kullanıma devam edilmiştir.	
Kıncı Baba Tekkesi (Üsküdar) (18. yy)	18. yüzyılda inşa edilmiştir. 1826'da yıkılmıştır.	İhya edilmemiştir. Günümüzde yerinde Cevri Kalfa Cami bulunmaktadır.	
Mürüvvet Baba Tekkesi (Üsküdar)	1826 yılında yıktırılmıştır	İhya edilmemiş ve günümüze hiçbir iz kalmamıştır.	
Yarımca Baba Tekkesi (Üsküdar)	1826 öncesi inşa edilmiştir.	İhya edilmemiş ve yok olmuştur.	
Şehitlik Tekkesi (Rumelihisarı) (15. yy)	15. yüzyılda inşa edilmiştir.	İhya edilmiştir.	
Emin Baba Tekkesi (Eyüp) (1867)		19. yüzyılda 1867 yılında inşa edilmiştir. Yıkıma uğramamıştır.	

Tablo 3.2: Tekkelerin Karşılaştırması Tablosu 1.

	Bünyesinde Bulunan Birimler	**Arazi Tipi**	**Cephe Özelikleri**	**Yapı Tipi**	**Fotoğraflar**
Caferabad Tekkesi (Beyoğlu)	- Mesire Yeri - Meydan - Meşruta -Servis birimleri - Ahır - Hazire	Eğimli	Çok miktarda pencere	Ahşap	
Karaağaç Tekkesi (Beyoğlu)	- Kuyu - Türbe - Meşruta	Eğimli	Demir pencere	Kagir	
Kıncı Baba Tekkesi (Üsküdar)	- Hazire	-	-	-	
Mürüvvet Baba Tekkesi (Üsküdar)	-	-	-	-	
Yarımca Tekkesi (Üsküdar)	- Tekke - Meşruta - Ambar - Hazire	Eğimli		Ahşap	
Şehitlik Tekkesi (Rumelihi-sarı)	- Tekke	-	-	-	
Emin Baba Tekkesi (Eyüp)	- Tekke - Hazire	Avlu içinde düz arazı	Geniş ve uzun pencere	Kagir yapı, Ahşap cihan nüma	

Tablo 3.3: Tekkelerin Karşılaştırması Tablosu 2.

	Kullanılan Çatı Tipleri	**Temel Tipi**	
Caferabad Tekkesi (Beyoğlu)	Meydan Beşik Çatıyla örtülü, diğerlerinden büyük	Taş temel	
Karaağaç Tekkesi (Beyoğlu)	Kubbeli türbe	-	
Kıncı Baba Tekkesi (Üsküdar)	-	-	
Mürüvvet Baba Tekkesi (Üsküdar)	-	-	
Yarımca Tekkesi (Üsküdar)	-	-	
Şehitlik Tekkesi (Rumelihisarı)	-	-	
Emin Baba Tekkesi (Eyüp)	Kırma Çatı	-	

Tablo 3.4: Tekkelerden Günümüze Kalan İzlerin İncelenmesi.

	Tekkelerden Günümüze Kalan İzler
Caferabad Tekkesi (Beyoğlu)	
Karaağaç Tekkesi (Beyoğlu)	
Kıncı Baba Tekkesi (Üsküdar)	-
Mürüvvet Baba Tekkesi (Üsküdar)	-
Yarımca Baba Tekkesi (Üsküdar)	-
Şehitlik Tekkesi (Rumelihisarı)	
Emin Baba Tekkesi (Eyüp)	

4. KARYAĞDI BABA TEKKESİ

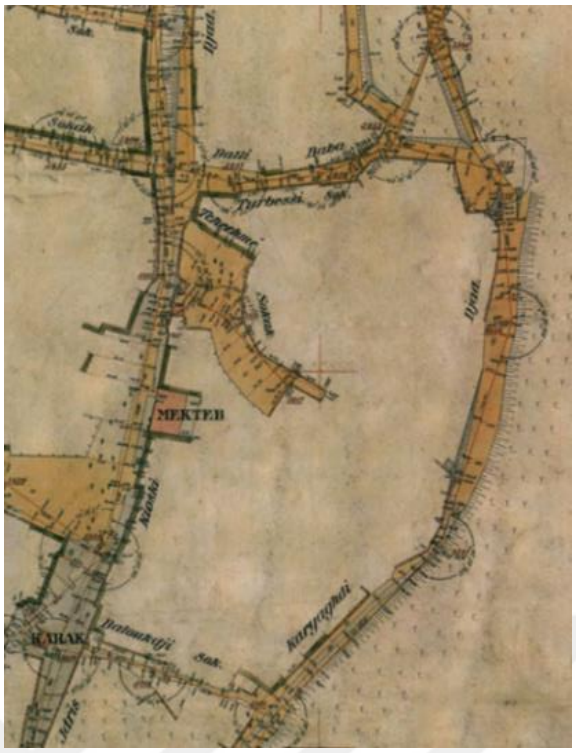
Karyağdı Baba Tekkesinin restorasyon projesinin çizilebilmesi için öncelikle restitüsyon dönemlerinin araştırılması ve geçirdiği değişimlerin belirlenmesi gerekmektedir. En doğru sonuca ulaşmak için öncelikle yapıyı tanımak gerekmektedir.

4.1. Yapının Konumu ve Tarihçesi

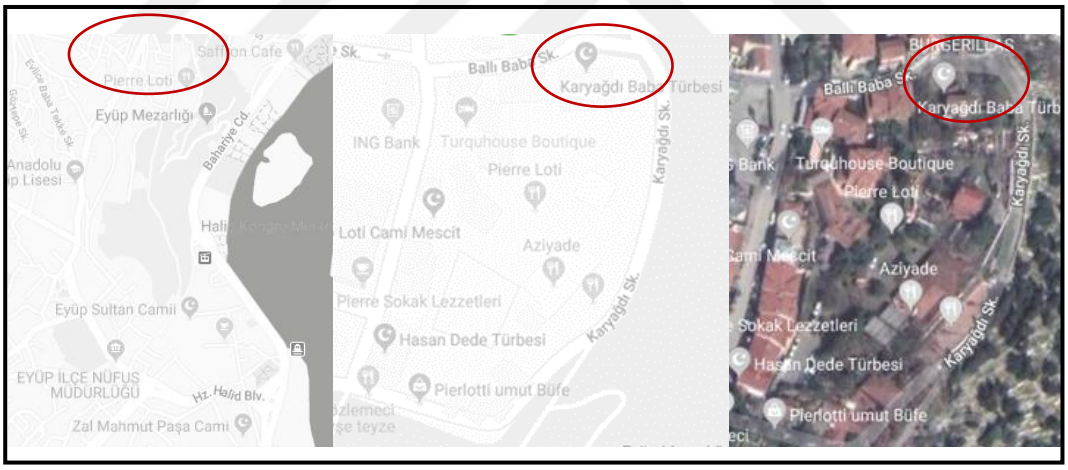
Bu bölümle Karyağdı Baba Tekkesinin konumu ve tarihi incelenecektir. Bu araştırmaların restitüsyon dönemlerinin belirlenmesine katkı sağlaması beklenmektedir. Özellikle tarihi incelenirken yıkımlar gibi yapının mimarisinde değişikliğe sebep olan olaylar araştırılacak ve mimari olarak değişimlerinin incelenmesi ve dönemler doğrultusunda çizimler ile ortaya koyulması sağlanacaktır.

4.1.1. Yapının Konumu

İstanbul'un Eyüp semtinde, semtin en yüksek yeri olan Piyer Loti tepesinde bulunmaktadır. Gümüşsuyu Mahallesi, İdris Köşkü mevkiinde, Karyağdı Sokağı ile eski adı Bali Baba olan Ballı Baba Sokağının kesiştiği yerde, Piyer Loti Kır Kahvesinin hemen üstünde 38 ada 4 parselde yer almaktadır. Diğer Bektaşi tekkeleri gibi yerleşim bölgesinden uzak bir yerde inşa edilmiştir. Tekkenin kurulduğu tarihte bir taraftan yola diğer üç taraftan ise bir bahçe ve Eyüp mezarlığına bağlanmaktadır. Bu tarihte Ballı Baba Sokak bulunmamaktadır [Zarcone, 1999]. Yapının 1909-1910 yıllarında çizilen Alman Mavileri'nde bulunan konumu Şekil 4.1'de yer almaktadır [Dağdelen, 2006]. Karyağdı Baba Tekkesinin 2021 yılındaki konumu Şekil 4.2'de gösterilmektedir [Maps, 2015].

Şekil 4.1*:* Alman Mavileri Harita.

Şekil 4.2: Karyağdı Baba Tekkesi Konumu.

4.1.2. Yapının Tarihçesi

Kurucusu Horasan Erenlerinden İstanbul'un fethinde de bulunduğu rivayet edilen Karyağdı Baba lakaplı es-Seyyid Mehmed Ali Baba'dır [Haskan, 2008]. Kurucusu Horasan Erenlerinden İstanbul'un fethinde de bulunduğu rivayet edilen Karyağdı Baba lakaplı es-Seyyid Mehmed Ali Baba'dır [Zarcone, 1999]. Bu ismin zamanla

Karyağdı haline dönüştüğü bazı kaynaklarda yer almaktadır [Ergun, 1956]. Karyağdı Mehmed Ali Baba'nın kabri tekke haziresindedir. Etrafı parmaklıkla çevrili lahitinin baş tarafına elifi sikkeli, kısa ve silindirik bir şahide bulunmaktadır. Kitabede Tarih ve rakam yazılmamıştır. Kitabesi şu şekildedir [Müfit Yüksel, 2005];

"Baş Taşı: Kutbü'l-ârifin Gavsu'l-vâsılîn
Hareti Karyağdı Es-Seyyid Muhammed
Ali Kuddise Sırrubu'l-Celi"

"Ayak Taşı: Huve'l-Mu'in
Sadât-ı Sülâle-i Kâzımiyyeden Horasânî
Karyağdı Ali Baba Kuddise Sırrubu'l-Celiyyu'l-A'la"

Kuruluş tarihi tam olarak bilinmemekle birlikte bazı kaynaklarda 18. Yüzyıl ortalarında tarihlenebileceği [Kuban, 1993], II. Bayezid dönemi kurulmuş olabileceği yer almaktadır [Kocadağ, 1998]. Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde tekenin şeyhlik makamıyla ilgili bir anlaşmazlık hakkında Eyüp kadısı tarafından 1779'da verilmiş bir hüküm bulunmaktadır. Bu alaşmazlığın sonunda Bosnevi Derviş Mustafa'nın halifesi olan ve 1758 yılında tekkenin vakfını düzenleyen Derviş Fuzuli, Hacı Bektaş çelebisinin gösterdiği başka bir adaya rağmen tekkenin şeyhliğine seçilmiştir. Bu belgede tekkenin adı "Karyağdı" olarak geçmemektedir. Ancak 1784 tarihli İstanbul tekkeleri listesinde ve Atatürk Kitaplığı, Osman N. Ergin yazmalarında 1825'te kayıtlı olan 1805 tarihli diğer tekke listesindeki kayıtlarda "Karyağdı" adıyla tanındığı kesinlik kazanmaktadır [Kocadağ, 1998]. Bu belgenin içeriği şu şekildedir;

"İnayetu'l Reisu'l-Küttâb Efenfi Görüb İlâm Eyleyesuz Deyu Buyurulmuştur.
Fi 20 C.A 1193
Der-i Devletmekîne Arzı Dâ-î-Yi Kemineleridir Ki,
Cedd-i Azizim Kutbu'l-'Arifîn Zahru'l-Vâsılîn El-Hacc Bektâş-ı Velî Kuddise Siruhu'l-Hafî ve'l-Cel'î Hazretlerinin Tarîkat-ı 'Aliyyesine meşrut ve müntehi zevâyadan olub, Medîne-i Ebî Eyyub-i Ensârî 'Aleyhi'r-Rahmetu'l-Bârî'de vâki' merhum Bektâşî Bosnevî Dervîş Mustafa'nın müceddeden binâ ve ihyâ eylediği zaviyesinin zabt ve tasarrufu için güruh-i Bektâşiyândan Dervîş İsmâil Bin Muhammed nâm kimesne

Medîne-i Eyyub mahkemesinde meclis-i şer'i hatîrde Dervîş 'Alî Bin Muhammed nâm kimesne ile terâfu'larında güruh-i Bektâşiyândan merhum Bosnevî Dervîş Mustafa nâm sahibu'l-Hayrın medîne-i mezburede Zeyneb Hatun mahallesinde vâki' Eyyub Câmi'i Şerîfi vakfına arsası senede yüzseksen akçe mukata'a-i kadîmesi olubiki taraftan makâbiri müslimîn, bir taraftan Velîzâde Efendi bahçesi ve bir taraftan tarik-i 'âmm ile mahdud müceddeden binâ ve ihyâ eylediği bir bâb tahtânî sağîr oda ve bir sağîr ahır ve etrâf-ı erba'ası taş duvarı muhtevi mülk-i memlûkesini Bin yüzyetmiş iki senesi Muharreminin yirminci günü hasbeten Lillâhi Ta'âla vakf-ı ve habs edüp, evvelâ hayatda oldukça zâviye ta'bîr olunur vakf-ı menzil-i mezburda kendi sâkin olub ba'de vefat evlâd-ı evlâdı evlâdına şart ve ba'de'l-İnkıraz kendi hulefâlarının eslahına verile deyu şart ve herbiri sâkin oldukları müddetde arsa-i mezkurenin mukata'asını vakf-ı mezbura verib iktizâ eden ta'mir (u) termîmini dahi mallarından edeler. Ve hulefâlarından kimesne bulunmaz ise El-Hacc Bektâş-ı Velî âsitânesinde seccadenişîn-i 'Azîzin 'arzıyla eslah-ı bektâşiyâna şart ve ta2yîn eylediğini meş'ar tarîh-i mezkuruyla müerreha işbu vakfiyye-i ma'mamûlun bihasine tasrih olunmağla bermantûk-i vakfiyye zâviye-i mezbureye mezbur Dervîş Mustafa mutasarrıf iken bilâ veled ve bilâ hulefâ fevt olub zâviye-i mahdûde mezkur Hacı Bektâş-ı Velî seccadesinde postnişin olan Eş-Şeyh Abdullatîf Efendi'nin 'arzı ve icazetiyle bana tevcih ve işbu yedime verilen 'askerî berâtı mucebince zâviye-i mahdud-i mezkur benim iken merkum Dervîş 'Alî Fuzûlî zabt etmekle suâl olunub zâviye-i mahdud-i mezkuru bana teslime tenbîh olunmak muradımdır. Dedikde ğibbu'l-İstinak merkum Dervîş 'Alî dahi cevâbında müteveffa-yı mezbur Dervîş Mustafa'nın ben eslah-ı hulefâsından olub Merhum Dervîş Mustafa'nın ber muceb-i vakfiyye-i ma'mûlun biha zâviye-i mahdud-i mezkura evvelâ kendiye ba'de vefatihi hulefâsının eslahına ve evlâd-ı evlâdına meşrut ola. Zâviye-i mezbur ber muceb-i şart-ı vâkıf kendünden sonra nevbet-i tasarrufunu bana şart ve ta'yîn eylediğini huzur-i müslimînde işhâd etdiğime binâen ber vech-i muharrer-i meşrutiyye üzere bihakkın … zabt ve tasarruf ederim deyu ba'de'd-Def' ve'l-İnkâr mezbur Dervîş 'Alî ber vech-i muharrer müteveffa-yı mezbur Dervîş Mustafa'nın eslah hulefâsından olub yedlerinde olan vakfiyye-i ma'mül biha nâtık olduğu üzere nevbet-i tasarruf-ı zâviye kendinin olduğu lede't-Tezkiye 'adâletleri zâhir olan medîne-i mezbure ahalisinden imâm-i sânî El-Hâcc Salih Efendi Bin İsma'îl ve Mehmed Sa'îd Efendi Bin Ahmed ve sâbıkan Karcıbaşı Halîl Ağa Bin Mehmed ve El-

Hâcc Ömer Ağa Bin Ahmed ve Molla Mustafa Bin İbrahîm nâmun kimesneler şehadetleriyle mezbur Dervîş İsmaîl muvacehesinde vech-i şer'i üzere isbât etmediğin mucibesiyle zikrolunan zâviyedârlık mezbur Dervîş İsma'îl'in üzerinden ref' olunub yedine nerilen 'askerî berâtının dahi kaydı ba'de'tterkîn ve küçük evkâf muhasebesine kayd ber muceb-i şart-ı vâkıf eslah-ı hulefâdan Dervîş 'Alî'ye tevcih ve zâviye-i mezkurenin zabt ve tasarrufu için müceddeden yedine berât-ı şerîf-i 'âlîşân sadaka ve ihsân buyurulmak üzere emr-i 'âlî sudûrunu iktizâ eylediğini halen medîne-i mezkure kadısı Mevlanâ Mustafa Efendi dâ'îleri i'lâm etmeleriyle ber vech-i meşruh zâviye-i mezkure mezbur Dervîş İsmaîl'il ref'inden şart-ı vâkıf üzere merkum Drvîş İsmaîl'in ref'inden şart-ı vâkıf üzere merkum Dervîş 'Alî'ye tevcih ve ber muceb-i i'lâm-ı şer'iyye mahalline kayd ve âyende ve revendeye it'âm-ı taâm eylemek üzere yedine berât-ı şerîf-i 'âlîşân sadaka ve ihsân buyurulmak bâbında pâye-i serîr-i a'lâya 'arz olundu."

Bu metinlerde zaviyenin Bosnalı Derviş Mustafa adlı bir Bektaşi babası tarafından kendi arsası vakfedilerek 18. yüzyılda, 20 Muharrem 1172'de (Miladi 1758) yeni baştan kurulduğu ve evladına, evladı bulunmadığında salih hulefasına şart kılındığı anlaşılmaktadır. Bu metinlerde Karyağdı Mehmed Ali Baba'dan ve türbesinden bahsedilmemektedir. Bu nedenle Karyağdı Mehmed Ali Baba'nın türbesinin, bu arsa Bektaşi zaviyesi haline geldikten sonraları yapılmış olabileceği şüphesini uyandırmıştır. Ya da zaviyenin kuruluşundan sonra vakfedilen arsaya bitişik bazı kabirlerin zaviye haziresine katılmış olabileceği mümkündür. Zaviyenin ilk postnişinin, vakıf sahibi Bosnalı Derviş Mustafa olduğu, onun vefatından sonra zaviyenin 1193 tarihinde Derviş İsmail adına bir Bektaşi tarafından zabtedildiği ancak Derviş Mustafa'nın halefi olduğu anlaşılan bir Bektaşi dervişinin müracatı üzerine dergah postnişinliği aynı yıl bu Derviş Ali'ye verilmiştir [Müfit Yüksel, 2005].

1784 tarihli tekke ve zaviyelerle ilgili defterde bu tekke İdris Köşkü civarında Karyağdı Tekkesi şeklinde yer almaktadır.

Hadikatu'l Cevami'de Karyağdı Baba Tekkesi şu şekilde anlatılmaktadır;

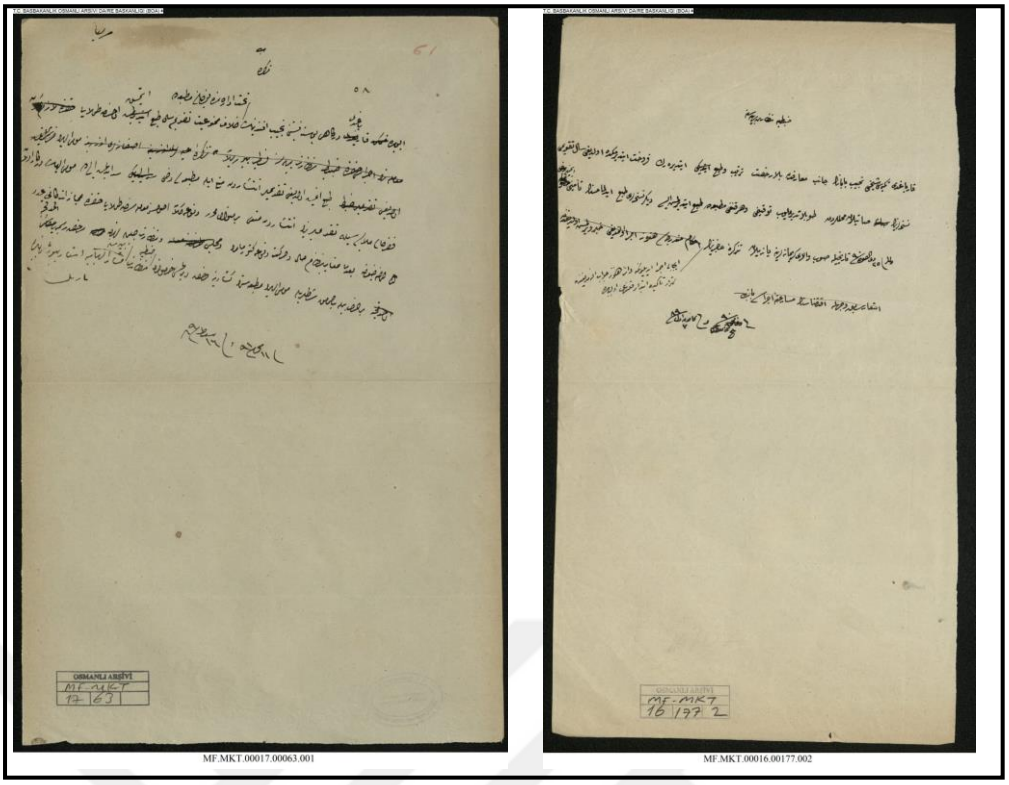
"Zaviye-i mezbure Karyağdı Ali Baba tekyesi denmekle maru'ftur. Halen Şeyhi a'rec Mustafa Dede'dir ki pederi dahi u tekyede şeyh olub ismi Abdi ve bu dahi a'rec idi ve diğer oğlu dahi a'recdir."

Bu kayıttan anlaşılan Abdi Baba'dan sonra topal olan oğlu Mustafa Baba'nın dergâha postnişin olduğudur. Hadikatu'l Cevami'de bahsedilen topal Abdi Efendi'nin mezarı hala mevcuttur ve şahidesi elifi taçlıdır. 1826 yılında Yeniçeriliğin kaldırılmasından sonra Bektaşilik de yasaklanmış ve Bektaşi tekkelerinin kimi yıkılmış kimi de kapatılmıştır. Karyağdı Tekkesi de yıktırılan tekkeler arasındadır ve Mustafa Baba da üç müridiyle birlikte Birgi'ye sürülmüştür.

"Ve Medîne-i Ebi Eyyub-i Ensarî Radiye 'As-bu Rabbubu'l-Bari'de vâki' Karyağdı Baba Tekyesi'nde olan Mustafa Baba üç nefer Bektaşisiyle Birgi'ye." [Es'ad Efendi, 1243]

Tekke daha sonra Sultan Abdülmecid ve Sultan Abdülaziz zamanında Nakşibendi dergahı adıyla tekrar açılmıştır fakat gizlice Bektaşi dergahı olarak kullanılmaya devam etmiştir. Bu dönemde tekrar açılan Bektaşi tekkeleri, Sultan II. Mahmud'un Bektaşiliğin yasaklanmasına dair fermanı resmen yürürlükte olduğundan Nakşibendi olarak gösterilerek faaliyette kalmışlardır. Fiilen açık olmasına rağmen ancak 1920 tarihinde resmen tanınmışlardır.

Yasaklı dönemden sonra Karyağdı Tekkesi'ni tekrar kuranın Mehmed Necip Baba olduğu kaynaklarda yer almaktadır [Kocadağ, 1998]. Mehmed Necip Baba burada bir matbaa kurmuş ve taşbaskı (Litography) usulüsle kitaplar basmıştır. 1874 tarihinde basılan Risale-i La'ibat-i Cami adlı eserde *"Maarif Nezaret-i Celilesi ruhsatı ile Karyağdı Tekkesi'nde Necip Baba Efendi'nin matbaasında tab ve temsil olunmuştur."* kaydı bulunmaktadır. Bunun dışında Feriştahzade Abdülmecid İzzeddin'nin, Fadullah'ı Hurufi'nin Cavidanname'sinin tercümesi olan "Işkname-i İlahi"nin taşbaskısını yapmıştır. Başbakanlık Osmanlı Arşivinde Mehmed Necip Baba ile ilgili iki vesika yer almaktadır. Mehmed Necip Baba'nın izinsiz bastığı metinlerle ilgili belge Şekil 4.3'te yer almaktadır [BOA].

Şekil 4.3: Mehmet Necip Baba'nın izinsiz bastığı metinlerle ilgili metin.

"BOA, A. .DVN. 144/67-2

Sâbık Ayasofya-i Kebîr Şeyhi Küçük Efendi Merhum'un Yedikule civârında Feyziyye Hankâh-ı Şerîfi'nin bîn-i inşasından beri fukara ve dervişân için yevmiyye üç kıyye lahm tahsisi ve i'tâ olunmakda iken müşârunileyhin vefatı cihetiyle kat'olunarak âhire verilmiş ise de zikrolunun lahm m^üşârunileynhin zatına mahsus olmayıpyalnız hankâh-ı şerîfe tahsis kılınmış olduğundan bu makule ta'yinâtın âhire i'tâsı muğayır-ı usûl ve nizâm olduğuna ve buna ise rızâ-yı âli-yi vekâletpenâhîleri kâil olmayacağına binâen lütfen ve merhameten mezkûr lahmin kema fi's-Sâbık tahsisi ve i'tâsı hususuna müsa'âde-i mekârim'âde-i cenâb-ı sadâretpenâbileri erzân ve şayân buyurulmak bâbında ve herhalde emr u fermân hazret-i men lehu'l-Emrindir.

El-Hâcc Hafız Gâlib

Yedikule civârında kâin Feyziyye hankâhına muhassas olduğu halde âhire verilmiş olan yevmî üç kıyye lahmin kema kâne hankâh-ı mezkûre i'tâsı istid'asıyla Hacı Hâfız Gâlib Efendi'nin takdim eylediği tezkire manzur-ı vâlâları

buyurulmak üzere leffen gönderilmiş ve suret-i ifâdeye göre işbu lahm ta'yini bir zâta mahsus olmayıp hankâh-ı mezkûrede bulunan bilcümle dervişân ve fukaranın it'âmına muayyen olarak bunlar ise cümle-i şayân-ı merhamet bulumuş oldukları beyanıyla icabının icrası bâ tezkire-i sâmî emr u iş'ar buyurulmuş olmasıyla kuyûda bilmuraca'a lahm-ı ganemi mezkûr Mâliye Hazîne-i Celîlesinden muhassas bulunmuş olduğundan ol tarafdan icra-yı icabına bakılmak lâzım geleceği beyanıyla tezkire-i mezkûra cevâb tahriri bâbında fermân hazret-i Veliyyu'l-Emrindir.
Fi 18 C 1275

BOA. A. .MKT.NZD. 287/90
Evkâf-ı Humayun Nezaret-i Celîlesine
Devletlu Efendim Hazretleri,
Yedikule civarında Kâin Feyziyye hankâhına muhassas olduğu halde âhire verilmiş olan yevmî üç kıyye lahmin kema kâne hankâh-ı mezkûra i'tâsı istid'asıyla Hacı Hâfız Gâlib Efendi'nin takdim eylediği tezkire manzur-ı vâlâları buyurulmak üzere leffen irsâl kılınmış ve suret-i ifâdeye göre işbu lahm ta'yini bir zâta mahsus olmayıb hankâhı mezkûrda bulunan bilcümle dervişân ve fukaranın it'âmına müte'ayyin olarak bunlar ise cümle-i şayân-ı merhamet bulunmuş olmağla icabının icrası mütevakkıf-ı bımem-i behiyyeleridir.
Fi 3 D 1275

Ma'ruz-ı Çâker-i Kemîneleridir Ki,
Mantuk-ı münif-i emr u iş'ar-ı sâmi-yi vekâletpenâhîlerile evrak-ı melfûfe mûeddası rehin-ı îykan-ı kemterî olarak keyfiyyet masârifât muhasebesine ledelhavâle hankâh-ı mezkûrun fukara-yı dervişânına muhassas lahm ta'yini olmayıp fakat Feyzi Efendizâde Raşid Efendi'nin yevmî iki buçuk kıyye lahm ta'yini bulunduğu halde vefatına ve civar-ı şerefmedâr-ı hazret-i Hâlid'de kâin Karyağdı Baba Dergâhı şeyhi Mehmed Necîb Efendi'nin vuku-ı istid'asına mehni hâ fermân-ı sâmî Yetmiş Üç senesi Şubatında mumaileyhe tahsis kılındığı ifâdesine dâir verilen müzekkere manzur-ı 'âlî-yi sadâretpenâhileri buyurulmak

üzere leffen takdim kılınmış olmağla ol bâbda emr u fermân hazret-i veliyyu'l-Emrindir."

Vesikaların ilkinde özet olarak Yedikule'deki (Küçük Efendi) Feyziye Hankâhı'na mahsus iken kesilmiş olan et tayinatının Karyağdı Baba Dergâhı Şeyhi Mehmed Necib Efendi'ye tahsis edildiği belirtilmektedir.

İkinci vesikada ise Hacı Hafız Galib'in, Yedikule'deki Feyziye Hankahı fakirlere ve dervişlerine ait olduğunu iddia ettiği et teyinatının müteveffa Feyzi Efendizade Raşid Efendi'ye ait olduğu ve sonradan Karyağdı Baba Dergahı Şeyhi Mehmed Necip Efendi'ye tahsis edildiği anlaşılmaktadır.

Aslen Karamürsel'li olduğu düşünülen Mehmed Necip Baba 12 Mart 1875 yılında vefat etmiştir [Müfit Yüksel, 2005]. Bektâşi taçlı şahidesi bulunan mezarı tekkenin haziresinde yer almaktadır.

Necip Baba'dan sonra oğlu İhlasi Baba daha sonra da Hafız Baba Lakaplı Hafız Mehmed Salih Baba dergahın postnişinliğini yapmıştır. Hafız Mehmed Salih Baba medrese eğitimi almıştır ve Zeynep Hatun Cami'sinde imamlık yapmıştır. 11 Şubat 1917'de vefat eden Hafız Mehmed Salih Baba'nın mezarı tekke haziresindedir ve Bektaşi sikkelidir.

Tarikat faaliyetlerinin yasaklandığı 1925'den sonra Karyağdı Baba Tekkesi tekrar kapatılmıştır. Fakat bazı Bektaşilerin burada toplantılar düzenledikleri, Cumhuriyet Dönemi'nde de burada bir süre faaliyet gösterdikleri tahmin edilmektedir. Daha sonra 1978 tarihinde geçirdiği yangın sonucunda tekkenin büyük bir kısmı harap olmuş geriye sadece harem ve selamlık kısımları kalmıştır. Kalan bölümler de mesken olarak kullanılmıştır.

4.2. Yapının Mimari Özellikleri

Şekil 4.4: Karyağdı Baba Tekkesi 1920 Yılındaki Hali.

Karyağdı Baba tekkesinin 1978 yılındaki yangında bir kısmı yanmış kalan kısımları ise yıkılmış ve günümüze ulaşamamıştır. 1826 yılında Bektaşiliğin yasaklanmasından öncesine dair Karyağdı Baba Tekkesi hakkında kaynak oldukça azdır. Mimari olarak günümüzdeki izler 1826 yılından sonra tekrar yapıldığı tarihten kalmıştır. İstanbul'un en küçük Bektaşi tekkesidir. Tekkenin ulaşılabilen en eski fotoğrafı Şekil 4.4'te yer almaktadır [Bülbül, 2017].

4.2.1. Vaziyet Özellikleri

Karyağdı Baba Tekkesi İstanbul'un Eyüp semtinde, Piyer Loti tepesinde bulunmaktadır. Gümüşsuyu Mahallesi, Karyağdı Sokağı ile Ballı Baba Sokağının kesiştiği yerde, Piyer Loti Kır Kahvesinin hemen üstünde yer almaktadır. Yerleşim bölgesinden uzak bir yerde inşa edilmiştir. Tekkenin kurulduğu 18. yüzyılın ortalarında bir taraftan yola diğer üç taraftan ise bir bahçe ve Eyüp mezarlığına bağlanmaktadır. Bu tarihte Ballı Baba Sokak henüz bulunmamaktadır.

Tekkenin, civarındaki arazi meyillerine uyularak setlerle güçlendirildiği ve buraya çıkan yola büyük taşlar döşendiği kalıntılardan anlaşılmaktadır. Tekkeye çıkan Karyağdı Sokak'tan 2021 yılındaki görünümü Şekil 4.5'te yer almaktadır.

Şekil 4.5: Tekkenin Haliç'e Bakan Cephesi – 2021.

2004 yılında 38 ada 4 parsel de yapılan kazı çalışmaları sonucunda çıkarılan temeller göz önüne alındığında tekkenin asıl giriş kapısının ve büyük bir kısmının 38 ada 5 parselde inşa edilmiş olan terasın altında kaldığı görülmektedir. 2021 yılında 38 ada 5 parselde başlatılan kazı çalışmaları sonucunda ise terasın altından çıkan temeller de bu duruma kanıt olarak gösterilebilmektedir. Haliç'e bakan cephede yer aldığı söylenen giriş kapısı, daha sonradan inşa edilen yine Haliç cephesinde yer alan merdivenli giriş kapısı da kaynaklarda anlatılan plan özelliklerini doğrular niteliktedir. Halen devam eden kazı çalışmaları sonucunda çıkarılabilecek yeni temeller ve kalıntılar yeni veriler elde edilmesine katkı sağlayacaktır. Yapılan kazı çalışmasının fotoğrafları Şekil 4.6'da yer almaktadır.

cümle kapısının bulunduğu doğu aksı

38 ada 5 parselde sürdürülen kazı çalışması

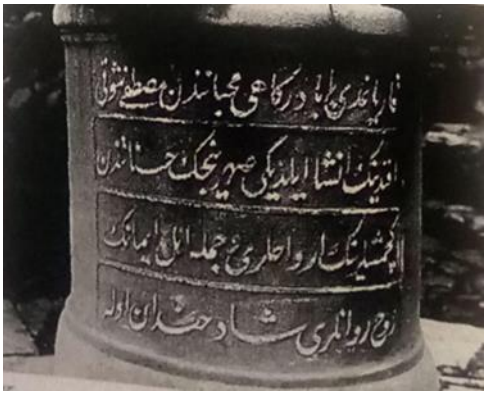
Şekil 4.6: 38 ada 5 parselde yapılan kazı çalışması ve cümle kapısının bulunduğu aks. - 2021

4.2.2. Plan Özellikleri

Kaynaklarda tekkenin iki kapılı bir avluya sahip olduğu yer almaktadır [Haskan, 2008]. Tekkenin en önemli bölümlerini oluşturan ve meydanevi, aşevi, selamlık, derviş hücreleri gibi bölümleri barındıran ve yıkıntı durumunda olan esas binanın cümle kapısı Haliç'e bakan doğu cephesindedir [Tanman, 1990]. Bu kapı kesme küfeki taşından örülmüştür ve üzerinde "cihannüma" veya "köşk" niteliğinde, şeyh odası olarak kullanıldığı düşünülen bir mekanın var olduğu kaynaklarda yer almaktadır [Tanman, 1990]. Tekke binası ve müştemilat yapıları ahşaptır. Günümüzde moloz taş örgülü temel duvarları ile aşevinin geniş kemerli ocağı bulunmaktadır. Bu yapının tek katlı ve ahşap olduğu anlaşılmaktadır. Arsanın kuzeyinde yer alan avlunun ortasında tekkenin muhiplerinden Mustafa Şevki Efendi tarafından inşa edilmiş bir sarnıç bulunmaktadır. Bu sarnıcın mermerden yontulmuş, silindirik bileziği 1992 yılında çalınmıştır. Sarnıç bileziğinin fotoğrafı Şekil 4.7'de yer almaktadır [Tanman, 1990].

avlunun ortasında yer alan kuyu

kuyunun çalınan bileziği

Şekil 4.7: Avluda yer alan kuyu ve bileziği.

Avlunun doğusunda tekkenin haziresi yer almaktadır. Tekkenin banisi olan Karyağdı Baba'nın ve birçok şeyh ve mensupların mezarı burada yer almaktadır. Yapının Şahkulu Sultan Vakfı tarafından satın alınmadan önceki sahibi tarafından edinilen bilgilere göre bugün yalnızca duvarları kalmış olan bina Karyağdı Sokak'taki hala ayakta duran sarı eve kadar uzanmaktadır. Giriş katında üç oda ve bir mutfak, diğer bir katta ise pencereleri Haliç'e bakan bir meydan bulunmaktadır. Eve giriş Karyağdı Sokak'tan açılan bir kapıyla sağlanmaktadır ve bu kapıdan sonra mezarlıktan iki kör duvarla ayrılan koridor ile eve ulaşılmaktadır. Avluya giriş kapısı [E.B. Arşivi] ve koridor olarak bahsedilen duvar Şekil 4.8'de gösterilmektedir.

koridor oluşturan duvar

Karyağdı Baba Tekkesi girişi

Şekil 4.8: Karyağdı Baba Tekkesi girişi ve koridor oluşturan duvar.

Fakat ziyaretçiler mezarlığın sağında bulunan yine Karyağdı Sokak'a açılan kapıdan giriş yapmayı tercih etmektedirler. Yapının bu günkü durumunda her iki kapı da kaldırılmış ve giriş kapısı Ballı Baba Sokak'a yerleştirilmiştir [Zarcone, 1999].

Zarcone Karyağdı Tekkesiyle ilgili yazdığı yazıda mezarlığın duvarının daha yüksek olduğunu düşündüğünü yazmaktadır.

Tapu hanesinde ahşap ev yazmasına rağmen günümüzde ahşap tekke yapıları bulunmamaktadır. Haremlik olarak kullanılan ahşap yapı 38 ada 5 parselde kalmıştır ve burası Eyüp Belediyesi tarafından gerçekleştirilen Piyer Loti çevre düzenlemesi sırasında tekkeye girişi sağlayan merdivenli kapı alanı ve temel duvarları bu çalışmalar sırasında yapılan terasın altında kalmıştır. Bahsedilen terasın fotoğrafı Şekil 4.9'da bulunmaktadır.

Şekil 4.9: Piyer Loti Çevre Düzenlemesinde Yapılan Teras.

22 Nisan 2004-30 Nisan 2004 tarihleri arasında yapılan kazı çalışması sırasında temellerin 50 cm – 100 cm yüksekliğine kadar ulaştığı görülmektedir ve moloz taşlarla düzensiz olarak örülmüştür. Kazıdan sonra önceden belli olmayan temel izleri de ortaya çıkartılmıştır.

Oda bölmeleri içinde kazı çalışması yapıldığı sırada yapının güneydoğusunda bulunan odanın içinde intramural olarak doğu-batı yönünde, yüzü güneye dönük olarak konumlandırılmış bir insan iskeleti bulunmuştur. Definin güney yönünde kapatma taşı dik olarak yerleştirilmiştir. Çıkarılan temeller ve insan iskeletinin konumu Şekil 4.10'da yer almaktadır.

Şekil 4.10: Çıkarılan temel kalıntıları ve bulunan insan iskeletinin konumu.

Parselin güneydoğusunda yer alan yapının sol simetrik cephe bölümü mevcut değildir. Hazirenin yeniden düzenlenmesi sırasında temellerin bu bölümün altında kaldığı düşünülmektedir. Ayrıca hazire ile yapı arasında yığma şeklinde yapılan pencere, kapı boşluğu bulunan ve kapatılmış olan cephe duvarının altında temel izleri takip edilebilmektedir. Kazının parselin batı kısmına kaydırılması sonucunda yine moloz taş ile yapılmış olan temellere rastlanmış fakat herhangi bir yapı şeması vermemektedir. Şekil 4.11'de çıkarılan temeller gösterilmektedir.

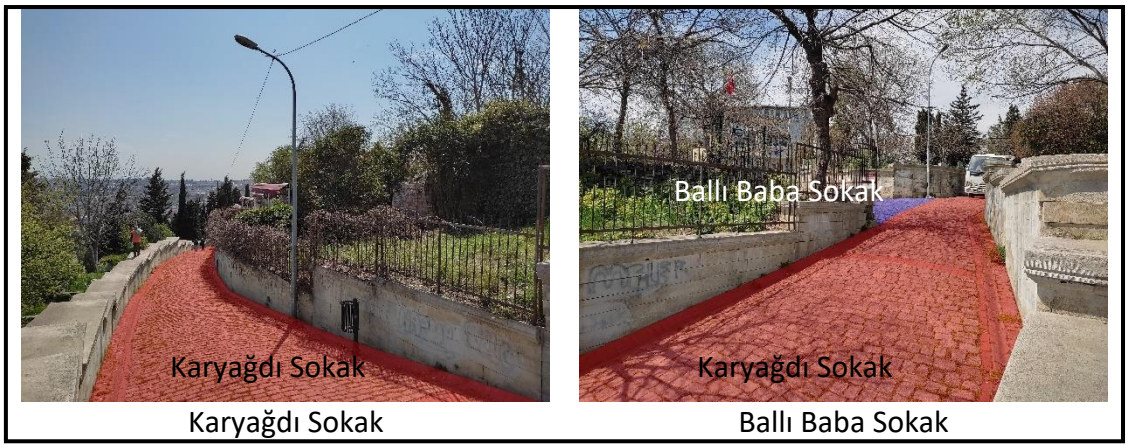
Şekil 4.11: Çıkarılan yeni temeller.

4.3. Karyağdı Baba Tekkesi Rölöve İncelemesi

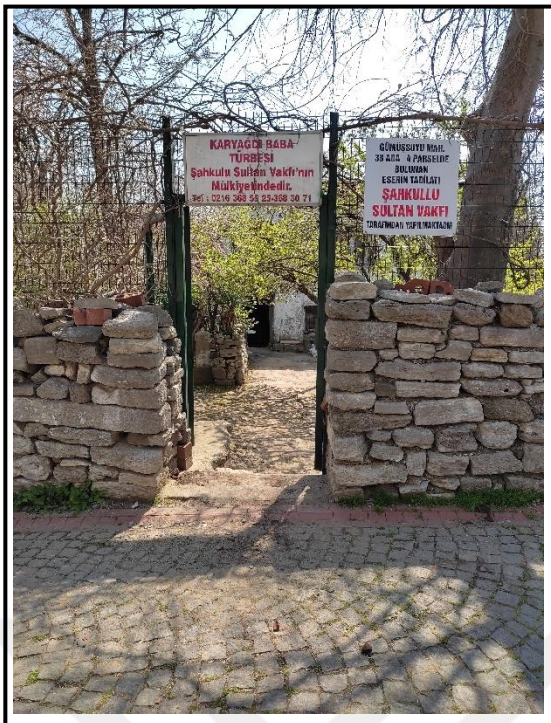
4.3.1. Vaziyet İncelemesi

Yapı Pierre Lotti tepesinde tarihi kahvenin biraz üzerinde 38 ada 4 parselde yer almaktadır. Yapıya yaklaşım Karyağdı Sokak'tan olmaktadır. Yapının doğusunda Karyağdı Sokak, kuzeyinde Ballı Baba Sokak bulunmaktadır. Yapıya ulaşımı sağlayan sokaklar Şekil 4.12'de gösterilmektedir. Batısında 38 ada 31 parselde bulunan bir yapı ve güneyinde 38 ada 5 parselde yer alan teras bulunmaktadır.

Parsele giriş parselin kuzeyinde bulunan Ballı Baba Sokak'tan sağlanmaktadır. Bahçeye girildiğinde bahçe kapısının solunda bir su kuyusu yer almaktadır. Parselin doğusunda hazire bulunmaktadır. Giriş kapısı ve hazirenin konumu Şekil 4.13'te gösterilmektedir. Hazirenin girişi kuzeyinde bulunan bir kapı ile sağlanmaktadır. Hazirenin batısında ise mermerden yontulmuş bileziği olan ve 1992 yılında bileziği çalınan su kuyusu yer almaktadır. Parselin güneyinde eski yapının kalıntıları bulunmaktadır. Bugün bulunan yapının konumu parselin ortalarında yer almakta ve girişi kuzey yönünde bulunan ahşap bir kapı ile sağlanmaktadır.

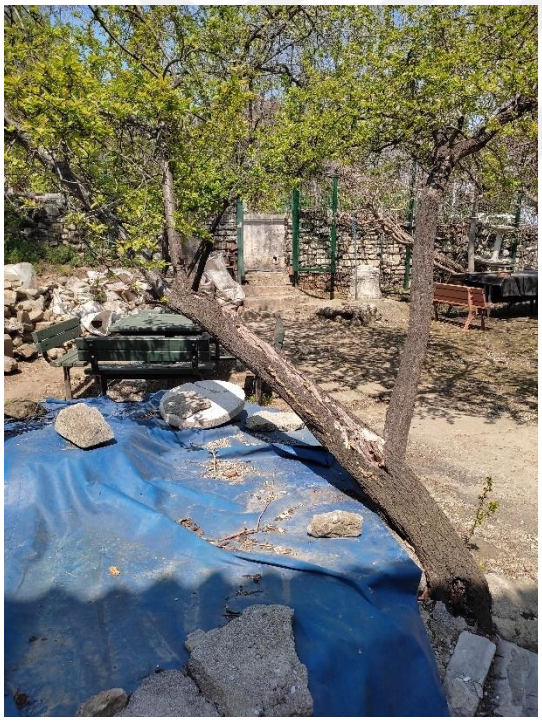
Şekil 4.12: Karyağdı Baba Sokak ve Ballı Baba Sokak görünüşü.

Karyağdı Baba Tekkesi bahçe kapısı

hazirenin bahçe kapısından görünümü

sarnıç ve kuyu

eski yapı kalıntıları

Şekil 4.13:Karyağdı Baba Tekkesi Bahçe Kapısı, Haziresi, Sarnıç, Kuyu ve Yapı Kalıntıları.

4.3.2. Plan İncelemesi

Yapının kuzeyinde bulunan giriş kapısı ahşaptır ve bu kapıdan girildiğinde düzensiz rıhtlara sahip 4 basamaklı merdiven ile aşağı inilmekte ve Z01 numaralı kuzey duvarında tek pencereye sahip odaya ulaşılmaktadır. Yapıya girişi sağlayan bu oda aynı zamanda birinci kata ulaşmayı sağlayan merdiveni giriş kapısının tam karşısında odanın güneyinde bulundurmaktadır. Yine giriş kapısının sağında odanın batısında Z02 numaralı odaya geçişi sağlayan ahşap kapı yer almaktadır. Bahsedilen kapı ve merdivenler Şekil 4.14 ve Şekil 4.15'te yer almaktadır.

yapı giriş kapısı yapı giriş merdivenleri

Şekil 4.14: Yapı Giriş Kapısı ve Merdivenleri.

oda kapısı birinci kata çıkış merdivenleri

Şekil 4.15: Z02 Oda Kapısı ve Birinci Kata Çıkış Merdivenleri.

Z02 numaralı oda, odanın kuzeyinde bulunan tek pencere ile aydınlatılmakta ve odanın batısında bulunan ahşap kapı ile Z03 numaralı odaya geçiş sağlanmaktadır. Kapı ve pencere resimleri Şekil 4.16'da gösterilmektedir.

oda penceresi | oda kapısı

Şekil 4.16: Z02 Oda Penceresi ve Z03 Oda Kapısı.

Z03 numaralı oda bugün kullanıma kapalı halde bulunmaktadır. Odanın zemininin ahşap döşemesinin kalıntıları odanın güney kısmında görülmekte fakat günümüzde üç parça ahşap kalıntıdan başka bir şey bulunmamakta ve toprak zemin yer almaktadır. Odanın tavanı kaplanmamış, ahşap döşeme izleri görülecek şekilde bırakılmıştır. Odanın kuzey duvarında bulunan bir pencere yer almaktadır. Batı duvarında daha sonradan kapatıldığı görülen bir kapı izi yer almaktadır. Odanın güney duvarında ise kapı boşluğu yer almakta ve düzensiz taşlarla örülerek kapatıldığı görülmektedir. Örülen bu kapıdan Z04 numaralı odaya ulaşım sağlanmaktadır. Z03 numaralı odada bahsedilen odaya giriş kapısı, kapatılmış kapılar ve oda tavanı Şekil 4.17'de yer almaktadır.

Şekil 4.17: Z03 Oda Kapısı, Kapatılan Kapılar ve Oda Tavanı.

Z04 numaralı odaya giriş yapıldığında buranın tamamen kullanılmaz halde olduğu ve yığılmış taşlar ve toprakla zeminin yükseldiği görülmektedir. Odanın batı duvarında daha önceden var olduğu düşünülen bir pencere boşluğu bulunmakta fakat

günümüzde düzensiz moloz taşlarla kapatılmış olduğundan yer tespiti yapılamamaktadır. Yine odanın doğu duvarında bir kapı boşluğu ve pencere yer almakta fakat bu da örülmüş bir şekilde bulunmakta ve ulaşımı sağlamamaktadır. Oda zemini, kapatılmış kapı, pencere ve oda tavanı şekil 4.18'de gösterilmektedir.

Şekil 4.18: Z04 Oda Zemini ve Tavanı, Kapatılmış Kapı ve Pencere.

Zemin katta yer alan Z05 numaralı odaya ulaşım yapının dışından kuzey tarafında bulunan bir kapıdan sağlanmaktadır. Burada orijinal olduğu düşünülen ve daha sonradan buraya taşındığı görülen hela taşı ye almakta ve günümüzde hala kullanılmaktadır. Z05 numaralı odanın giriş kapısı ve pencere boşluğu resimleri Şekil 4.19'da yer almaktadır.

giriş kapısı | pencere boşluğu

Şekil 4.19: Z05 Numaralı Oda Giriş Kapısı ve Pencere Boşluğu.

Yapının 1. katına ulaşım Z01 numaralı odadan olmakta ve 101 numaralı odaya on bir basamaklı, rıht düzeni ve statiği oldukça bozulmuş olan, 101 numaralı odanın güneyinde yer alan ahşap merdivenle sağlanmaktadır. Odanın zemini ahşap kaplamadır ve tavanı ahşap kontrplak ile kaplanmış, yağmur ve nemden kaynaklı olarak deforme olmuştur. Odanın duvarları bağdadi sistem ile oluşturulmuştur. Odanın kuzey duvarında tek kanatlı bir pencere yer almakta, doğu duvarında kapatılmış olduğu görülen bir kapı izi bulunmaktadır. Odanın batı duvarında çift kanatlı bir kapı bulunmakta ve buradan 102 numaralı odaya geçiş sağlanmaktadır. 101 numaralı odada bulunan merdivenler, tavan kaplaması, kapatılan kapı ve bağdadi duvarın fotoğrafları Şekil 4.20'de bulunmaktadır.

Şekil 4.20: 101 Numaralı Oda Çıkış Merdiveni, Tavan Kaplaması, Bağdadi Duvar ve Kapatılmış Kapı.

102 numaralı odaya ulaşıldığında kuzey duvarında çift kanatlı bir pencere batı duvarında ise 103 numaralı odaya geçişi sağlayan tek kanatlı ve camlı ahşap kapı yer

olmaktadır. Odanın zemin döşemesi ve tavan kaplaması ahşaptır. Duvarlar duvar kağıdı ile kaplanmıştır, günümüzde bazı yerlerinin söküldüğü ve yırtıldığı görülmektedir. 102 numaralı odada bulunan kapıların fotoğrafları Şekil 4.21'de gösterilmektedir.

102 oda kapısı	103 oda kapısı

Şekil 4.21: 102 Numaralı Oda Giriş Kapısı ve 103 Numaralı Oda Kapısı.

103 numaralı odaya gelindiğinde kuzey duvarında çift kanatlı pencere bulunmaktadır. Batı duvarında ise yine çift kanatlı pencere boşluğu bulunmakta fakat bunun üçte ikilik kısmının tuğla ile örülerek kapatıldığı görülmektedir. Güney duvarında bulunan çift kanatlı genişliğine sahip fakat tek kanadının günümüze ulaştığı görülen ahşap kapı bulunmakta ve bu kapı ile 104 numaralı odaya giriş sağlanmaktadır. 103 numaralı odanın tavan kaplaması bulunmamakta ve çatının da bu kısmının yıkıldığı görülmektedir. Zemin kaplaması ahşaptır. Çatı bulunmaması nedeniyle ıslanmaya bağlı olarak çürümeler görülmemektedir. Çöken çatı ve kapatılan pencerelerin fotoğrafları Şekil 4.22'de bulunmaktadır.

çöken tavan örülmüş pencere

Şekil 4.22: 103 Numaralı Oda Çöken Tavan ve Örülerek Kapatılmış Pencere.

104 numaralı odada bulunun fayans kaplamalı tezgah buranın mutfak olduğunu düşündürmektedir. Doğu duvarında çift kanatlı pencere yer almakta bu pencerenin önünde fayans kaplamalı tezgah bulunmaktadır. Odanın güney batısında 105 numaralı oda yer almakta ve girişi kuzey duvarından sağlanmaktadır. Batı duvarında ise küçük bir pencere boşluğu yer almaktadır. 104 ve 105 numaralı odaların döşemesi ve tavanı betonarmedir. Duvarlarının tuğla olduğu dökülmelerin olduğu yerlerde görülmektedir. 104 ve 105 numaralı odaların resimleri Şekil 4.23'te yer almaktadır.

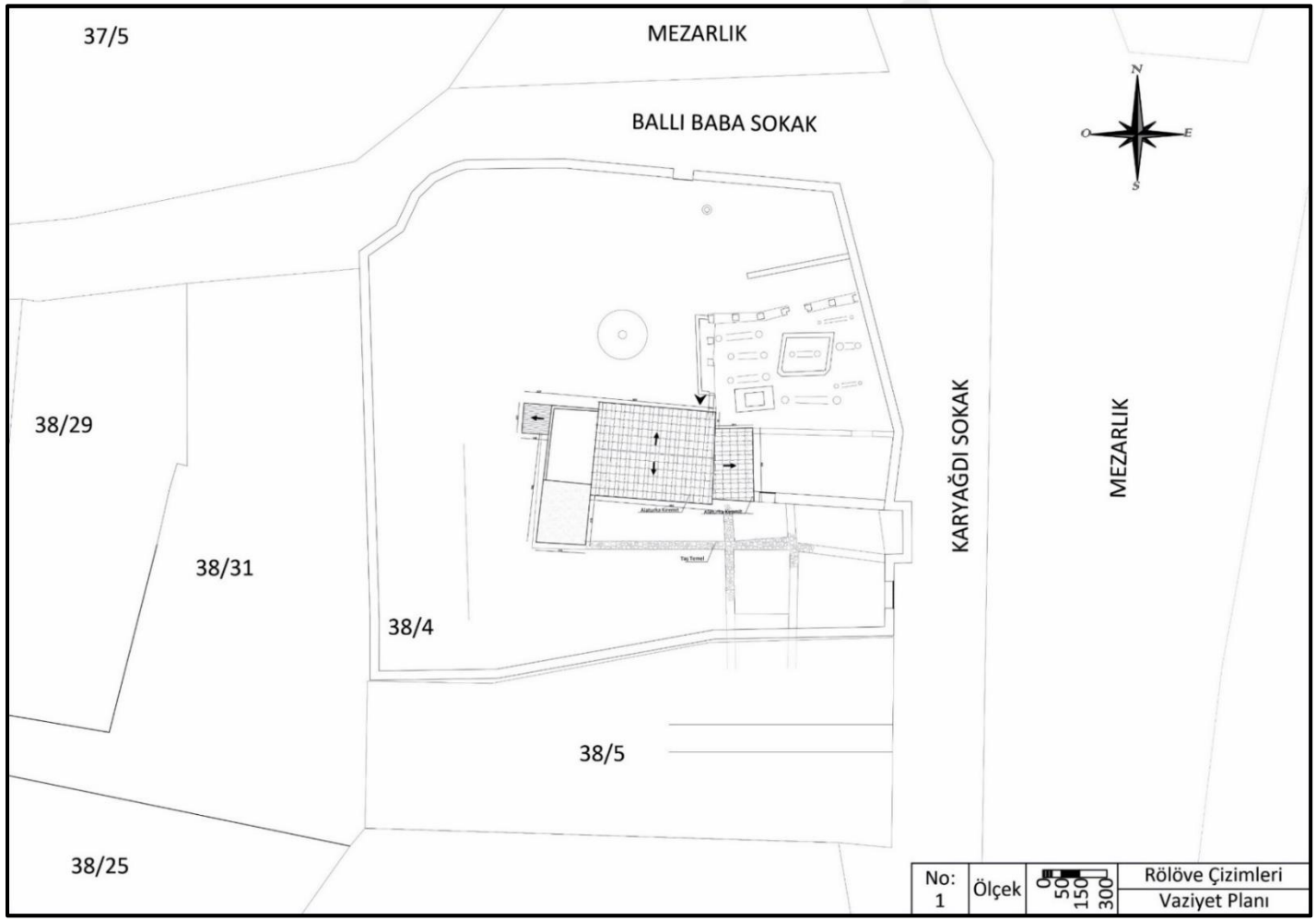

Şekil 4.23: 104 Numaralı Oda Kapısı, Pencere Boşluğu ve Tezgah, 105 Numaralı Oda Tavanı ve Görünüşü.

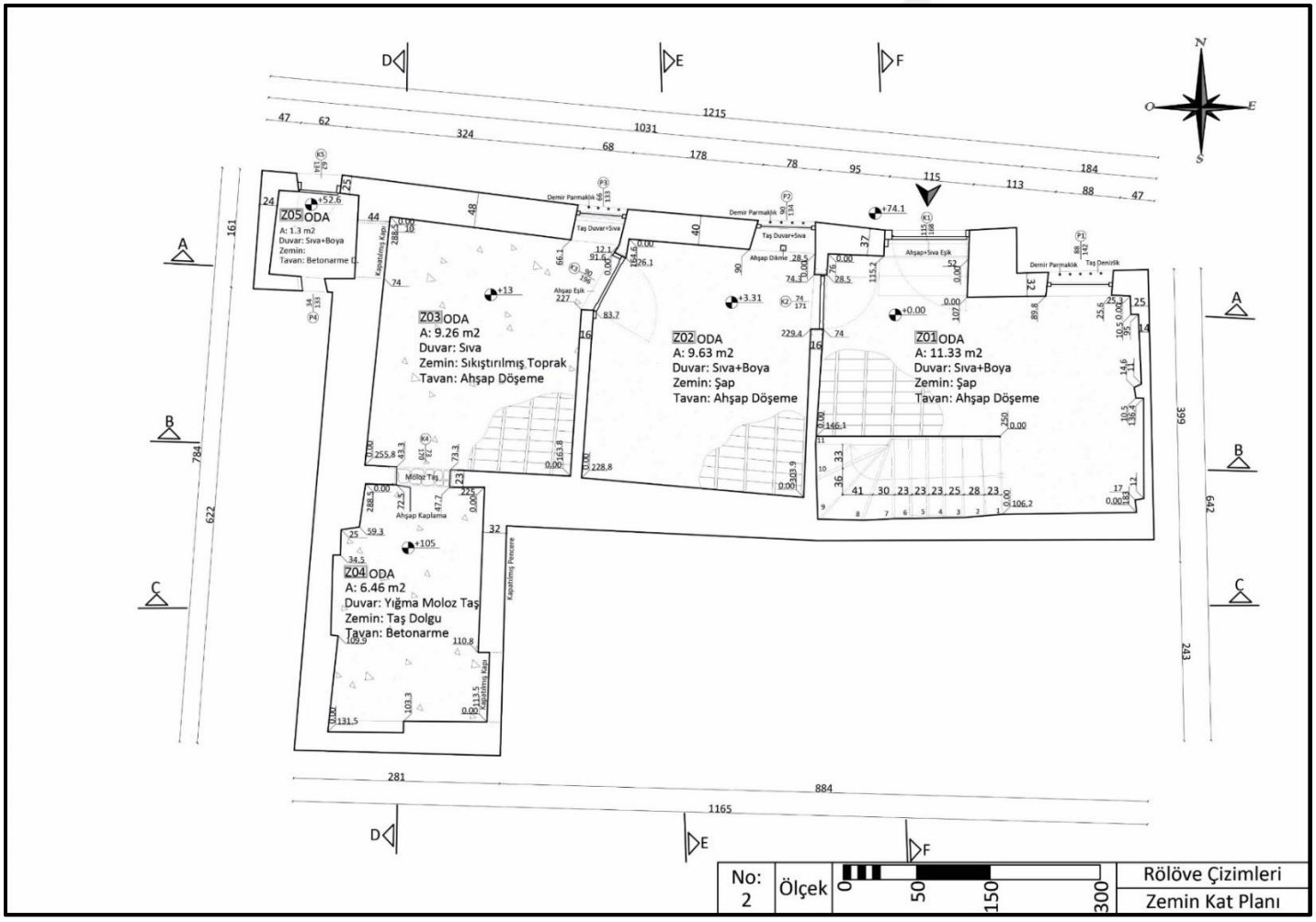
Plan özelliklerine bakıldığında zemin katta dört oda ve bir ıslak hacim görülmekte fakat bunlardan 103 ve 104 numaralı odalar kullanılmamaktadır. Buna bağlı olarak diğer kısımlardan daha bakımsız durumdadır. Birinci kata ulaşmayı

sağlayan merdiven oldukça eskimiş ve kullanılması tehlikeli bir durumda bulunmaktadır. Zaten 101 numaralı odada bulunan kapının sürekli kapalı olması bu katın kullanılmadığını göstermektedir.

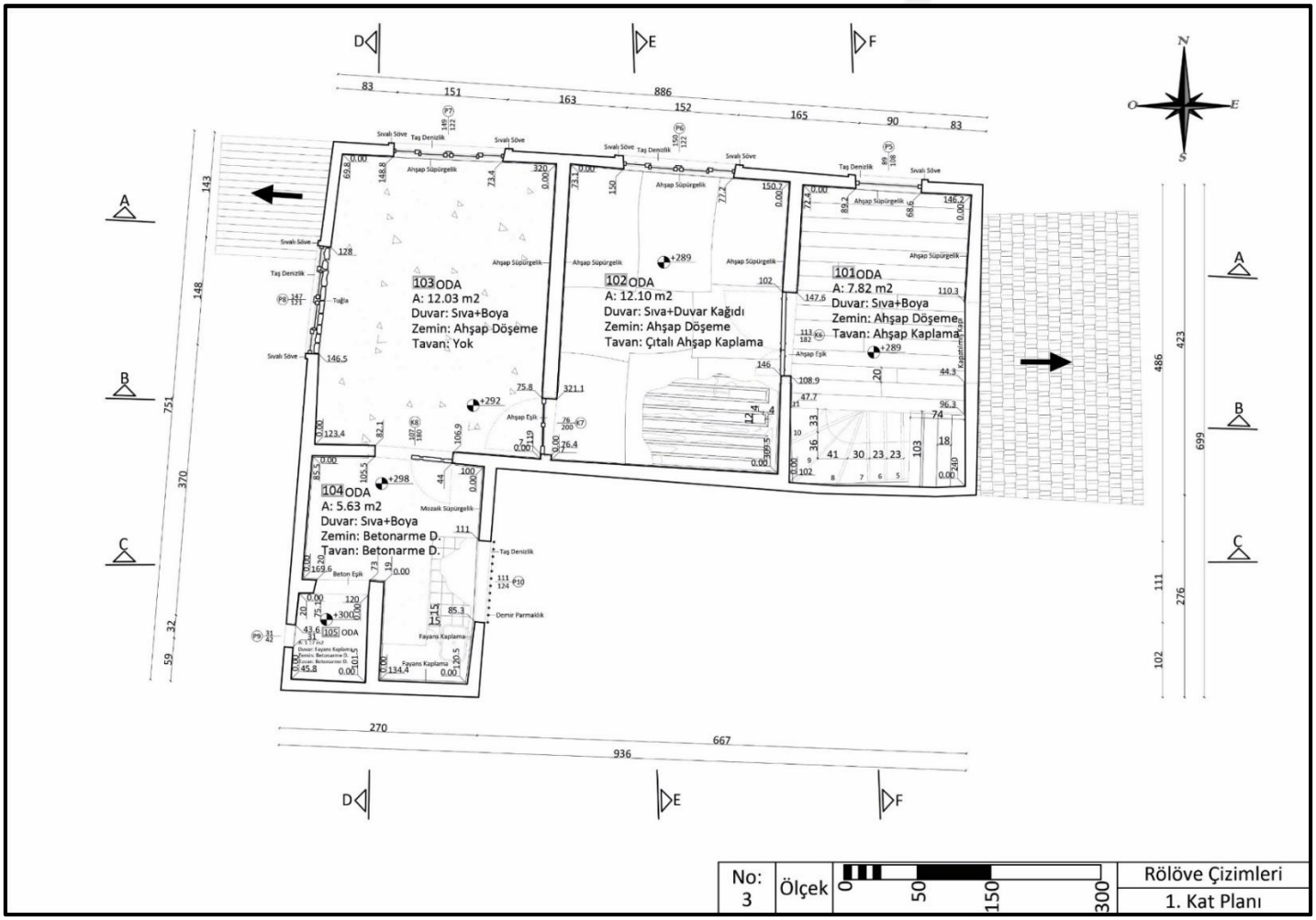
Bu yapı günümüzde sadece burada görevlendirilen bekçi tarafından kullanılmaktadır. Ziyaretçiler hazirede ziyaretlerini gerçekleştirip avluya yerleştirilen birkaç oturma biriminde vakit geçirebilmekte fakat yapıya giriş yapmamaktadırlar.

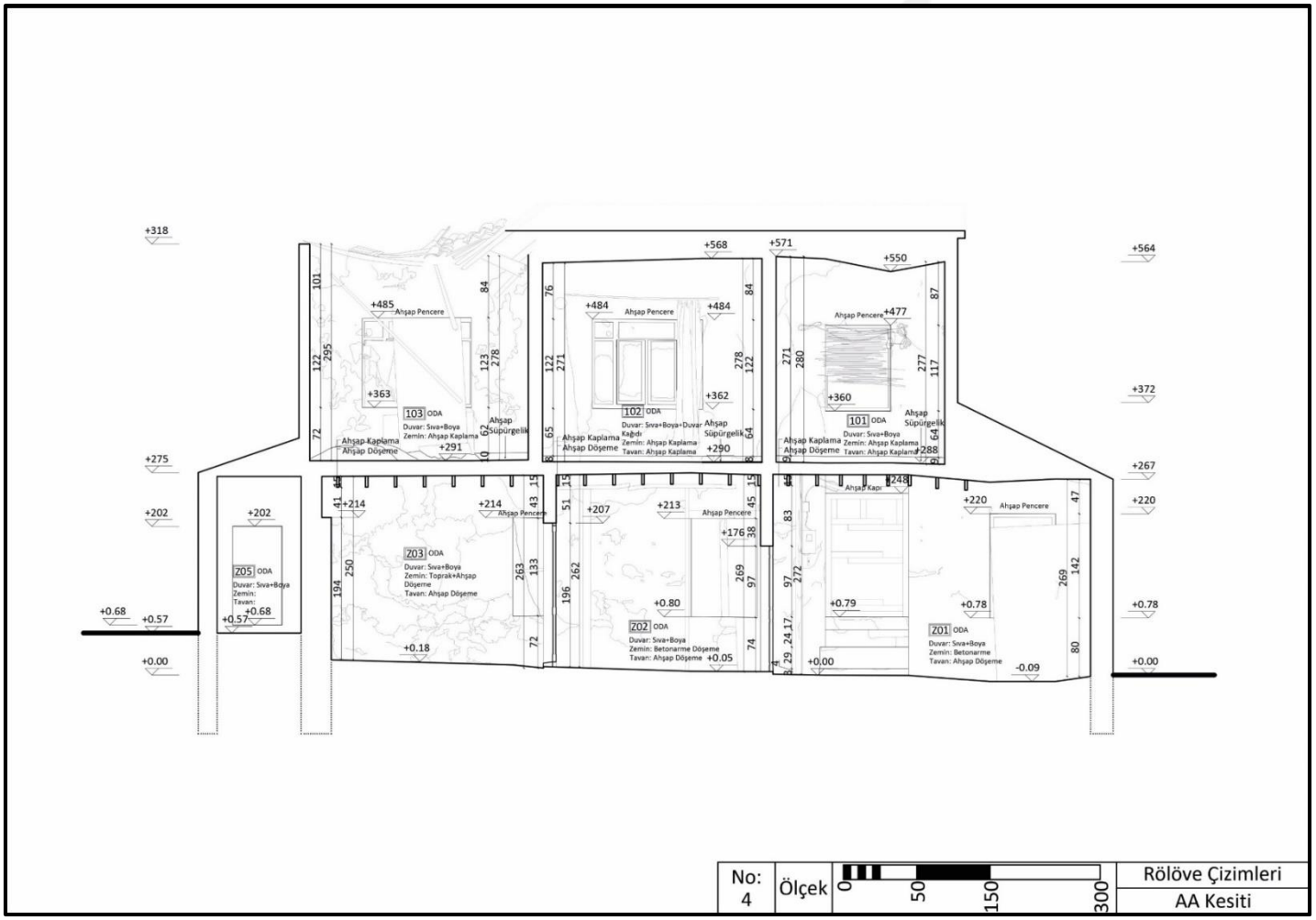
Şekil 4.24: Vaziyet Planı Rölöve Çizimi.

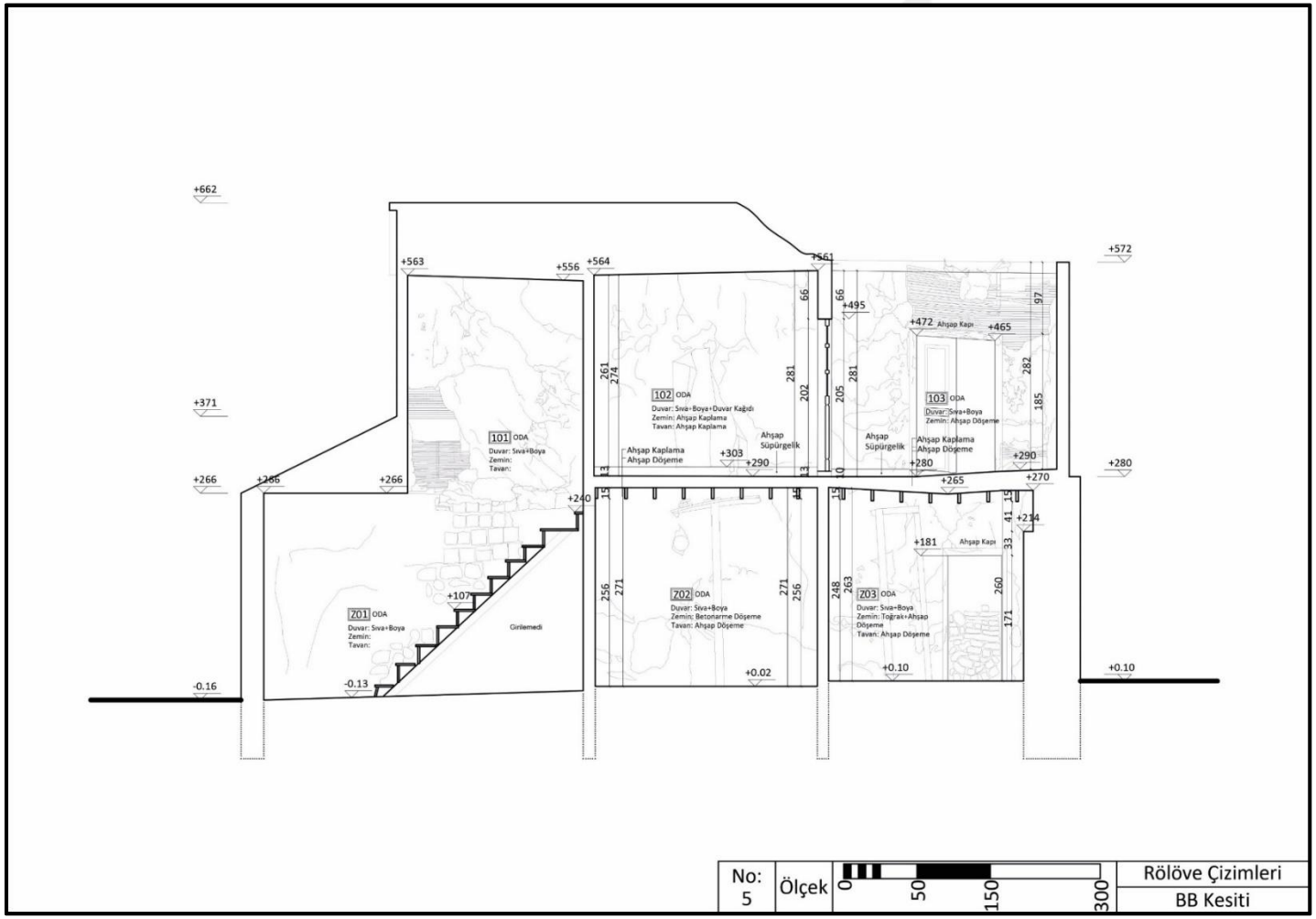
Şekil 4.25: Zemin Kat Planı Rölöve

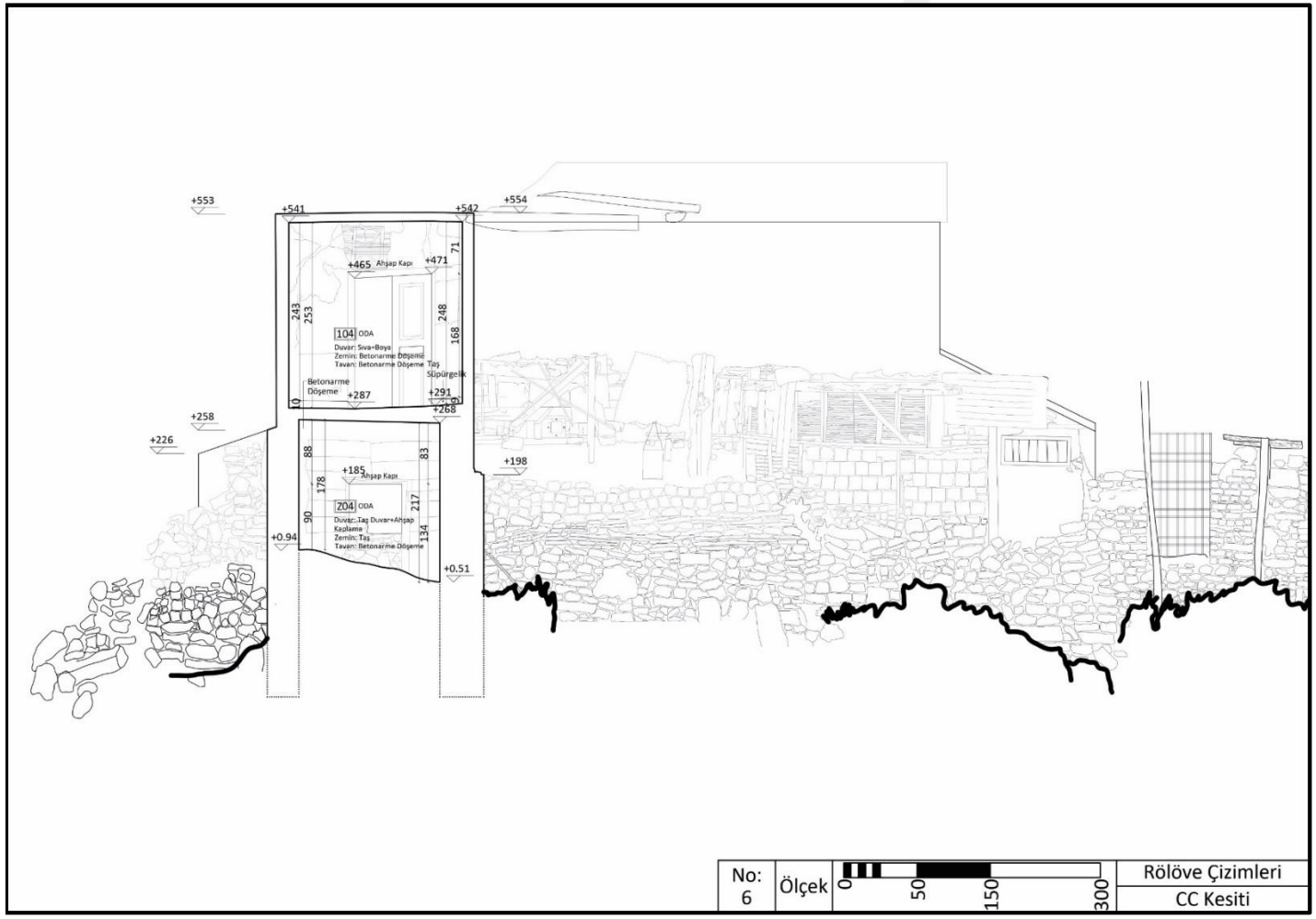
Şekil 4.26: 1. Kat Planı Rölöve Çizimi.

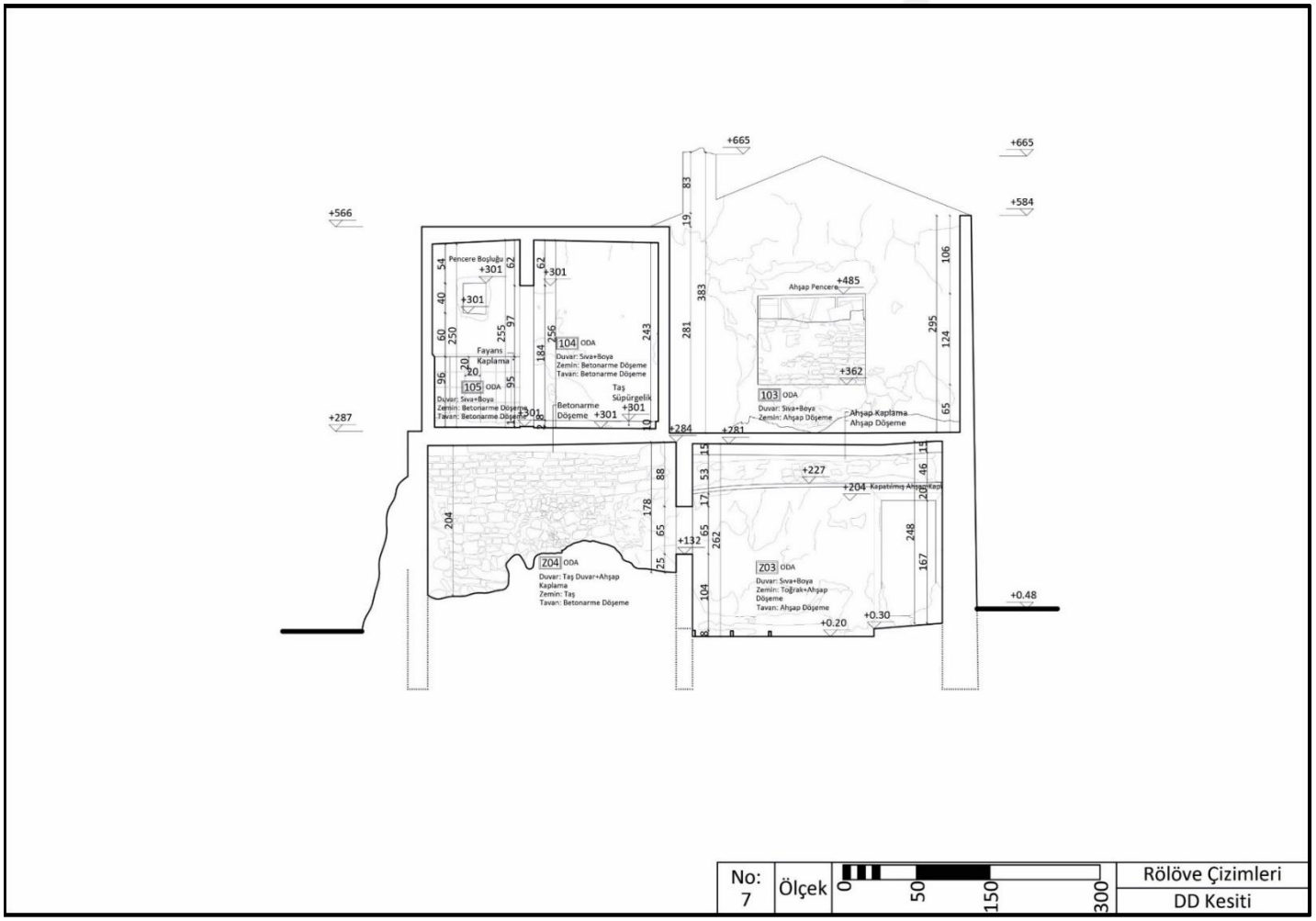
Şekil 4.27: AA Kesiti Rölöve Çizimi.

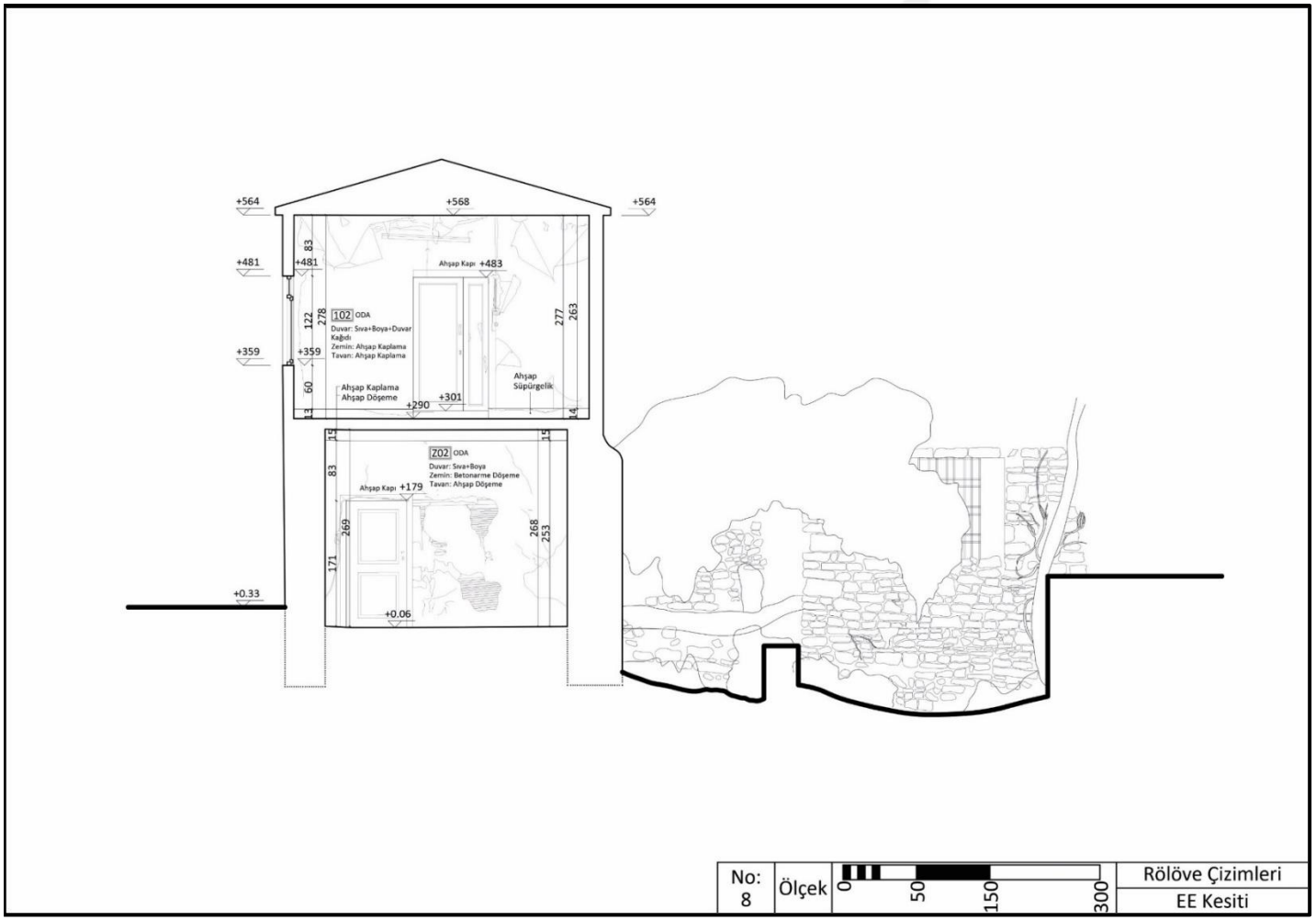
Şekil 4.28: BB Kesiti Rölöve Çizimi.

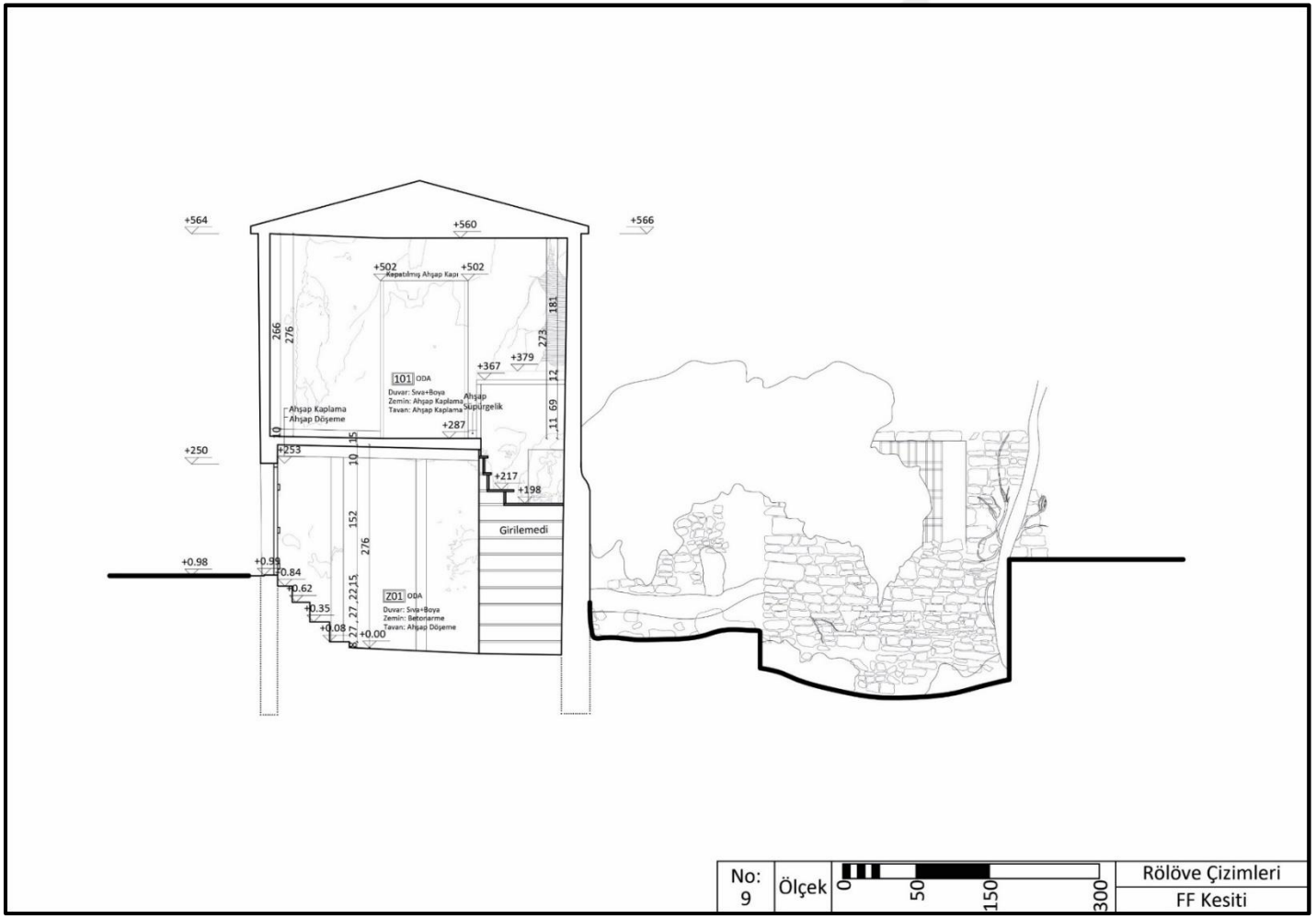
Şekil 4.29: CC Kesiti Rölöve Çizimi.

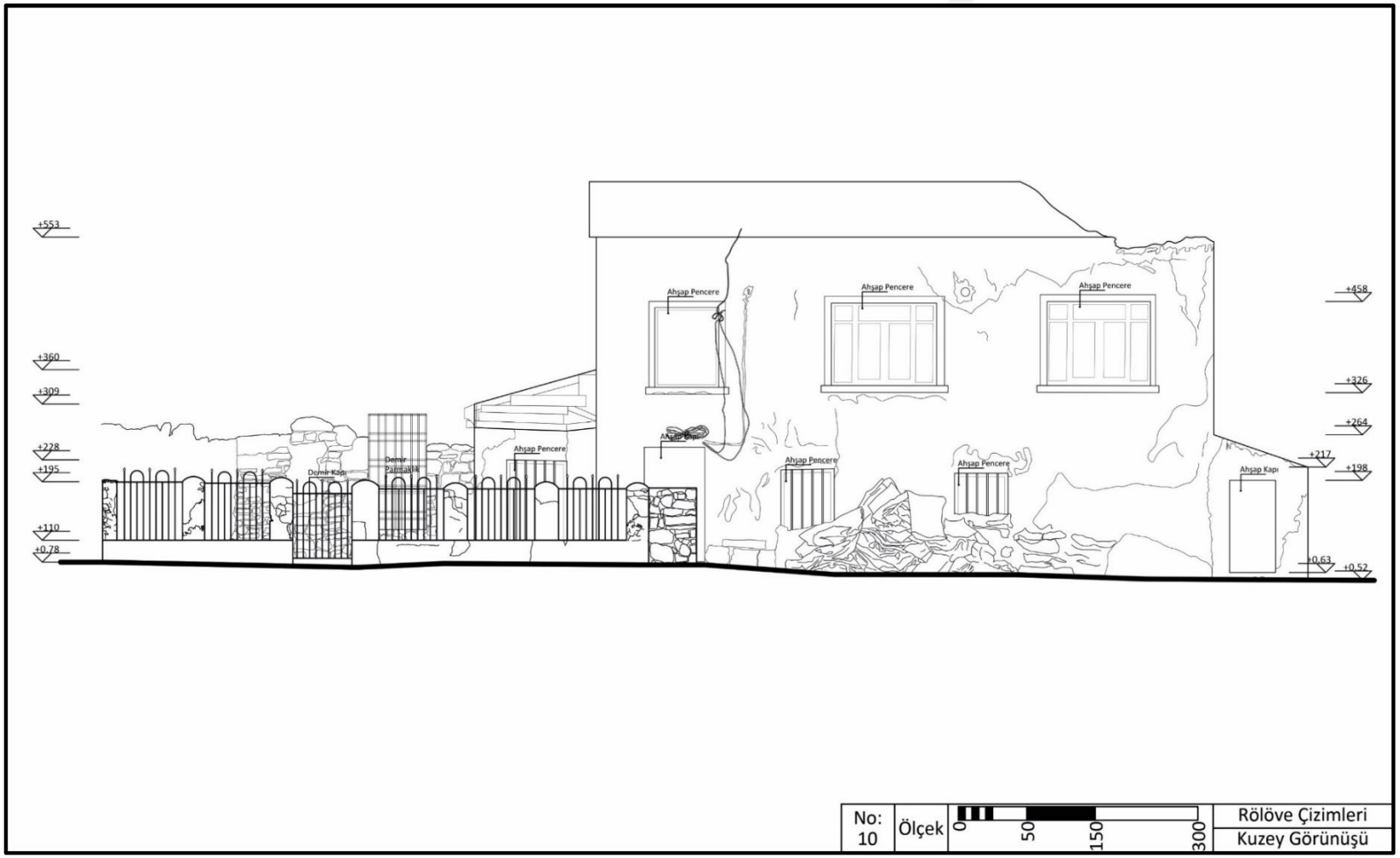
Şekil 4.30: DD Kesiti Rölöve Çizimi.

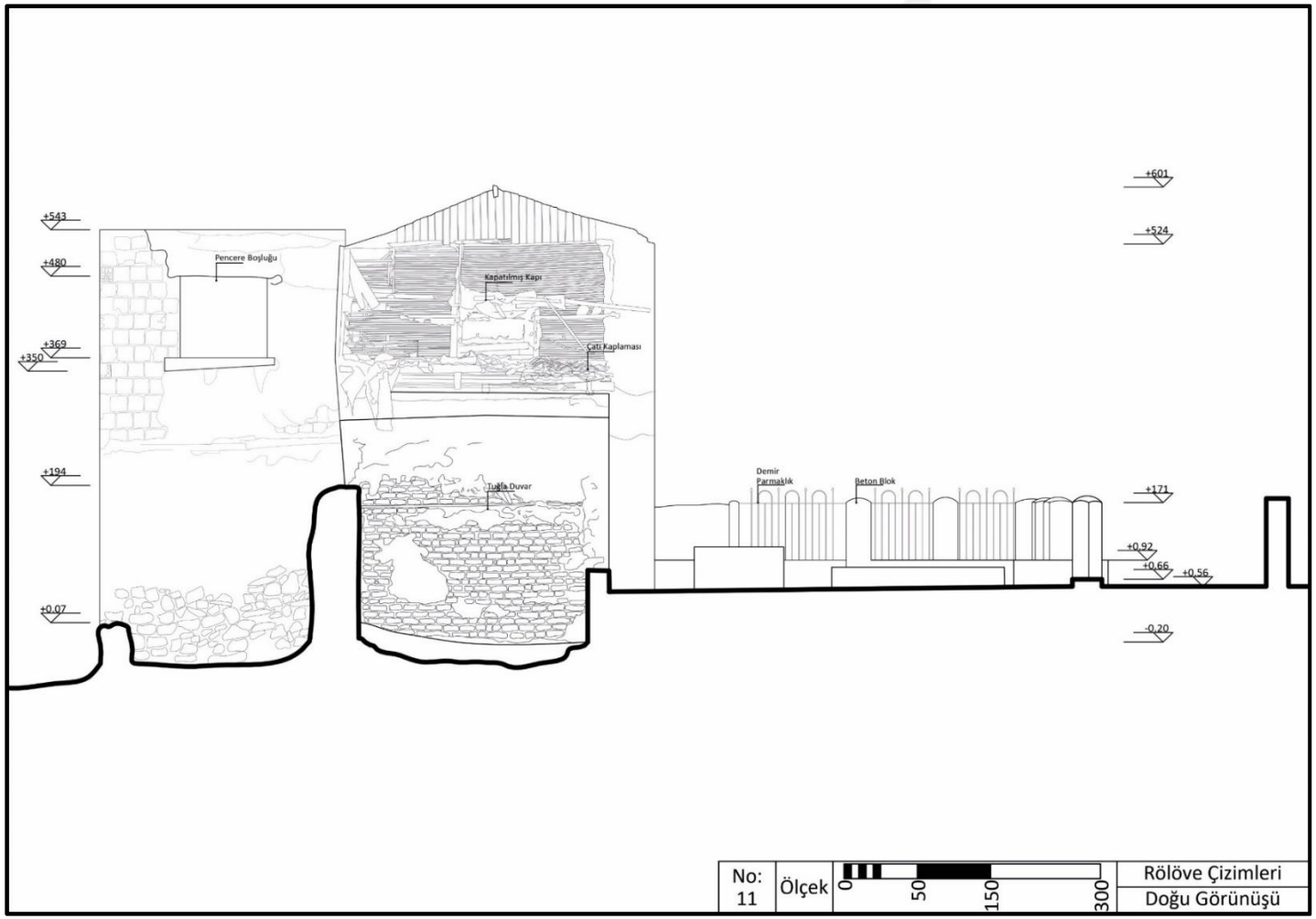
Şekil 4.31: EE Kesiti Rölöve Çizimi.

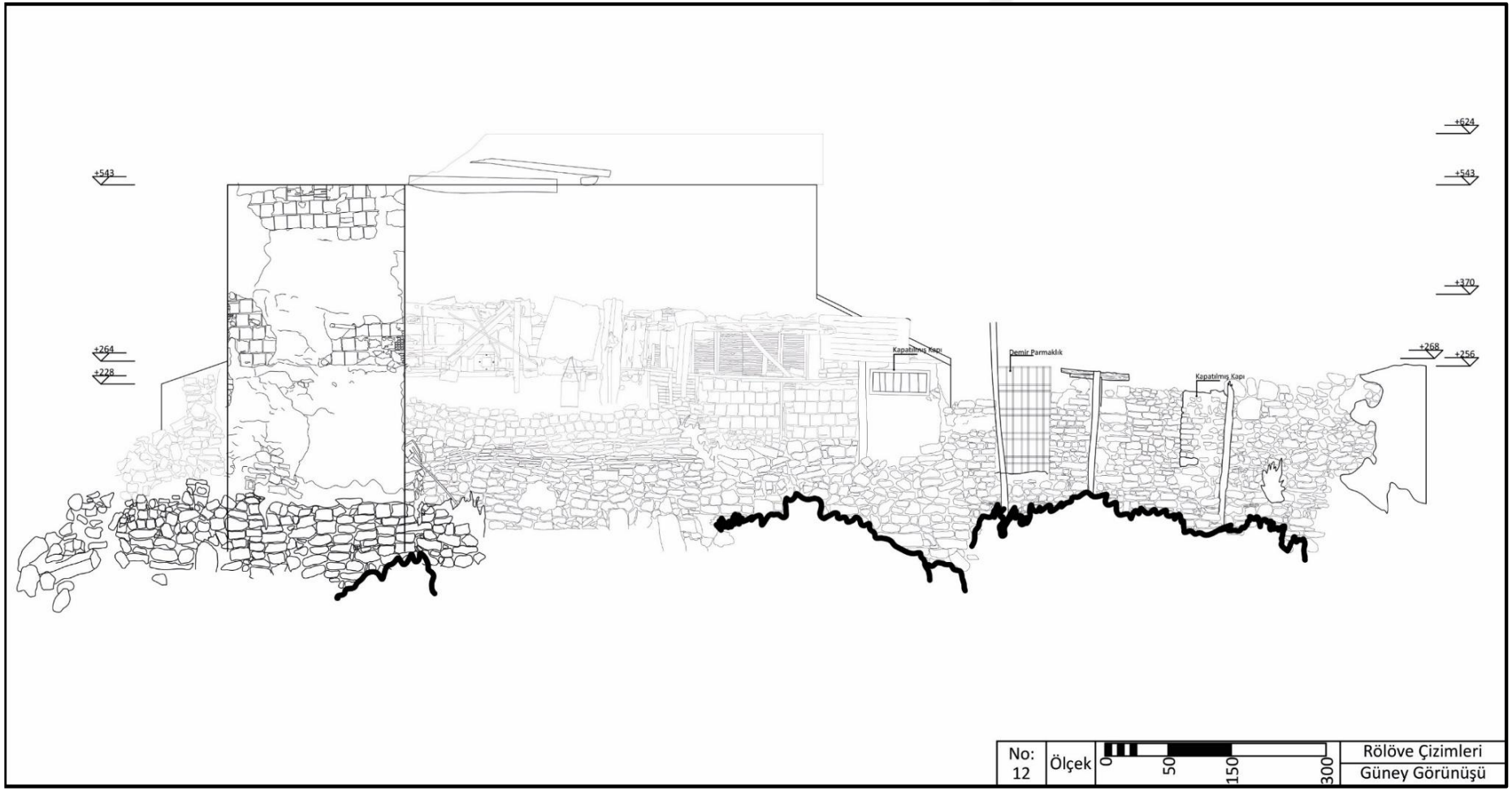
Şekil 4.32: FF Kesiti Rölöve Çizimi.

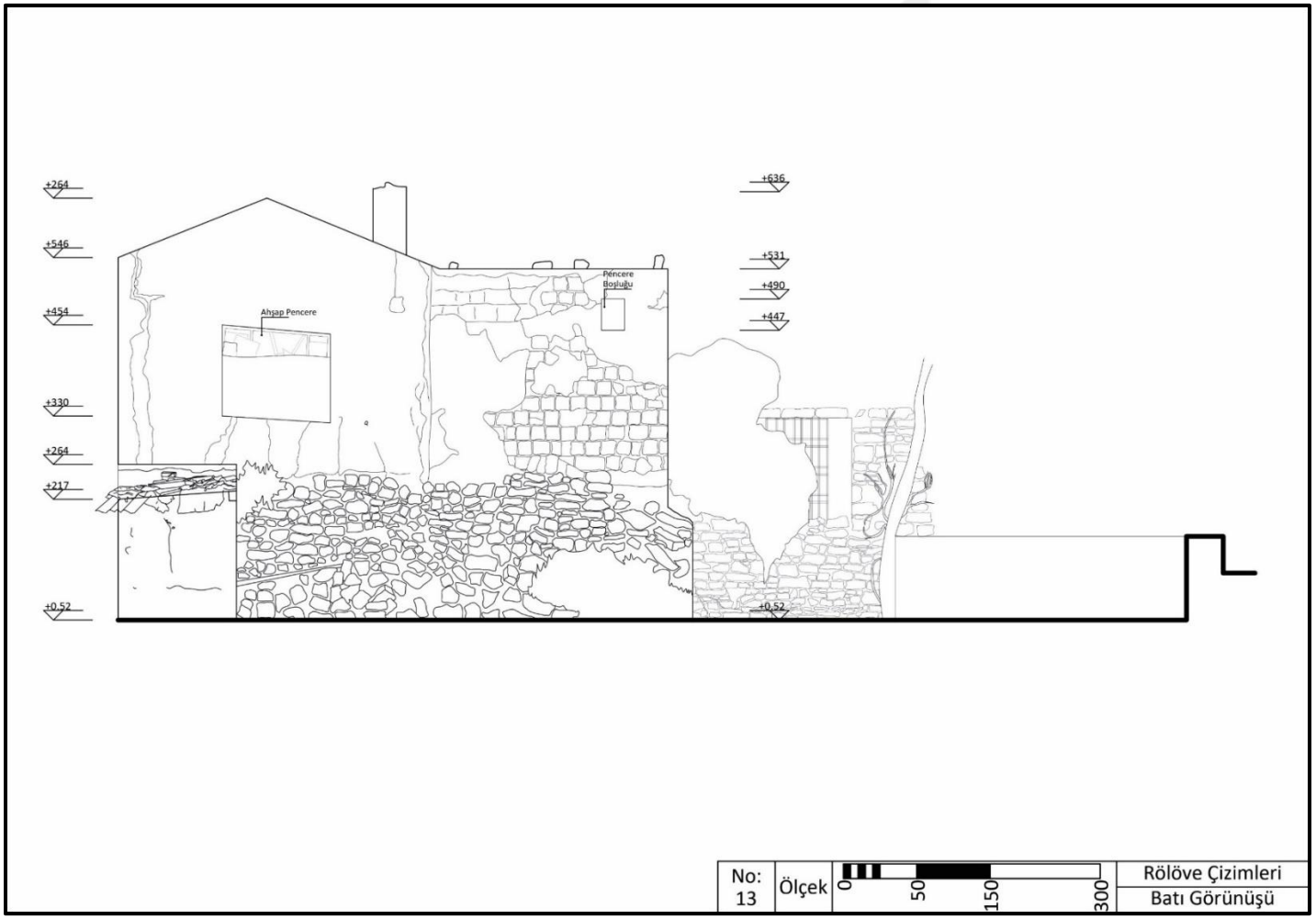
Şekil 4.32: Kuzey Görünüşü Rölöve Çizimi.

Şekil 4.34: Doğu Görünüşü Rölöve Çizimi.

Şekil 4.33: Güney Görünüşü Rölöve Çizimi.

Şekil 4.34: Batı Görünüşü Rölöve Çizimi.

4.3.3. Malzeme Analizleri

Rölöve çizimleri üzerine oluşturulmuş olan malzeme analizi lejantı oluşturulurken özgün olduğu düşünülen malzemelere öncelik verilmiştir. Vaziyet planı incelendiğinde taş malzemenin yoğunlukta olduğu görülmektedir. Hazireyi oluşturan duvarların tamamının taş malzeme ile oluşturulduğu görülmektedir. Yapının bahçesinde bulunan kuyu ve sarnıcın da malzemeleri taş olarak inşa edilmiştir. Vaziyette güneyde bulunan temel ve duvar kalıntılarında taş malzeme kullanıldığı görülmektedir. Temel kalıntılarının arasında sıkıştırılmış toprak bulunmaktadır. Hazire duvarı ile kalıntı duvar arasında da sıkıştırılmış toprak yer almaktadır. Çatının yıkılmasıyla yapının batı tarafında bulunan mekanda ise çatı malzemelerinin oluşturduğu moloz yığını bulunmaktadır. Yapının güney batısında bulunan mekanın çatısı bulunmamakta betonarme ile oluşturulan tavan döşemesi yer almaktadır. Yapının çatısı alaturka kiremit ile kaplanmıştır. Yapıya sonradan eklendiği düşünülen yapının doğusunda yer alan yapının çatısı alaturka kiremitler ile kaplanmış fakat yapının batısında yer alan ekin çatısı oluklu çatı kaplaması ile kapatılmıştır.

Zemin katta yapılan malzeme analizi incelendiğinde de yapının çoğunluğunun taş malzeme ile oluşturulduğu görülmektedir. Yapının dış duvarlarının doğu duvarı hariç tamamı taş malzeme ile oluşturulmuştur. Doğuda bulunan duvar ise tuğla ile oluşturulmuş, iç mekanda betonarme sütunlar ile desteklenerek güçlendirilmiştir. Yapıya girişi sağlayan merdivenler, pencere denizlikleri ve Z04 numaralı odaya girişi sağlayan kapıyı kapatırken kullanılan malzemeler taş malzemelerdir. Yapıya girişi sağlayan sıvalı ahşap eşik ve penceresiz ahşap kapı bulunmaktadır. Zemin katta bulunan ve yapının kuzeyine bakan üç pencere de ahşap malzemeler ile oluşturulmuştur. Pencereler demir parmaklıklar ile korunmaya çalışılmıştır. Ek olarak yapılmış ıslak hacimde ise taş eşik ve ahşap kapı kullanılmıştır. Bu mekandaki pencere boşluğu sadece boşluk olarak kullanılmış, herhangi bir teknikle kapatılmamıştır. Yapı içinde oluşturulmuş bölme duvarlar bağdadi duvarlardır. Yapı girişinde yer alan Z01 numaralı odada bulunan merdivenler ahşap malzeme ile oluşturulmuştur. Merdiven boşluğu ahşap bölücü bir duvarla kapatılmıştır ve içeriye girilememiştir. Merdivenin başlangıcında odanın güney duvarında kapatılmış bir kapı olduğu kaynaklarda yer almakta fakat bunun izleri görülememektedir. Bağdadi duvar üzerinde sadece kot

farkı bulunan eşik bulunmayan ahşap bir kapı yer almaktadır. Odanın çatısının ek olan kısmında tavanda ahşap kaplama, diğer kısımda ise ahşap döşeme izinin yer aldığı ahşap çıtalar bulunmaktadır. Odanın zemin kaplaması şap ile oluşturulmuştur. Duvarları sıva ve boya ile kaplanmıştır.

Z02 numaralı oda incelendiğinde odada bulunan ahşap pencere önünde ahşap bir dikme bulunmaktadır. Odada bulunan diğer bağdadi duvarda ise ahşap eşik bulunan ahşap bir kapı bulunmaktadır. Odanın zemin kaplaması şap ile oluşturulmuş, tavanı ahşap döşeme izleri ile bırakılmış, duvarları ise sıva ve boya ile kapatılmıştır fakat bazı bölümlerdeki dökülmeler sayesinde bağdadi duvarları seçebilmek mümkün olmaktadır. Ahşap döşemeyi desteklemek için kuzey ve güney duvarlarına ahşap direkler eklendiği görülmekte, güney duvarında soba için açılmış bir baca deliği bulunmaktadır. Z03 numaralı oda incelendiğinde batı duvarının kademeli olarak inşa edildiği kapı üzerindeki seviyeden sonra duvar kalınlığının azaldığı görülmekte ve üzerinde kapatılmış ahşap bir kapı bulunmaktadır. Odada yer alan ahşap pencerede yatay olarak desteklenmiş ahşap çıta bulunmaktadır. Odanın güney duvarında bulunan bağdadi duvarda ahşap bir kapı kasası bulunmakta, kapı boşluğunun ise moloz taşlar ile 90 cm'e kadar örüldüğü görülmektedir. Odanın tavanı ahşap döşemeden oluşmakta, duvarlarında sadece sıva bulunmaktadır. Zemin kaplamasında küçük bir kısımda ahşap parçalar görülmekte bunun dışında sadece sıkıştırılmış toprak bulunmaktadır. Z04 numaralı oda tamamen yığma moloz taşlarla oluşturulmuştur. Sadece girilen kapının duvarında ahşap kaplamalar bulunmakta diğer duvarlarda taş sıvasız bir şekilde yer almaktadır. Odanın doğu duvarında kapatılmış kapı ve pencere bulunmaktadır. Odanın zemini tamamen moloz taş yığınlarıyla kapanmıştır ve tavanı da betonarme döşeme ile oluşturulmuştur.

Yapının birinci katı incelendiğinde çoğunluğunun bağdadi duvar ile oluşturulduğu görülmektedir. Merdiven ile ulaşılan 101 numaralı odada kuzey duvarında taş denizlikli ahşap bir pencere bulunmaktadır. Batı davarında ahşap plaka ile kapatılmış bir kapı, doğu duvarında ise çift kanatlı ahşap eşikli ahşap bir kapı bulunmaktadır. Merdiven kovasının üzerine yükseltilerek oluşturulmuş yüzey de ahşap malzeme ile yapılmıştır. Oda duvarları sıva ve boya ile kaplanmış, ahşap süpürgelikler ile çevrelenmiştir. Döşemesi ahşap kaplama ile oluşturulmuştur ve tavanı ise ahşap plakalar ile kaplanmıştır.

102 numaralı odaya girildiğinde kuzey duvarında taş denizliği ahşap bir pencere yer almakta ve yine kuzey duvarında bir baca deliği bulunmaktadır. Doğu duvarında ise ahşap eşiği bulunan ahşap bir kapı yer almaktadır. Odanın duvarları duvar kağıdı ile kaplanmıştır ve ahşap süpürgelikler ile çevrelenmiştir. Zemini ahşap plakalar ile kaplanmış, tavan kaplaması ise çıtalı ahşap kaplamalar ile oluşturulmuştur. 103 numaralı oda incelendiğinde kuzey ve batı duvarlarında taş denizliği bulunan ahşap pencereler olduğu görülmektedir. Fakat batı duvarındaki pencerenin bir kısmı tuğla ile örülmüştür. Odanın güney duvarında ise eşiği bulunmayan ve altı boş olan çift kanatlı ahşap kapı bulunmaktadır. Odanın duvarları sıva ve boya ile kaplanmış, ahşap süpürgelikle çevrelenmiştir. Odanın çatısı yıkılmış olduğundan tavan kaplaması bulunmamaktadır ve yıkılan çatının kiremitleri odanın içinde yığılmış ahşap kaplamanın üstünde moloz yığını oluşturmuşlardır. 104 numaralı oda yığma tuğla ile oluşturulmuştur ve taş süpürgelik ile çevrelenmiştir. Doğuda bulunan pencere boşluğunda pencere bulunmamaktadır. Taş denizlik üzerinde demir parmaklıklar yer almaktadır. Odanın güneydoğusunda betonarme tezgah oluşturulmuş, duvarı ve tezgah seramik ile kaplanmıştır. Odanın içinde bulunan 105 numaralı oda da tuğla ile örülerek oluşturulmuştur ve bulunan pencere boşluğunda pencere bulunmamaktadır. Duvarları yarıya kadar seramik ile kaplanmıştır. Betonarme eşiği bulunan kapı boşluğu yer almaktadır. Her iki odanın da döşemesi ve tavanı betonarme ile oluşturulmuştur, duvarları sıva ve boya ile kaplanmıştır.

4.3.4. Hasar Analizleri

Rölöve çizimleri ile oluşturulmuş olan hasar analizi lejantı oluşturulurken hasarlar malzemelere göre ayrılmıştır. Sadece temellerin kaldığı ve temel taşlarının yıkıldığı yerlerde taş temelde yıkılma lejantı kullanılırken, özellikle sıvasız olan kalıntı duvarlarda taş duvarda yıkılma lejantı kullanılmıştır. Çatlaklar da taş malzemede ve ahşap malzemede çatlak olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Nemden kaynaklanan sorunlar için nem oluşumu lejantı kullanılmıştır. Yıkılmayla dağılmayla veya molozların yığılmasıyla oluşan hasarlar moloz yığınları lejantıyla ayrılmıştır. Özgün olmayan doğramalar, bölücü duvarlar ve mimari elemanlar niteliksiz mimari eleman eklenmesi olarak ayrılmış, özgün olan duvarlara özgün olmayan uygulamalar için niteliksiz

boya/sıva ile kaplanması lejantı oluşturulmuştur. Bunlar dışında kalan, elektrik, tesisat, haberleşme gibi durumlardan dolayı kullanılan ekler için ise elektrik-mekanik ve haberleşme tesisatından kaynaklı sorunlar olarak ayrı bir lejant altında incelenmiştir.

Bütün bunlar doğrultusunda vaziyet planının hasar analizi incelendiğinde bahçede yer alan kuyu ve sarnıç taşlarında yüzey aşınması, çalınan sarnıç bileziği için ise taş malzemede parça kaybı görülmektedir. Hazire duvarını oluşturan taş sütunlarda da yüzey aşınmasından kaynaklı şekil değişmeleri ve çatlaklar görülmektedir. Hazireyi oluşturan sütunlar dışında bulunan yığma taşlarla oluşturulmuş duvarlar niteliksiz mimari eleman eklenmesi olarak kabul edilmektedir. Parselin güneyinde yer alan kalıntı olan taş temellerde yıkılma, kalıntı taş duvarlarda ise yıkılma ve parça kaybı görülmektedir. Yapının kendisine bakıldığında da özgün olan çatısında çökme olduğu görülmekte, diğer bölümlerde ise niteliksiz mimari eleman eklendiği düşünülmektedir.

Yapının zemin katı incelendiğinde mevcut durumda görülen kapı ve pencere boşluklarının tamamı özgün doğramalar dışında niteliksiz doğramalardır ve özellikle pencere boşluklarının boyutlarının değiştirildiği düşünülmektedir. Yapı içindeki bölme duvarların da sonradan eklendiği ve niteliksiz eklerden olduğu düşünülmektedir. Yapıya girişteki mekan olan Z01 numaralı odada bulunan doğu duvarı ve batıdaki bölme duvar da niteliksiz mimari elemanlar arasındadır. Birinci kata ulaşmayı sağlayan merdivenlerde ise eğilme ve bazen parça kayıpları ile karşılaşılmaktadır. Merdivenin bulunduğu duvarda ise yer yer yıkılmalardan kaynaklı tuğla eklemeler yer almaktadır. Odada bulunan özgün duvarlarda ise özgün olmayan niteliksiz boya ve sıva ile kaplandığı görülmektedir. Yapıya girişi sağlayan taş merdivenlerde ufalanma, form kaybı ve çatlaklar ile karşılaşılmaktadır. Odada yer alan kuzeye bakan pencerenin özünü kapatan ahşap plaka ise özgün mimari boşlukların kapatılması olarak kabul edilmektedir. Ayrıca giriş kapısının yanında bulunan elektrik tesisatından kaynaklanan kablo, elektrik kutusu gibi ekler de bulunmaktadır. Z02 numaralı odada ise duvarların tamamında niteliksiz boya ve sıva uygulaması görülmektedir. Pencerenin altında sıvanın dökülmesiyle açığa çıkmış olan taş duvarda ise çatlaklar ile karşılaşılmaktadır. Duvarlarda sıva ve boya dökülmeleri görülmektedir fakat özgün sıva ve boya uygulaması olmadığından öncelik verilmemiş ve sıva dökülmeleri

önemsenmemiştir. Tavan döşemesini desteklemek için kullanılan ahşap dikmeler de niteliksiz mimari ekler arasında yer almaktadır. Z03 numaralı odaya gelindiğinde ilk göze çarpan duvarlarda, zeminde ve tavanda karşılaşılan nem oluşumudur. Birinci katta bu bölümde çatı olmamasından dolayı yağmur suyunun etkisiyle nem oluştuğu düşünülmektedir. Bu sebeple ahşap döşemenin çürümeden kaynaklı parça kayıpları olduğu düşünülmektedir. Duvarlar özgün olmayan sıva ile kaplanmıştır. Tamamen kapatılmış olan kapı ve taş yığılarak kapatılması hedeflenen kapı boşluğu da özgün mimari boşlukların kapatılması olarak kabul edilmektedir. Taş ile kapatılmış olan kapı boşluğunun ahşap kasasında ise yüzey aşınması görülmektedir. Z04 numaralı odanın taş duvarlarında odanın asıl şeklinin anlaşılamayacağı kadar form kaybı ve ufalanma görülmektedir. Kuzey duvarındaki ahşap kaplamalarda da yüzey aşınması görülmektedir. Kapatılmış olduğu görülen bir kapı özgün mimari boşlukların kapatılması olarak kabul edilmektedir. Odanın zemin kaplaması tamamen moloz yığını ile kaplanmıştır ve tavan kaplaması özgün olmayan şekilde betonarme olarak inşa edilmiştir. Zemin katta bulunan Z05 numaralı oda ise bütünüyle niteliksiz mimari ekleme olarak kabul edilmektedir, içinde bulunan ve parselin başka bir yerinden taşınan hela taşı orijinal olarak kullanılmaktadır.

Yapının birinci katında bulunan pencerelerin tamamı niteliksiz ekler arasındadır ve pencere boşlukları orijinal boyutlarıyla korunmamaktadır, değiştirilmiştir. Merdivenler ile ulaşılan 101 numaralı odada doğu duvarında kapatılmış bir kapı boşluğu görülmektedir. Kuzey duvarında bulunan pencerede elektrik tesisatından kaynaklanan kablolar bulunmaktadır. Duvarlarda özgün olmayan sıva ve boya kaplanması görülmekte, tavanda da özgün olmayan kaplama görülmektedir. Ayrıca tavan kaplamasında nem oluşumu görülmektedir. 102 numaralı odanın batı duvarı özgün olmayan bölücü bir duvardır. Duvarların tamamında yine niteliksiz olan duvar kağıdı görülmektedir, Doğu duvarında bulunan elektrik tesisatından kaynaklanan kablolar ve floresan da hasarlar arasında yer almaktadır. Yapının özgün tavan kaplamasına sahip tek oda olan 102 numaralı odanın tavanındaki çıtalı kaplamada parça kayıpları ve aşınmalar görülmektedir. Zemin kaplaması da özgün olmayan plakalar ile kapatılmıştır. 103 numaralı odada ise çatı tamamen çökmüştür ve tavanı bulunmamaktadır. Bunun da ektisiyle ahşap zemin döşemede çürümeler görülmektedir ve çatı kaplamasının odanın içinde bulunmasından dolayı moloz

yığınları görülmektedir. Batı duvarında yer alan pencere boyutları özgün olmasa da bir pencerenin önceden var olduğu düşünülmektedir. Bu nedenle tuğla ile örülen pencere boşluğu özgün mimari boşlukların kapatılması olarak kabul edilmektedir. Duvarların tamamında niteliksiz sıva ve boya uygulaması bulunmaktadır, güney duvarında sıvaların dökülmesiyle ortaya çıkan bağdadi duvarda ufalanmalar ve form kayıpları görülmektedir. Yine güney duvarında yer alan kapı kasasında yüzey aşınmaları görülmekte, kapı kanatlarından birinin olmaması ve var olan kanatta da parça kayıplarının olması nedeniyle ahşap malzemede parça kaybı olarak kabul edilmektedir. 104 ve 105 numaralı odaların tamamı niteliksiz mimari eleman eklenmesi olarak kabul edilmektedir. Özgün olan tek duvar 103 ve 104 numaralı odaları bağlayan çift kanatlı kapı bulunan bağdadi duvardır.

4.4. Karyağdı Baba Tekkesi Restitüsyon Araştırması

Tablo 4.1: Restitüsyon Dönem Araştırması.

18. yy	1826	1920	1978	2004	2021
-	Tekrar inşa edilmiştir.	-	Yangın geçirmiştir.	-	
Bu tarihlere dair iz bulunmamaktadır.	Kalıntılar bu tarihten sonrasına aittir.	Fotoğraf doğrultusunda tadilat olduğu düşünülmektedir.	Bakım görmüş olduğu düşünülmektedir.	Kazı sırasında alınan rölöveler bulunmaktadır.	
-	Cihannümadan bahsedilmiştir.	Cihannüma bulunmamaktadır.	-	İki katlı muhdes bir yapı bulunmaktadır.	

Bütün bu araştırmaların doğrultusunda üç dönem restitüsyon projesi çıkarmak mümkün olmaktadır. Yapının ilk yapıldığı tarihten günümüze bir iz kalmadığı kaynaklarda belirtilmektedir. Bu nedenle yapının tekrar inşa edildiği 1826 yılı öncesine dair herhangi bir olası plan tipine ulaşılamamaktadır. İlk dönem restitüsyonu bundan kaynaklı olarak 1826 yılı sonrasına ait olmaktadır. Bu dönemle ilgili kaynaklar cihannüma katından bahsetmektedir fakat 1920 yılına ait bir fotoğrafta cihannüma katı yerine ikinci katın tamamı görülmektedir. Ayrıca yine kaynaklarda bahsedilen iki

tarafı kör duvarlı giriş koridoru olduğu şeklinde betimlenen giriş kapısı 1920 tarihli fotoğrafta Şekil 4.37'de [Bülbül, 2017] görülmemekte parselin kuzeyindeki avludan, yapının batı cephesinden giriş yapıldığı görülen bir ek bulunmaktadır. Bu da yapıya müdahale edildiği konusundaki tespitleri doğrulamaktadır. Bu bilgilerin toparlandığı bir tablo hazırlanmıştır ve Tablo 4.1'de yer almaktadır.

Şekil 4.35: Karyağdı Baba Tekkesi 1920 Yılı Fotoğrafı.

Kaynaklarda yapının 1978 yılında bir yangın geçirdiği ve bir kısmının yanarak yok olduğu yazmaktadır. Ancak 2004 yılındaki EYSAM arşivi kaynaklarına bakıldığında ve günümüzde de görüldüğü gibi burası yangından sonra tekrar tadilat görmüştür.

2004 yılındaki çizimlerle 2021 yılındaki durumu karşılaştırıldığında kullanım kolaylığı sağlamak amacı ile yapılan bazı değişiklikler ve yapıdan kaybolan izler görülmektedir. Yapı aradan geçen 17 yıllık zaman içinde de değişime uğramıştır.

Bu sebeplerle 1826 – 1920 yılları arası ilk dönem restitüsyonu, 1920-1978 yılları arası ikinci dönem restitüsyonu, 1978-2004 yılları arası üçüncü dönem restitüsyonu olarak kabul edilebilmektedir. Üçüncü dönem restitüsyonundaki müdahaleler genellikle muhdes ekler ile olmaktadır ve yapıyı özgün halinden uzaklaştırmıştır. Dönemlerin plan özelliklerine daha sonraki bölümlerde değinilecektir.

Yapının kalıntı duvarlarına bakıldığında moloz taş örgülü duvarlar ile inşa edildiği görülmektedir. Yapı dönemlerine ayrılırken kullanılan malzeme önemli bir etken olmaktadır. Yapının ilk dönemi tek katlı cihannümalı bir yapı olarak kabul

edildiğinde zemin katın tamamının moloz taş örgülü olduğu tahmin edilmektedir. Daha sonra 1920 yılı sonrası restitüsyonuna gelindiğinde yapının giriş kısmının değiştiği ve ahşap kaplamalı ikinci katın eklendiği görülmektedir. Yapının mevcut durumunda ikinci kat inşasında çoğunlukla bağdadi duvarlar görülmektedir. Yapıya bu dönemde müdahale edilirken ahşap kullanıldığı ve bağdadi yapım sistemiyle ikinci kat oluşturulduğu kabul edilebilmektedir. Yapıda görülen tuğla ve betonarme izleri yapının 1978 yangınından sonra tadilat gördüğünü ve değişikliklerin tuğla ve beton kullanılarak yapıldığını göstermektedir. Yapının tamamı kullanılan malzeme açısından incelendiğinde de bahsedilen üç dönem restitüsyon doğrulanmaktadır. 1826 dönemi özgün kabul edildiğinde 1920 dönemindeki ekler, ihtiyaçlar doğrultusunda değişikliğe gidildiğini ama bu değişikliğin yapıya en uygun şekilde yapılmaya çalışıldığını göstermektedir. Fakat 1978 yılındaki yangından sonra gerçekleştirilen tadilat çok hızlı bir şekilde tekrar kullanıma geçilmesinin hedeflendiğini ve bu nedenle ihtiyaç doğrultusunda beton ve tuğla ile müdahale edildiğini düşündürmektedir. Bu nedenle çalışma içinde üçüncü dönem restitüsyonu genellikle muhdes olarak kabul edilmiş ve yapılan dönem analizlerinde de muhdes ekler olarak yer almıştır.

4.4.1. Dönem Analizleri

İncelemeler doğrultusunda rölöve çizimleri üzerinden hazırlanan dönem analizinde 1826-1920 yılları arasındaki dönem özgün dönem kabul edilmiş, 1920-1978 yılları arasındaki dönem 1. dönem eki olarak alınmış ve 1978 yılı sonrasındaki değişiklikler muhdes ek olarak kabul edilerek şekildeki gibi renklendirilmiş ve lejant oluşturulmuştur.

Bu lejant oluşturulduktan sonra rölöve vaziyet planı incelendiğinde vaziyette yer alan kuyuların ve kalıntı temellerin özgün döneme ait olduğu düşünülmektedir. Hazire duvarlarını oluşturan taş sütunların da ilk yapıldığı tarih bilinmemektedir. 1826 yılında yapının tekrar inşası sırasında hazirenin var olduğu ve bu dönemde hazire duvarlarının inşa edildiği bu nedenle özgün döneme ait olduğu düşünülmektedir. Çatının yıkılmış olan tarafında bulunan oda 1920 yılı sonrasında inşa edildiği düşündüğünden 1. dönem eki olarak kabul edilmiş bunlar dışında vaziyette bulunan

her parçanın 1978 yangınından sonra inşa edildiğinden muhdes ek olduğu düşünülmektedir.

Yapının zemin katında kuzeybatıda bulunan ve ıslak hacim olarak kullanılan mekan, yine zemin katta batı ve güney duvarında bulunan taş yığınları, doğuda bulunan betonarme sütunlarla desteklenmiş tuğla duvar ve odaların arasındaki bölme duvarlar muhdes ekler arasındadır. Zemin katta kuzeyde bulunan Z04 numaralı yığma moloz taşlarla oluşturulmuş oda ise 1. Dönem eki kabul edilmektedir. Bunlar dışında zemin katta bulunan yığma taş duvarlar ve ahşap merdivenlerin özgün döneme ait olduğu düşünülmektedir.

Yapının birinci katında merdivenle ulaşılan 101 numaralı oda özgün dönem yapılarındandır fakat merdiven kovasının üzerine yerleştirilmiş olan kot farkıyla oluşturulmuş tezgah muhdes ekler arasında yer almaktadır. 101 numaralı odadan ulaşılan 102 ve 103 numaralı odalar 1. dönem eki olarak kabul edilmiştir fakat bu odalar arasındaki bölme duvar muhdes ekler arasındadır. 103 numaralı odadan ulaşılan ve yapının güney tarafında bulunan tuğla duvarlı 104 ve 105 numaralı odalar da muhdes ekler olarak kabul edilmektedir.

Yapının giriş cephesi yani kuzey görünüşünde görüldüğü gibi sağ tarafta yer alan ahşap kapılı ıslak hacim mekanı muhdes eklerdendir. Planlardan da anlaşıldığı üzere kuzey görünüşünde yapının zemin katının geri kalan alanları özgün dönem yapılarıdır. Hazirenin taş sütunları da özgün dönem yapıları arasında yer almaktadır fakat sütunların sağ tarafında yığma moloz taşlar ile oluşturulan duvar muhdes ek olarak kabul edilmektedir. Yapının birinci katında zemin kata oluşturulmuş ahşap kaplamalar ile kapatılmış olan çatı muhdes eklerdendir. Giriş kapısının üzerinde yer alan mekan özgün dönem yapısı geri kalan mekanlar da birinci dönem ekleri olarak kabul edilmektedir.

Yapının batı görünüşüne bakıldığında geride kalan yarısı yıkılmış olan yığma taşlar ile oluşturulmuş duvar dışında özgün dönem yapısı yer almamaktadır. Ek olarak oluşturulmuş ıslak hacim, yapının duvarının dışına yığılarak oluşturulmuş taş duvar ve yapının birinci katında tuğla duvarlı mekan muhdes eklerdendir. Bunlar dışında birinci katta solda bulunan duvar birinci dönem eki olarak kabul edilmektedir.

Yapının güney görünüşüne gelindiğinde yine yıkılmış olan yığma moloz taşlarla oluşturulmuş olan duvar özgün dönem yapıları arasındadır. Moloz taşların

yığılmasıyla oluşturulmuş olan duvarlar ve görünüşün sol tarafında yer alan iki katı da oluşturan mekanlar muhdes eklerdendir. Görünüşün geri kalanında yer alan birinci katın sağ tarafı özgün dönem, sol tarafı birinci dönem yapıları arasında bulunmaktadır.

Son olarak yapının doğu görünüşüne bakıldığında zemin katta bulunan yığma tuğla ile oluşturulmuş duvar, üzerine özgün olmayan çatı kaplamasıyla oluşturulmuş çatı, yapının solunda bulunan yapının önüne yığılmış taşlar ve birinci kat muhdes eklerdendir. Yapının sol tarafında birinci kat özgün dönemden kalan yapılardır. Görünüşün sağında ise birinci kat özgün dönemden kalan parçalar arasındadır.

4.4.2. 1826-1920 Yılları Arası Restitüsyon İncelemesi

Yapının çalışmada özgün kabul edildiği dönem 1826-1920 yılları arasındaki dönemdir. Bu dönemin verilerine çoğunlukla kaynaklardan ulaşılmakta ve bu kaynakların doğrultusunda yapı izleri incelenmektedir. Bu döneme ait görünür olan ilk veri 2004 yılında kazı ile çıkarılmış temel kalıntılarıdır. 2021 yılına ulaşamamış fakat 2004 yılında var olduğu bilinen ocak da mutfağın yeri hakkında bilgi sahibi olunmasını sağlamaktadır. Yine 2004 raporları incelendiğinde orijinal hela taşının konumu, yapının özgün döneminde bu hela taşının bulunduğu alan hakkında bir fikir vermektedir. Yapının haremlik kısmının 38 ada 5 parselde yer aldığı kaynaklardan öğrenilmektedir. 2021 yılında 38 ada 5 parselde devam eden kazı çalışmaları sonucunda haremlik hakkında bilgi sahibi olunabilecektir fakat kazının mevcut haliyle bir plan şeması oluşturmadığı görülmektedir. Ballı Baba Sokak'ın daha sonradan açıldığı bilinmektedir. Kaynaklar yapıya girişin koridorlu bir geçişle, Karyağdı Sokak'tan sağlandığından ve giriş kapısının üzerinde bir cihannüma bulunduğundan bahsetmektedir. Bu nedenle yapıya girişin bir avluyla sağlandığını düşünmek mümkün olmaktadır. Hazirenin yerinin değiştirildiğine dair bilgiler bulunmaktadır. Bu değişimin hangi dönemde olduğu bilinmemektedir fakat yapının bir kısmının hazirenin altında kaldığı söylenmektedir. Bu nedenle avlunun iki tarafının yapıyla çevrili olduğu düşünülse de bu düşünceyi destekleyecek herhangi bir veri bulunmadığından avlunun bir duvarının hazireye ait olduğu söylenebilmektedir.

Mevcut durumda rölöve çizimlerinde zemin kat tavan izlerine bakıldığında yapının zemin kat Z01 odasının kuzey duvarının daha sonradan ilk konumundan daha kuzeye inşa edildiği görülmektedir. Malzeme analizinde de görüldüğü üzere bu duvar tuğla ile örülmüştür ve beton direkler ile desteklenmiştir. Yani bu duvarın yangından sonra tekrar inşa edildiği dönemde konumun değiştirildiğini söylemek mümkün olmaktadır. Bu durumda yapının başka bir yerinde merdiven olabileceğine dair bir iz görülmediğinden konumunun sabit kaldığını ve cihannümaya çıkan merdivenlere avludan ulaşıldığını söylemek mümkün olmaktadır. Yine odanın tavan izleri incelendiğinde mevcut durumunda bulunan bölme duvarların daha sonradan inşa edildiği ve buranın ilk dönemde bir bütün olarak oluşturulduğu düşünülmektedir.

Tekkenin diğer odalarına da ulaşım yine avludan sağlanmaktadır fakat kaynaklarda yapıya giriş olarak bahsedilen kısmın 1826 restitüsyonunda Z01 numaralı oda olduğu düşünüldüğünden bu kısmın yapının meydan evi olduğu kabul edilebilmektedir.

Avludan ulaşılan odalardan bir diğeri ise Z02 numaralı Haliç'e bakan bir penceresi olan odadır. Bu odaya giriş sağladığı düşünülen kapının 2004 yılındaki raporlarda kapatılmış olarak belirtilen kapı olduğu görülmektedir. Yine aynı raporlarda burada bir dolap nişi olduğu görülmektedir. Bu nedenle görülen dolap nişi 1826 restitüsyonuna yerleştirilmiştir.

Avludan ulaşılan Z07 numaralı oda yapının diğer odalarına ulaşımı sağlayan bölümdür. Mutfağa yani aşevine ve temeller tamamlandığında oluşan Z03 ve Z04 numaralı odalara ulaşımı sağlayan bu odanın giriş kapısı da yine 2004 raporlarında belirtilen kapıdır ve mevcut durumda varlığı görülmemektedir. Z07 numaralı odada bulunan pencere boşluğu mevcut durumda da varlığını korumaktadır ve avluya bakmaktadır.

Z03 ve Z04 numaralı odalar hakkında temeller ve Haliç'e bakan bir penceresi bulunan duvarı dışında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Bu nedenle odalar temel kalıntılarına göre bölünmüştür ve pencereler yerleştirilirken simetriği olan duvarın pencere boşlukları örnek alınmıştır. Bu odaların derviş hücreleri olarak kullanıldığı düşünülmektedir.

Z07 numaralı odadan ulaşılabildiği düşünülen mutfak ise 2004 raporlarına göre konumlandırılmış ve yine bu raporlardan yola çıkarak ocak yerleştirilmiştir. Ocak Emin

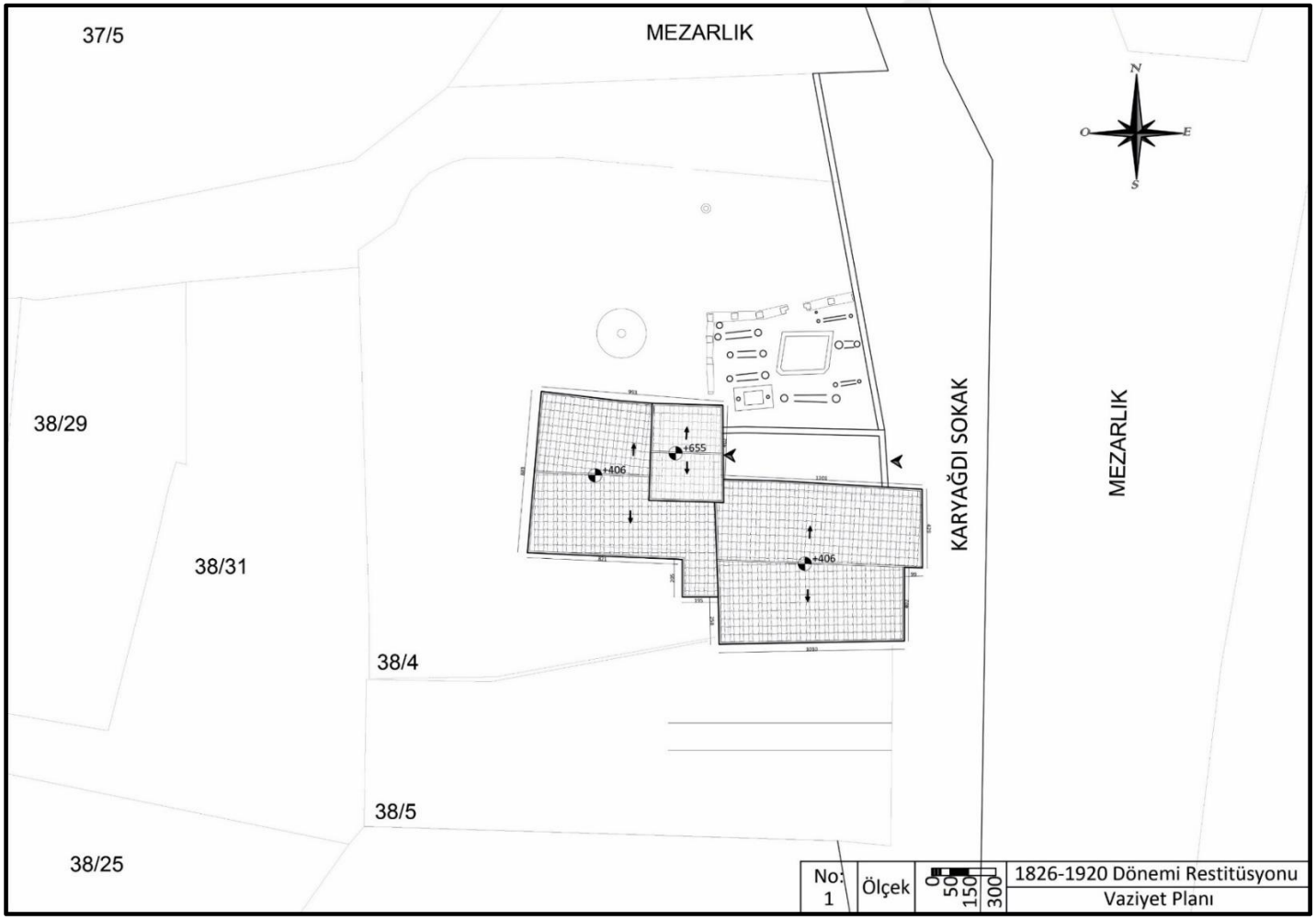
Baba tekkesi örnek alınarak oluşturulmuştur. Yapının rölövesinde yer alan Z05 numaralı oda da bulunan ve kapatılmış olduğu görülen kapının 1826 dönemi restitüsyonunda mutfaktan Z08 numaralı odaya açılan bir kapı olduğu ve ocak için gerekli yakıtın alınabilmesi için kullanıldığı düşünülmektedir.

2004 yılı rölövelerinden hareketle yapının hela taşının Z05 numaralı alanda olduğu ve buraya girişin bahçeden gerçekleştiği düşünülmektedir.

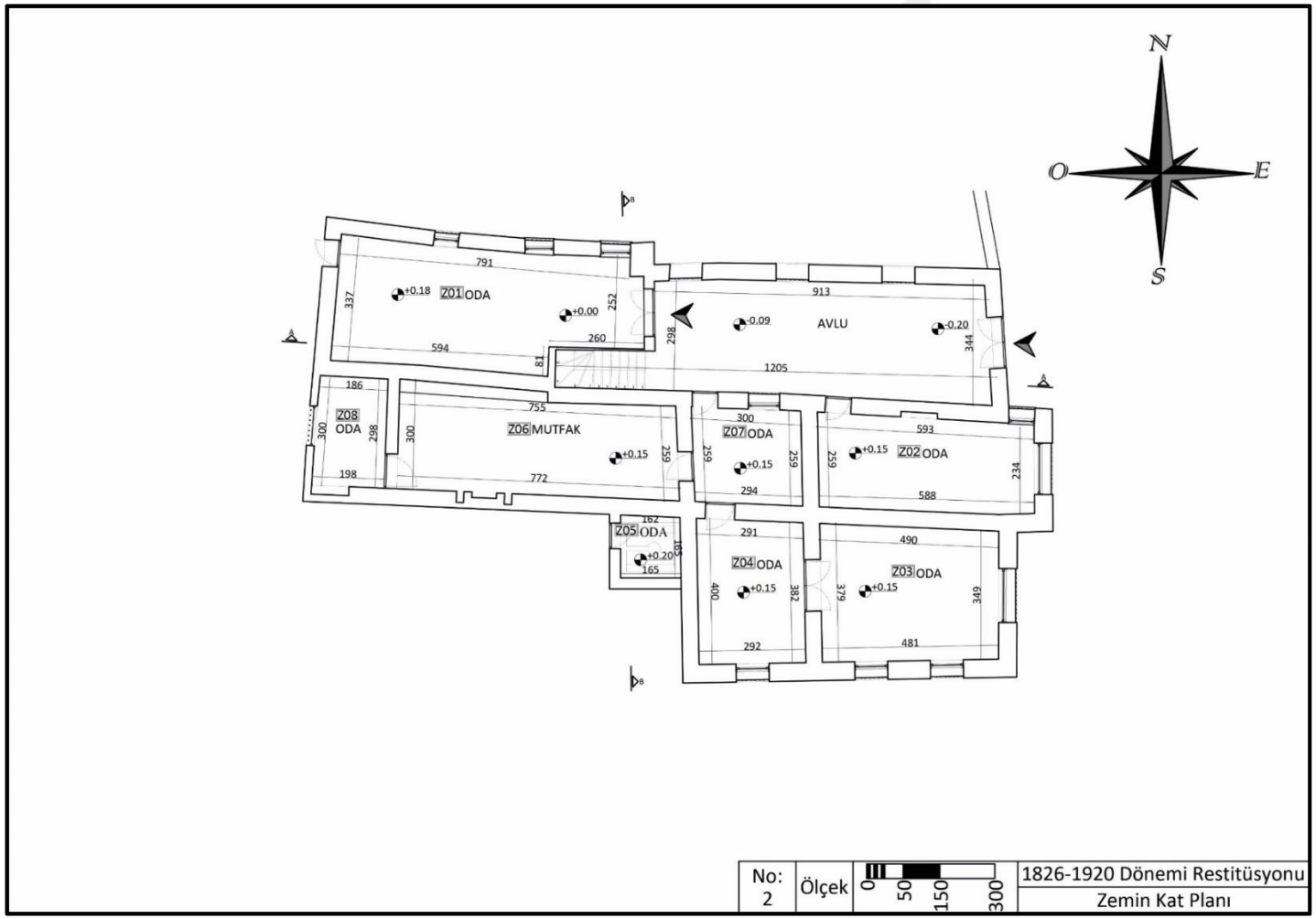
Avludan merdiven ile ulaşılan cihannüma yapının zemin katından farklı olarak bağdadi sistemle oluşturulmuştur. Cihannümanın sadece var olduğu bilgisi bulunmaktadır. Bu nedenle oluşturulan pencere boşlukları zemin kat pencere boşlukları referans alınarak oluşturulmuştur.

Yapıda daha sonra da değinileceği gibi ulaşılan en eski uydu görüntülerinde kırma çatı kullanıldığı görüldüğünden 1826 sonrası dönemde de kırma çatı kullanıldığı düşünülmektedir. Mevcut durumda kullanılan çatı örtüsü olan alaturka kiremit 1826 sonrası dönemde de kullanılmıştır.

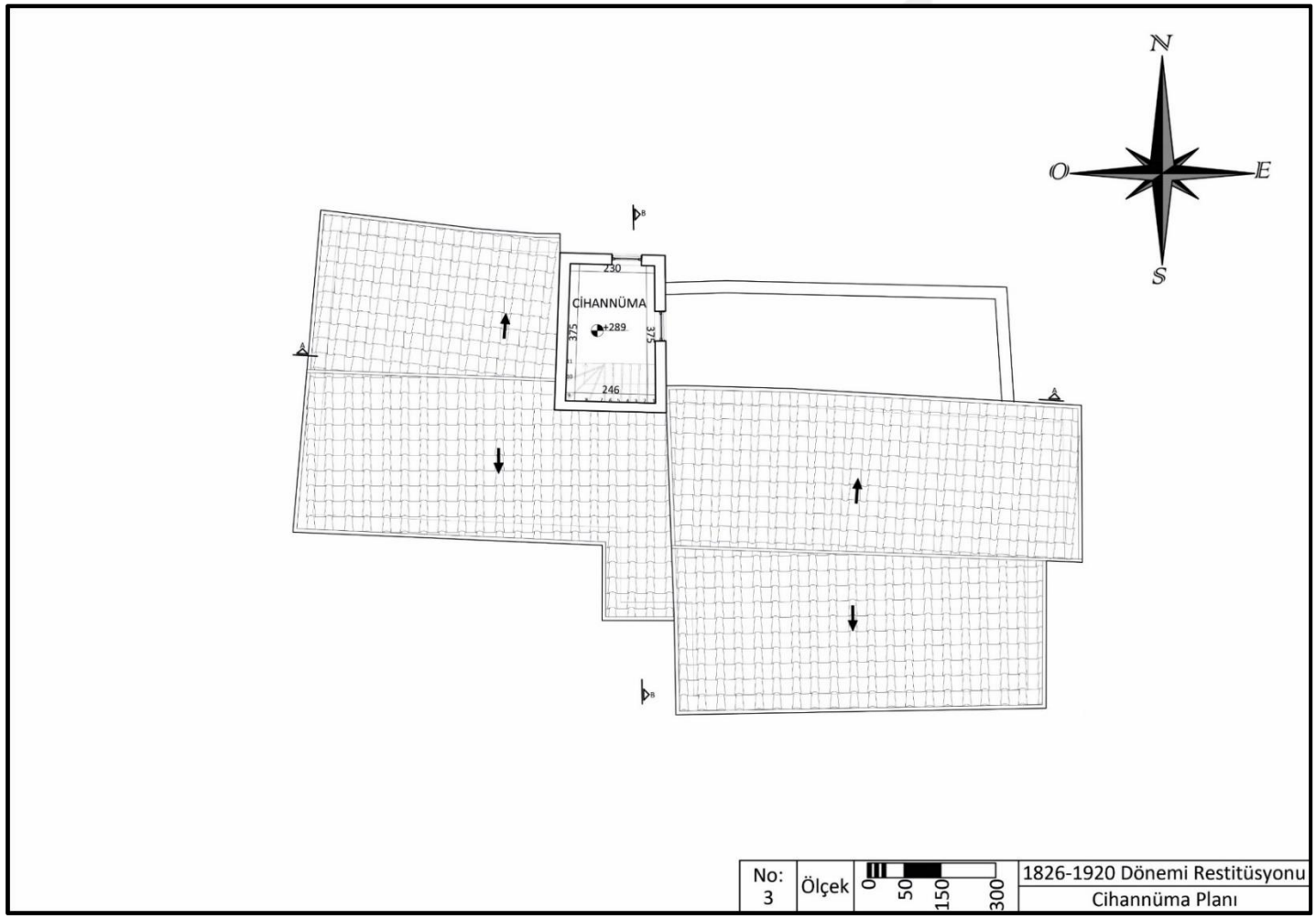
1826-1920 yılları arası restitüsyon çizimleri oluşturulurken bu noktalara dikkat edilmiş ve bu doğrultuda hareket edilmiştir. Malzeme analizleri ve kaynaklardaki bilgiler doğrultusunda planlar oluşturulmuştur.

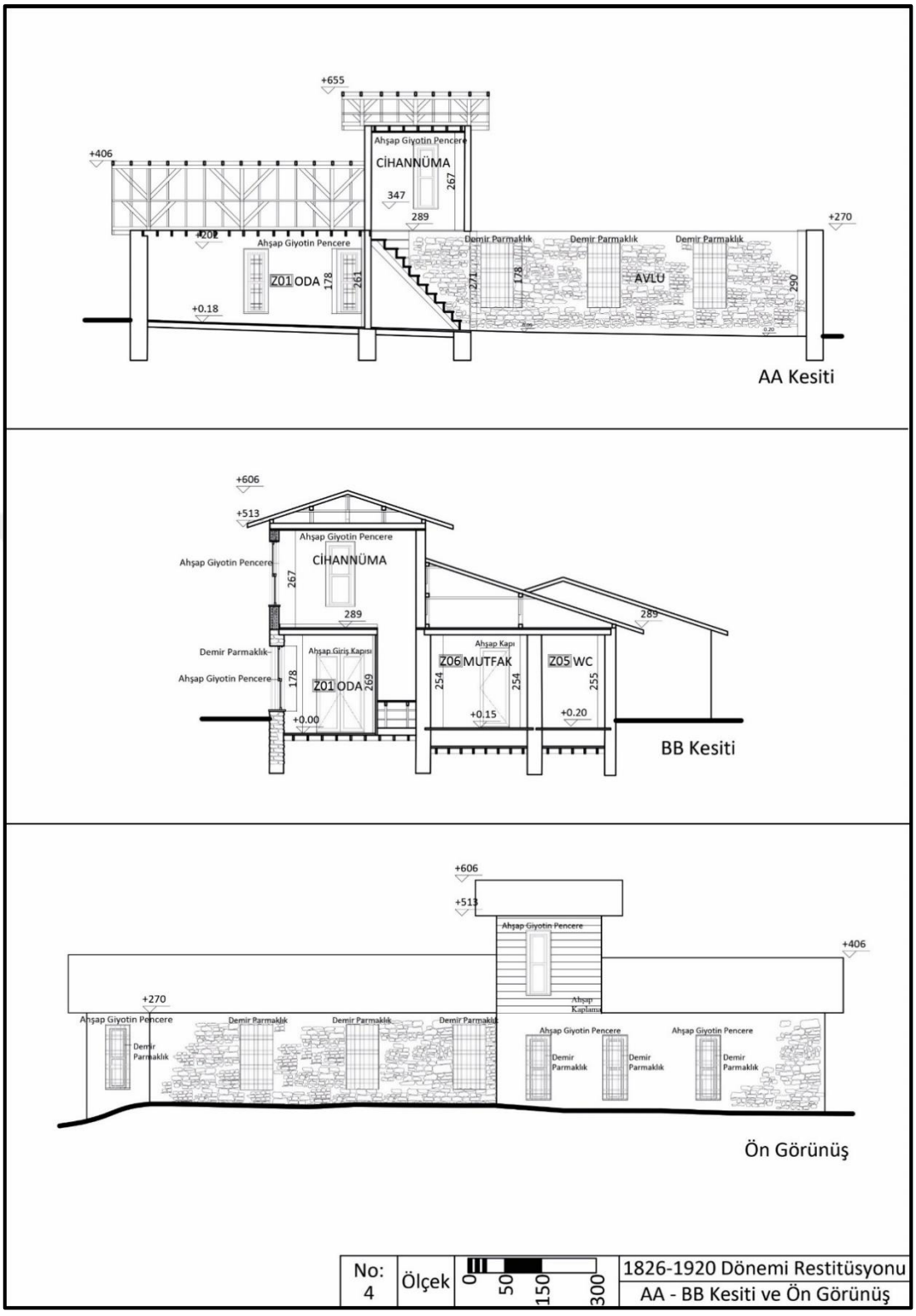
Şekil 4.36: 1826-1920 Dönemi Vaziyet Planı Restitüsyon Çizimi.

Şekil 4.37: 1826-1920 Dönemi Zemin Kat Restitüsyon Çizimi.

Şekil 4.38: 1826-1920 Dönemi Cihannüma Restitüsyon Çizimi.

Şekil 4.39: 1826-1920 Dönemi Kesit-Görünüş Restitüsyon Çizimleri.

4.4.3. 1920-1978 Yılları Arası Restitüsyon İncelemesi

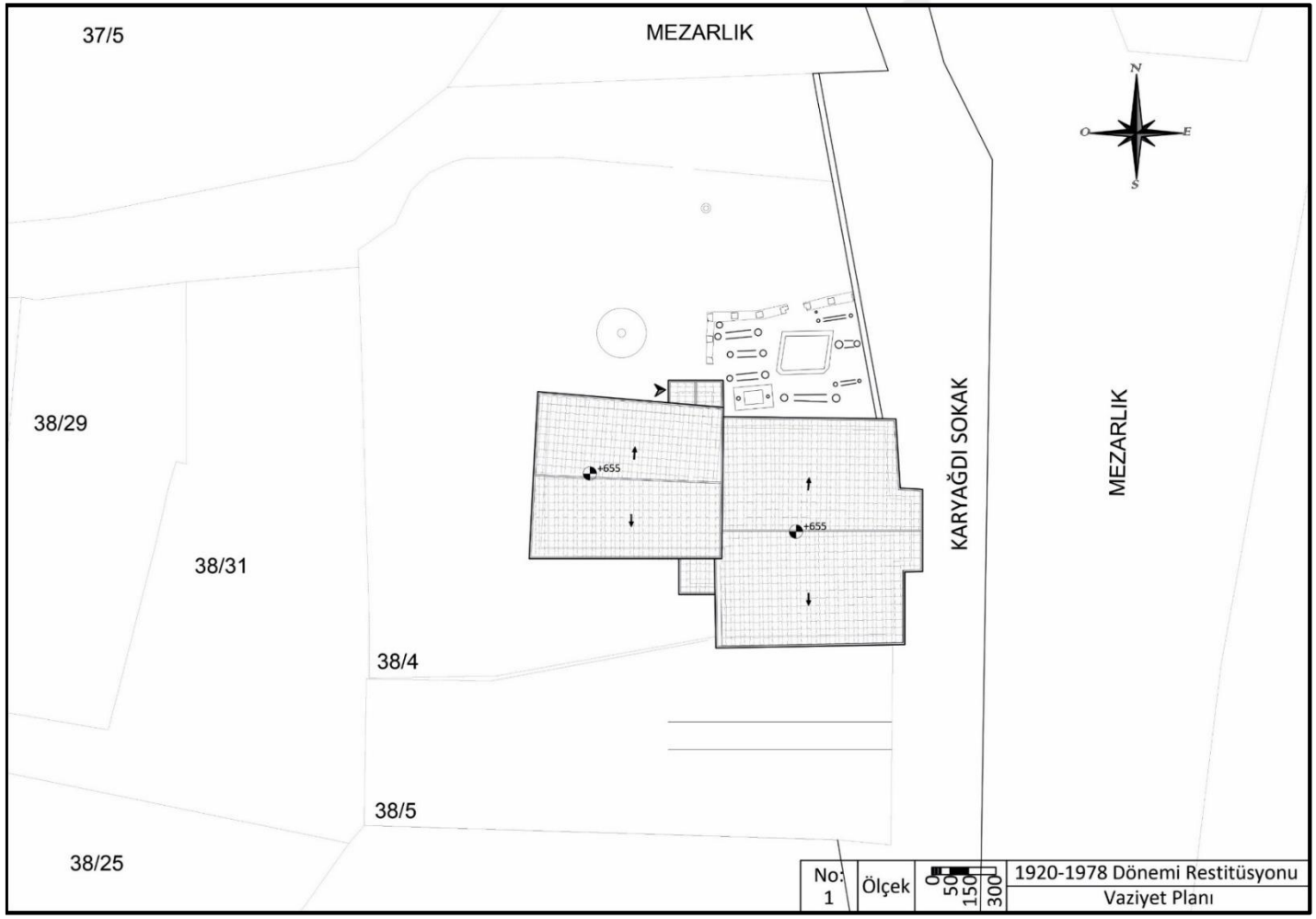
Yapının ulaşılan en eski fotoğrafıyla başlayan ikinci dönem özgün dönemden sonra ihtiyaçlar doğrultusunda geliştirilerek yapıya eklenmelerin yapıldığı dönemdir. Yapıya giriş kapısının değiştiği bu dönemde Ballı Baba Sokak açılmıştır ve artık yapıya giriş Ballı Baba Sokak tarafından yapılmaktadır. Bu sokak açıldıktan sonra tekke bahçesine giriş Ballı Baba Sokak'tan gerçekleşmeye başlamış ve bu nedenle yapının girişi de Haliç cephesi yerine kuzey cepheye alınmıştır. Bu dönem oluşturulurken yapının ulaşılan en eski uydu görüntüsü olan 1966 yılı görüntüsü vaziyet yerleşimi konusunda yardımcı olmaktadır. Çatı tipi olarak kırma çatı kullanıldığı görülmektedir. Yapının 38 ada 5 parsele de taştığı görülmektedir fakat fotoğraf netliği ve kaynak eksikliği bu bölüm hakkında yorum yapmayı zorlaştırmaktadır. Bu nedenle bu bölümün netleşmesi için 38 ada 5 parselde yürütülen kazı çalışmasının son bulmasını beklemek en doğru seçenek olacaktır. 1920 sonrası restitüsyon döneminde kaynak olarak kullanılan ilk somut veri 1920 yılına ait fotoğraftır. Bu fotoğrafa bakıldığında özgün dönemde avlu olarak kullanılan bölümün artık ikinci kat ile örtüldüğü görülmektedir. Bu dönemde yapılan değişikliklerin ilk göze çarpan değişiklik yapıya giriş yönünü değiştirirken eklenen rüzgarlık bölümü, ikinci önemli değişiklik ise artık cihannüma yerine ikinci katın tamamının inşa edildiğidir.

Yapının zemin katında kuzey cephesinde ahşap bir rüzgarlık oluşturularak giriş kapısı bu rüzgarlığın batı duvarına yerleştirilmiştir. Rüzgarlığın kuzey cephesinde yer alan pencere boşluğu boyutları itibariyle cihannüma ile aynı dönemde yapılmadığının göstergesi kabul edilebilmektedir. Yeni sağlanan giriş ile yapının zemin kotu arasındaki fark nedeni ile buradaki merdivenin 1920 sonrası dönemde inşa edildiği düşünülmektedir. 1920 yılı sonrası restitüsyon döneminde giriş artık Z02 numaralı odaya sarnıcın yanından sağlanmaktadır. Z02 numaralı odada mevcut durumda var olan ve kapatılmış olan kapının bulunduğu duvarın zemin katta ve bağdadi sistemle oluşturulmuş olması bu kapının sonradan açıldığını düşündürmekte ve bu dönem de 1920 yılı sonrasını işaret etmektedir. 1826 sonrası dönemde ocak için yakıt deposu olarak kullanılan alan artık nedeni bilinemeyen bir amaç için kullanılmaya başlanmıştır. Z02 numaralı odadan ulaşılan ve önceki dönemde avlu bulunan Z01 numaralı odanın bir önceki dönemden farkı artık üzerini kapatılmış olmasıdır. Bu

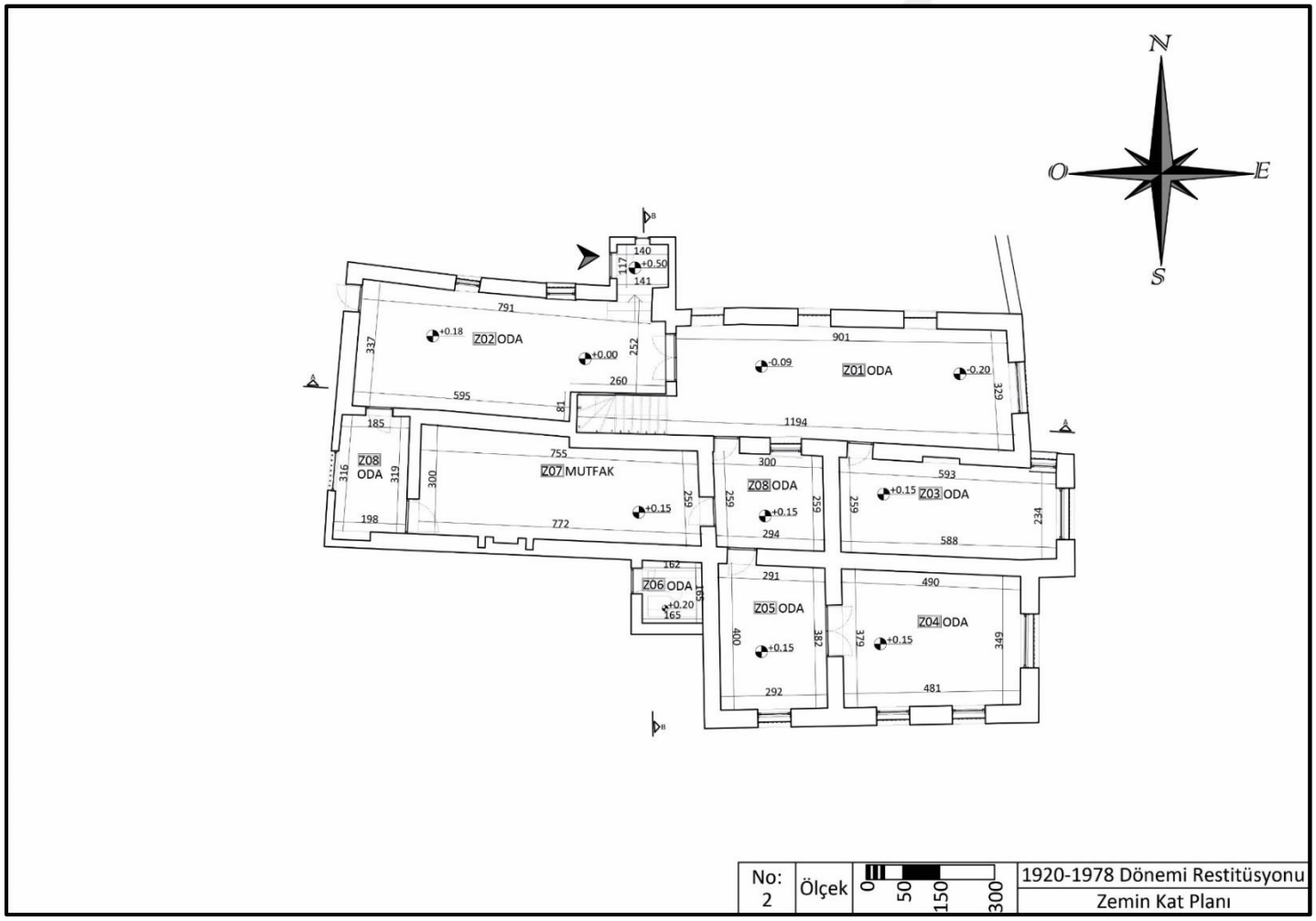
odadan sonraki plan kurgusu hakkında aksini gösteren herhangi bir veri olmadığından ilk dönemden sonra değiştiği düşünülmemekte, Z07 numaralı odaya giriş yine eski avlunun bulunduğu Z01 numaralı odadan gerçekleşmektedir. Yine bu odadan Z04 numaralı odaya geçilebilmekte buradan da mutfağa ve derviş hücreleri olarak kullanıldığı tahmin edilen Z03 ve Z04 numaralı odalara geçiş yapılabilmektedir. Hela taşının da yeri değişmemiş ve bulunduğu konumu korumuştur.

Z01 numaralı odadan çıkılan merdiven ile ikinci kata ulaşılmaktadır. Özgün dönemde bulunan cihannüma sınırlarını korumaktadır fakat doğu ve batı duvarlarından kapı boşlukları ile 102 ve 108 numaralı odalara ulaşılmaktadır. 108 numaralı odaya açılan kapı bugün varlığını korumaktadır fakat 101 numaralı oda kapısı kapatılmıştır ve izleri mevcut durumda da varlığını korumaktadır. Bu döneme ait izleri koruyan tek bölüm 101 ve 108 numaralı odalardır. Bunlar dışındaki odaların bu dönemde zemin katın devamı olarak inşa edildiği düşünülmektedir.

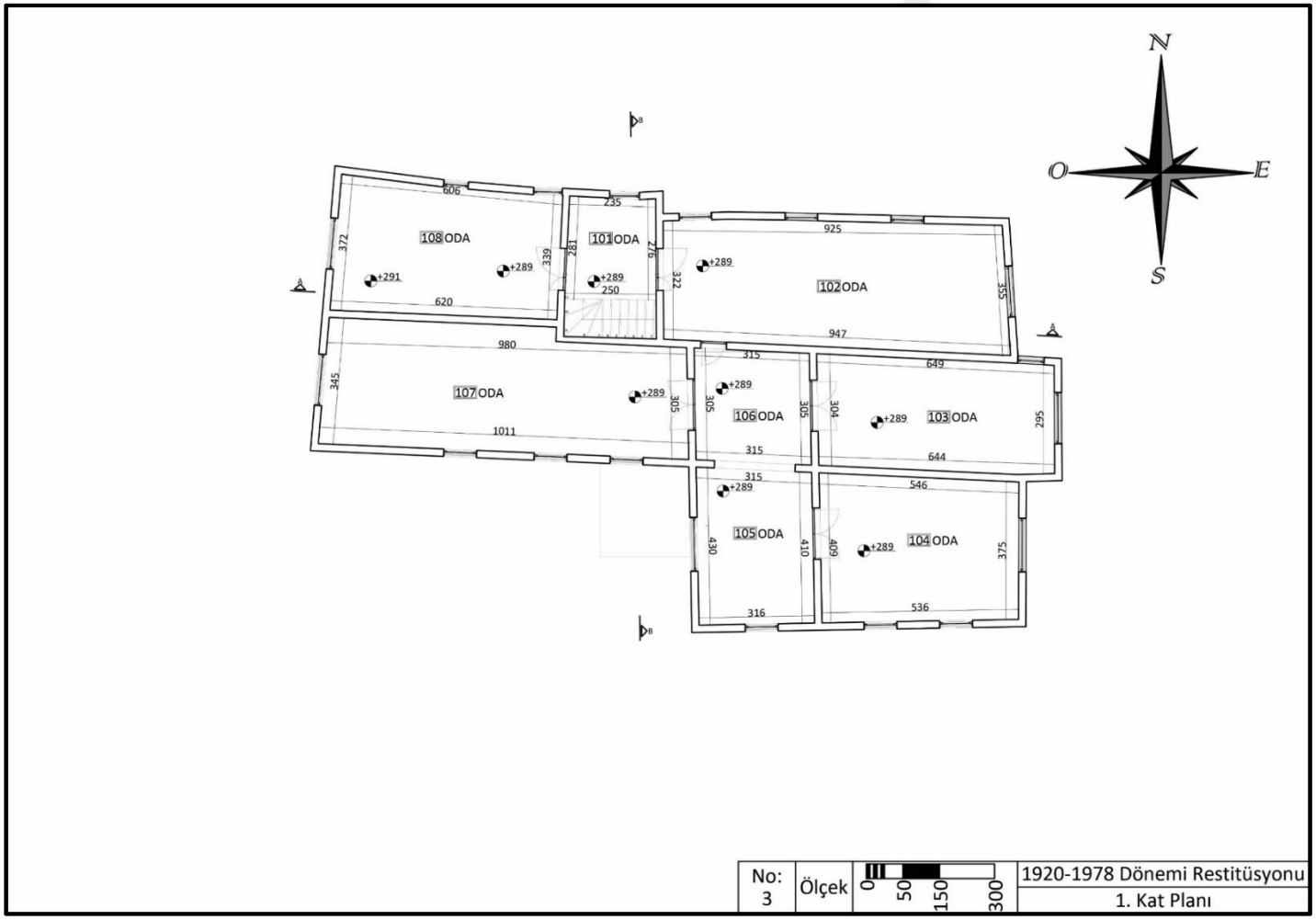
108 numaralı odaya gelindiğinde mevcut durumdaki çatı kaplamaları göz önünde bulundurularak buradaki bölme duvarın 1978 yılındaki yangından sonra inşa edildiği görülmektedir. 108 numaralı odada bulunun çıtalı ahşap tavan kaplaması bu odanın yine diğer odalar gibi alt katın bir uzantısı halinde inşa edildiğini göstermektedir.

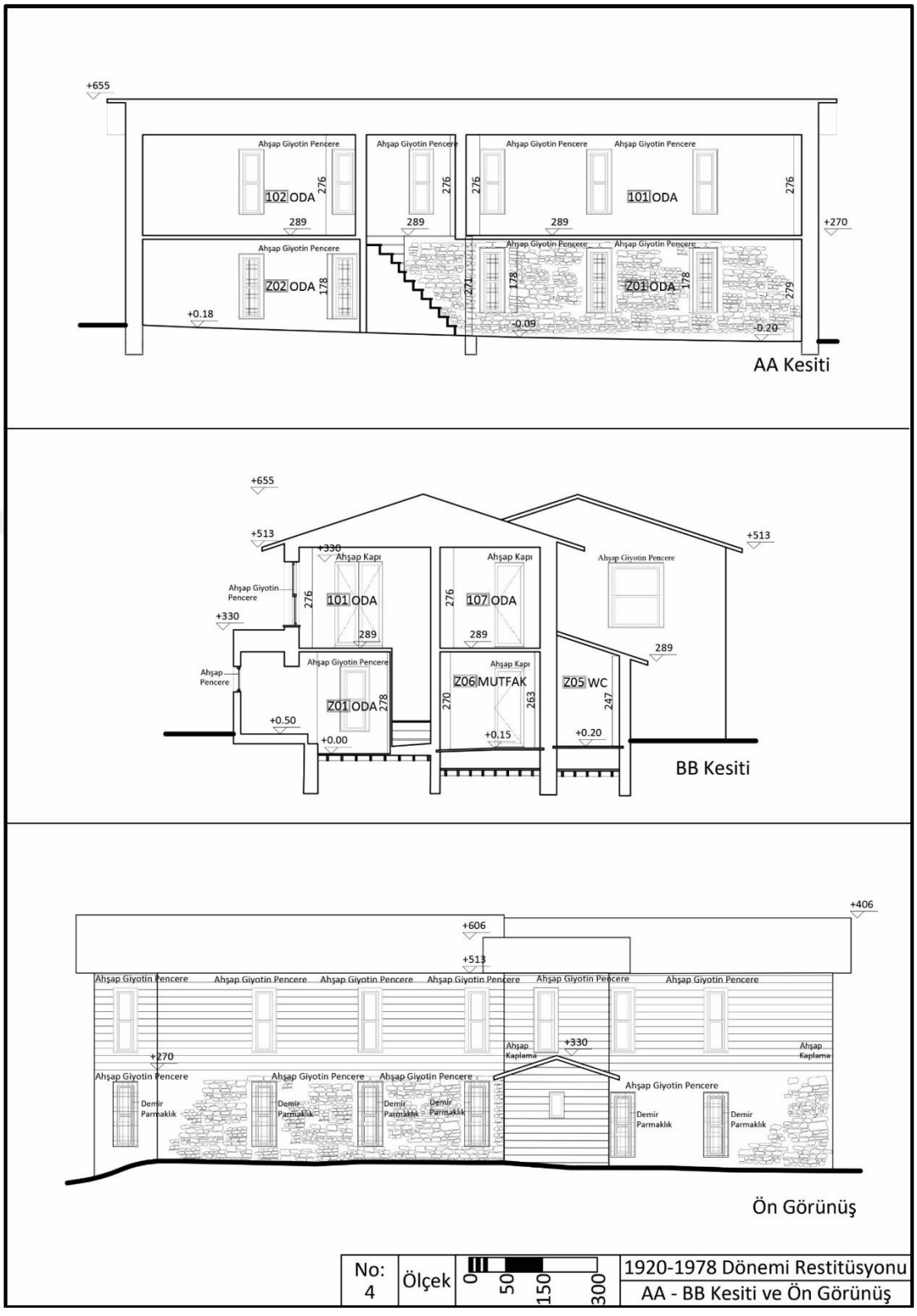
Şekil 4.40: 1920-1978 Dönemi Vaziyet Planı Restitüsyon Çizimi.

Şekil 4.41: 1920-1978 Dönemi Zemin Kat Planı Restitüsyon Çizimi.

Şekil 4.42: 1920-1978 Dönemi 1. Kat Restitüsyon Çizimi.

Şekil 4.43: 1920-1978 Dönemi Kesit-Görünüş Restitüsyon Çizimleri.

4.4.4. 1978 Yılı Sonrası Restitüsyon İncelmesi

Karyağdı Baba tekkesi 1978 yılında bir yangın geçirmiş ve bu yangın sonrasında yapının büyük bir kısmı yıkılmıştır. Yapının mevcut durumuna bakıldığında yapının tadilat gördüğü ve yeniden kullanıldığı belli olmaktadır. Bu dönem sonucunda yapı günümüzdeki halini almıştır.

Bu dönem restitüsyonu incelenirken yapının malzeme analizleri belirleyici olmaktadır. Yangın sonrasında kullanılan malzemeler genellikle beton ve tuğladır. Bu malzemelerin kullanıldığı bölümlerin bu dönemde inşa edildiği düşünülmektedir. Yangın sonucunda yapı mutfak kısmını ve arkada bulunan odalarını zemin katta ve birinci katta kaybetmiştir. Yapının sadece meydan evi olduğu düşünülen 1920 restitüsyonunda Z01 numaralı odası ve daha önceden odunluk olarak kullanıldığı düşünülen Z05 numaralı odası kalmıştır. Birinci kata çıkış merdiveninin mevcut konumunu koruduğu düşünülmekte ve birinci kata çıkıldığında 101 ve 108 numaralı alanların varlığını koruduğu görülmektedir.

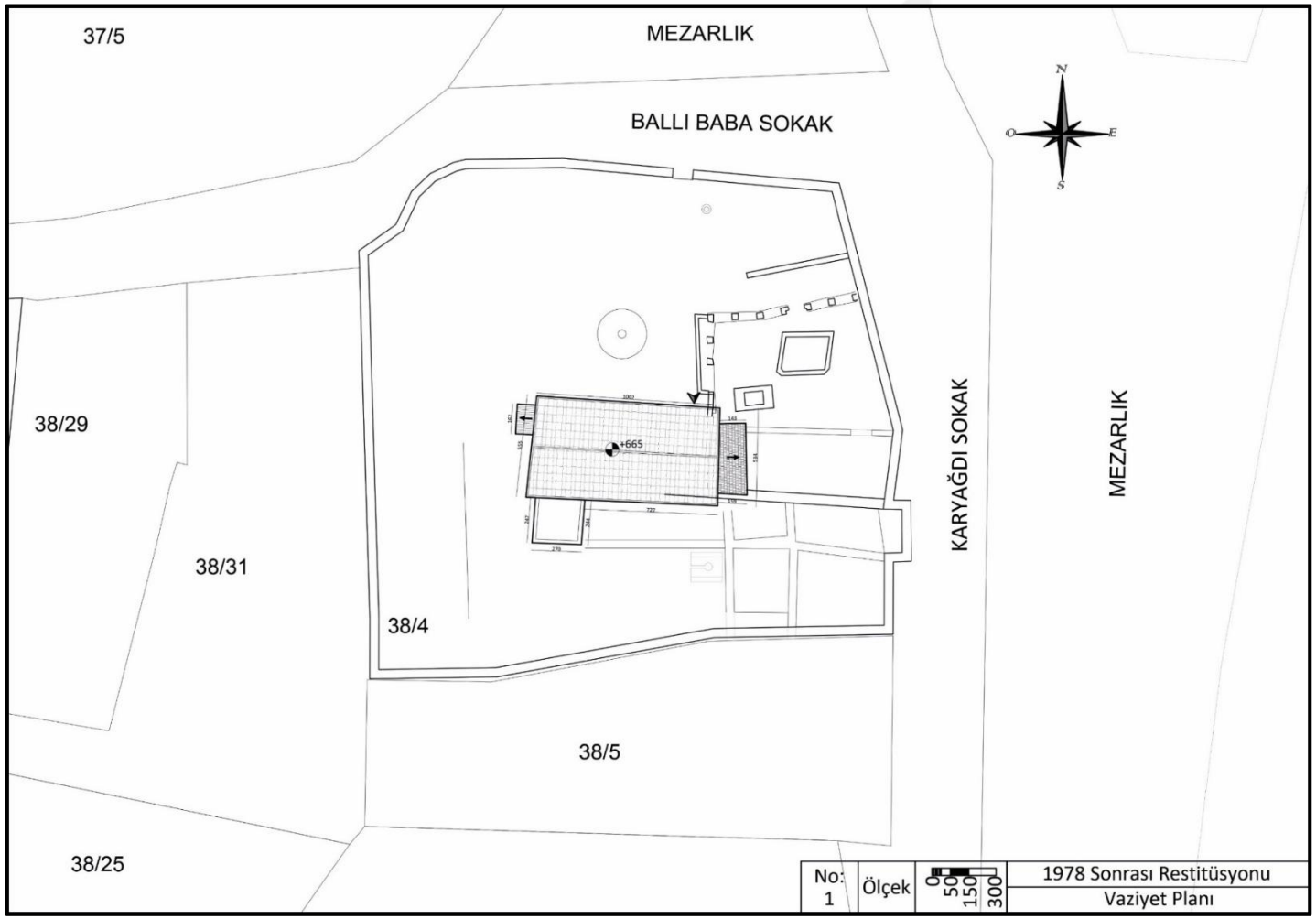
1978 sonrası restitüsyon planları incelendiğinde zemin katta girişin bir önceki dönemde olduğu gibi yine yapının kuzey cephesinden sağlandığı görülmektedir fakat bu dönemde eklenen ahşap rüzgarlık bölümü kaldırılmış yapıya giriş direk olarak kuzey cephesi duvarından sağlanmaya başlanmıştır. Yapıya girildiğinde merdivenin artık yapı içinde Z01 numaralı odada yer aldığı görülmektedir. Daha önce de belirtildiği gibi Z01 numaralı odanın Haliç'e bakan cephe duvarı, daha önceden yapının mutfağa erişmek için kullanılan kapısını da içine dahil ederek genişletilmiş, tuğla duvar örülerek inşa edilmiş ve tuğla duvar betonarme kolonlar ile desteklenmiştir. Daha önceden bir bütün olan oda bu dönemde iki bölme duvar kullanılarak tek pencere boşluğu bulunan üç odaya ayrılmıştır. Bu dönemde Z04 numaralı odanın varlığını koruduğu düşünülmektedir. Fakat buradan ulaşılabilen mutfak bölümü artık mevcut değildir.

Yapının yangın sonrasında kaybolan bölümleri arasında hela taşının bulunduğu alan da yer almaktadır. 2004 yılındaki rölöve çizimlerine bakıldığında hela taşının varlığını koruduğu fakat kullanılmadığı görülmektedir. Yapıya bu dönemde eklenen Z05 numaralı odanın WC olarak kullanıldığı düşünülmektedir ve erişim yapının kuzey duvarından sağlanmaktadır. Daha önceden meydan evinden bahçeye açılan kapı

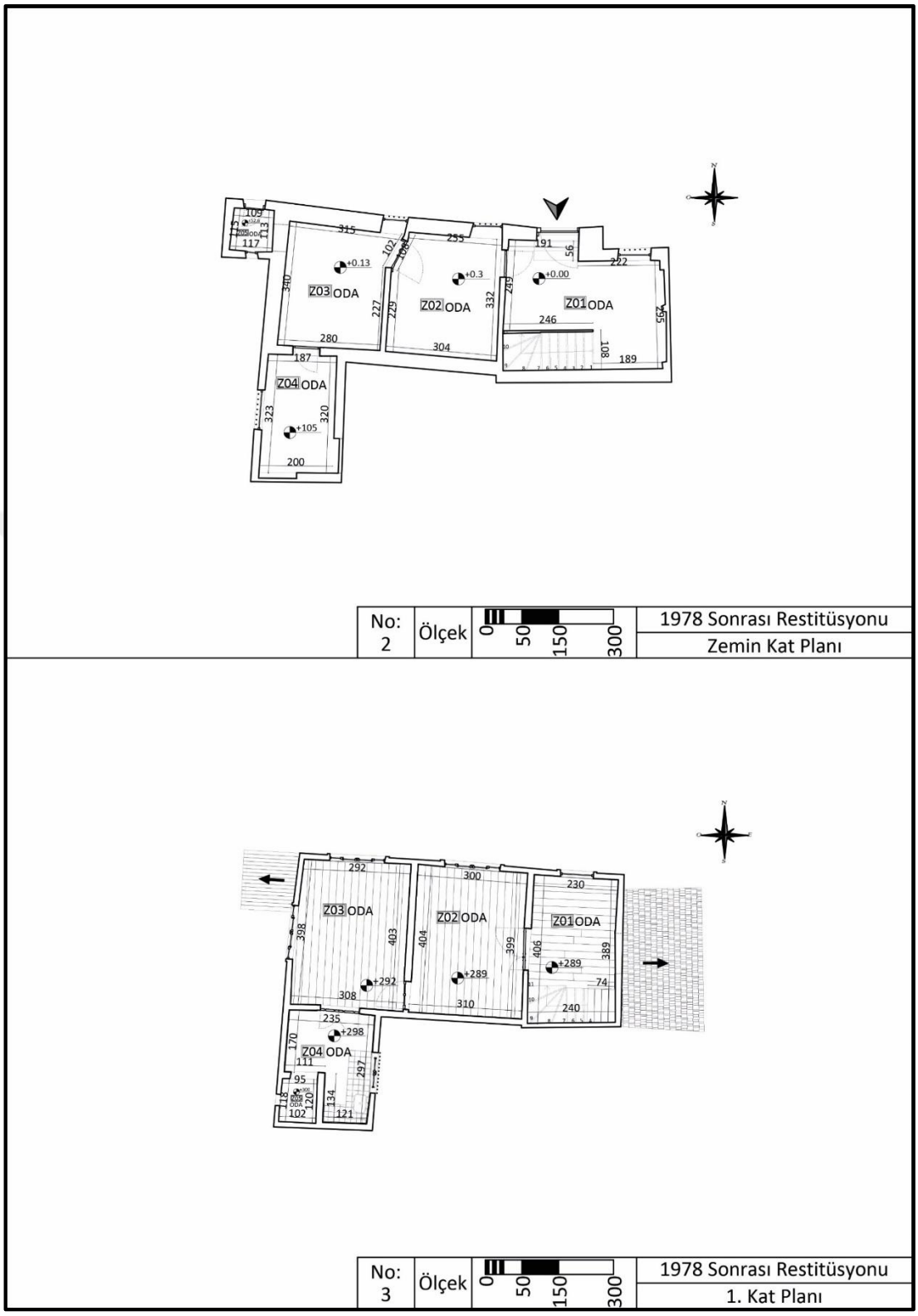
kapatılmış ve WC girişi dışardan sağlanmıştır. Bu alanın birinci katı bulunmamakta ve çatı örtüsü olarak oluklu çatı kaplaması kullanıldığı görülmektedir.

Z01 numaralı oda bulunan ahşap merdivenler ile birinci kata ulaşılmaktadır. Bu kata ulaşıldığında 101 numaralı odanın varlığını koruduğu görülmektedir. Fakat bir önceki dönemde avlu kapatılarak oluşturulan bölüme geçiş kapısının kapatıldığı ve buranın artık bulunmadığı görülmektedir. 102 numaralı odaya gelindiğinde zemin katta olduğu gibi bu katta da bölme duvar kullanılarak odanın 102 ve 103 numaralı odalar olarak iki ayrı alana dönüştürüldüğü görülmektedir.

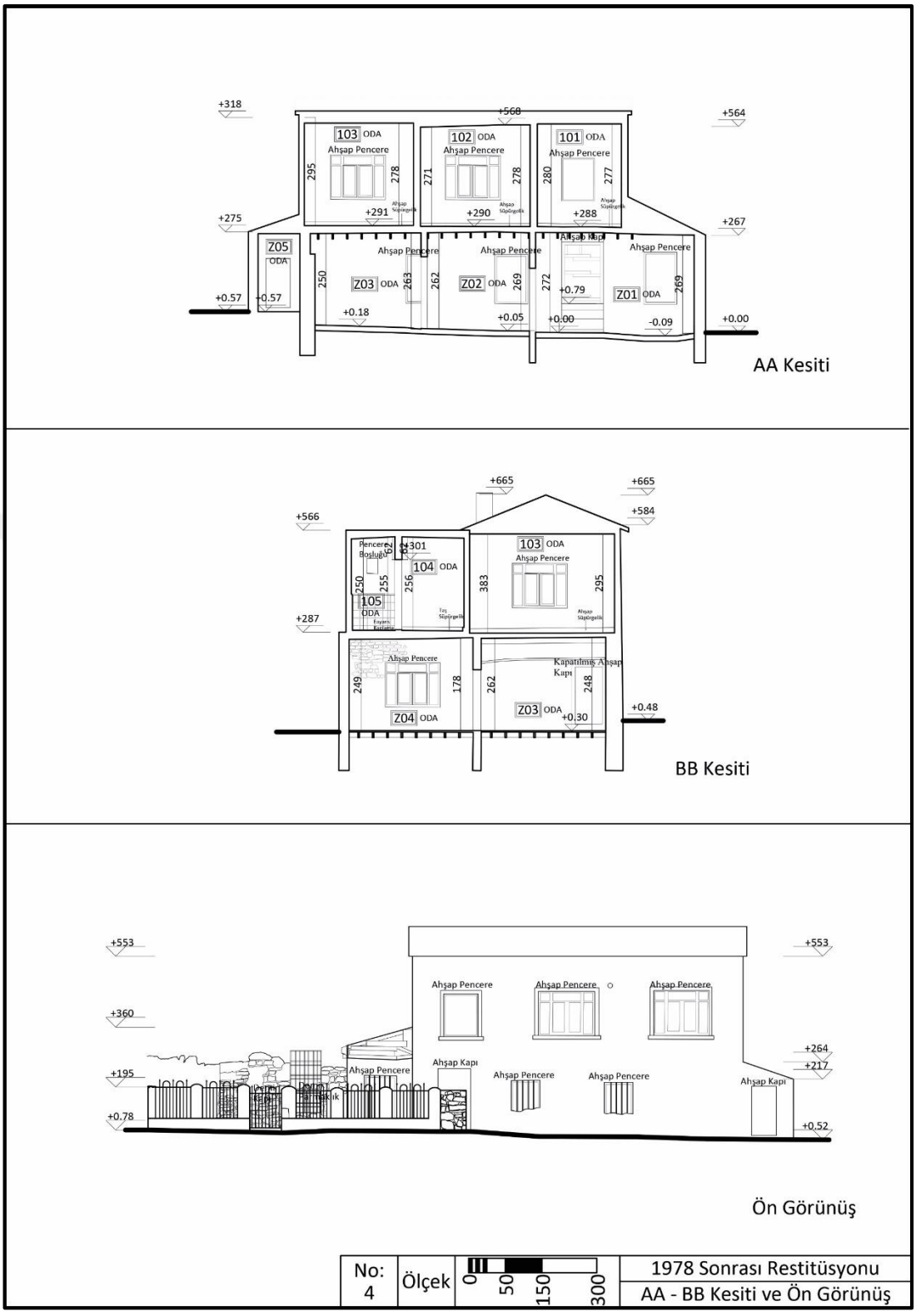
103 numaralı odadan ulaşılan 104 numaralı odanın mutfak olarak kullanıldığı tezgah ve evyenin varlığından dolayı kesinleşmektedir. Fakat mutfağın içinde yer alan 105 numaralı odanın işlevi bilinmemektedir. Yapının 104 ve 105 numaralı bölümlerinden oluşan bu bölüm zemin katta Z04 numaralı odanın üzerine inşa edilmiş, yığma moloz taş üzerine betonarme döşeme yapılmış ve duvarları yığma tuğla olarak örülmüştür. Tavan döşemesi de betonarme inşa edilmiştir ancak buraya çatı yapılmadığı sadece betonarme döşeme kullanılarak üzerinin kapatıldığı 1982 tarihli uydu görüntüsünden anlaşılmaktadır. Yapının diğer bölümlerinin çatısı kırma olarak inşa edilmiştir. Zemin katta Haliç'e doğru uzatılan alanın üstü birinci katta bulunmamaktadır ve alaturka kiremit ile kapatılarak çatısı oluşturulmuştur.

Şekil 4.44: 1978 Sonrası Vaziyet Planı Restitüsyon Çizimi.

Şekil 4.45: 1978 Sonrası Zemin ve Birinci Kat Restitüsyon Çizimi.

Şekil 4.46: 1978 Sonrası Kesit-Görünüş Restitüsyon Çizimi.

4.5. Karyağdı Baba Tekkesi Restorasyon Projesi

Karyağdı Baba tekkesinin oluşturulan restitüsyon çizimlerine ve incelenen tarihsel sürece bakıldığında yapıdaki verilerin yapının tamamını oluşturmaya yetmediği görülmektedir. Kaybolan mimari veriler ve elde bulunan sınırlı sayıda bilgi ile yapının tamamının gerçek anlamda restorasyonunun yapılması doğru olmamaktadır. Halihazırda yürütülen kazı çalışmaları da ulaşılması gereken daha çok veri olduğunu doğrulamaktadır. Yapının restorasyon projesi oluşturulurken bu etkenler unutulmamalıdır.

Yapının tekke işlevinin mevcut durumda kullanılmadığı açıktır. Hazirenin ziyaretgah olarak kullanıldığı ve burayı ziyarete açan bir bekçi tarafında yapının sadece iki odasının kullanıldığı bilinmekte ve kullanılmayan odaların da bakıma muhtaç olduğu görülmektedir. Yapı yeniden işlevlendirilirken ziyaretgah özelliğinin kaybolmamasına dikkat edilmesi gerekmektedir. Bu nedenle yapının bir tekke müzesi olarak işlevlendirilmesi gerektiği düşünülmüş ve bu şekilde projelendirme başlamıştır.

4.5.1. Müdahale Önerileri

Müdahale önerileri oluşturulurken sağlamlaştırma, bütünleme, yeniden yapım, temizleme ve yenileme olarak beş ana başlık hazırlanmıştır. Taş duvarların sağlamlaştırılması, taş malzemelerin sağlamlaştırılması ve ahşap malzemelerin sağlamlaştırılması sağlamlaştırma başlığı altında toplanmaktadır. Bütünleme başlığı taş malzemede bütünleme ve ahşap malzemede bütünleme olarak ikiye ayrılmıştır. Yeniden yapım ve özgün mimari boşlukların açılması da yeniden yapım başlığı altında incelenmektedir. Son olarak bağdadi duvar yüzeyinde yenileme de yenileme başlığı altında incelenmektedir.

Rölöve çizimleri üzerinden hazırlanan vaziyet planı incelendiğinde kuyu ve sarnıçta var olan taş malzemelerin yüzey aşınmalarından kaynaklı şekil bozuklukları strüktürel bir sorun ortaya koymamaktadır bu nedenle herhangi bir müdahale gerektirdiği düşünülmemektedir. Ancak çalınan sarnıç bileziğinin var olan fotoğrafından hareketle ve bileziğin kendi malzemesiyle yeniden yapılması

gerekmektedir. Hazire duvarını oluşturan taş sütunlardaki çatlaklar ve yüzey aşınması da kuyu ve sarnıçta olduğu gibi strüktürel bir sorun oluşturmamaktadır. Malzemenin özgünlüğünü ve orijinalliğini koruması amacıyla bu sütunlarda da müdahale gerekmediği düşünülmektedir. Hazirenin etrafını çeviren özgün olmayan yığma taş duvarlar ise temizlenmeli ve niteliksiz eklerin kaldırılması sağlanmalıdır.

Parselin güneyinde bulunan taş temellerde sağlamlaştırma işlemi yapılırken formu bozulmuş temelde bulunan ve dağılmış olan taşların temizlenmesi gerekmektedir. Derzlerinden kurtulmuş ve dağılmış olan moloz taşlar sökülüp yeniden yapılmalıdır. Temellerin üzerine duvar örülmeyeceği için sadece temel olarak yenilenmesi yeterlidir. Parselin güneyinde bulunan moloz taş duvar kalıntıları horasan sıva yardımıyla derzleri doldurularak sağlamlaştırılmalı eksik olan parçalar eklenmelidir fakat yapının üzeri çelik strüktür ve cam ile devam edeceğinden moloz taş duvarda herhangi bir tamamlama gerekmemektedir.

Yapının zemin katı incelendiğinde öncelikle yapının batısında ve güneyinde dış duvarlarına yığılmış olan moloz taşların temizlenmesi ve taşıyıcı duvarların yalnız bırakılması gerekmektedir. Yapıya sonradan eklendiği bilinen Z05 numaralı ıslak hacim mekanının, ıslak hacim sorunu yapının güneyinde çözüleceğinden tamamen kaldırılması gerekmekte, içinde bulunan hela taşının yapı içinde kullanılmayacağı için sökülüp uygun görülen bir yere taşınması önerilmektedir. Yapıya girişi sağlayan ahşap kapının ve diğer doğramaların sökülmesi gerekmektedir. Yapıya girildiğinde karşılaşılan Z01 numaralı odanın doğu duvarı tuğla yığma olarak inşa edildiğinden bu duvarın kaldırılması gerekmektedir. Duvar aynı zamanda betonarme sütunlar ile desteklendiğinden çatı örtüsü kaldırıldıktan sonra tuğlaların sökülmesi daha sonra birinci kat döşemesi desteklenerek betonarme sütunların da kaldırılması gerekmektedir. Bu duvarın çelik ve cam ile karatılarak oluşturulması önerilmektedir. Odada bulunan ahşap merdivenin tamamen sökülüp çift kirişli olarak ve rölöve çizimlerinde bulunan ölçüler esas alınarak tekrar inşa edilmesi gerekmektedir. Odanın bütün duvarlarında öncelikle sıva raspası yapılmalı ve özgün olmayan çimento sıvası sökülmelidir. Taş duvar daha sonra horasan harcı ile sıvanmalıdır. Yapının içinde ve dışında bütün duvarlara sıva raspası ve horasan harcı ile sıvama işlemi uygulanmalıdır. Sökülen doğramaların yerine de restorasyon projesinde önerilen ahşap giyotin pencerenin monte edilmesi önerilmiştir. Yapıya giriş kapısının da ölçülerinin

değişmeden projede önerilen ahşap kapı ile değiştirilmesi önerilmektedir. Odada bulunan elektrik tesisatından kaynaklanan kutu ve kabloların kaldırılması ve ? Odanın muhdes olan batı duvarı korunacak fakat kapısı kaldırılarak boşluk olarak bırakılacaktır. Z02 numaralı odada batıda bulunan muhdes duvarın kaldırılması ve iki mekanın birleştirilmesi, özgün haline ulaşması önerilmektedir. İki mekan birleştirildikten sonra güney duvarında bulunan ahşap kapı kasasının boşluğunu kapatmış olan moloz taşlar temizlenerek kapı boşluğu açılmalı, odanın bütün duvarlarına sıva raspası ve horasan harcı ile sıva yapıldıktan sonra projede yer alan tek kanatlı ahşap kapı monte edilmelidir. Z02 odasının zemininde bulunan şap kırılarak toprağa ulaşıldıktan sonra Z03 odasında izleri görülen ahşap döşemenin yenilenmesi, doğu batı yönünde uzanan kirişlerin üzerine kuzey güney doğrultusunda ahşap döşemenin yapılması gerekmektedir. Böylelikle özgün olduğu düşünülen mekana ulaşılması ve hasarların giderilmesi hedeflenmiştir. Odada bulunan nem probleminin çökmüş olan çatı nedeniyle suyun döşemeden zemine ulaşmasıyla olduğu düşünülmektedir. Zemin kattaki diğer odalarda nem problemiyle karşılaşılmaması suyun zeminden değil, çatı nedeniyle birinci kat döşemesinden geldiğini doğrulamaktadır. Çatı yenilendiği zaman suyun sebep olduğu nem problemleri önlenmiş olacaktır. Z04 numaralı odanın duvarları üst katı tamamen kaldırıldıktan sonra yıkılmalı ve oda zemininde bulunan moloz yığınları kaldırılmalı ve var ise ahşap döşemeye ulaşılmalıdır. Eğer ahşap döşeme mevcut değil ise oda duvarları moloz taşlar horasan harcı ile sıvanarak tekrar oluşturulduktan sonra Z02 numaralı odada uygulanan ahşap döşeme işleminin burada da tekrar etmesi gerekmektedir.

Birinci kat incelendiğinde pencere boşluklarının boyutlarının ve pencere doğramalarının değişmesi gerektiği görülmektedir.

101 numaralı odanın batı duvarında bağdadi duvarın hasar gördüğü anlaşılmaktadır bu nedenle duvarda sıva raspası yapılıp çıtalar söküldükten sonra ahşap dikme ve çaprazların yani ahşap iskeletin sağlamlığı kontrol edilmeli, bir müdahale gerekiyorsa dikme ve çaprazlar değiştirilmelidir. Daha sonra bağdadi çıtalar ile ahşap karkas sistem içten ve dıştan kaplandıktan sonra horasan harcı ile kaplanmalıdır. Batı duvarında kapatılmış olan kapı boşluğu açık bırakılarak duvarın örülmesi bu boşluğa da zemin katta kullanılan cam cephe sisteminin uygulanması

önerilmiştir. Odanın kuzey duvarında bulunan pencere boşluğu özgün boyutlarda değildir. Bu nedenle sıva raspası yapılıp ahşap iskelete ulaşıldıktan sonra pencere boşluğunun önerilen boyutlara getirilmesi ve bağdadi çıta, horasan harcı ile sıva uygulamalarının yapılması gerekmektedir. Bırakılan pencere boşluğuna da ahşap giyotin pencere yerleştirilmelidir. Duvarların tamamı sıva raspası, horasan harcı ile sıva işlemlerini gördükten sonra ahşap süpürgelikler yerleştirilmelidir. Odanın tavanında bulunan nemin çatı kaynaklı olduğu düşünüldüğünden çatının yeniden inşa edilmesinden sonra nem oluşumunun engelleneceği düşünülmektedir.

102 ve 103 numaralı odaları bölen duvarın muhdes olduğu bilinmektedir. Bu nedenle bu duvarın tamamıyla yıkılması gerekmektedir. Odalarda bulunan pencere boşlukları özgün boyutlarda olmadığında 101 numaralı odada yapılan işlemin tekrar etmesi ve pencere boşluklarının yenilenmesi gerekmekte, doğramaların ise ahşap giyotin pencereler ile değiştirilmesi gerekmektedir. Ahşap döşemede çürümeler görüldüğünden 103 numaralı odada moloz yığınları temizlendikten ve 102 numaralı odada ise ahşap plakalar kaldırıldıktan sonra döşeme tahtaları da kaldırılmalı ve çürüme görülen döşeme kirişleri değiştirilmelidir. Döşeme kirişleri yenilendikten sonra ahşap döşeme tahtaları yerleştirilerek döşeme son haline getirilmelidir. Duvarların tamamında sıva raspası işlemi yapılmalı ve horasan harcı ile sıvanmalıdır. Ahşap süpürgelikler de monte edilerek duvarların işlemi sona erdirilmelidir. 102 numaralı odada görülen çıtalı ahşap kaplama tavan 102 ve 103 numaralı odalarda uygulanmalı, döşeme kirişlerinin altı ahşap kaplama yapıldıktan sonra tavan için üretilmiş olan çıtalar çizimlerde önerildiği gibi kaplama üzerine çakılarak tamamlanmalıdır. Bu mekanlar da bulunan nem sorunlarının da çatı yenilendikten sonra ortadan kalkacağı düşünülmektedir. Yapının güneyinde bulunan 104 ve 105 numaralı odalar muhdes ekler arasında yer almaktadır ve bu nedenle yığma tuğla olarak inşa edilmiş bu mekanların tamamen kaldırılması önerilmektedir. 103 numaralı odada bulunan çift kanatlı ahşap kapı artık ulaşması gereken bir mekan olmadığından kaldırılmalı ve boşluğu da kapatılmalıdır.

Yapının cepheleri incelendiğinde zemin kat duvarlarında sıva raspası ve horasan harcı işleminin yapılması önerilmektedir. Fakat kalıntı olarak bulunan yığma moloz taş duvarlarda güçlendirme işleminden sonra sıva uygulaması önerilmemektedir. Birinci

katta ise sıva raspası ve horasan harcı uygulamalarından sonra ahşap kaplama yapılması ve bağdadi duvarların ahşap kaplama ile kapatılması istenmektedir.

4.5.2. Karyağdı Baba Tekkesi Restorasyon Kararları

Karyağdı Baba tekkesi restorasyon projesi hazırlanırken öncelikle yapıya girişin sağlandığı alanın bir önceki döneme dönüştürülmesi gerektiği düşünülmektedir. Böylelikle tavan izlerinin bütünlüğü sağlanmaktadır. Fakat merdiven boşluğunun bir önceki dönemde olduğu gibi bu odanın dışına alınması doğru bulunmamaktadır. Bu nedenle Z01 numaralı odanın Haliç'e bakan duvarının sınırlarının mevcut halini koruyacak şekilde inşa edilmesi gerektiği düşünülmekte fakat bu alanın daha önceki dönemlerde farklı olduğu unutulmaması gerektiğinden malzeme olarak cam cephe kullanılması gerektiği düşünülmektedir. Böylelikle daha şeffaf bir malzeme kullanılarak oluşturulan bu cephenin daha önceki dönemlerdeki sınırlarının sorgulanmasını sağlamak hedeflenmekte ve yapıya keskin bir netlik kazandırılmaktan kaçınılmaktadır. Yapıya girişin sağlandığı Z01 numaralı odanın yeni işlevinin doğrultusunda resepsiyon ve karşılama kısmının sergi alanlarından ayrılması gerektiğinden dolayı bölücü duvar kullanılmadan bir paravan ile sergi alanına kontrollü geçiş sağlanması hedeflenmektedir. Konumunu koruyan ve girişte yer alan kirişli ahşap merdiven ile birinci kata erişim sağlanmaktadır. Yapının zemin katında uygulanan cam cephenin bu katta da 101 numaralı odanın Haliç'e bakan duvarında mevcut durumda kapatılmış olarak görünen kapı kısmında uygulanmakta ve bu şekilde yapının daha önceki sınırlarına atıfta bulunması hedeflenmektedir. 101 numaralı odadan ulaşılan 102 numaralı oda tavan kaplaması bütünlüğü oluşturularak zemin katta olduğu gibi tek mekan haline dönüştürülmüş ve sergi salonu olarak işlevlendirilmiştir.

Yapıda mevcut bulunan ve birinci katta yer alan mutfak bölümü muhdes olarak inşa edildiğinden yapının birinci katına dahil edilmemiş ve restorasyon işleminin dışında bırakılmıştır. Böylelikle yapının birinci katı 101 ve 102 numaralı iki odadan meydana gelmektedir.

Tekrar zemin kata dönüldüğünde önceden varlığı bilinen ve merdivenin önünde yer alan kapının tekrar açılarak yapının güney tarafına erişim sağlanmaktadır. Bu alan

projelendirilirken temel izleri ve kalıntı olarak bulunan duvarlar yol gösterici olmaktadır. Kalıntı olan pencere boşluklarına sahip ve daha önceki dönemlerden de bilgi alabildiğimiz kapı boşluğu bulunan duvarın moloz taş ile restorasyonun yapılması gerekmektedir. Yapının doğusunda yer alan kalıntı duvarlar ise sağlamlaştırıldıktan sonra tamamlanmadan bırakılarak duvarın iç tarafından sürgülü cam cephe ile kapatılması böylelikle tamamlanmayan duvar ile yapının bilinmeyen bilgilerinden olan yapı kotunun aynı yöntemle sorgulanması hedeflenmekte, yapının araştırmaya açık olduğu gösterilmek istenmektedir. Duvarlarda var olan netlik yapı temellerinde bulunmadığından yapının iç bölümlendirilmesinde daha önce de bahsedildiği gibi keskin bir netlikten kaçınılmaktadır. Bu nedenle var olan temeller moloz taş ile yenilendikten ve korumaya alındıktan sonra yapının bu kısmında zeminin tamamen cam döşeme kullanılarak oluşturulması önerilmekte ve böylelikle temel kalıntılarının görünürlüğü sağlanırken kesinlikten kaçınmak ve yapının özgün plan şemasının sorgulanabilirliğini sağlamak hedeflenmiştir.

Yapıda ocağın yeri belli olduğundan dolayı mutfak tekrar aynı işlevine devam ettirilmekte ve müzenin mutfak görevini üstlenmektedir. Mutfak sınırları belli olduğundan ve mutfakta kapalı bir alan ihtiyacından dolayı ocağın bulunduğu duvar moloz taş ile örülmüş ve oturma birimlerinin bulunduğu cam döşemeli alandan filmli cam duvar ve kapı ile ayrılarak mekanın sınırlandırılması sağlanmıştır. Özgün dönem restitüsyon incelemesinde ocak için yakıt deposu olarak kullanıldığı düşünülen Z05 numaralı oda restorasyon projesinde müzenin yönetim birimi işlevi ile kullanılmaya devam edilmektedir.

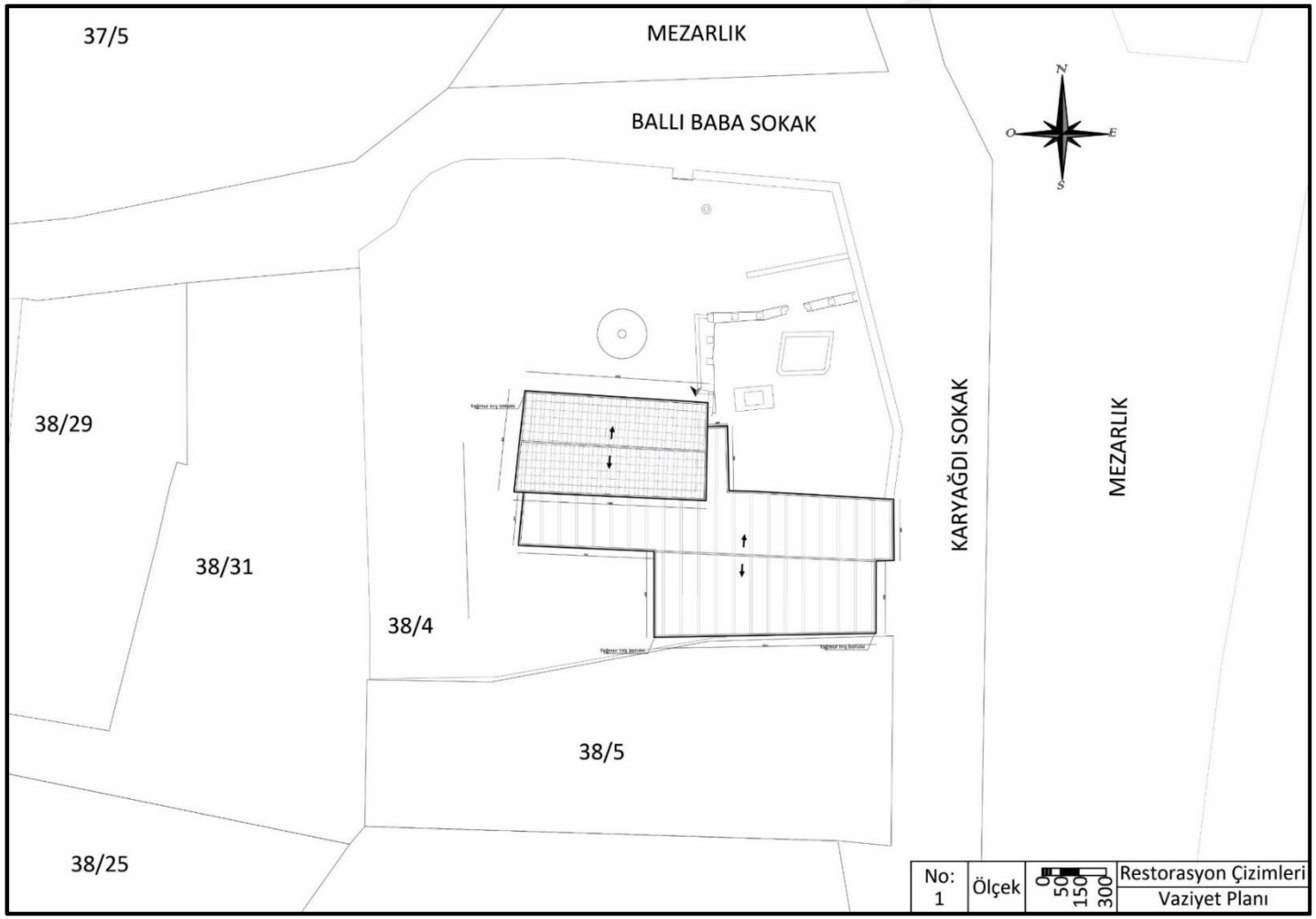
Oturma birimlerinin bulunduğu ve mutfaktan servise açık olan Z02 numaralı restoran bölümünün güney duvarı ve buradaki sınırları hakkında bir netlik bulunmadığından daha önce Z01 numaralı odanın Haliç'e bakan duvarında kullanılan cam cephe burada da önerilmiştir. Bu şekilde daha sonradan ulaşılabilecek veriler doğrultusunda yenilemeye ve gelişmeye açık olması sağlanmaktadır.

Hela taşının önceden bulunduğu konum itibariyle tuvalet mahallinin konumu bilinmektedir. Bu nedenle yapıda ihtiyaç duyulan bu alanın yine aynı konuma yerleştirilmesi sağlanmış fakat günün koşullarını sağlayacak şekilde düzenlenmesi hedeflenmiştir. Böylelikle tekkenin odalarının işlevini olabildiğince koruyarak yeniden kullanıma açmak amaçlanmıştır.

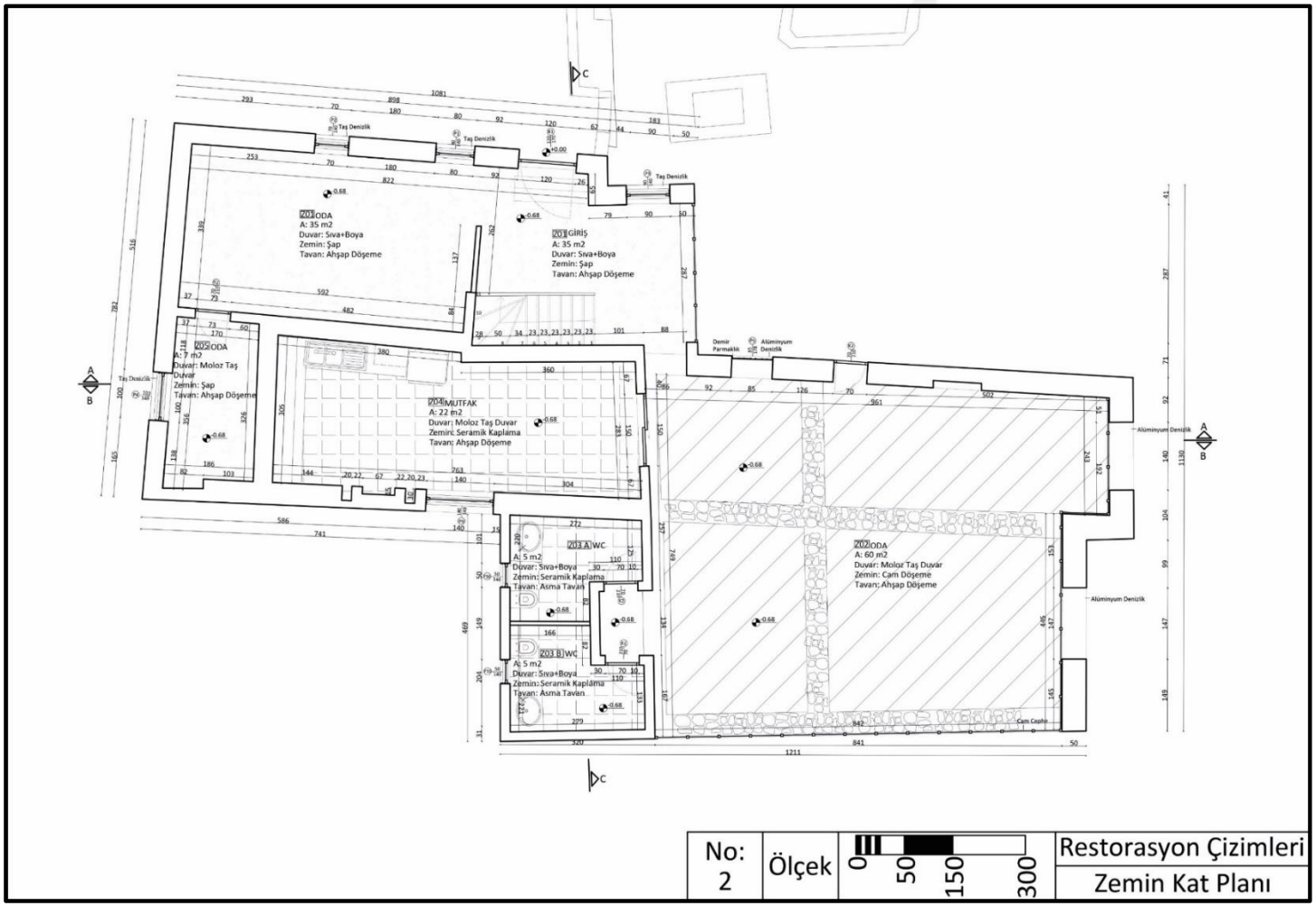
Zemin katın inşasında moloz taş örgülü duvar kullanılmaktadır fakat yapıya 1920 yılı sonrası restitüsyon döneminde müdahale edilirken kullanılan bağdadi duvarlar bu sistemle tekrar projelendirilmektedir. Z05 numaralı odada kullanılan ve Z01 numaralı girişten açılan kapıyla birlikte inşa edilen bağdadi sistemle oluşturulan bu duvar tekrar aynı şekilde projelendirilmektedir.

Projenin detayları incelendiğinde yapının yeniden inşa edilen güney tarafında çelik kolonlar kullanılmış, ahşap kirişli bir tavan kaplaması kullanılarak da özgün tavan ve döşeme kaplamalarına atıfta bulunulmuştur. Çelik kolonlar ile desteklenen ahşap strüktürlü beşik çatı kaplaması ise kenet çatı kaplama örtüsüyle kaplanarak özgün olandan ayrılması sağlanmıştır. Mevcut durumda kalıntı olan yığma moloz duvarlar dışında bütün duvarlar sıva ile kaplanmıştır. Birinci katta bulunan bağdadı duvarlar ise dışardan ahşap kaplama ile kapatılarak, içerden ise sıvanarak oluşturulmuştur. Ahşap kirişler ile oluşturulan döşemeler ve ahşap süpürgelikler kullanılarak özgün olan yakalanmak istenmektedir. Yapının kuzeyinde bulunan ve mevcut durumda korunan yapı olabildiğince korunarak oluşturulmaya çalışılmıştır. Rölöve çizimlerinde yer alan Z03 numaralı odada görülen zemin kaplaması oluşturulurken toprak zemine oturtulmuş kirişler üzerine ahşap kaplamalar kullanılmıştır. Restorasyon projesi yapılırken de bu döşeme tipi korunmuş ancak zeminde gerekli yalıtım katmanlarının uygulanması önerilmiştir. Böylelikle zeminden kaynaklanacak nem sorunlarının önüne geçmek hedeflenmiştir. Z01 numaralı odanın zemininde bulunan şapa müdahale edilmemiş, mevcut durumdaki haliyle kullanılması istenmiştir. Yapının güneyinde bulunan ve yeniden yapılan yapı döşemesi oluşturulurken özgün döşeme kotunun kazı öncesinde bilinemeyecek olması nedeniyle giriş kotuyla aynı kotta olması uygun görülmüştür. Yapının bu bölümünde temellerin önce ortaya çıkarılıp sağlamlaştırıldıktan sonra cam ile kaplanacak olan döşeme de ahşap kirişler yerine çelik profiller kullanılmıştır. Aynı zamanda yine tamamlama yapılmadan sadece sağlamlaştırılan duvar ile cam cephe arasında su geçişini engellemek amacıyla pencere boşluklarında alüminyum denizlikler kullanılmıştır. Yapının çevresinde drenaj yapılması önerilmiş, giriş kapısının zemin ile arasındaki kot farkının sadece 2 cm olması nedeniyle giriş kapısında ızgara kullanılarak suyun yapıya gelmeden uzaklaştırılması hedeflenmiştir.

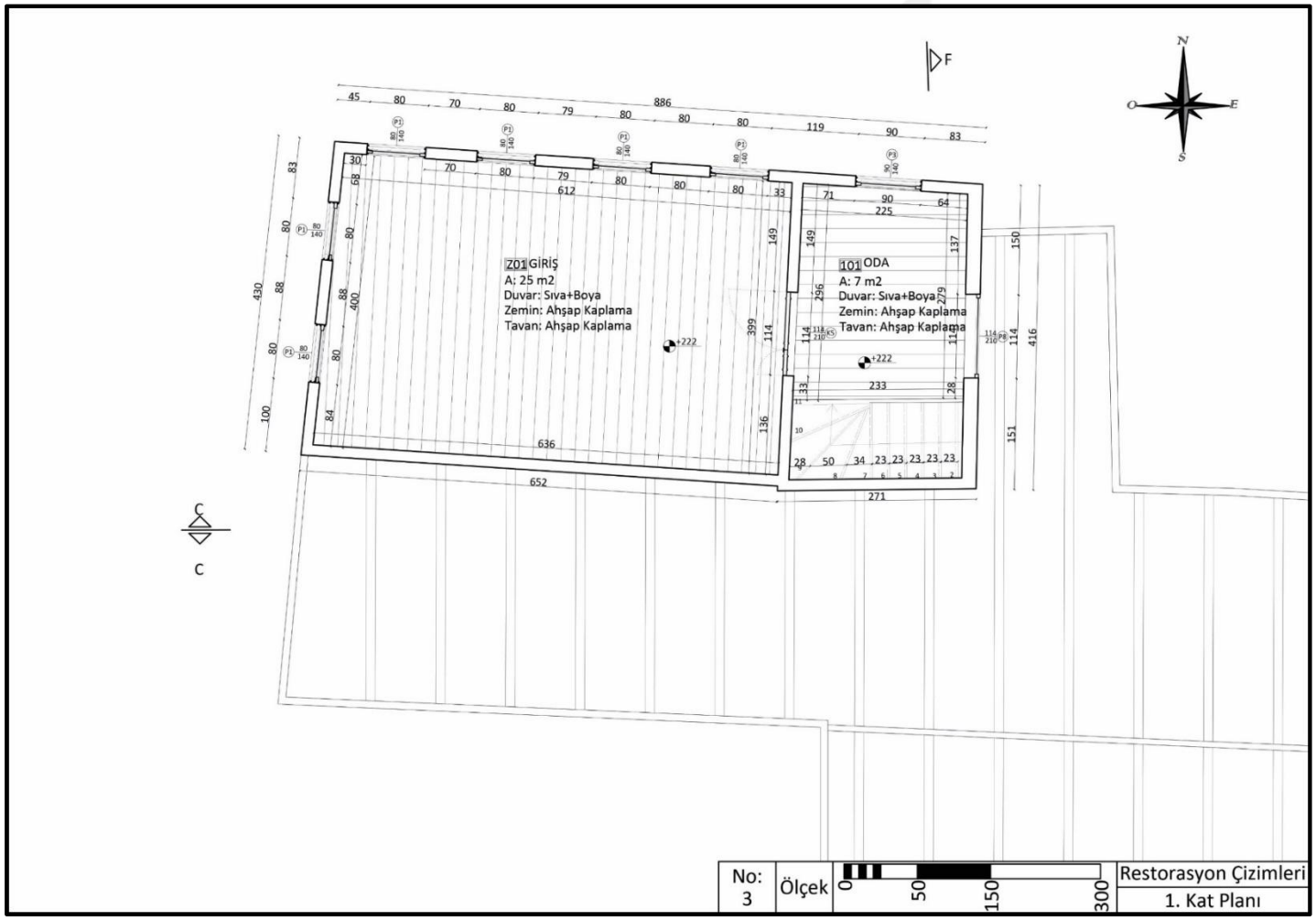
Bütün bu kararlar alınırken yapının özgün olduğu bilinen özellikleri ve özgün olduğu bilinen yapı parçaları korunmaya çalışılmıştır. Özgün özellikler yapının yeniden yapılan kısımlarında da geleneksel malzemelerin dışında malzemeler kullanılarak uygulanmıştır. Çelik profiller ve alüminyum ve kompozit malzemeler kullanılarak yapıya eklenen yeni bölümlerin fark edilmesi ve değişime ayak uydurabilmesi hedeflenmiştir. Yapı hakkında edinilen bilgilerin zamanla yapıya işlenebilmesi için şeffaf ve değişim uygulanabilecek malzemeler kullanılmaya özen gösterilmiştir. Anlatılan özellikler bölümün devamında restorasyon projesi çizimleri ile desteklenecektir.

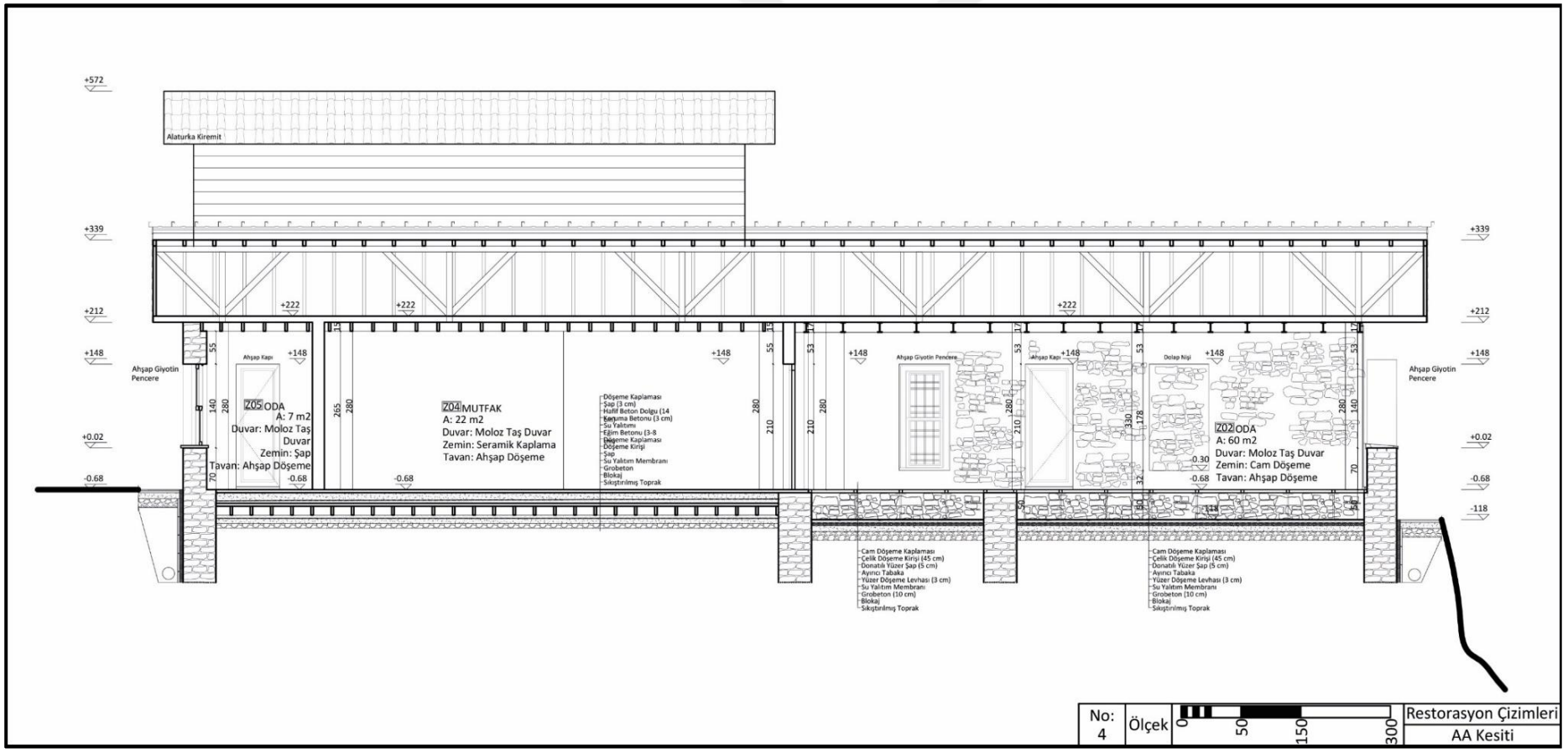
Şekil 4.47: Karyağdı Baba Restorasyon Projesi Vaziyet Planı.

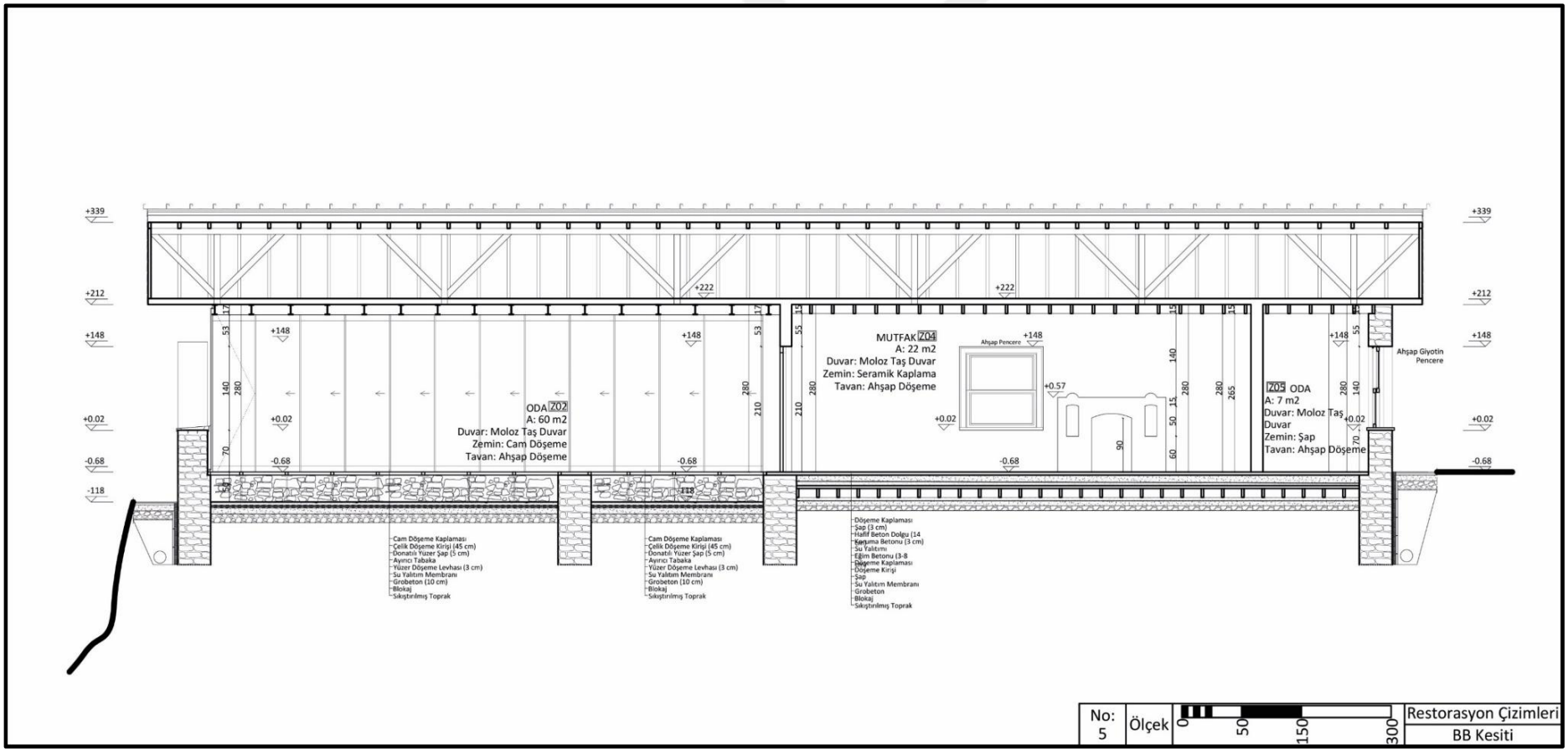
Şekil 4.48: Karyağdı Baba Restorasyon Projesi Zemin Kat Çizimi.

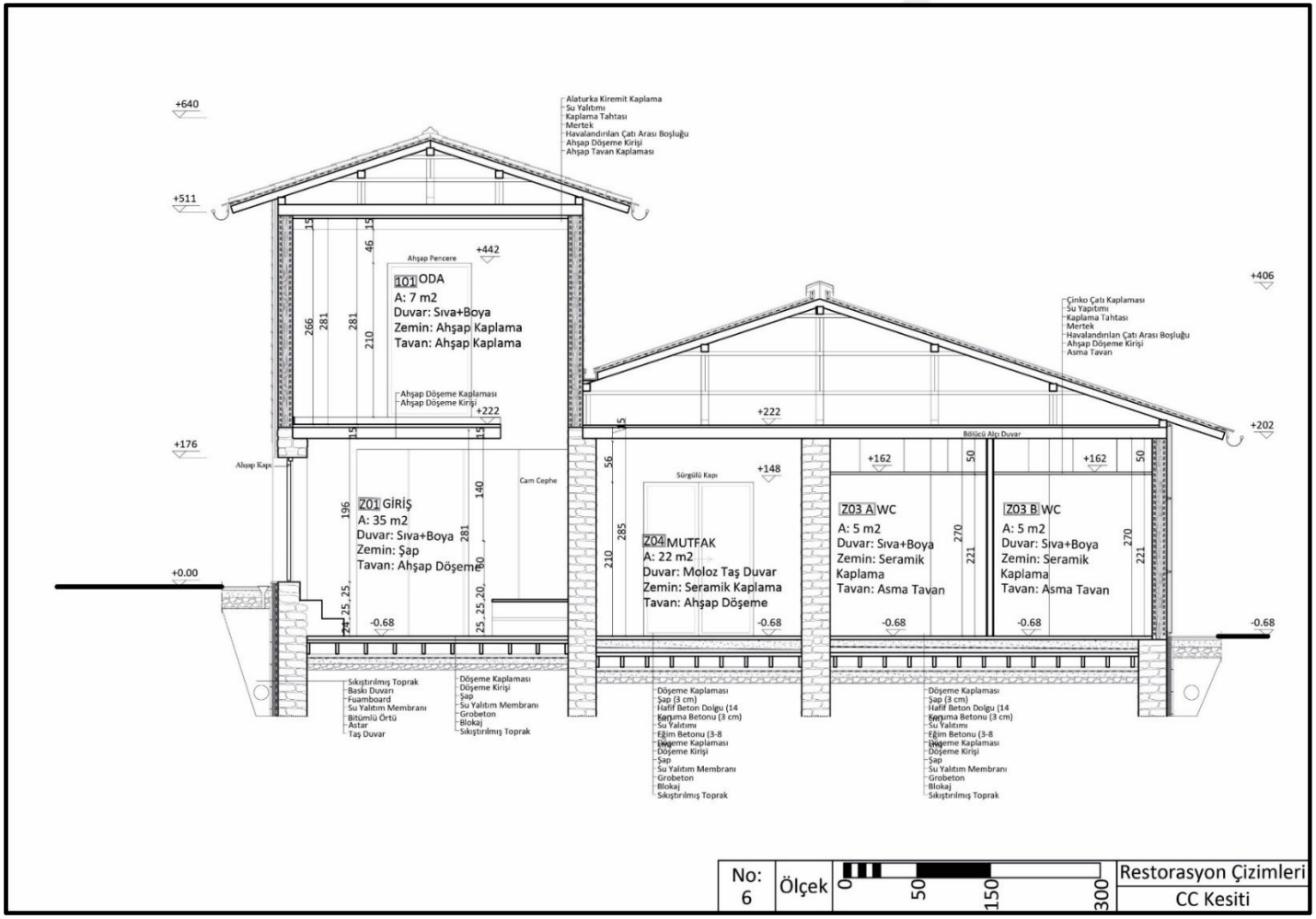
Şekil 4.51: Karyağdı Baba Restorasyon Projesi Birinci Kat Çizimi.

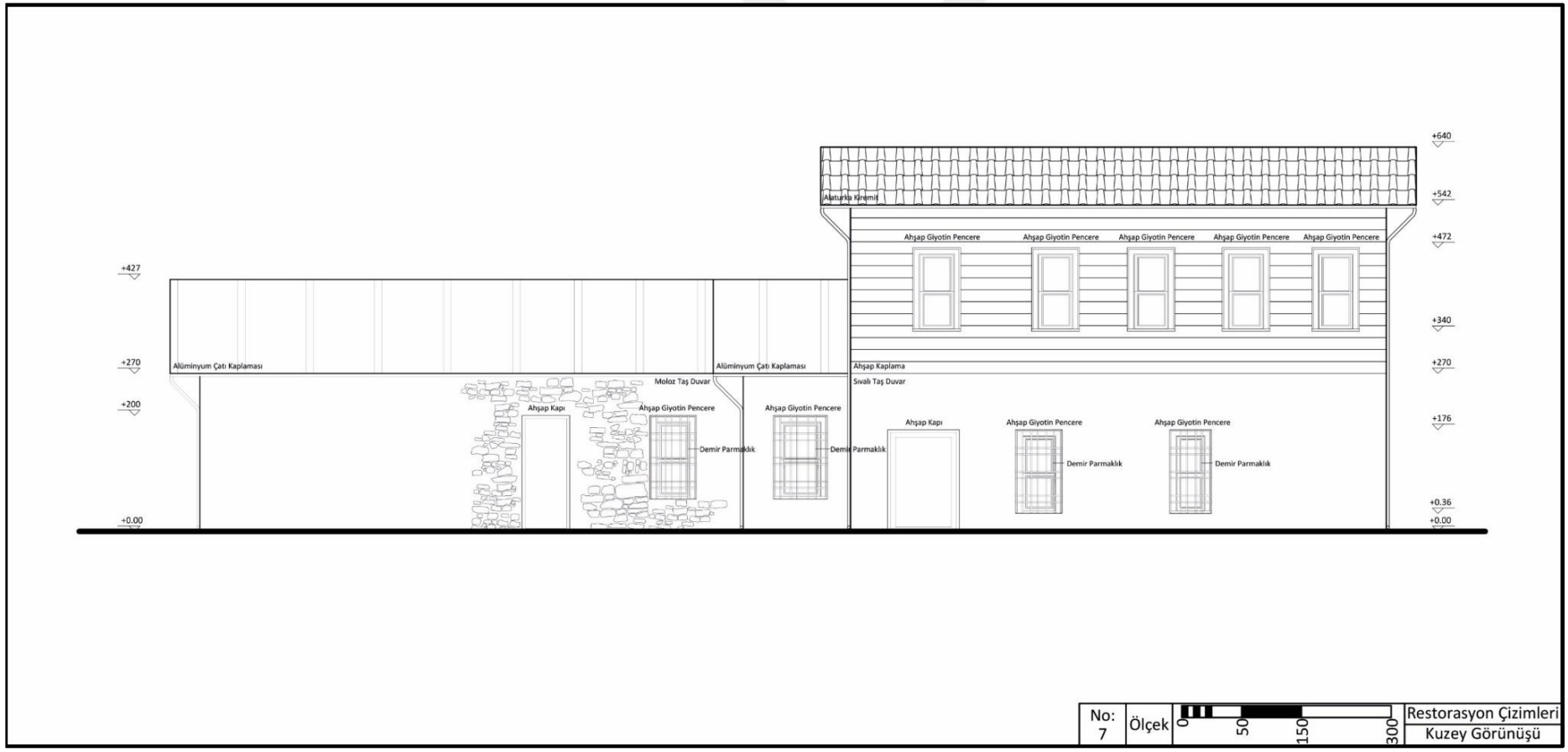
Şekil 4.49: Karyağdı Baba Tekkesi Restorasyon Projesi AA Kesiti Çizimi.

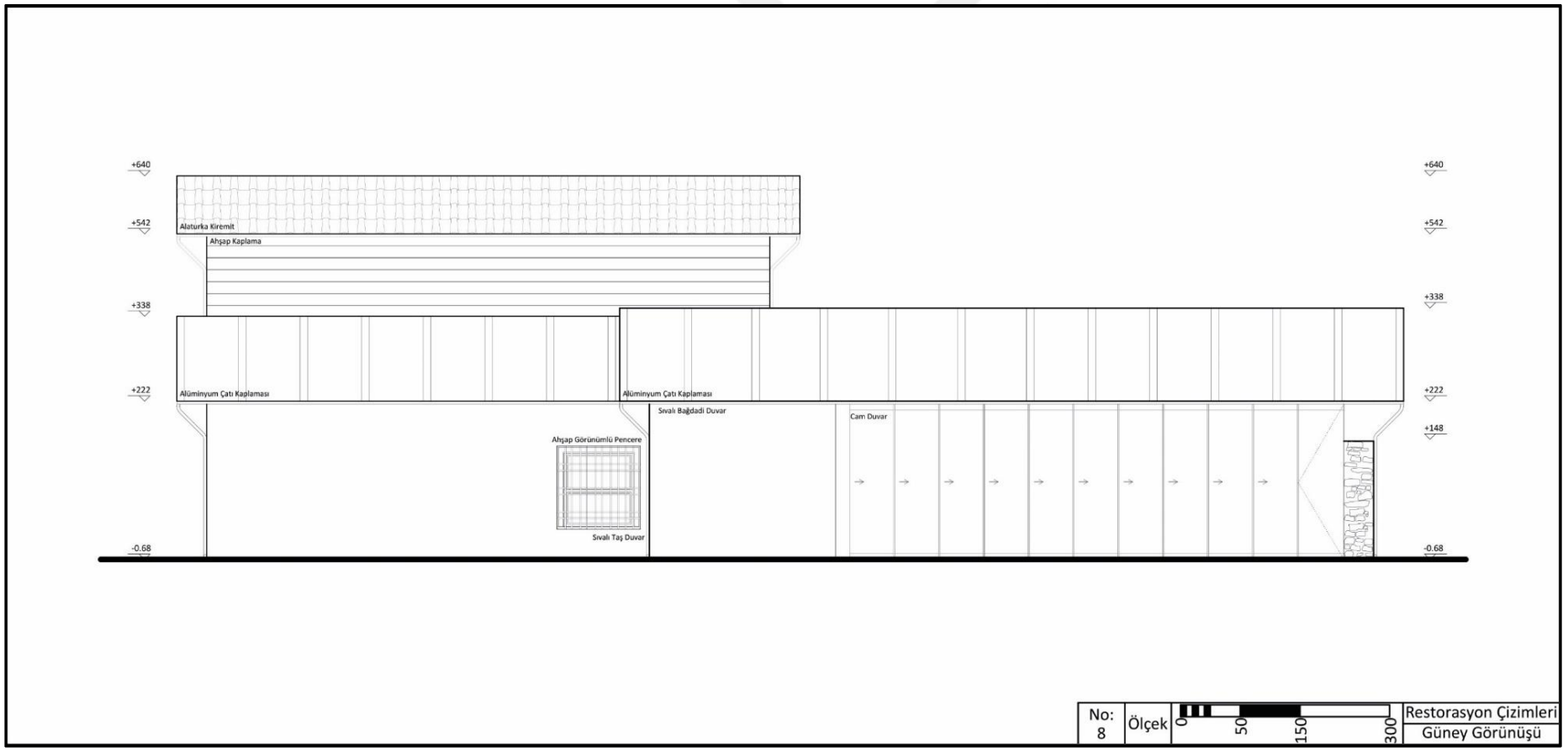
Şekil 4.50: Karyağdı Baba Tekkesi Restorasyon Projesi BB Kesiti Çizimi.

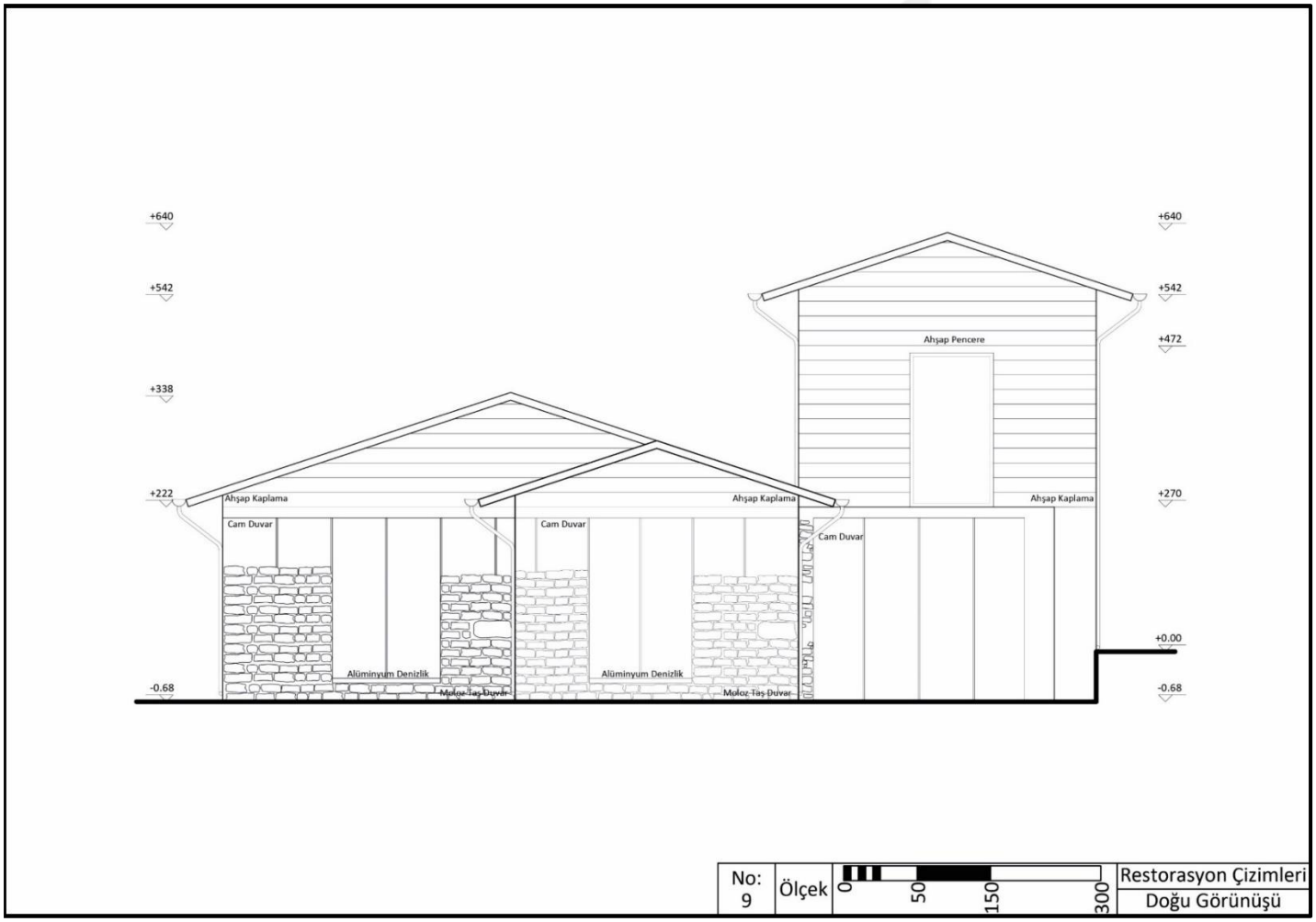
Şekil 4.54: Karyağdı Baba Tekkesi Restorasyon Projesi CC Kesiti Çizimi.

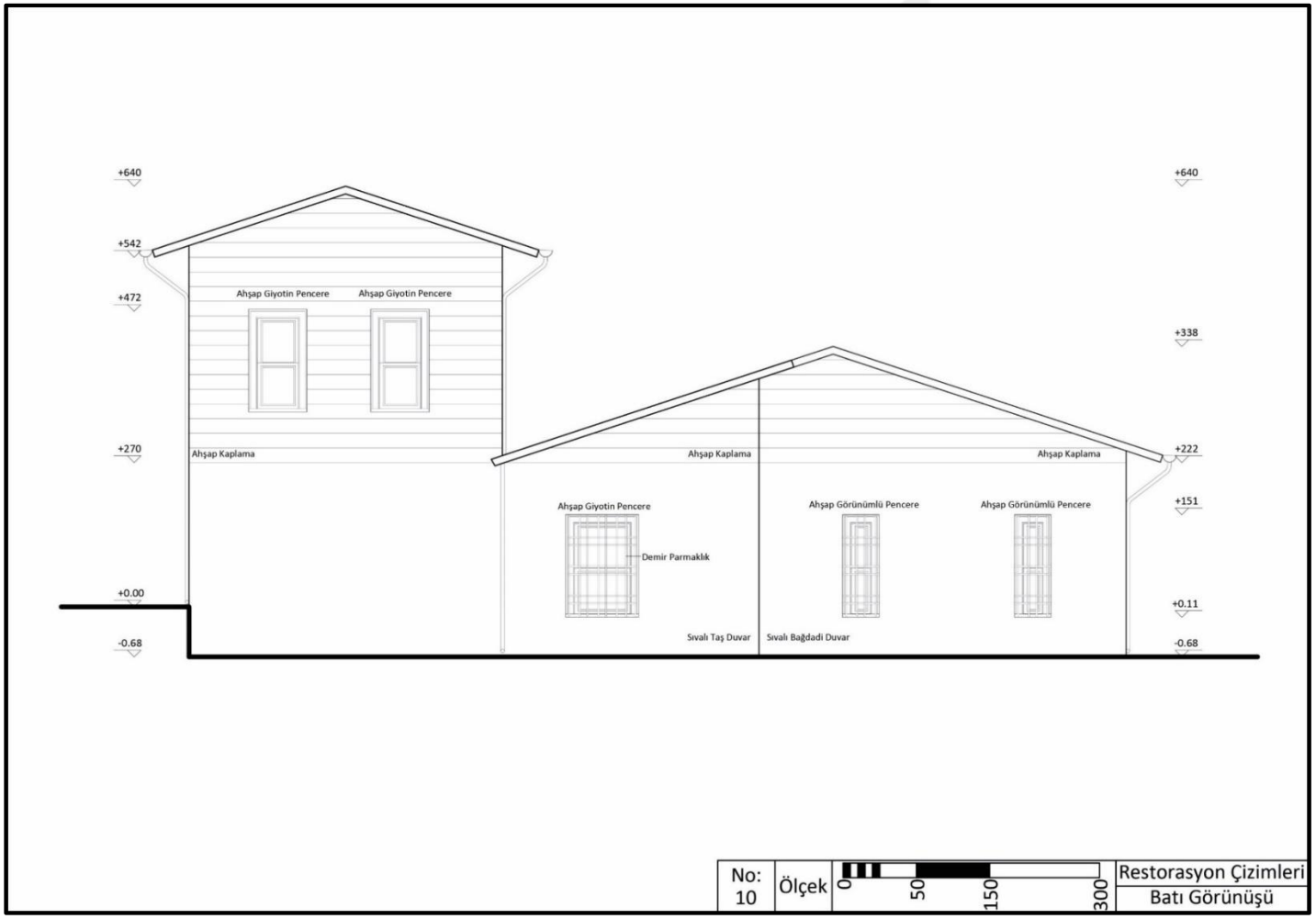
Şekil 4.55: Karyağdı Baba Tekkesi Restorasyon Projesi Kuzey Görünüşü Çizimi.

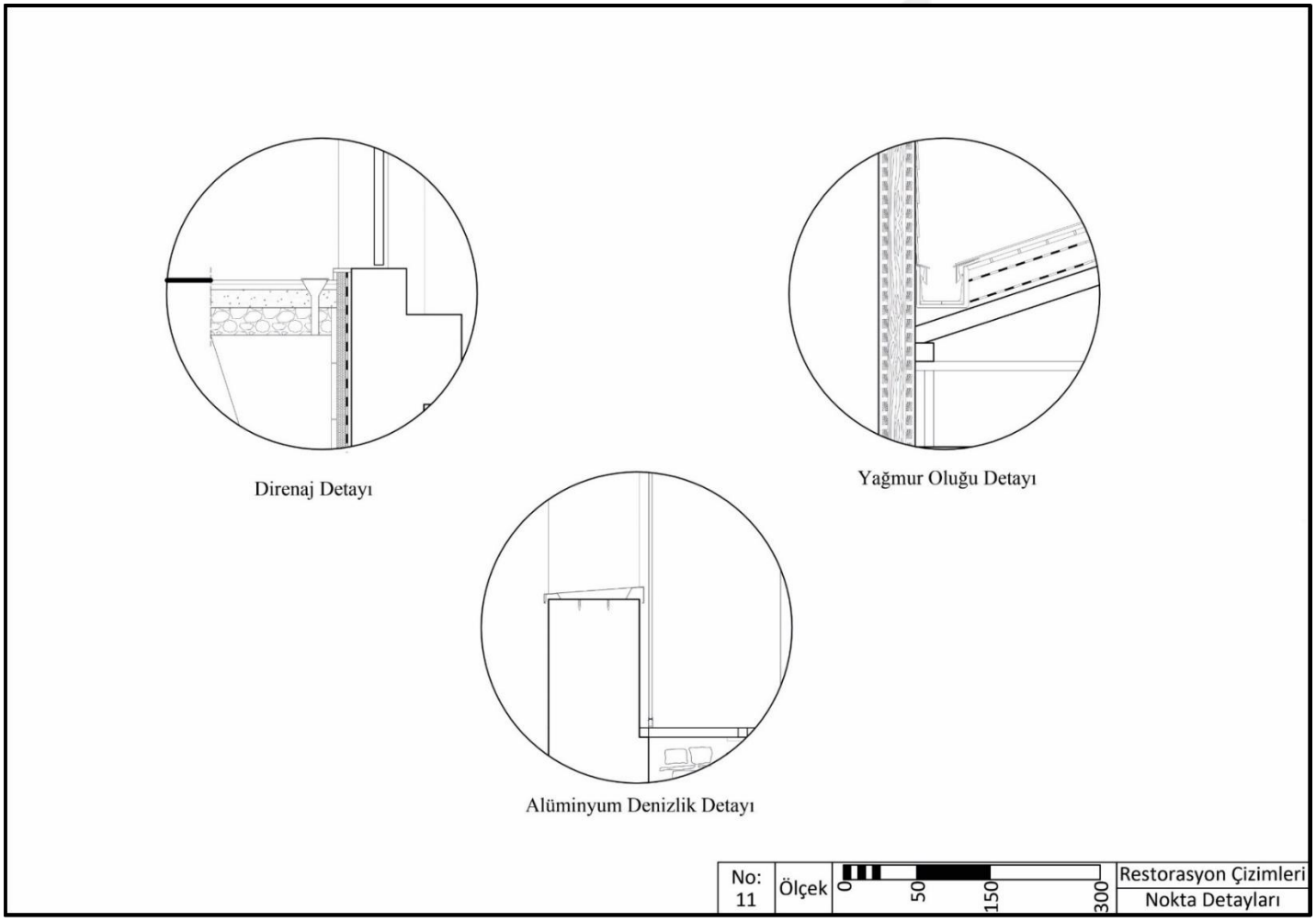
Şekil 4.56: Karyağdı Baba Tekkesi Restorasyon Projesi Güney Görünüşü Çizimi.

Şekil 4.51: Karyağdı Baba Tekkesi Restorasyon Projesi Doğu Görünüşü Çizimi.

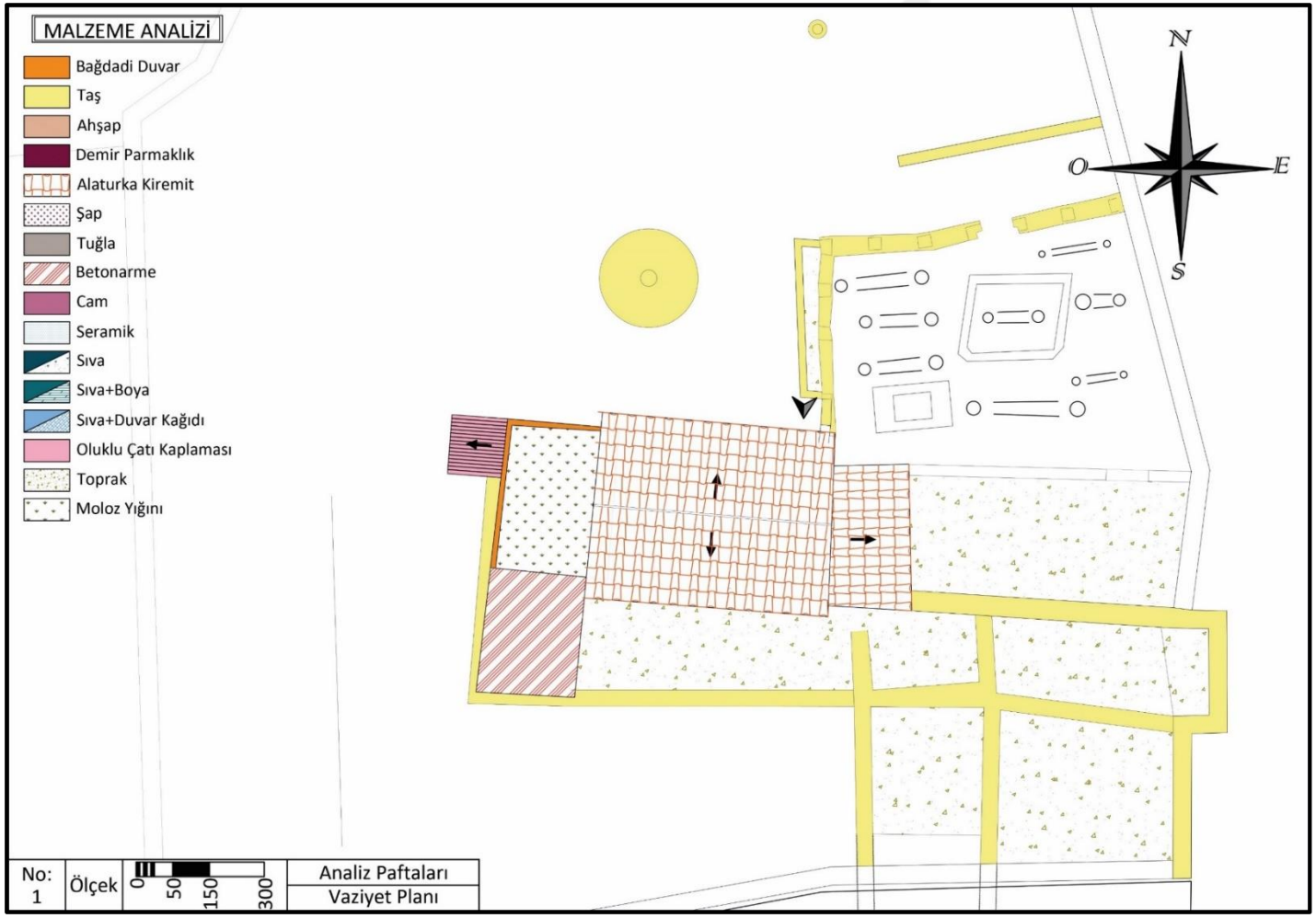
Şekil 4.52: Karyağdı Baba Tekkesi Restorasyon Projesi Batı Görünüşü Çizimi.

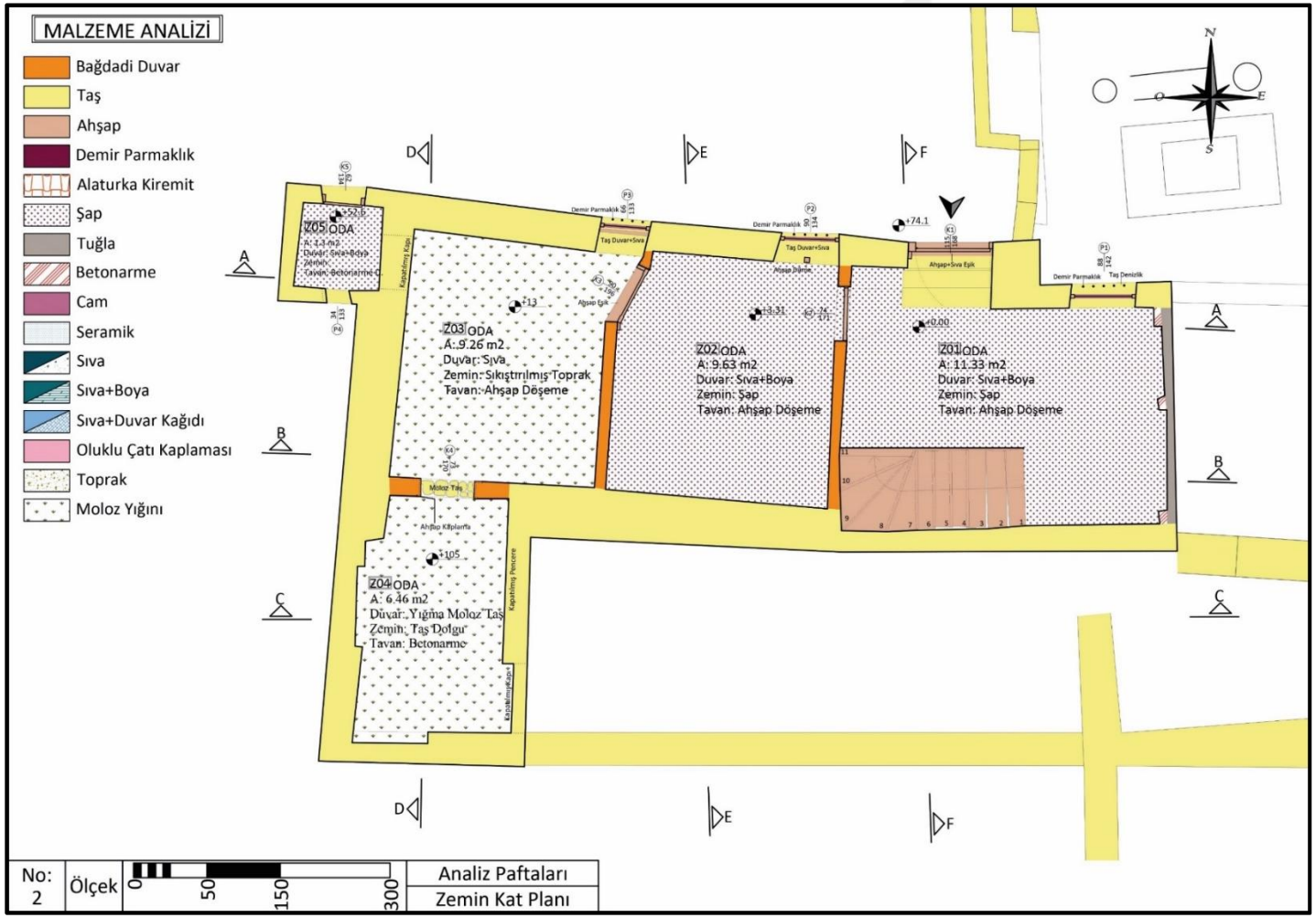
Şekil 4.53: Karyağdı Baba Tekkesi Restorasyon Projesi Detay Çizimi.

4.6. Çizimlere İlişkin Analizler

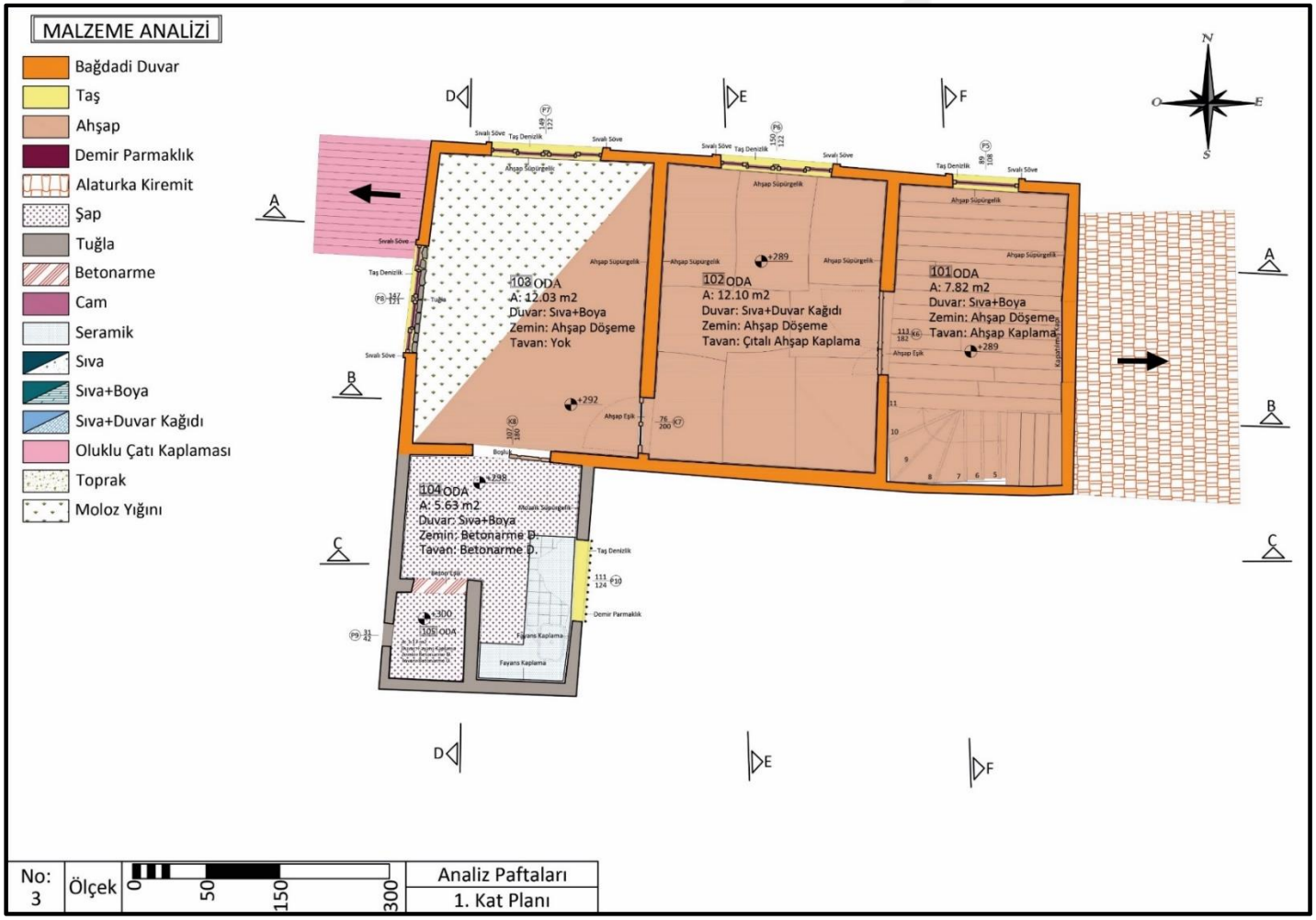
Bu bölümde tekkenin rölöve çizimleri üzerine yapılan ve önceki bölümlerde anlatılan analizler yer almaktadır.

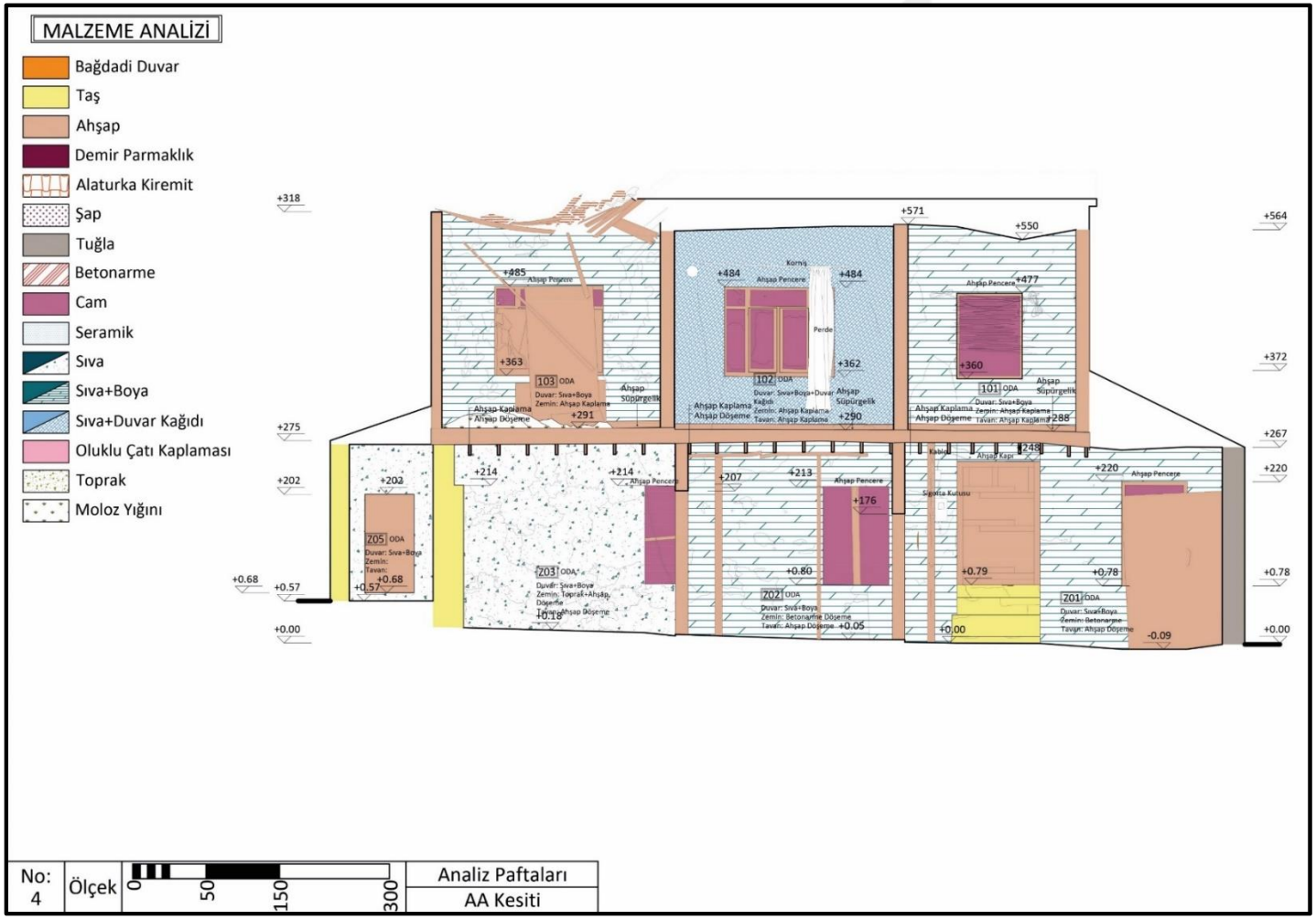
Şekil 4.54: Vaziyet Planı Malzeme Analizi.

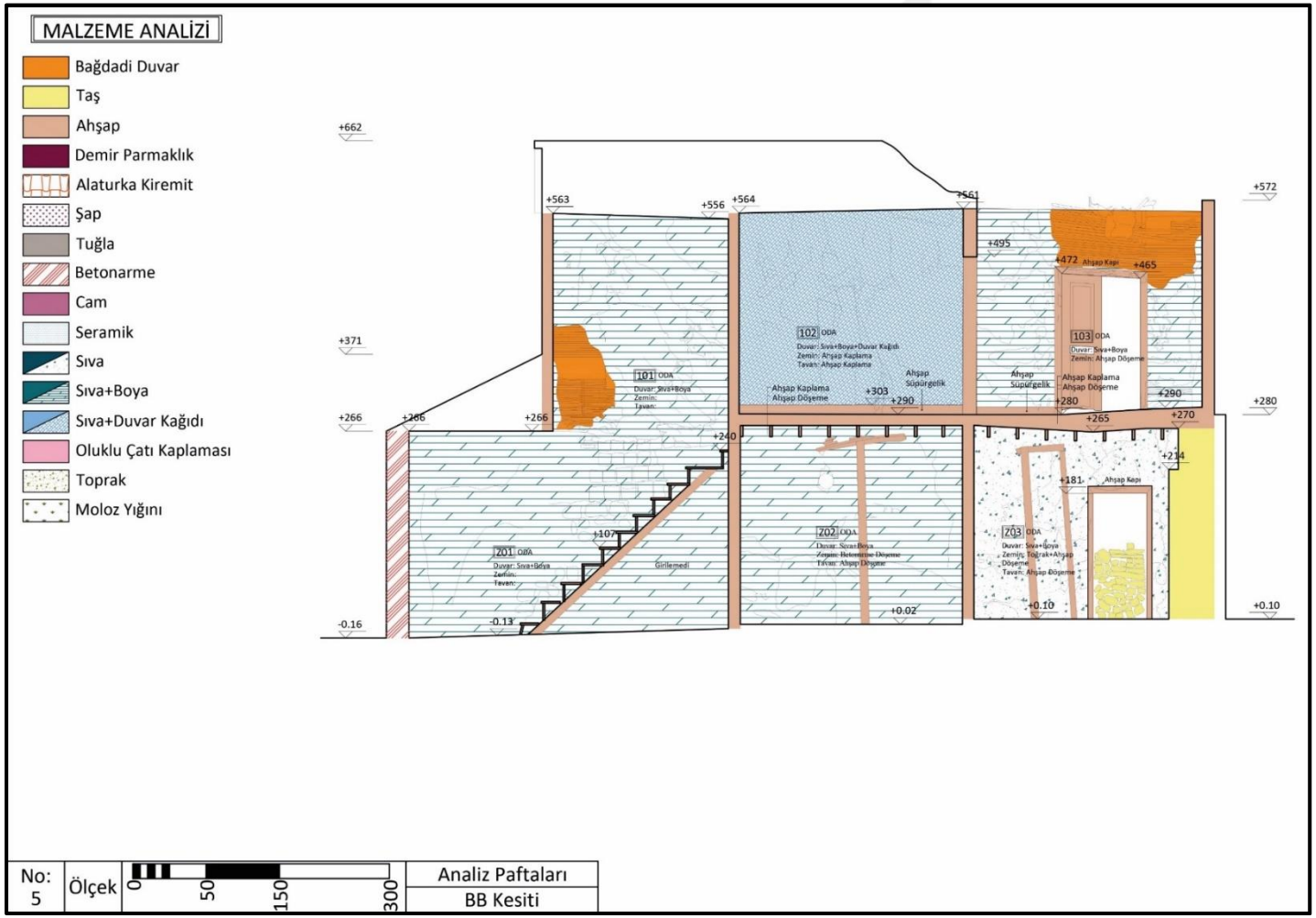
Şekil 4.55: Zemin Kat Planı Malzeme Analizi.

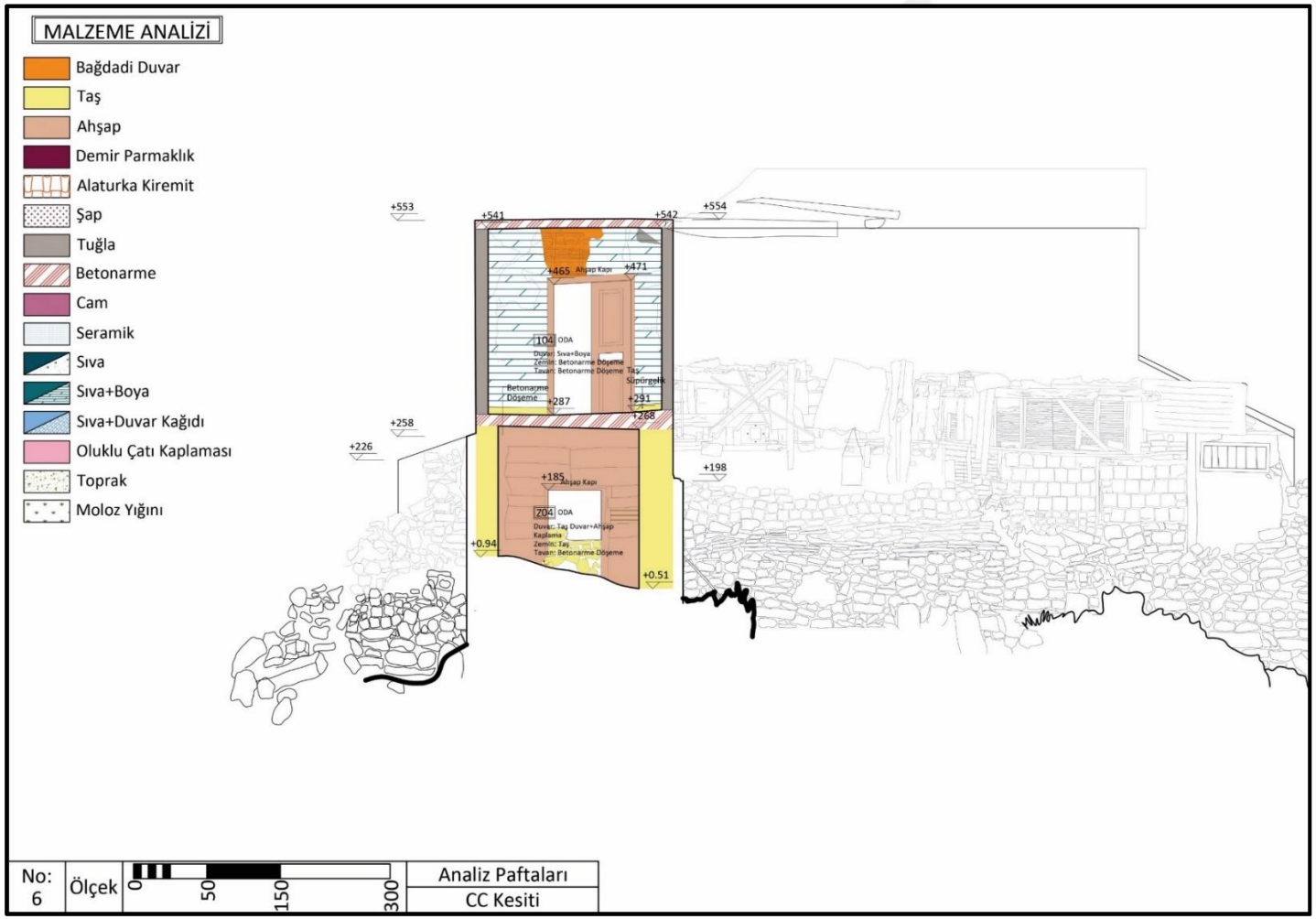
Şekil 4.56: Birinci Kat Planı Malzeme Analizi.

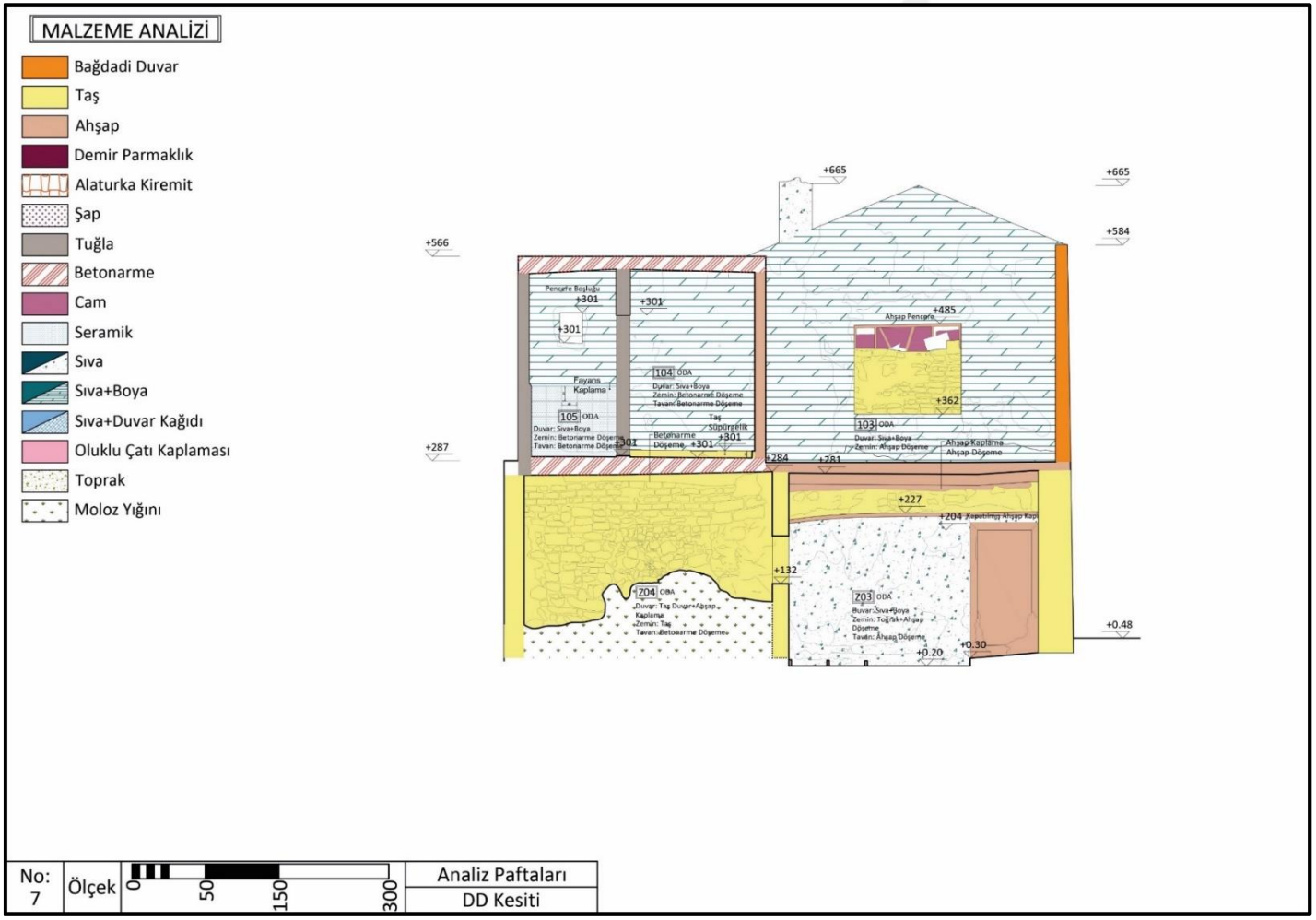
Şekil 4.57: AA Kesiti Malzeme Analizi.

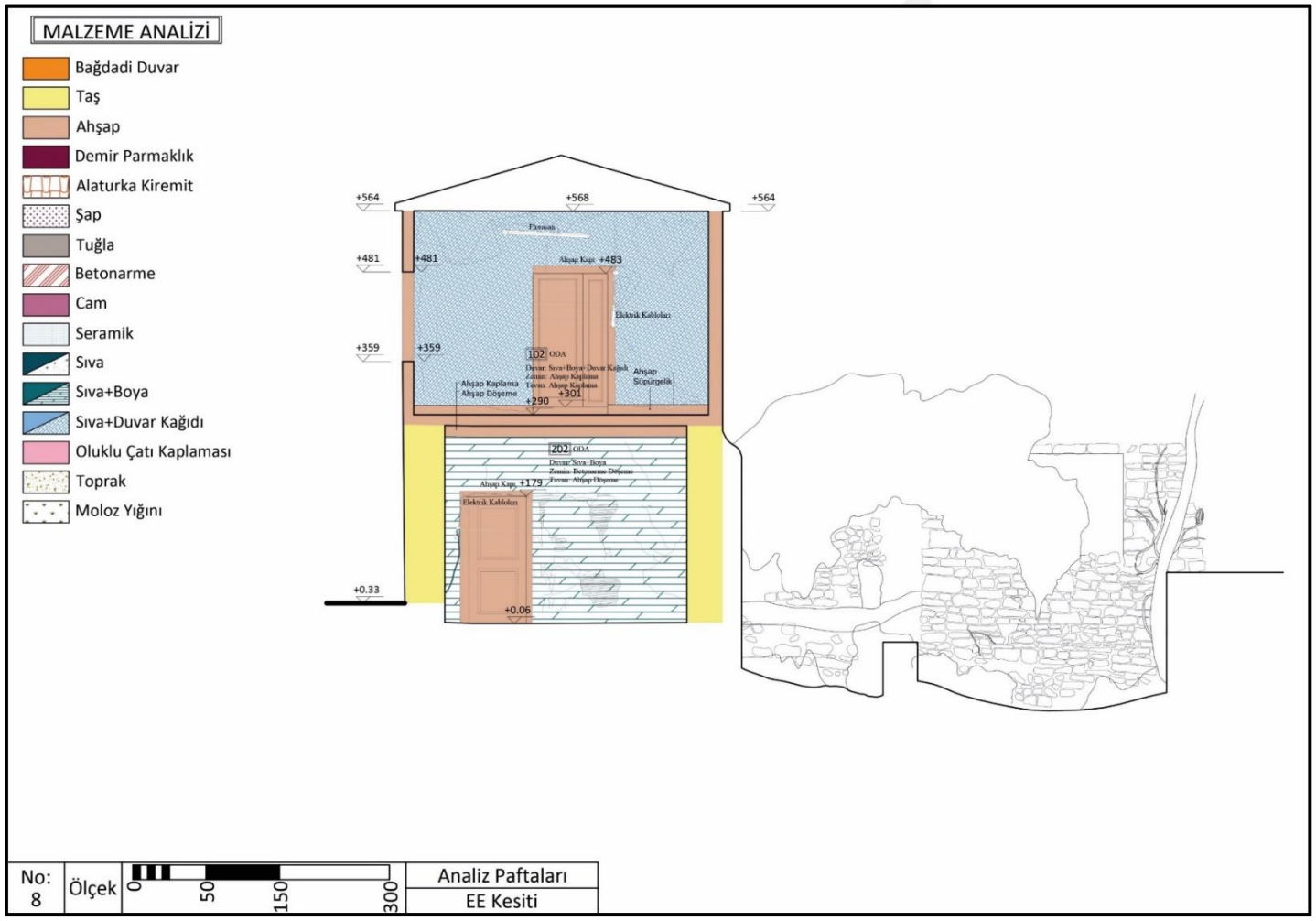
Şekil 4.58: BB Kesiti Malzeme Analizi.

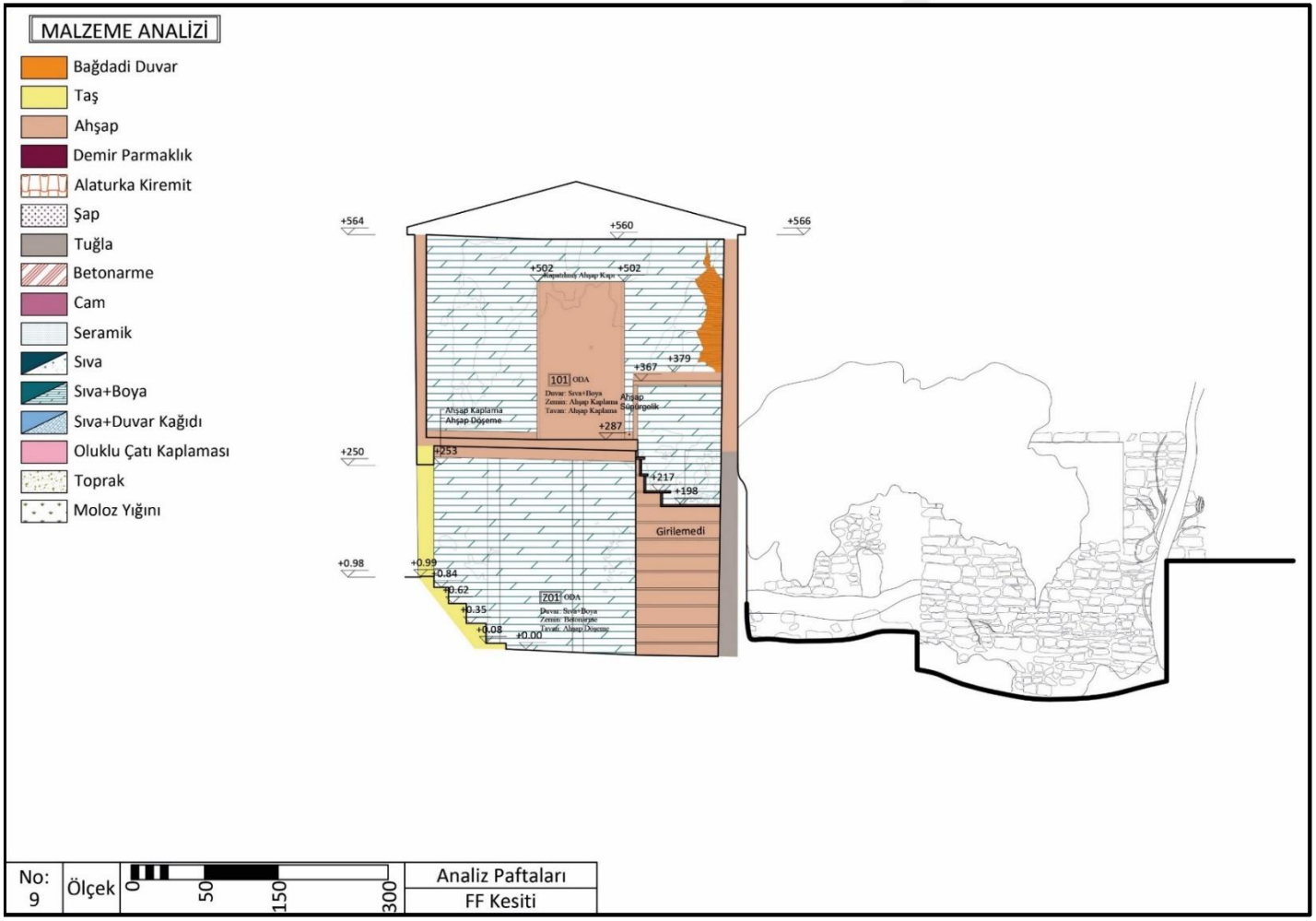
Şekil 4.59: CC Kesiti Malzeme Analizi.

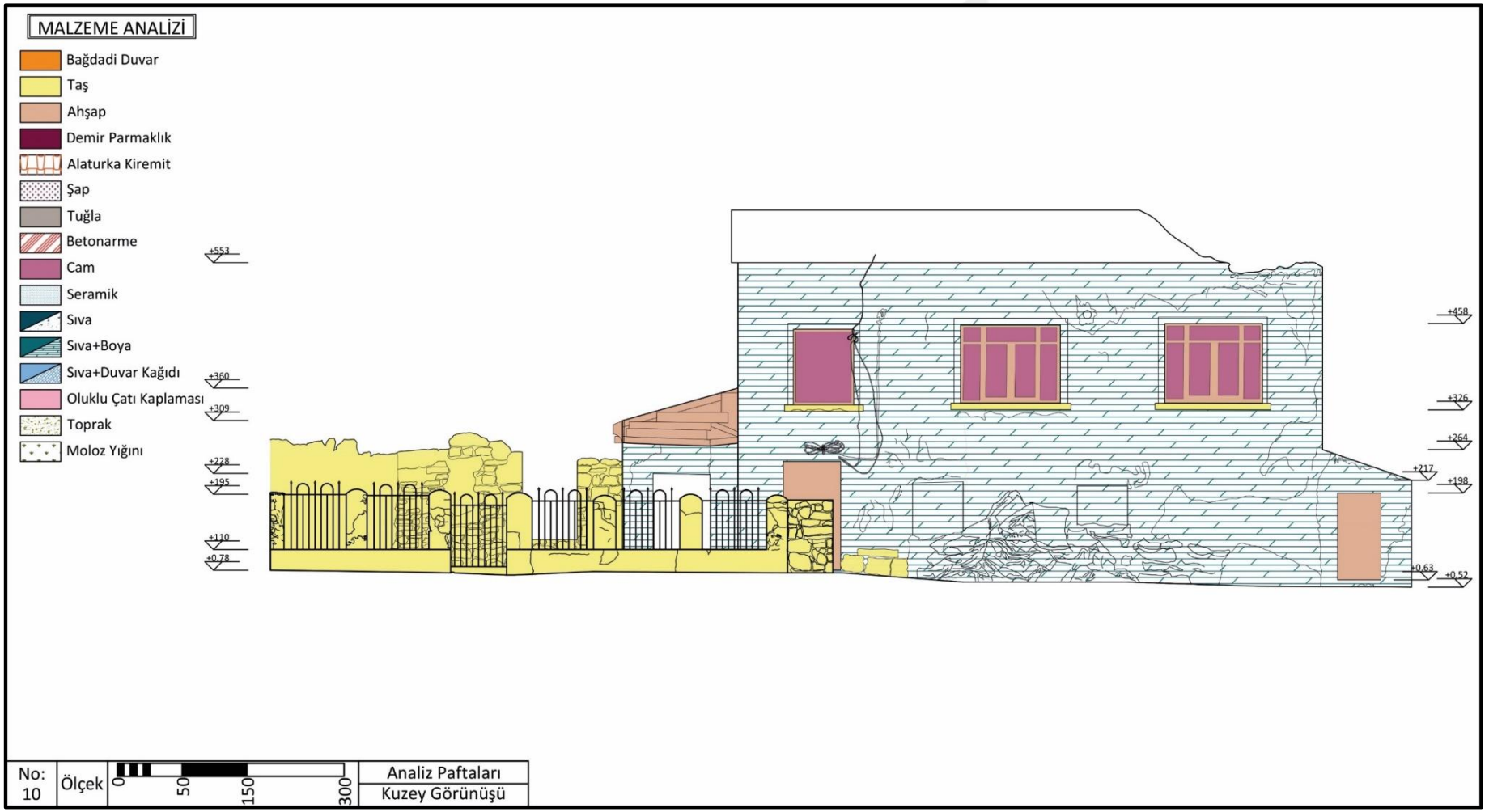
Şekil 4.60: DD Kesiti Malzeme Analizi.

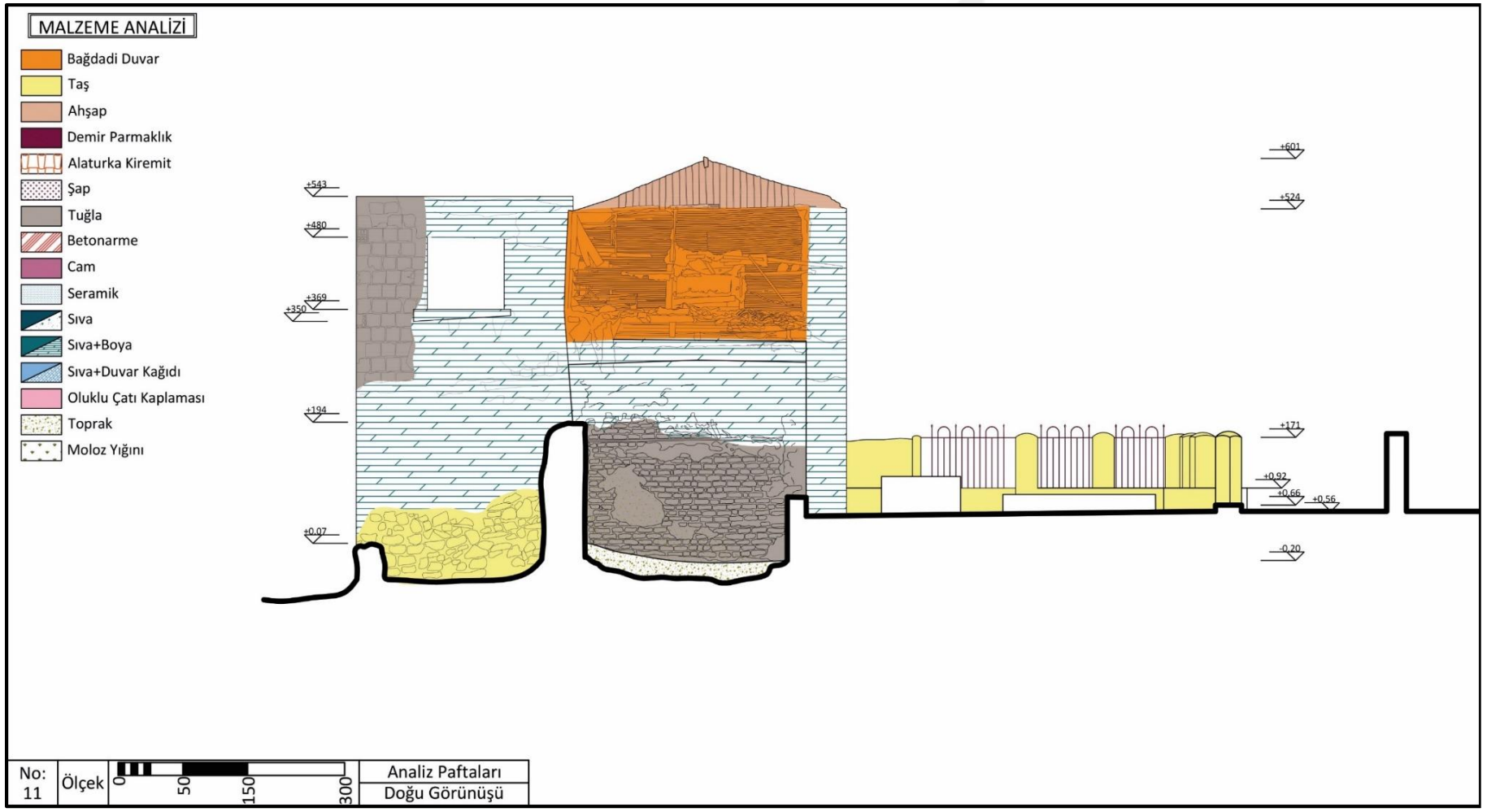
Şekil 4.61: EE Kesiti Malzeme Analizi.

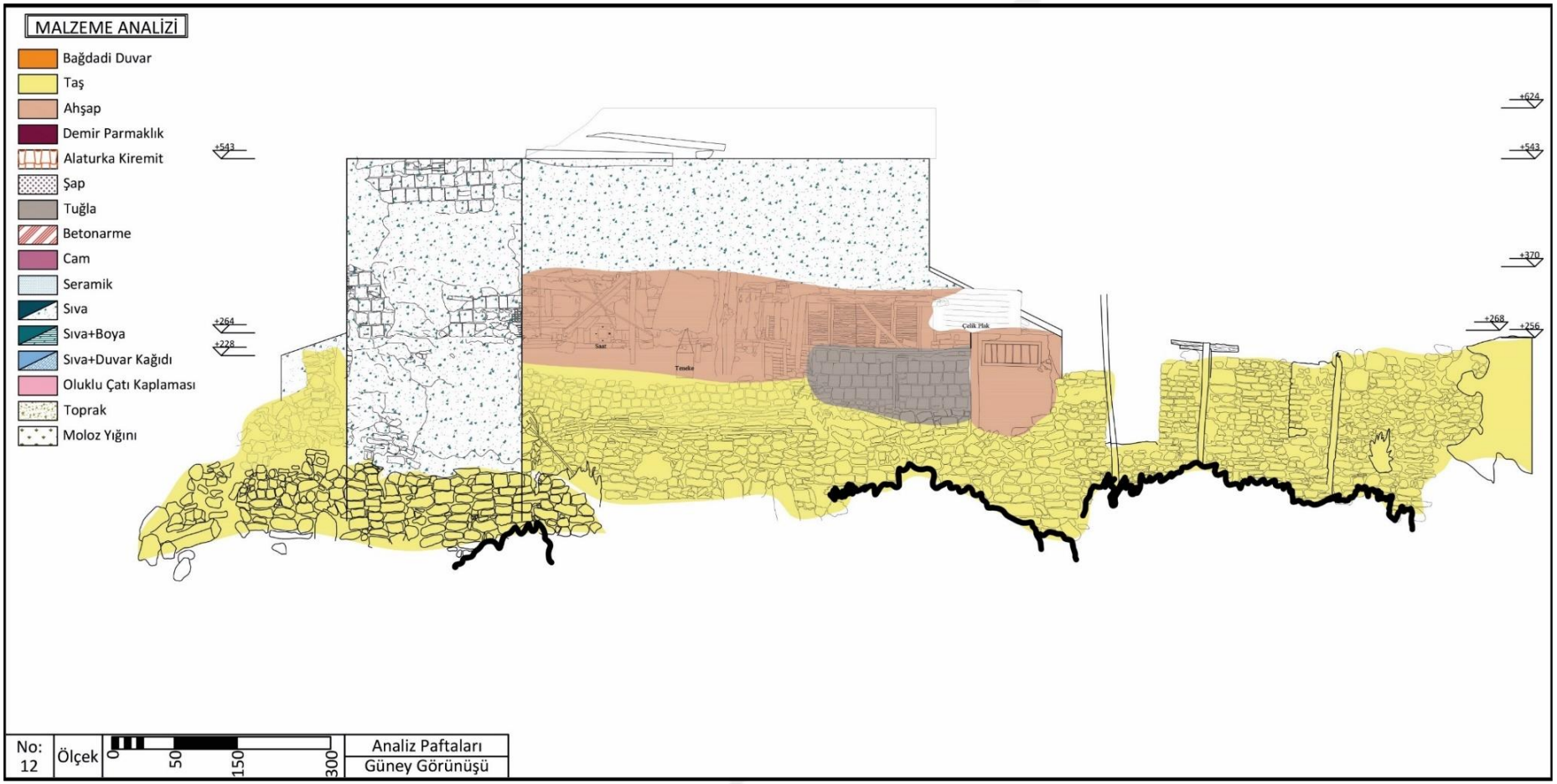
Şekil 4.628: FF Kesiti Malzeme Analizi.

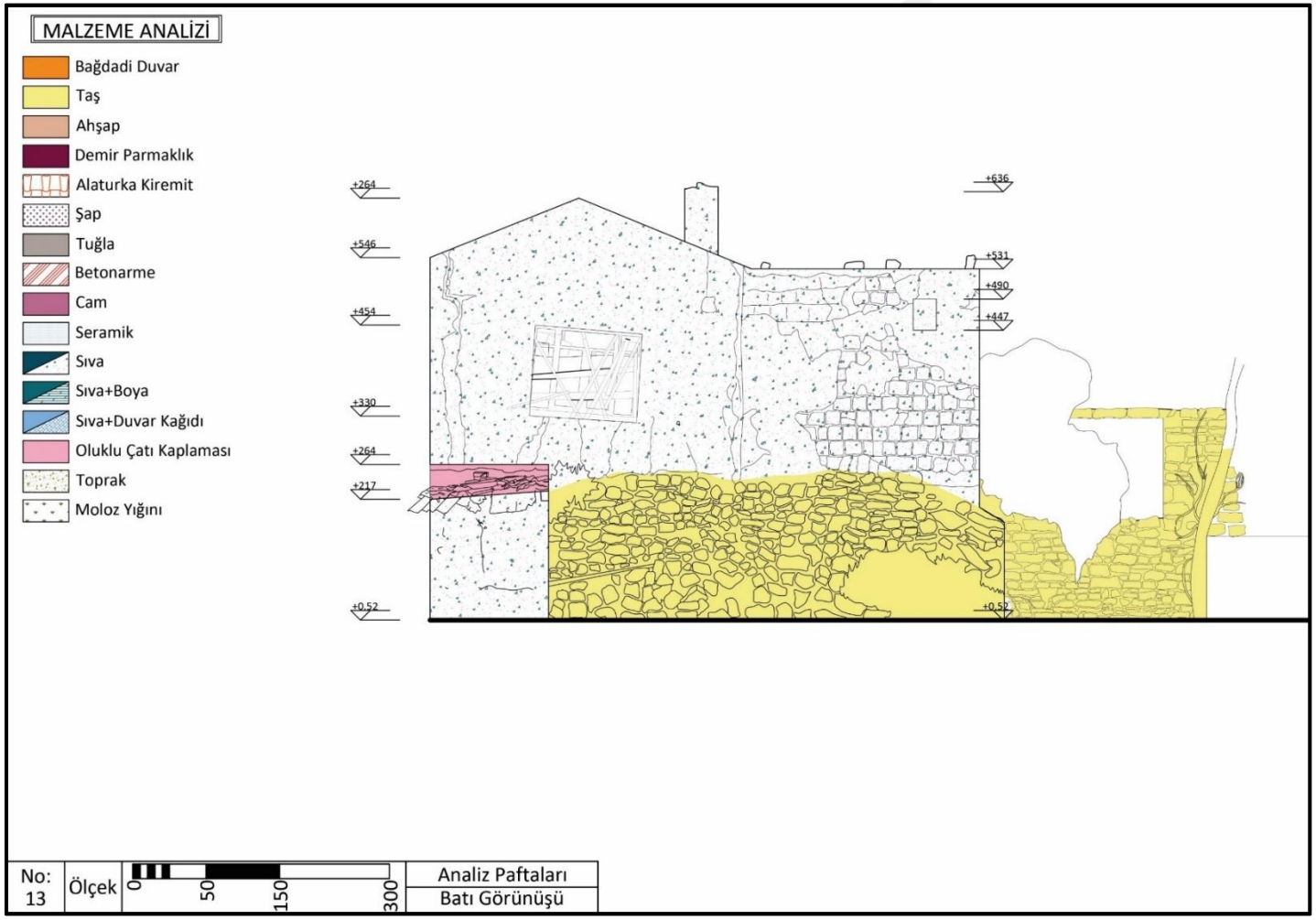
Şekil 4.63: Kuzey Görünüşü Malzeme Analizi.

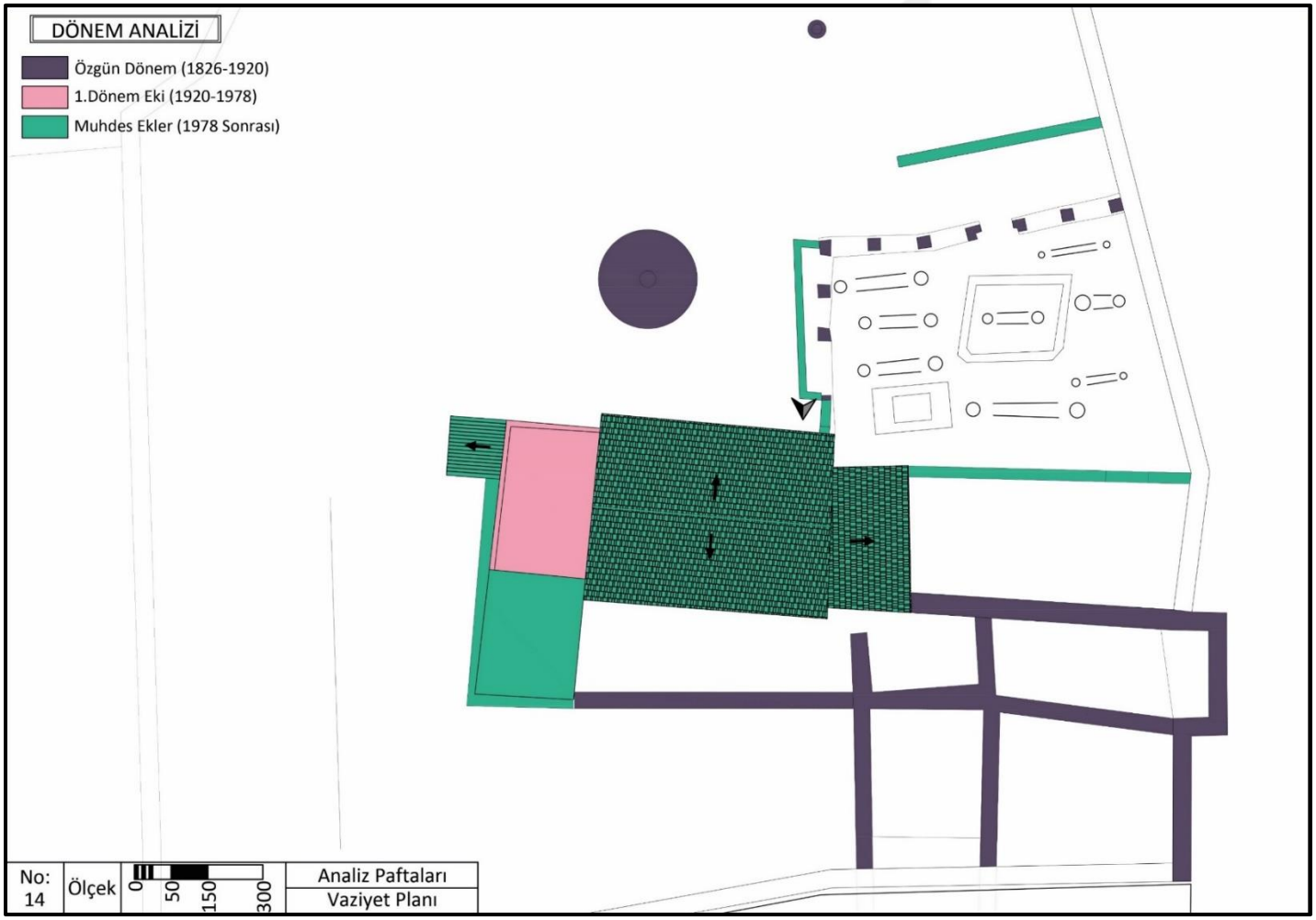
Şekil 4.64: Doğu Görünüşü Malzeme Analizi.

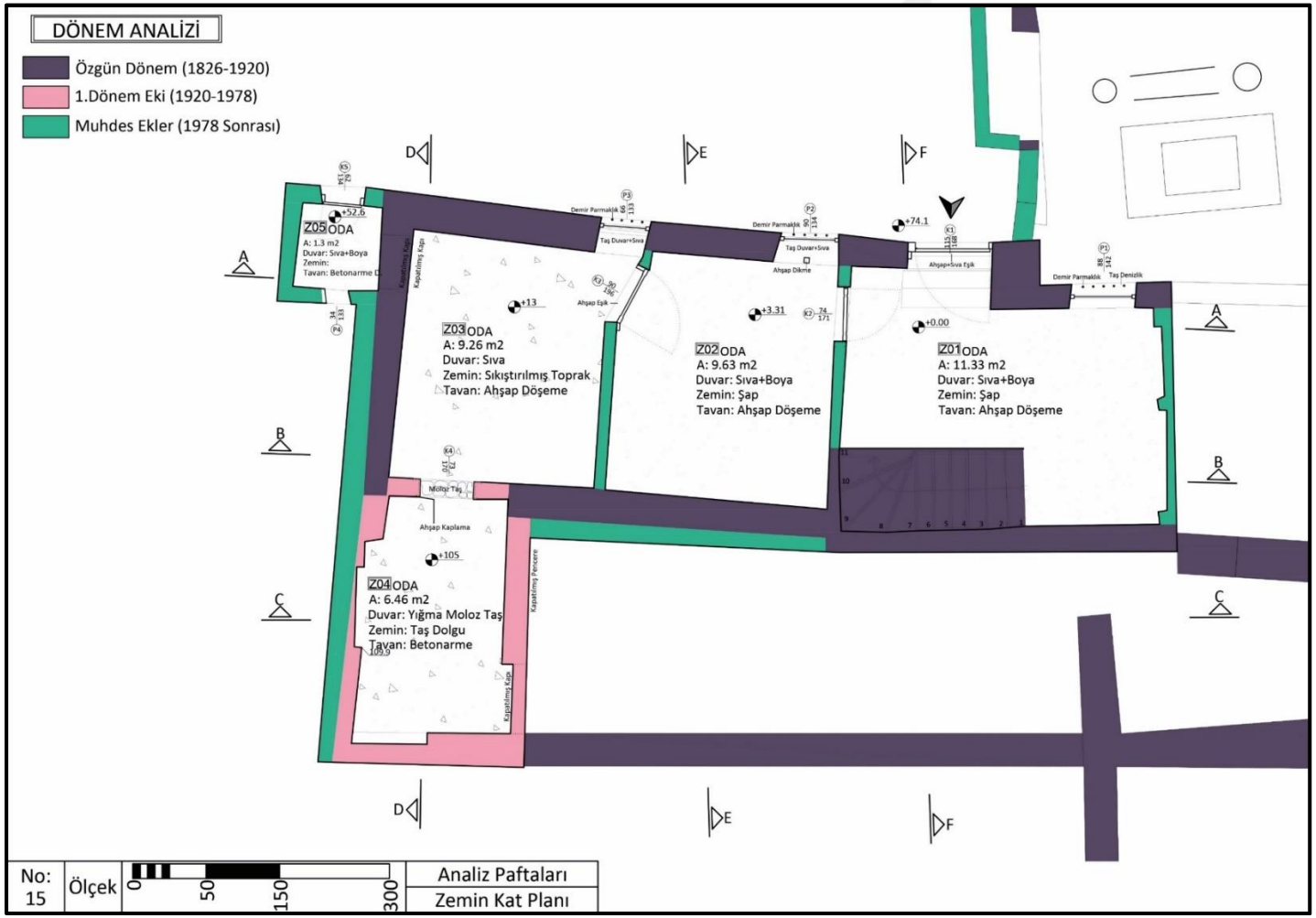
Şekil 4.651: Güney Görünüşü Malzeme Analizi.

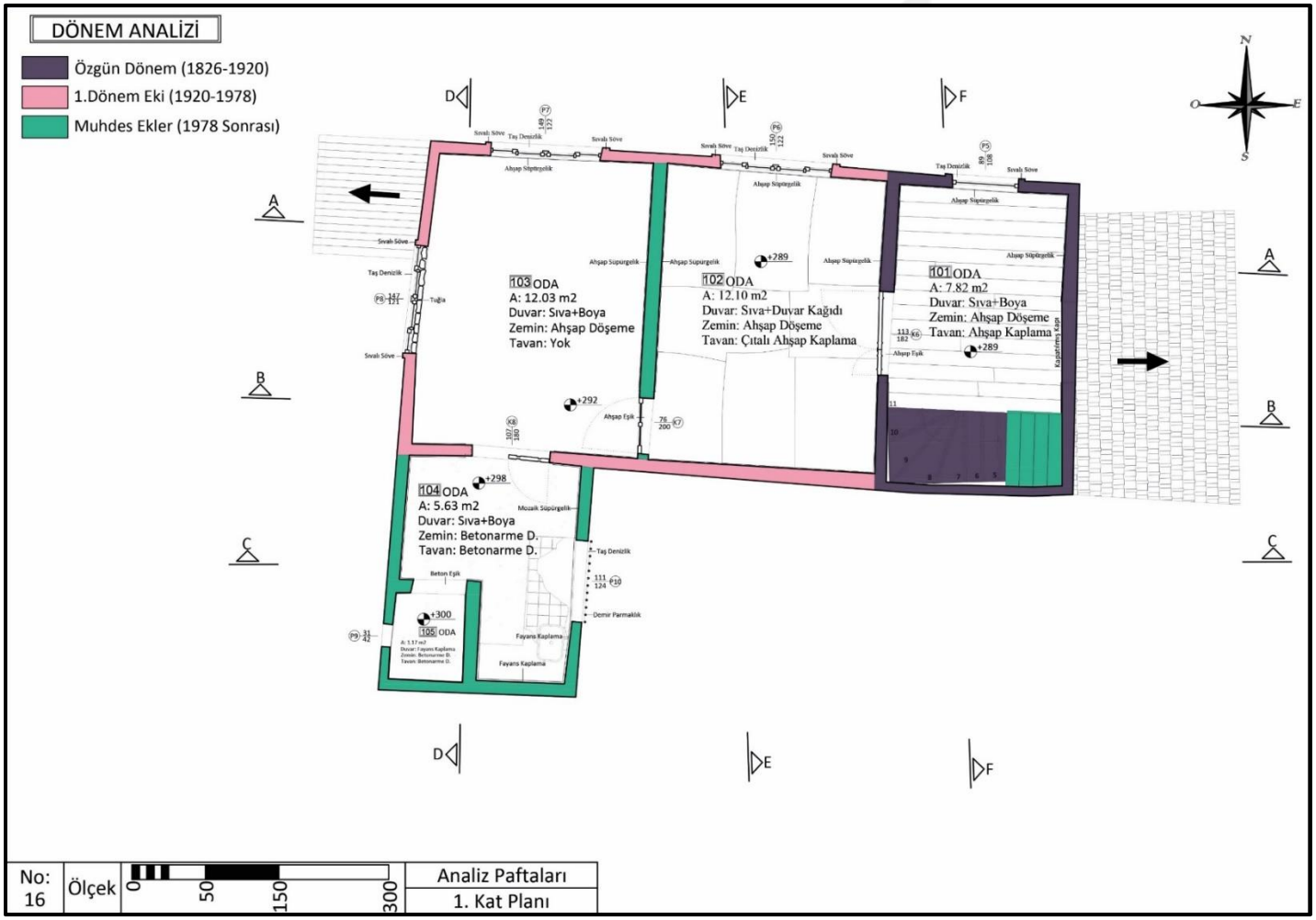
Şekil 4.66: Batı Görünüşü Malzeme Analizi.

Şekil 4.67: Vaziyet Planı Dönem Analizi.

Şekil 4.68: Zemin Kat Planı Dönem Analizi.

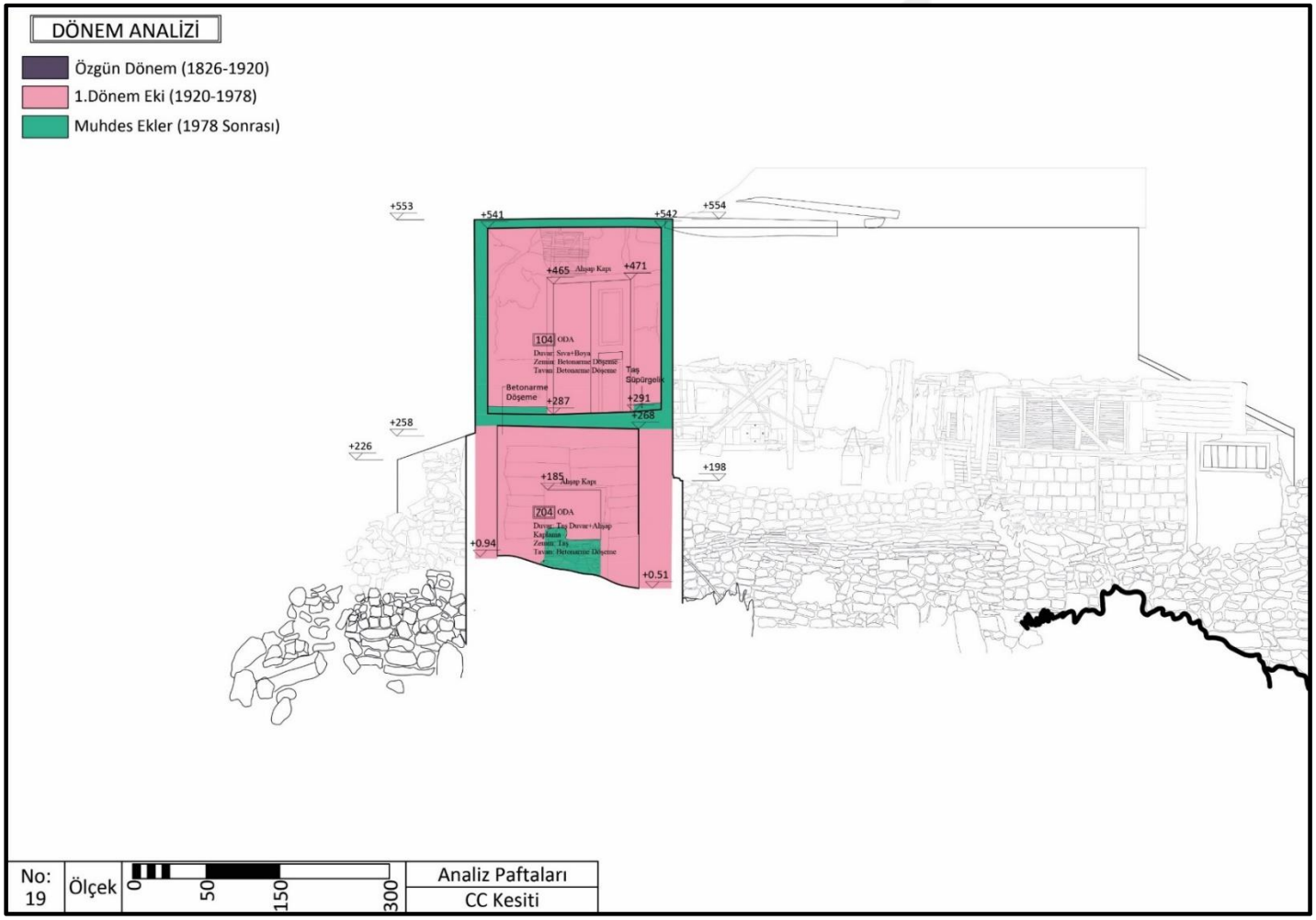
Şekil 4.69: 1. Kat Planı Dönem Analizi.

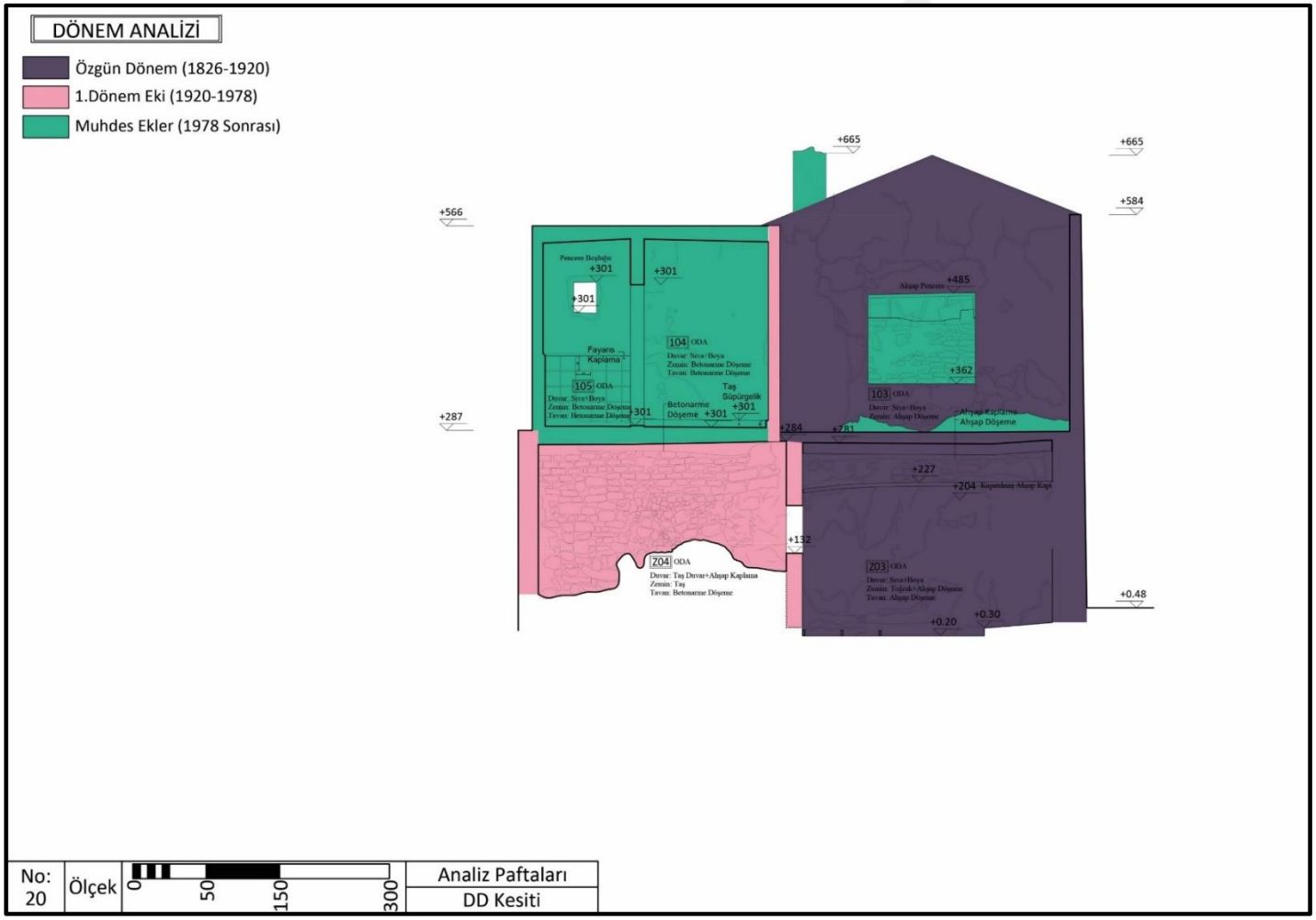
Şekil 4.70: AA Kesiti Dönem Analizi.

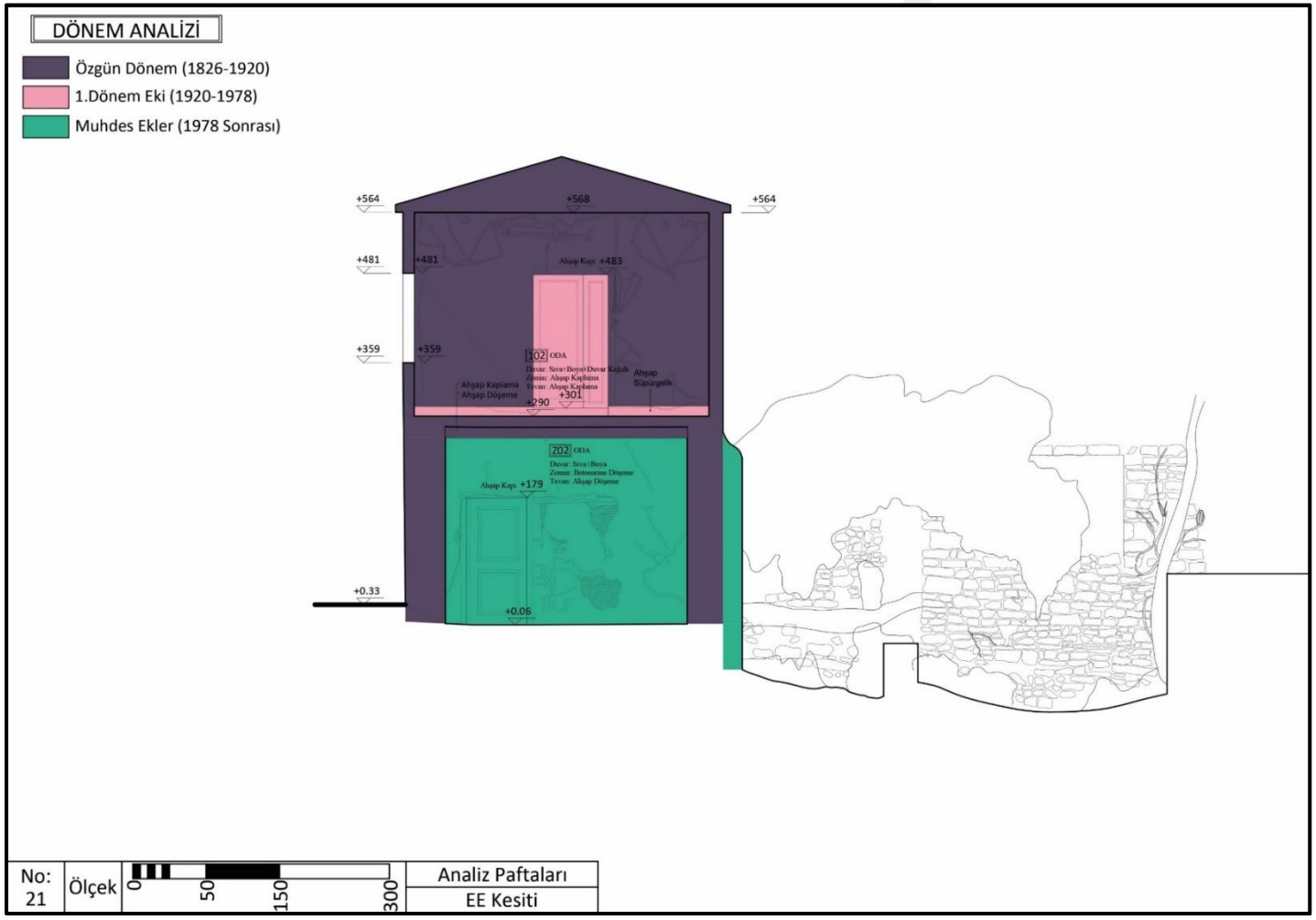
Şekil 4.71: BB Kesiti Dönem Analizi.

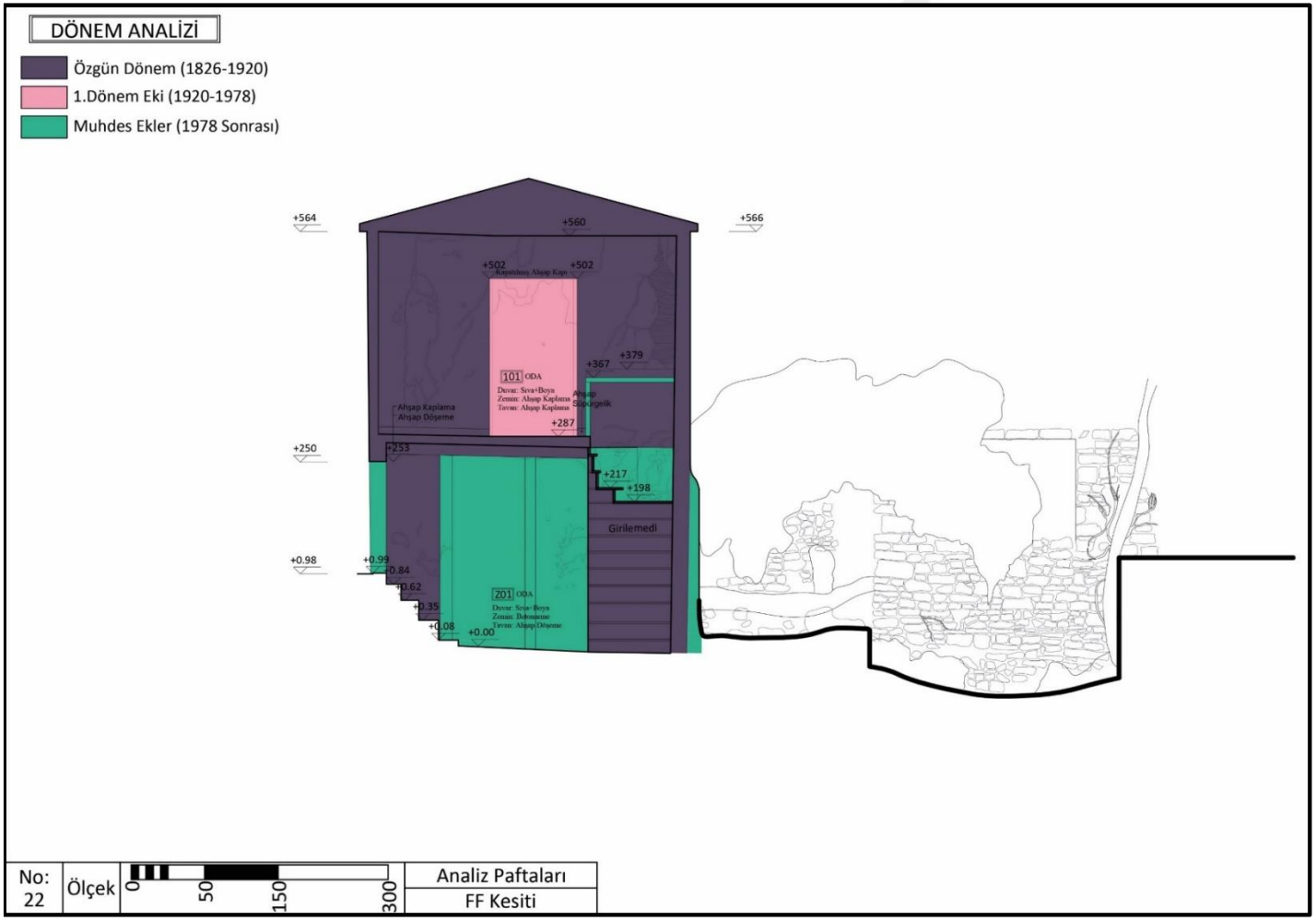
Şekil 4.72: CC Kesiti Dönem Analizi.

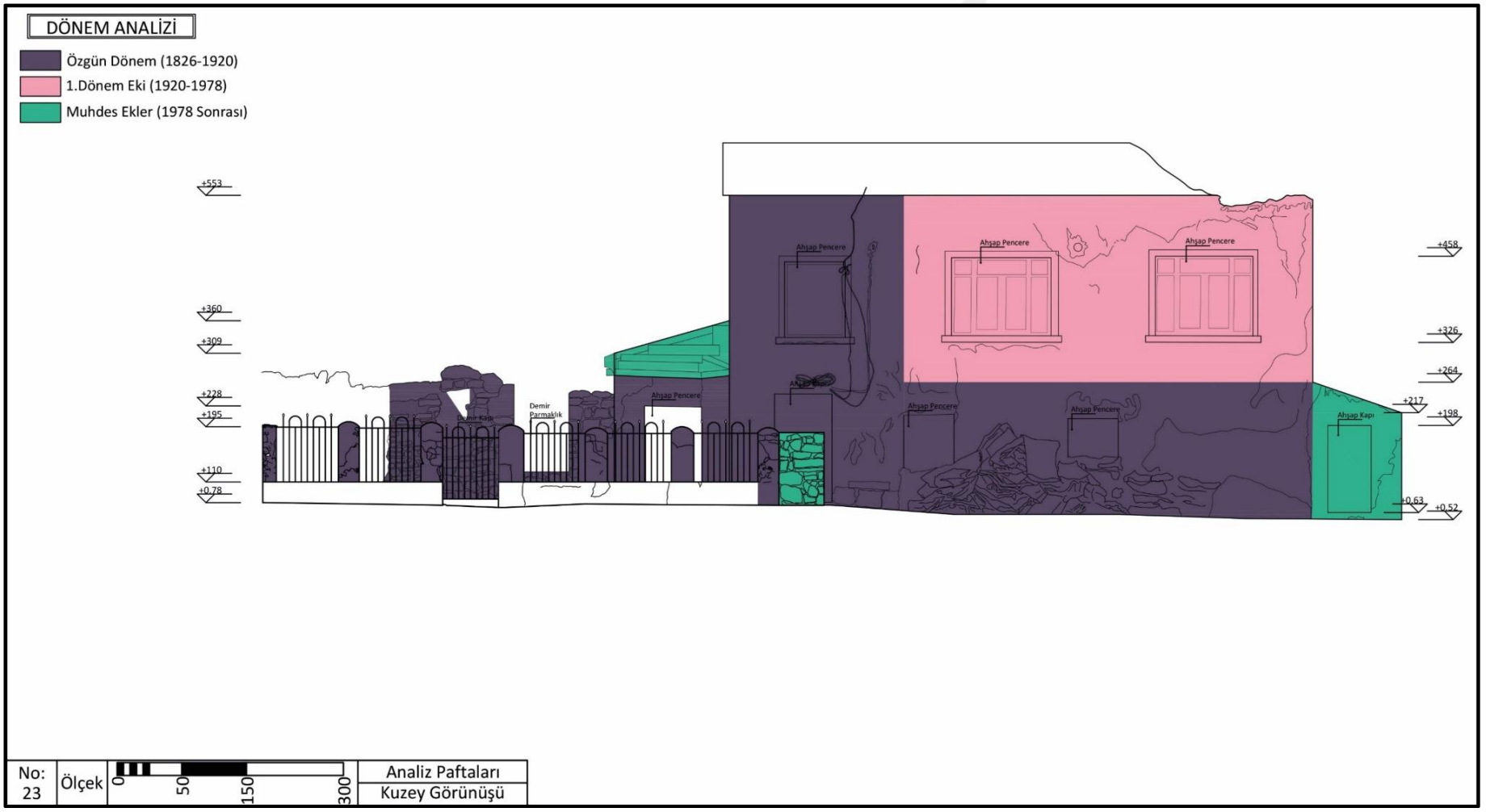
Şekil 4.73: DD Kesiti Dönem Analizi.

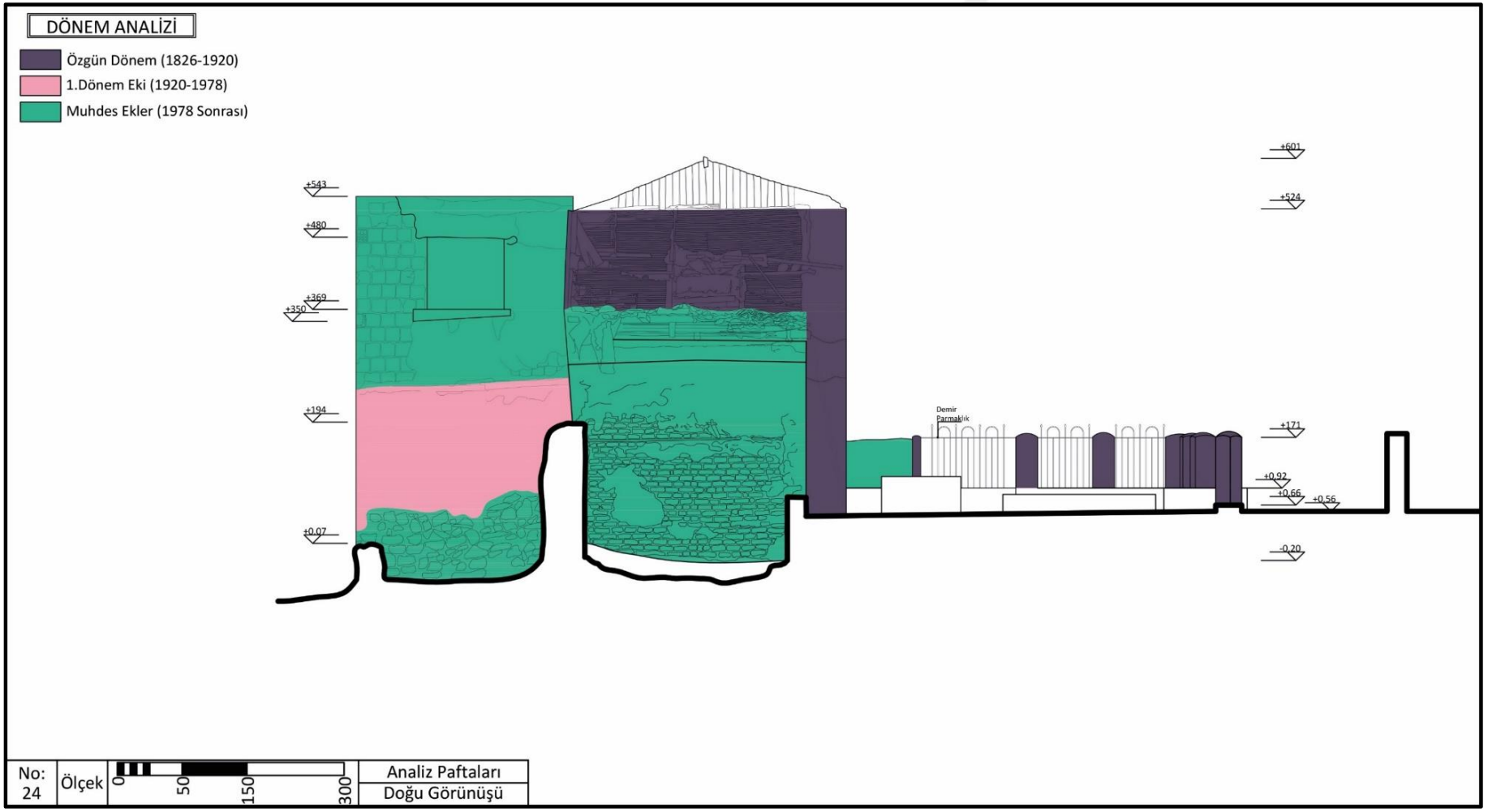
Şekil 4.74: EE Kesiti Dönem Analizi.

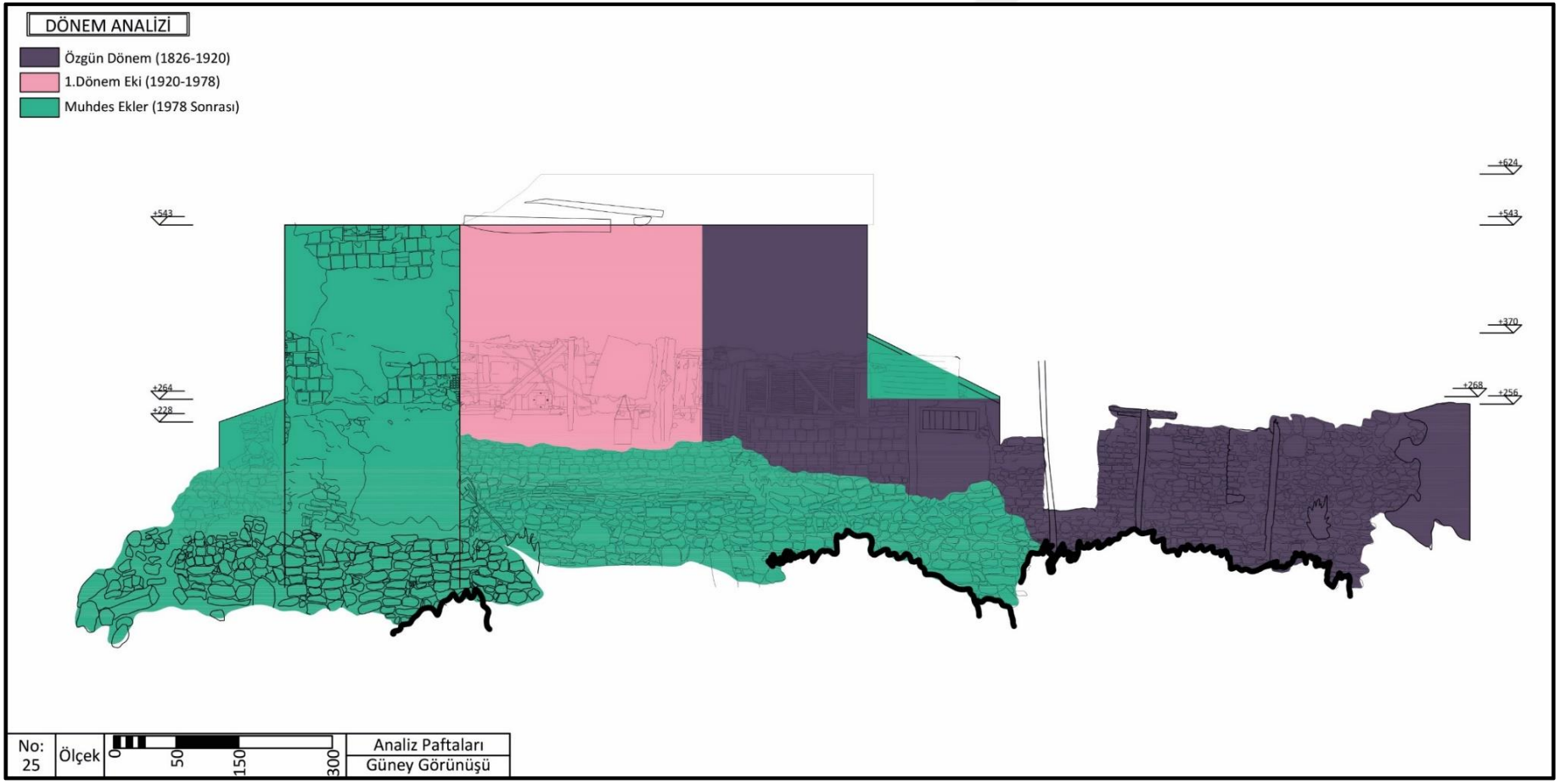
Şekil 4.751: FF Kesiti Dönem Analizi.

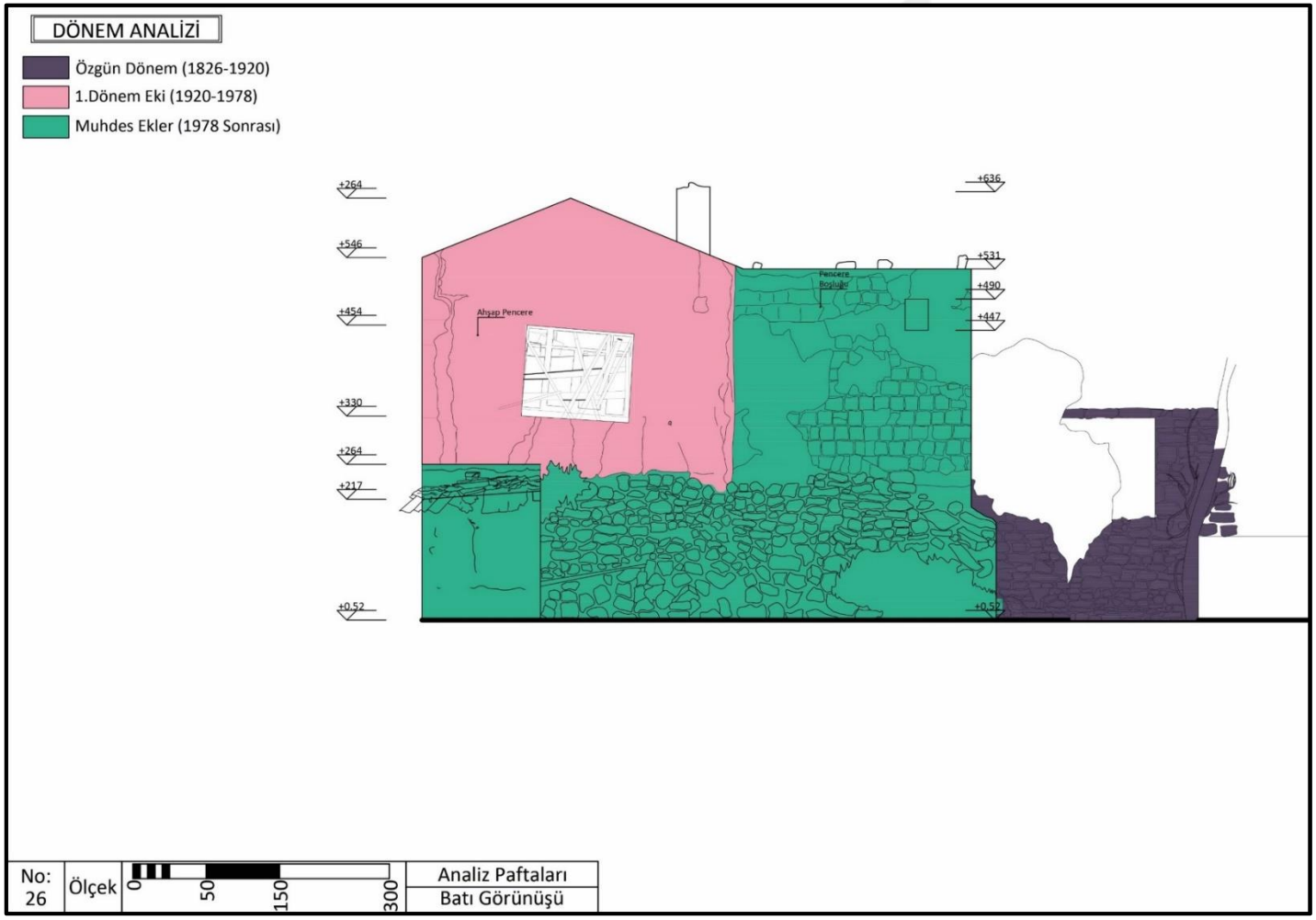
Şekil 4.76: Kuzey Görünüşü Dönem Analizi.

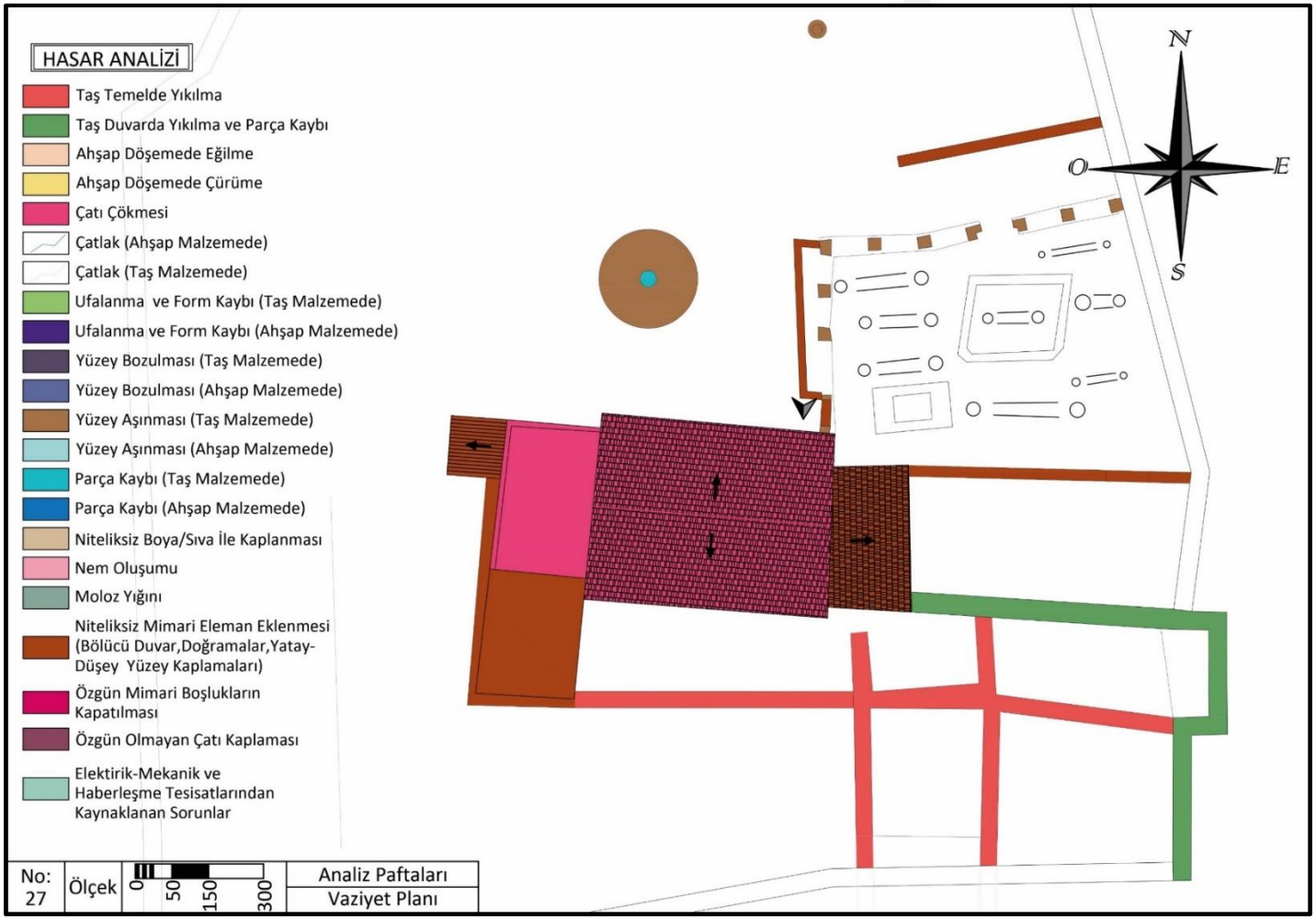
Şekil 4.77: Doğu Görünüşü Dönem Analizi.

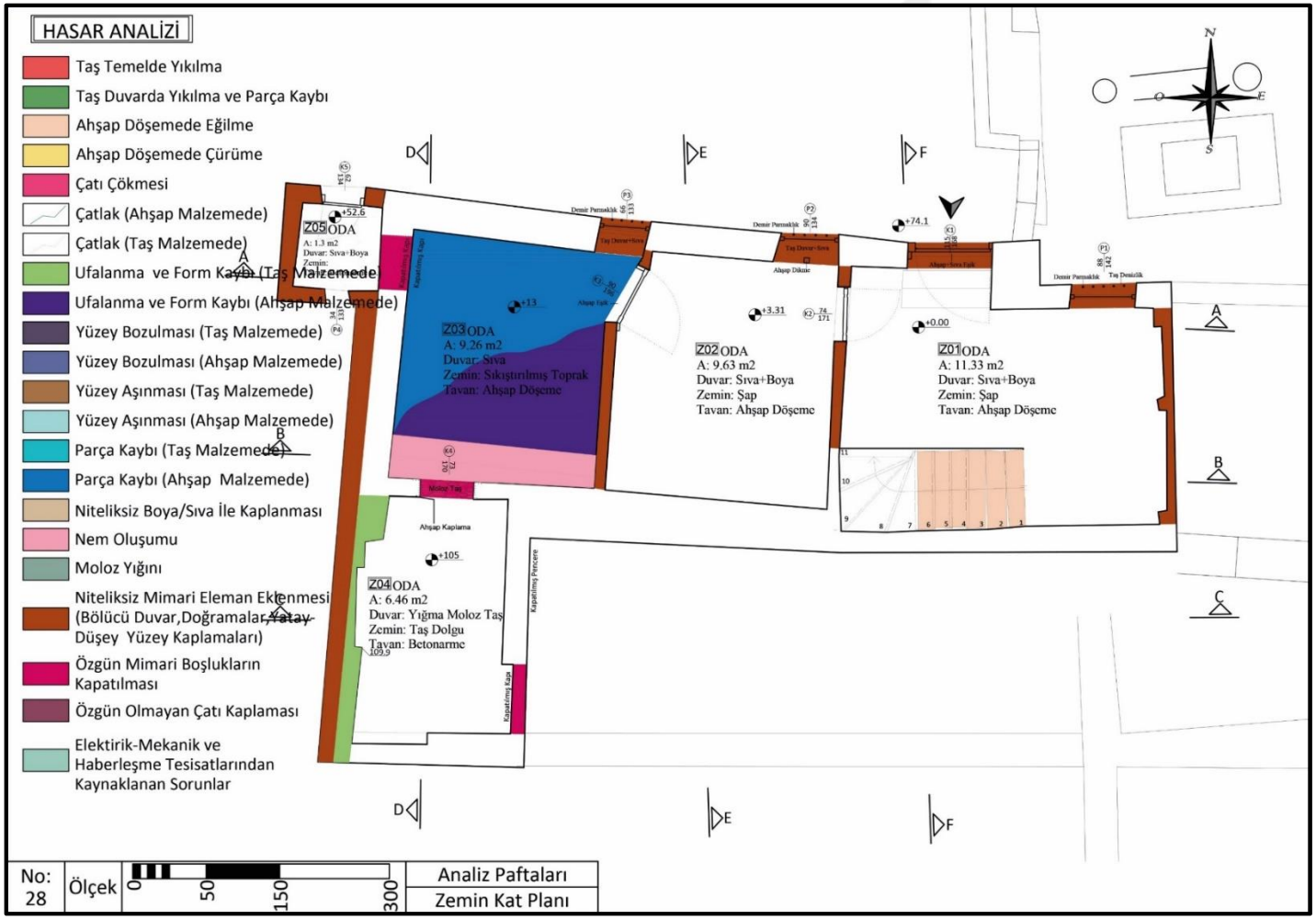
Şekil 4.78: Güney Görünüşü Malzeme Analizi.

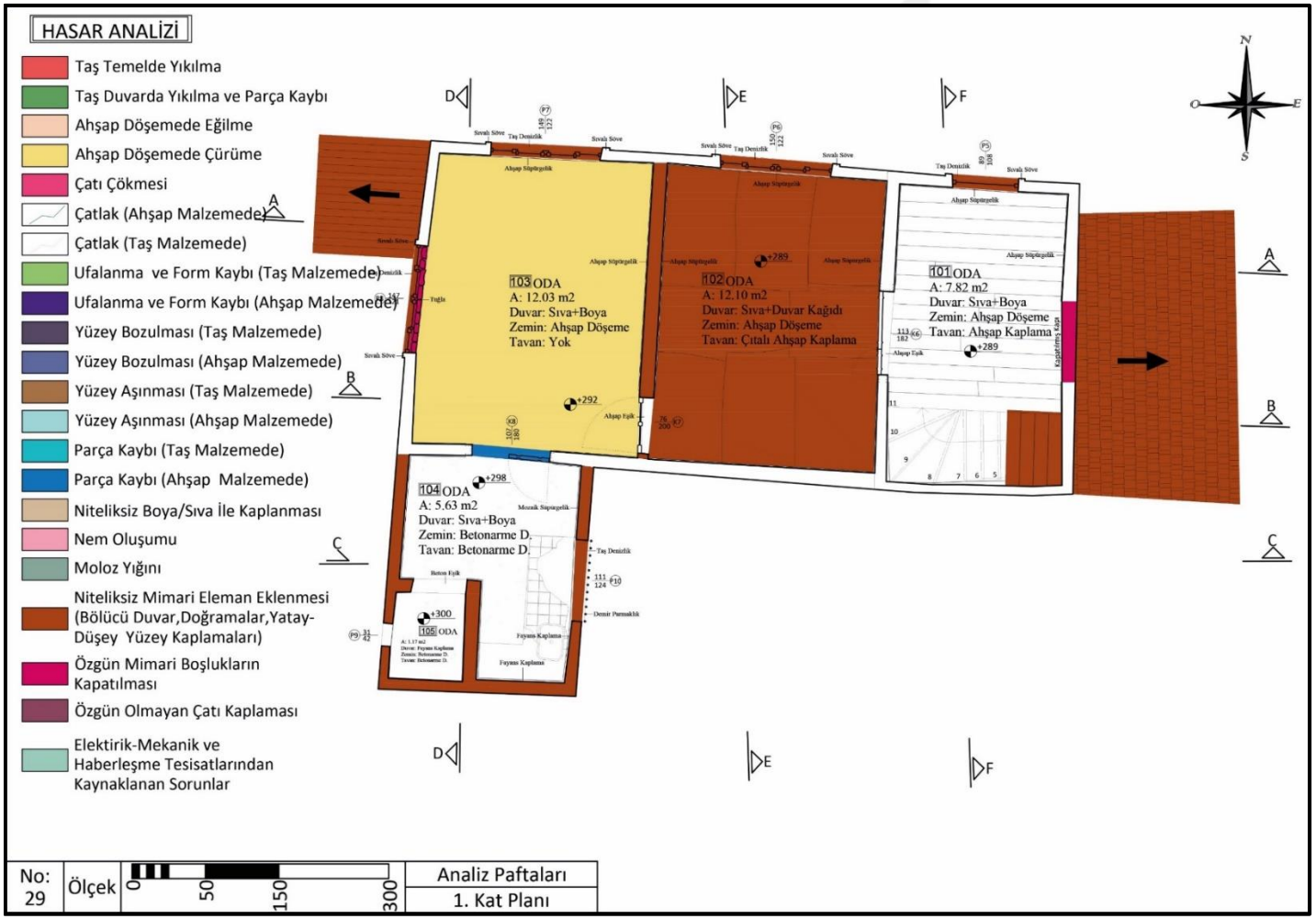
Şekil 4.79: Batı Görünüşü Dönem Analizi.

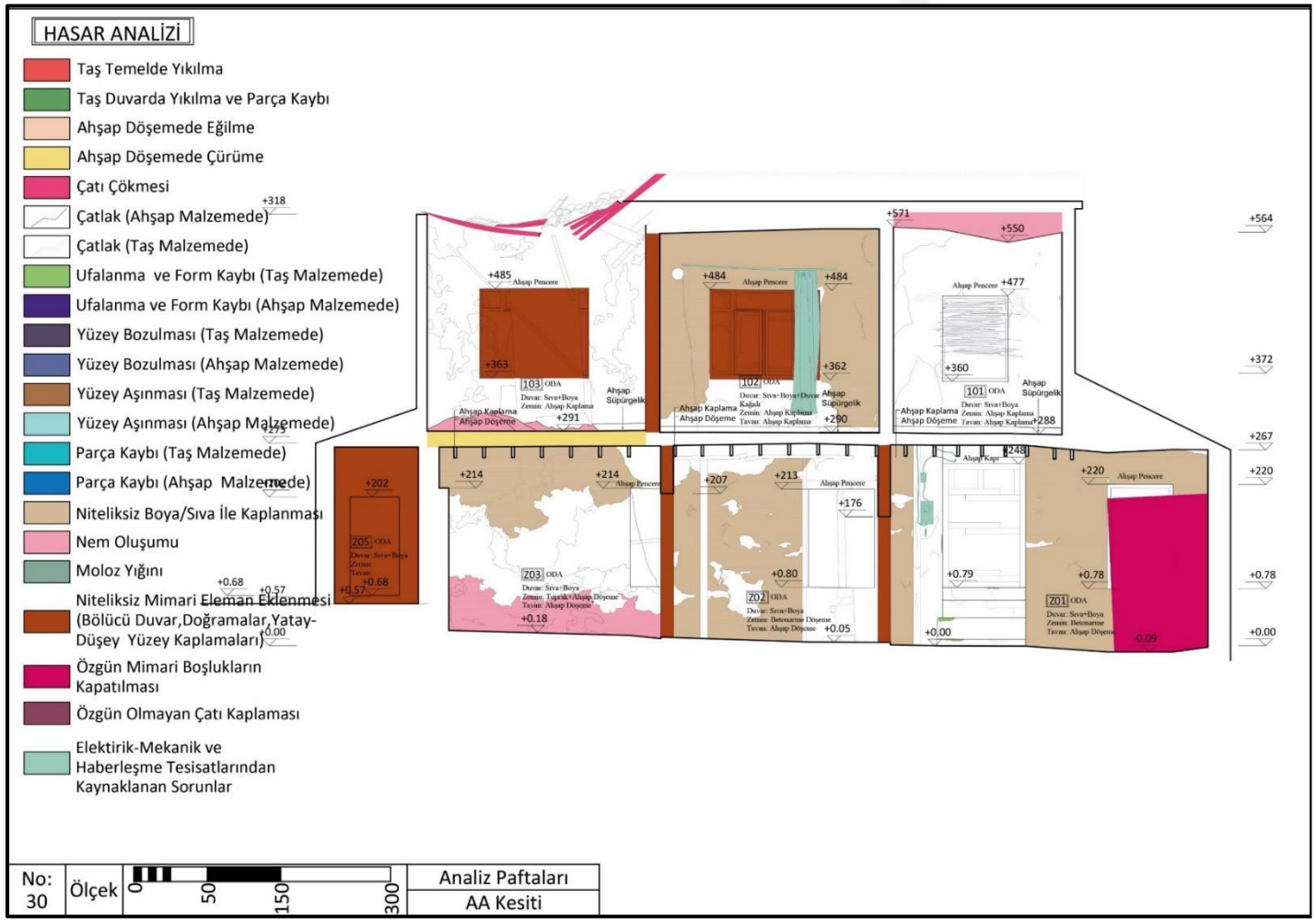
Şekil 4.80: Vaziyet Planı Hasar Analizi.

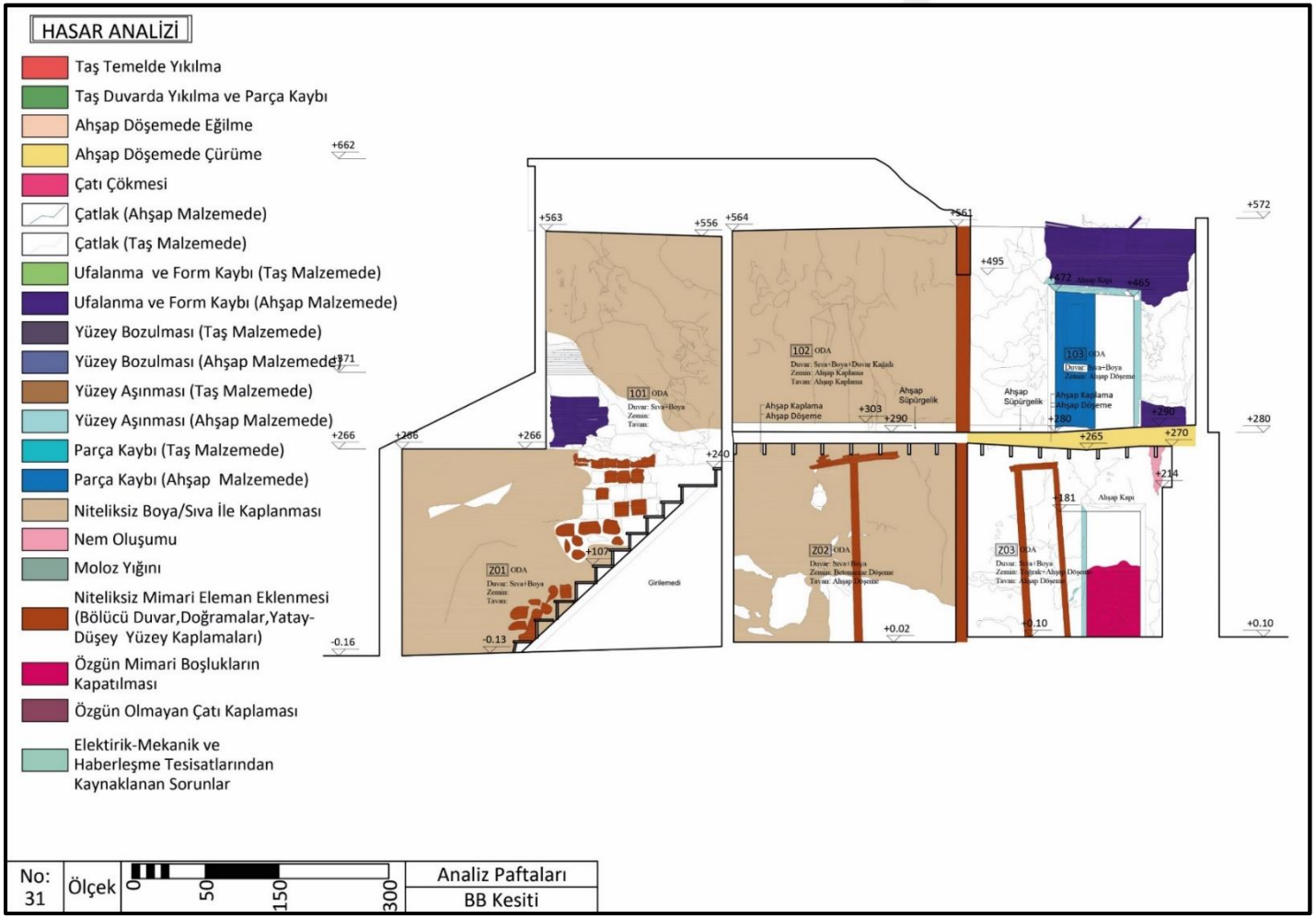
Şekil 4.81: Zemin Kat Planı Hasar Analizi.

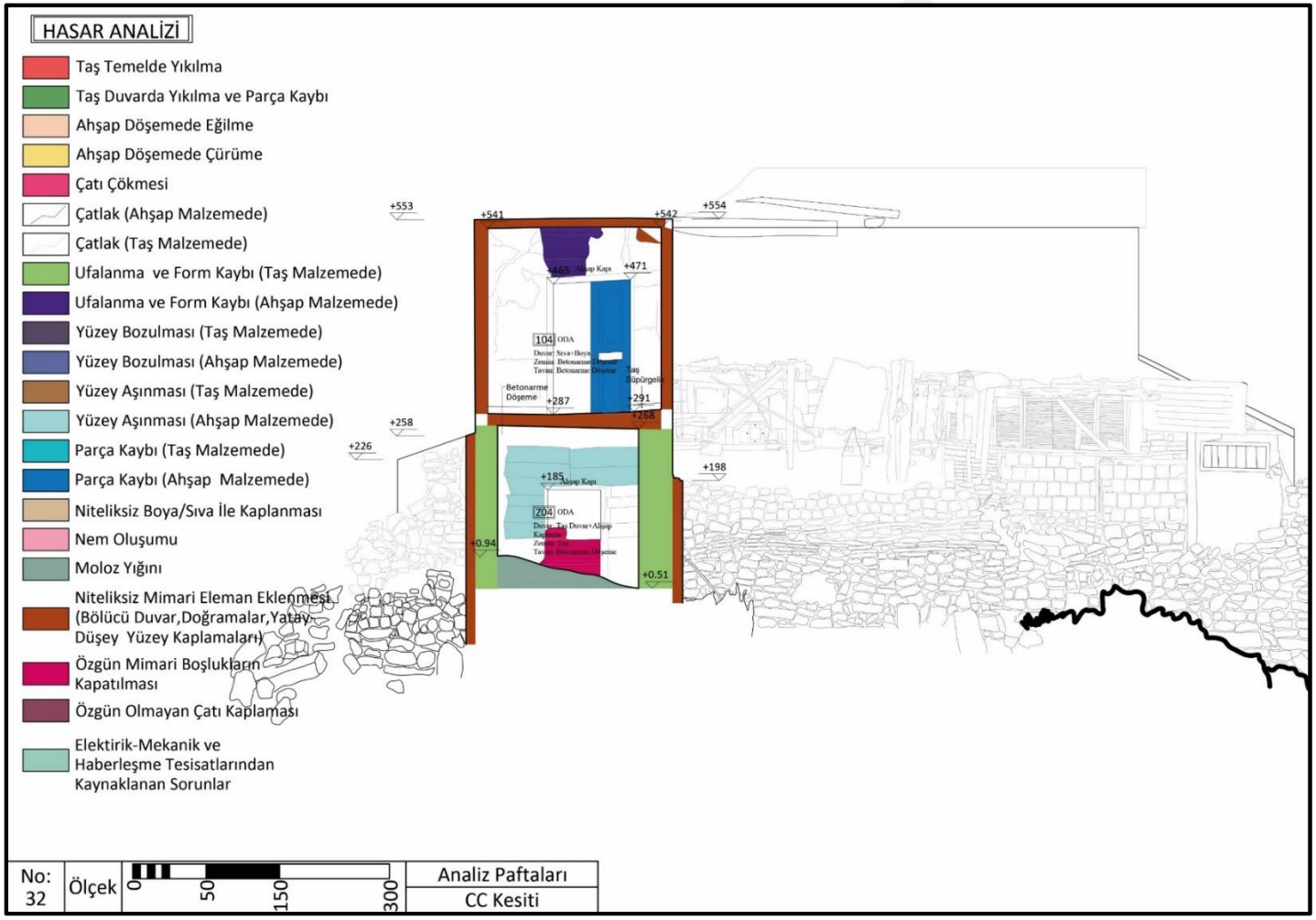
Şekil 4.82: 1. Kat Planı Hasar Analizi.

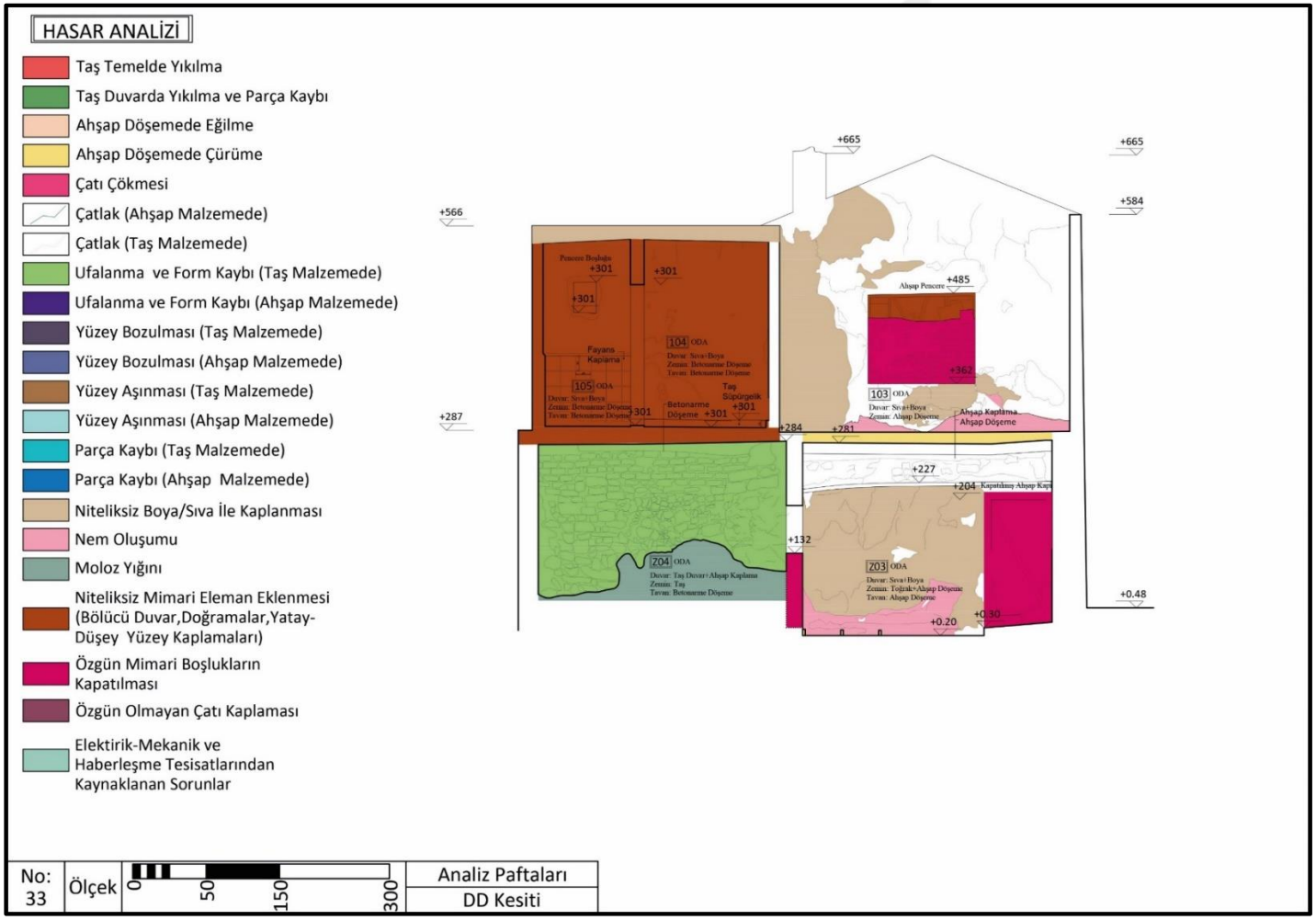
Şekil 4.83: AA Kesiti Hasar Analizi.

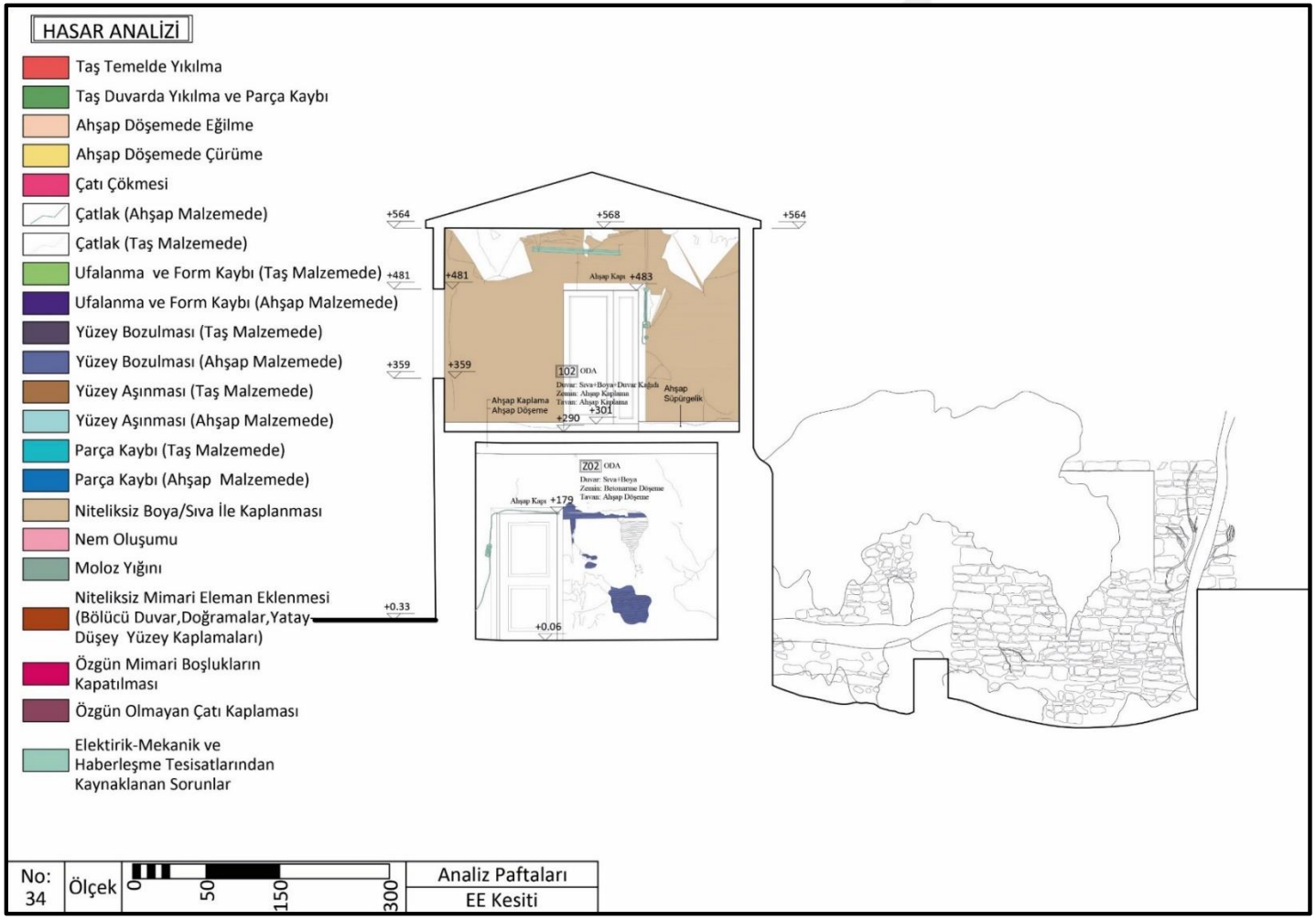
Şekil 4.84: BB Kesiti Hasar Analizi.

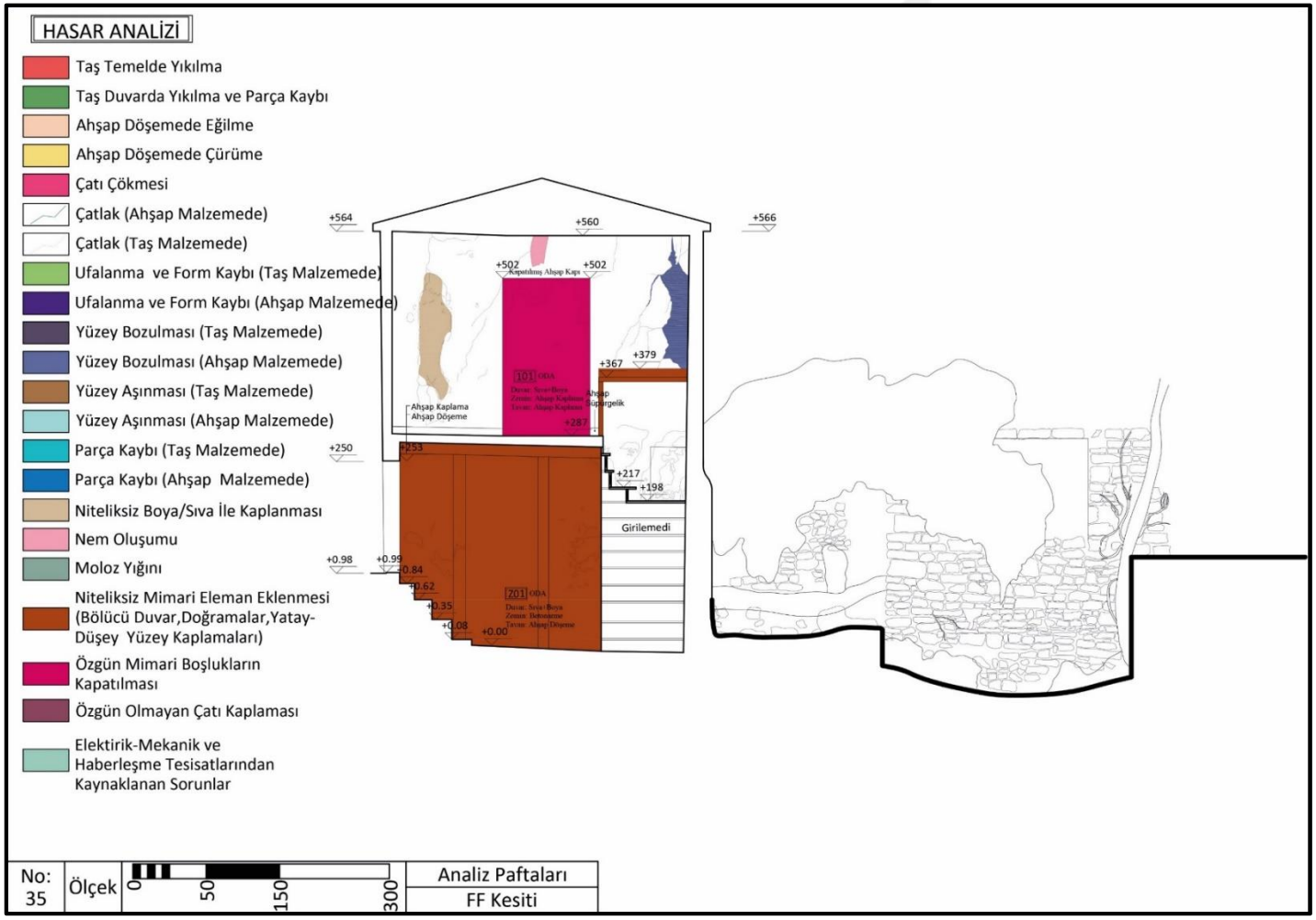
Şekil 4.85: CC Kesiti Hasar Analizi.

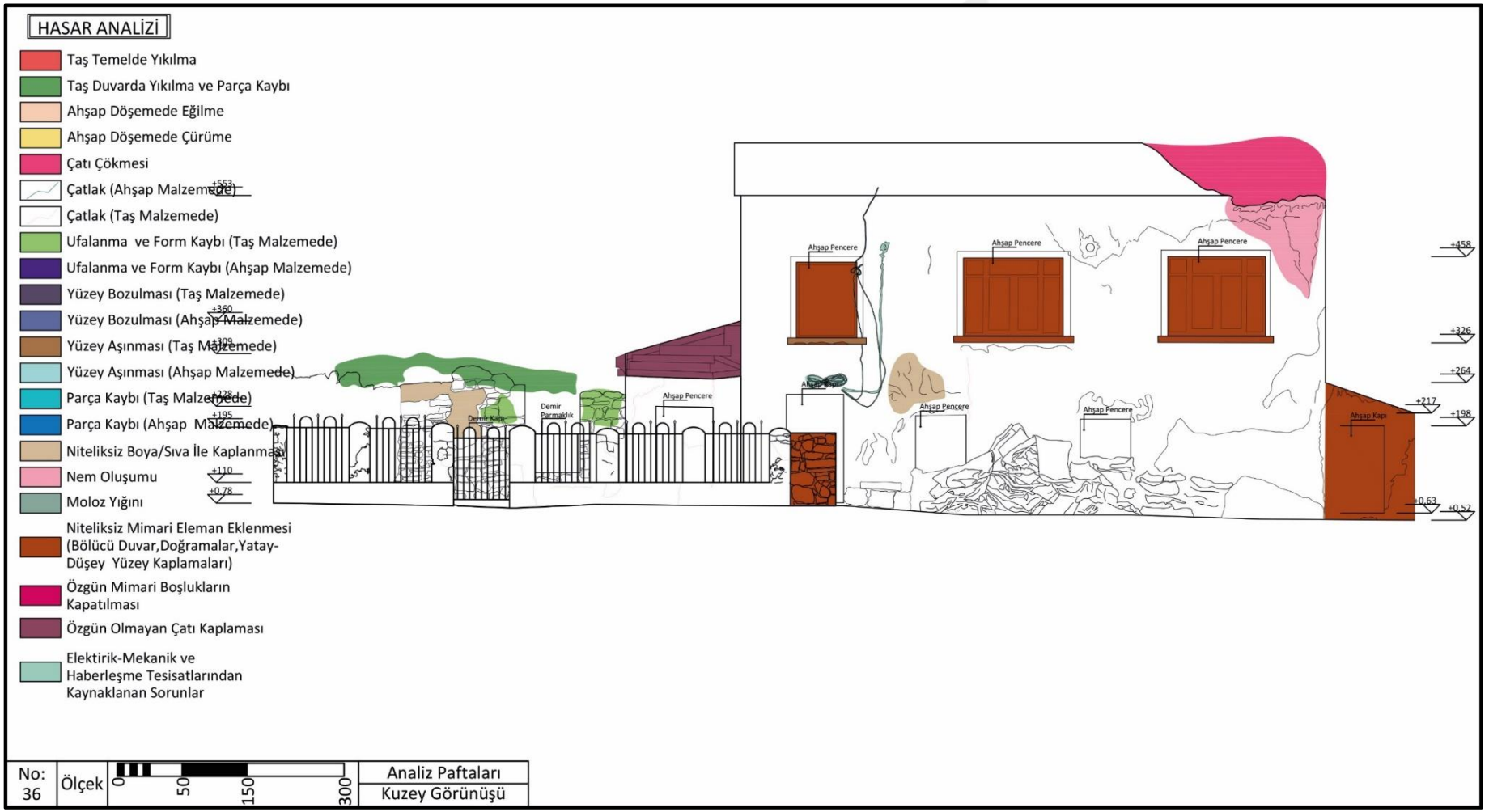
Şekil 4.86: DD Kesiti Hasar Analizi.

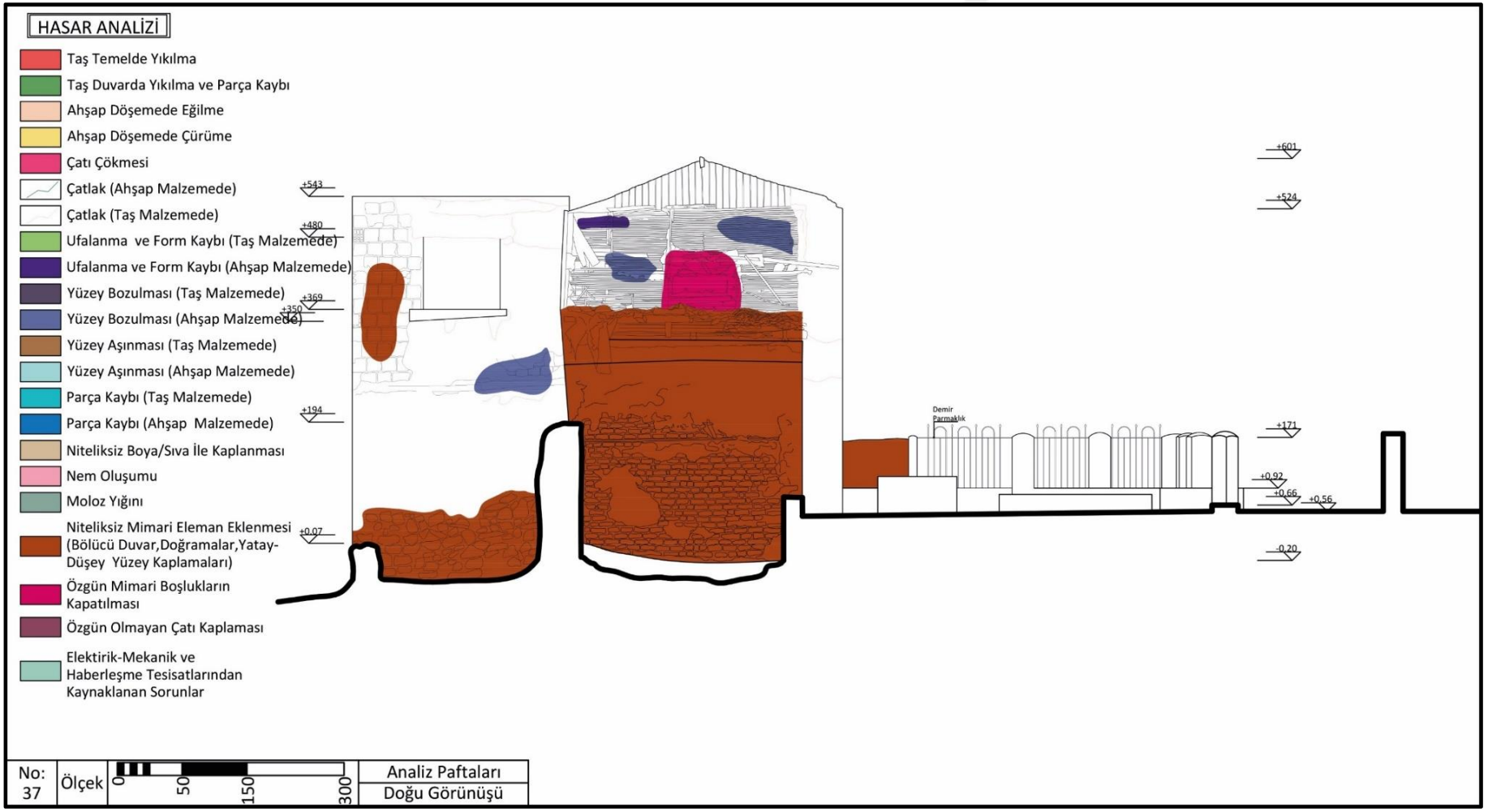
Şekil 4.87: EE Kesiti Hasar Analizi.

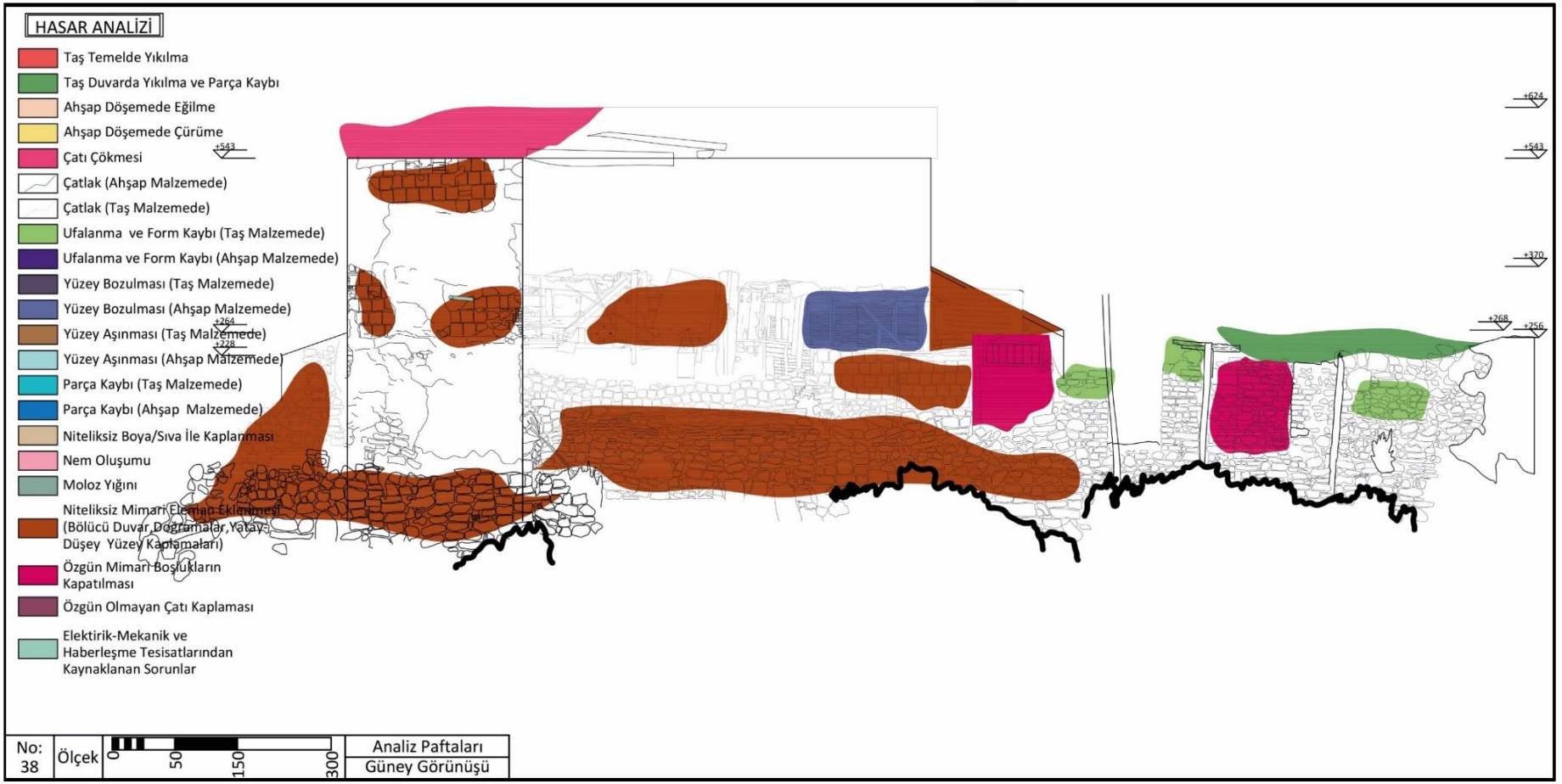
Şekil 4.88: FF Kesiti Hasar Analizi.

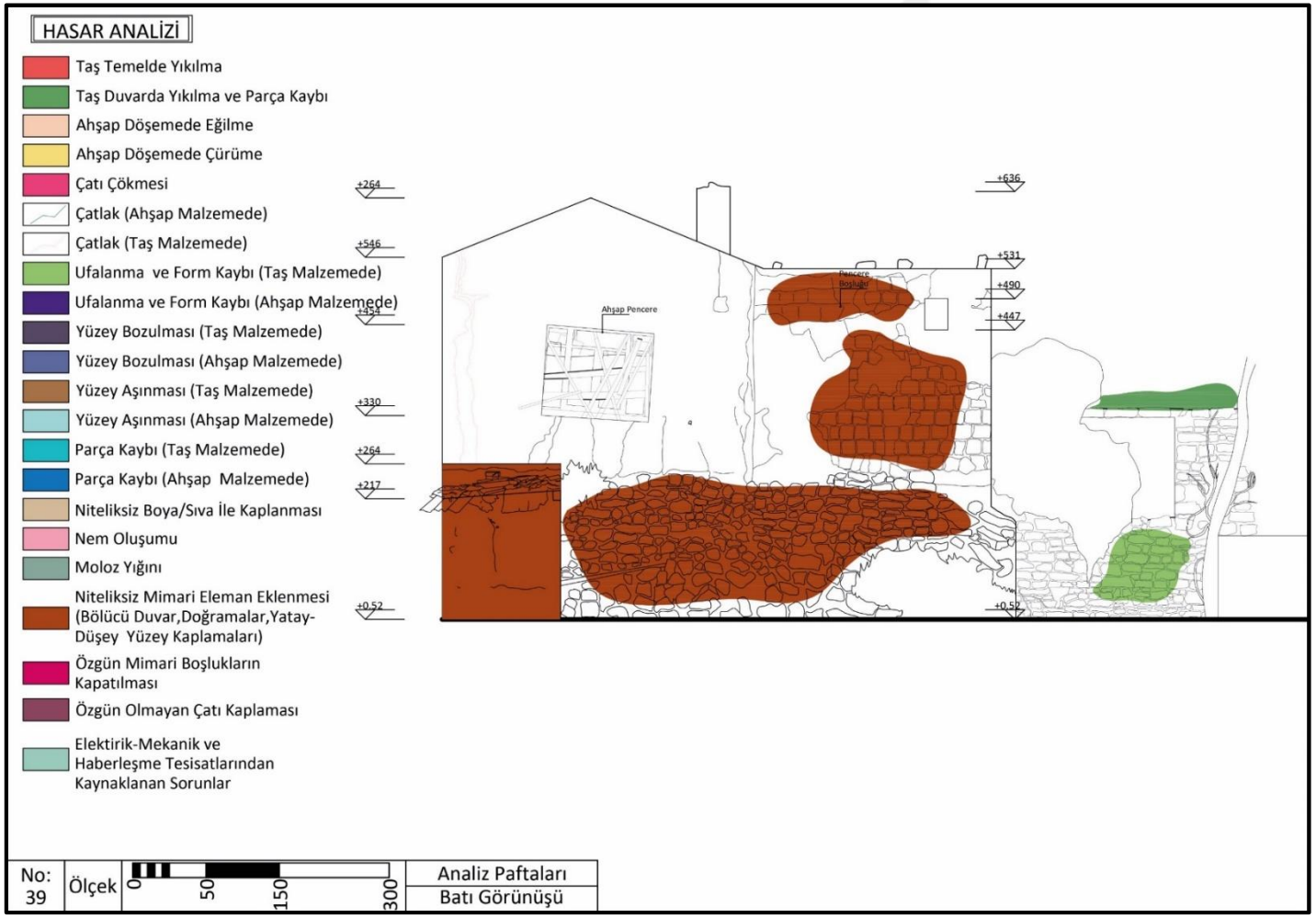
Şekil 4.89: Kuzey Görünüşü Hasar Analizi.

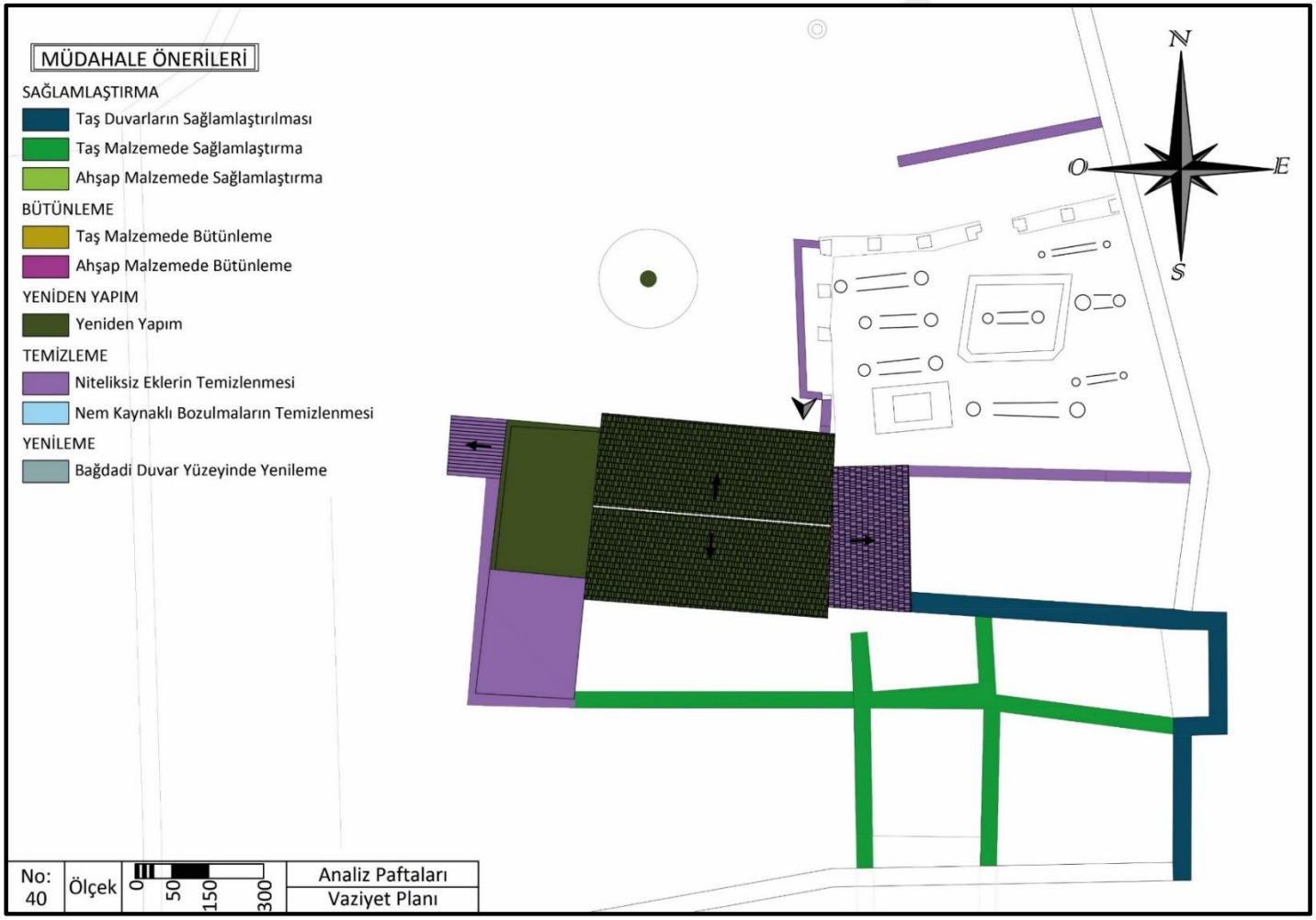
Şekil 4.90: Doğu Görünüşü Hasar Analizi.

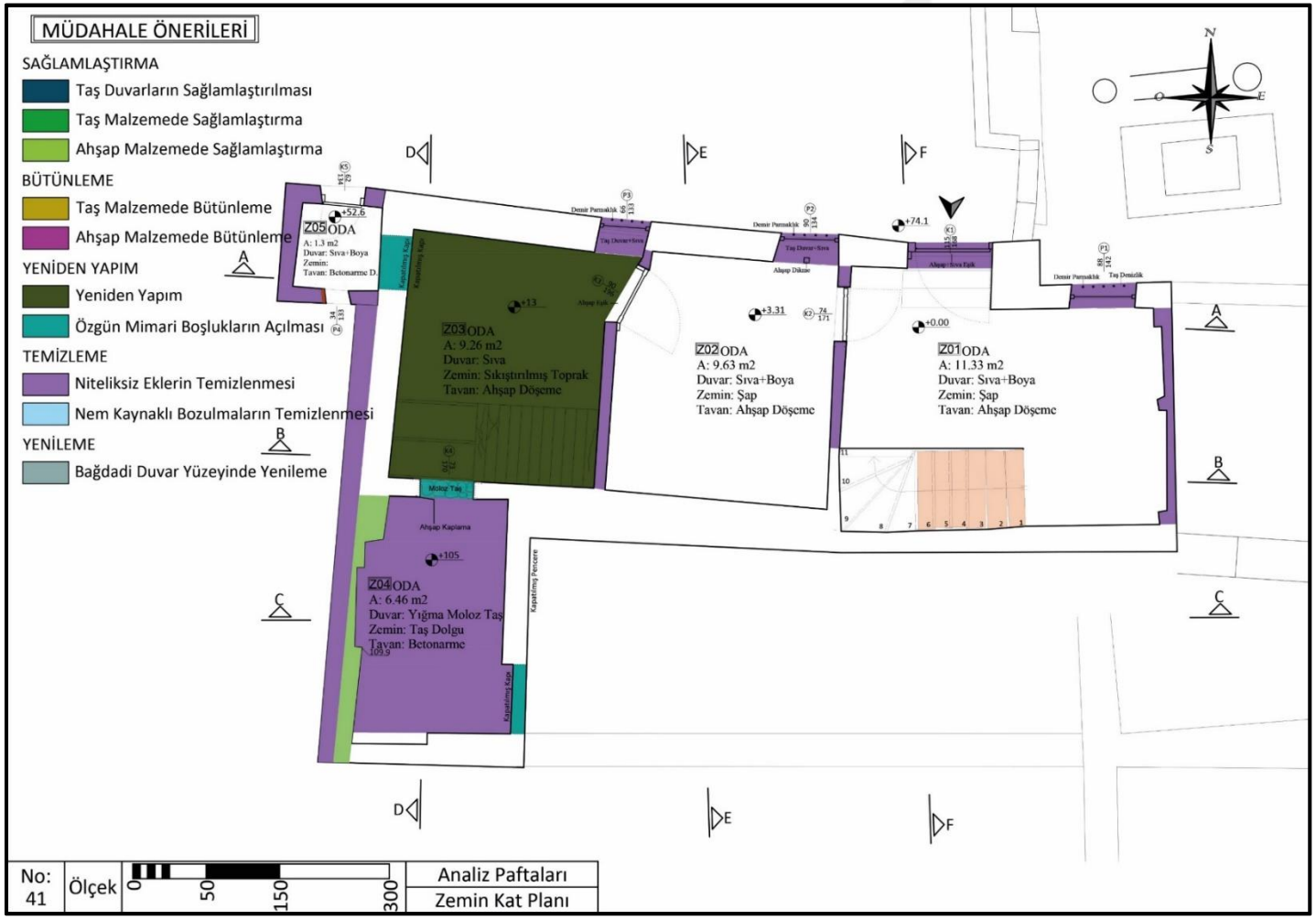
Şekil 4.91: Güney Görünüşü Hasar Analizi.

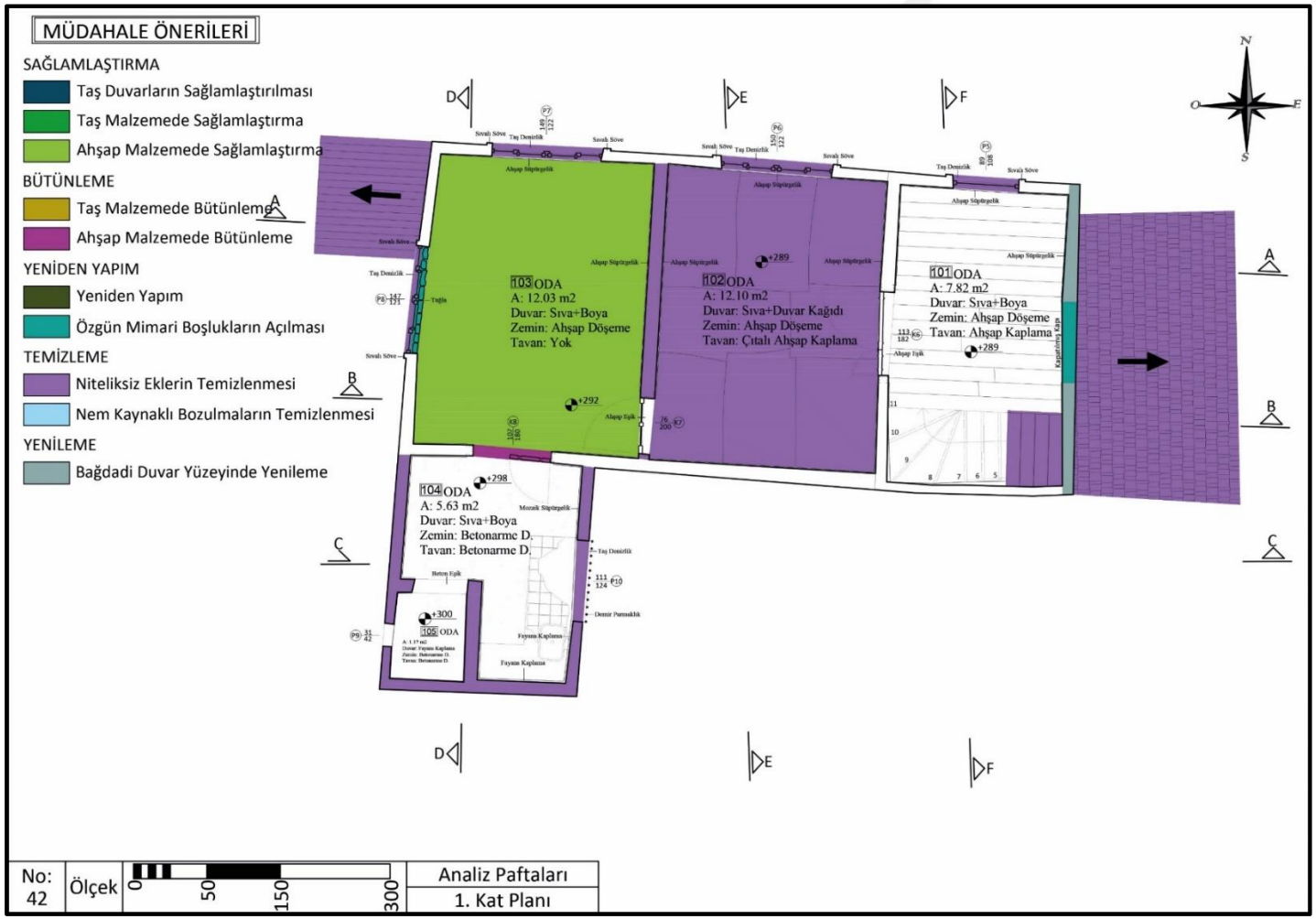
Şekil 4.92: Batı Görünüşü Hasar Analizi.

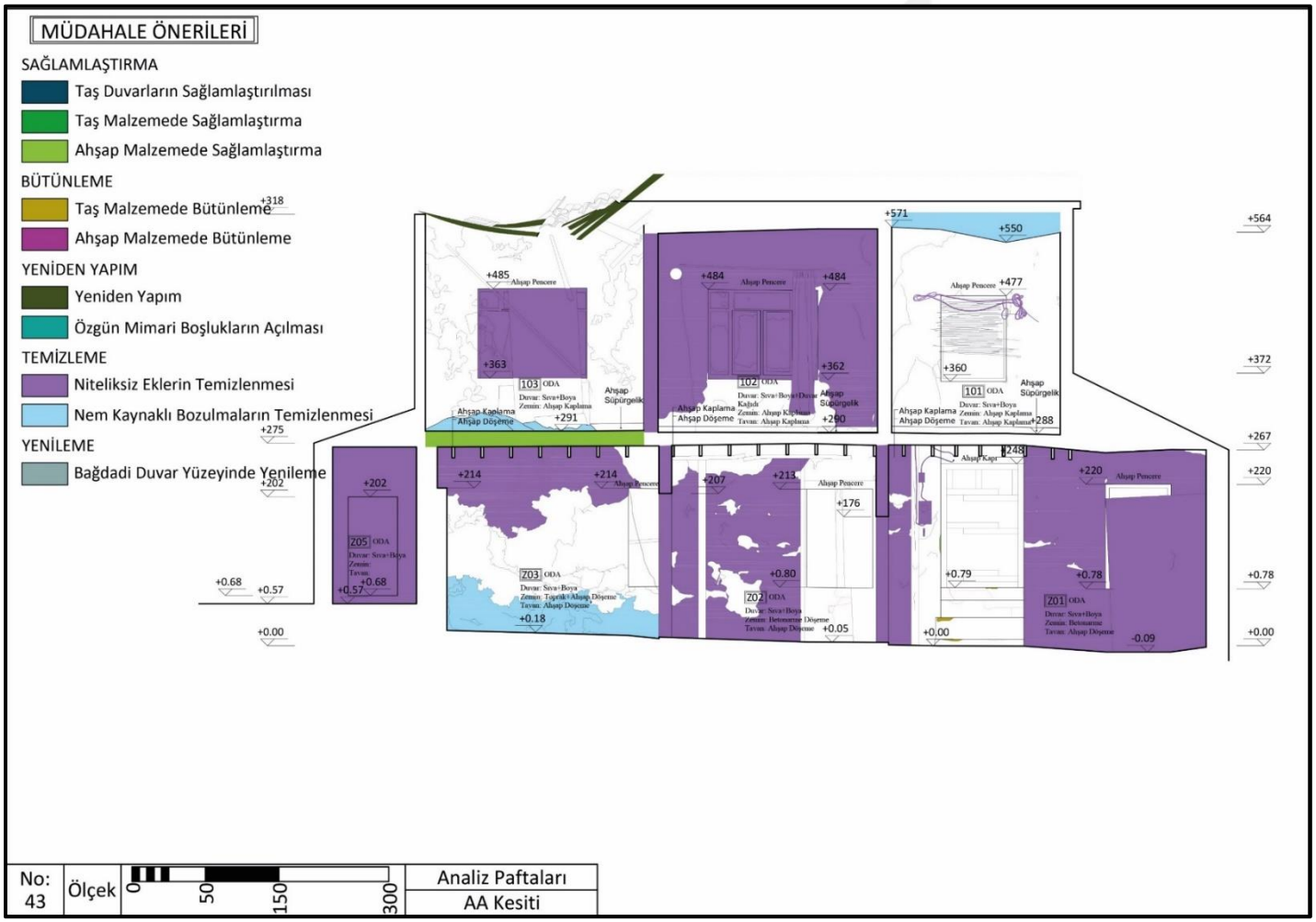
Şekil 4.93: Vaziyet Planı Müdahale Önerisi.

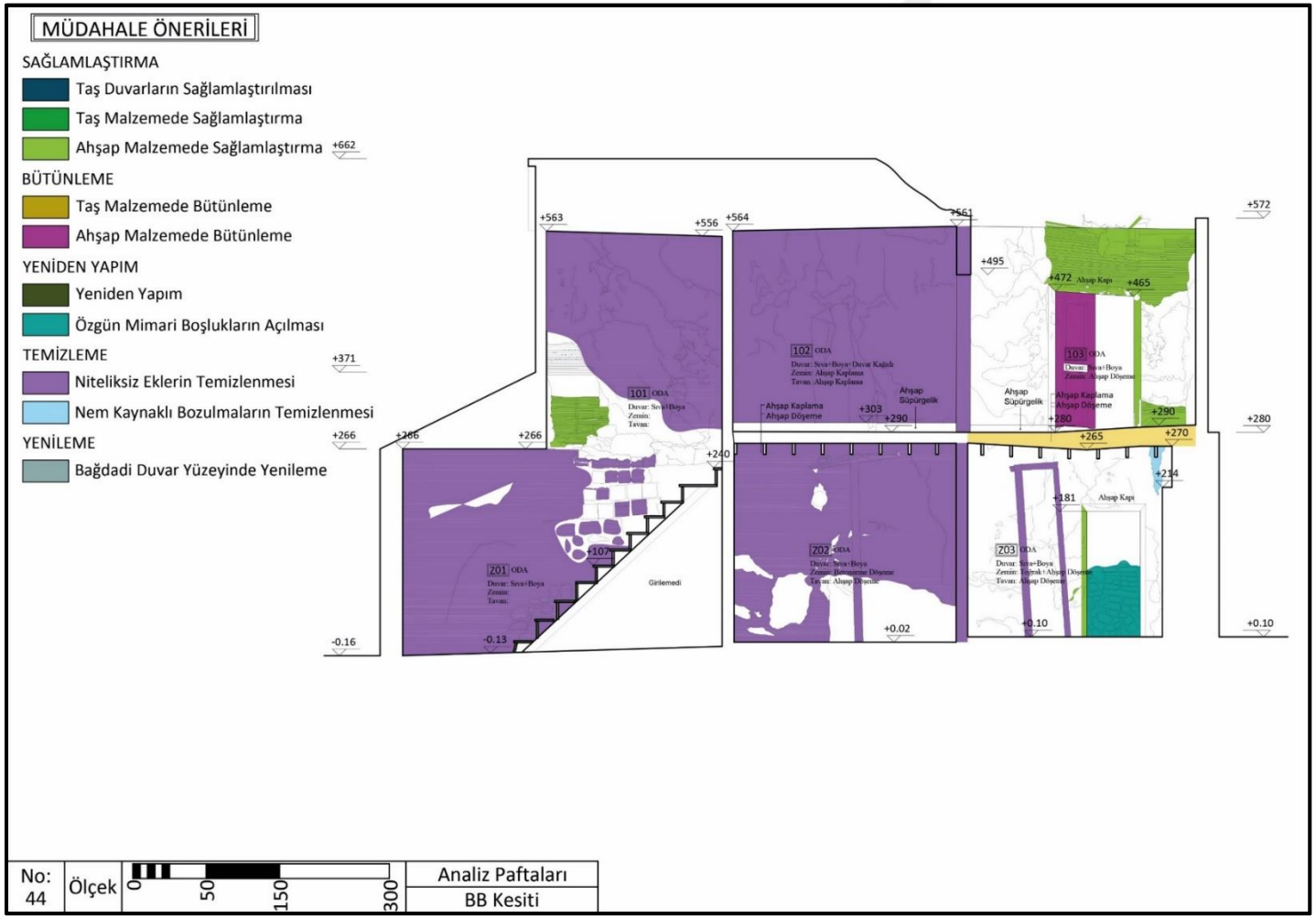
Şekil 4.94: Zemin Kat Planı Müdahale Önerisi.

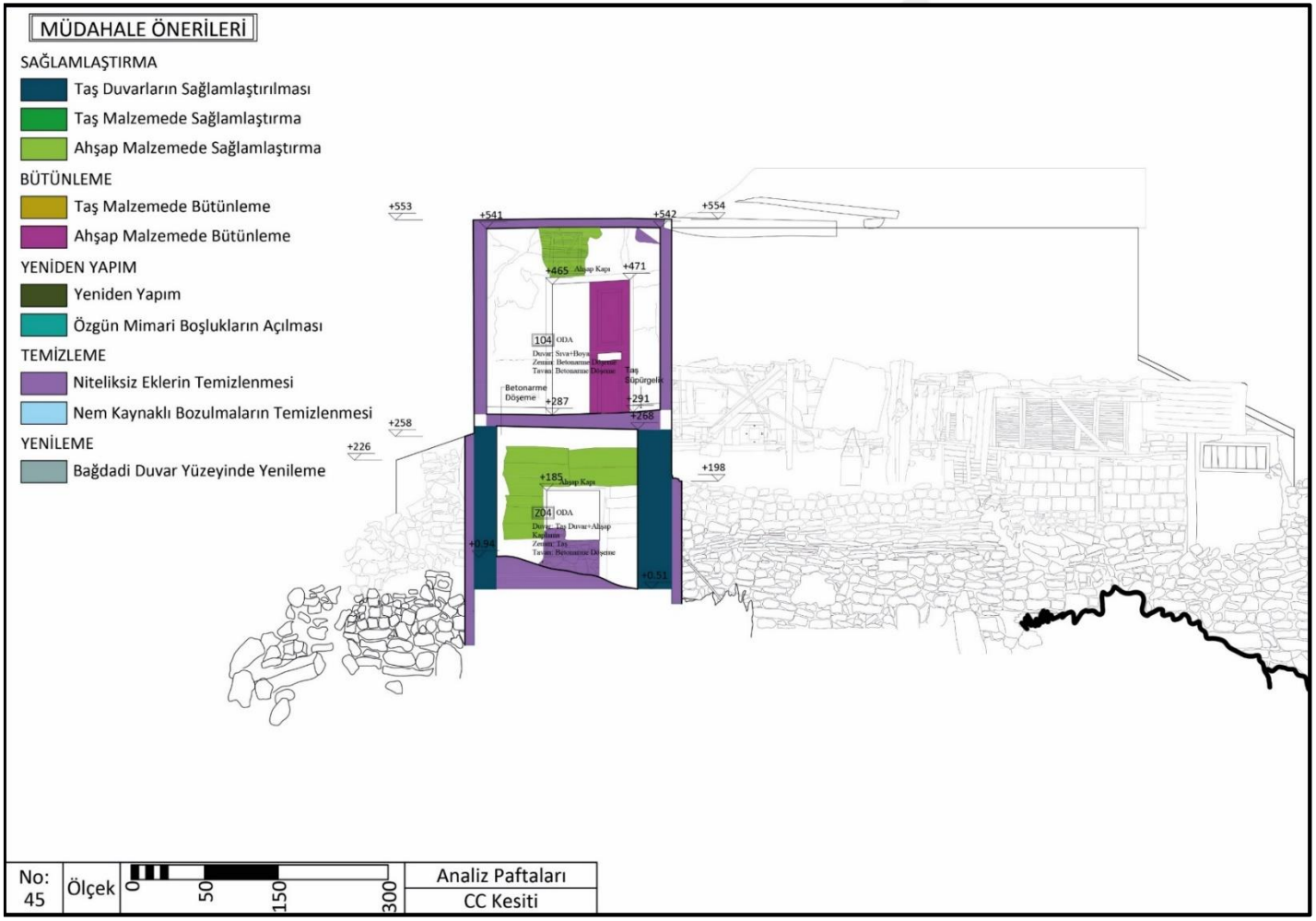
Şekil 4.95: Birinci Kat Planı Müdahale Önerisi.

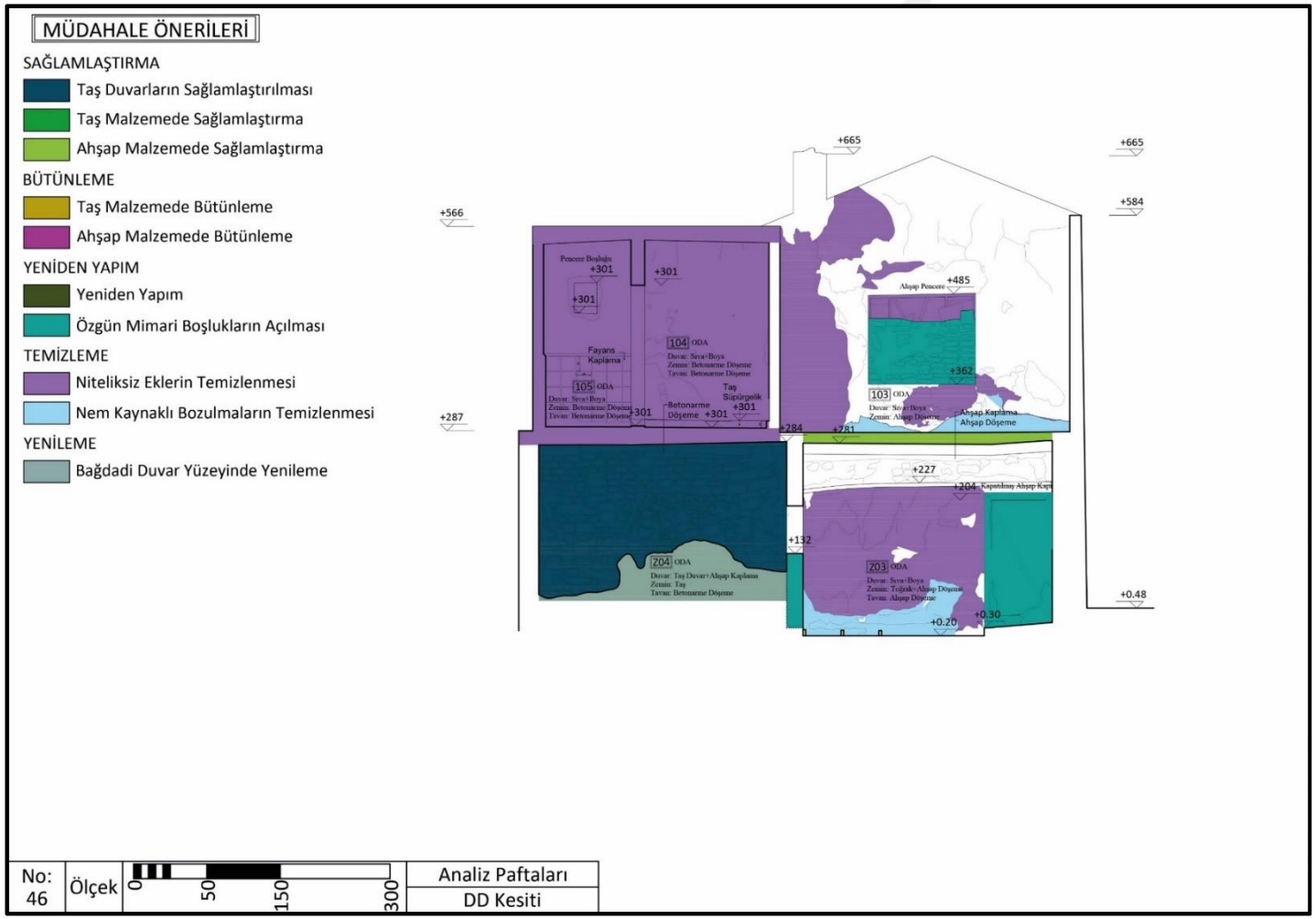
Şekil 4.96: AA Kesiti Müdahale Önerisi.

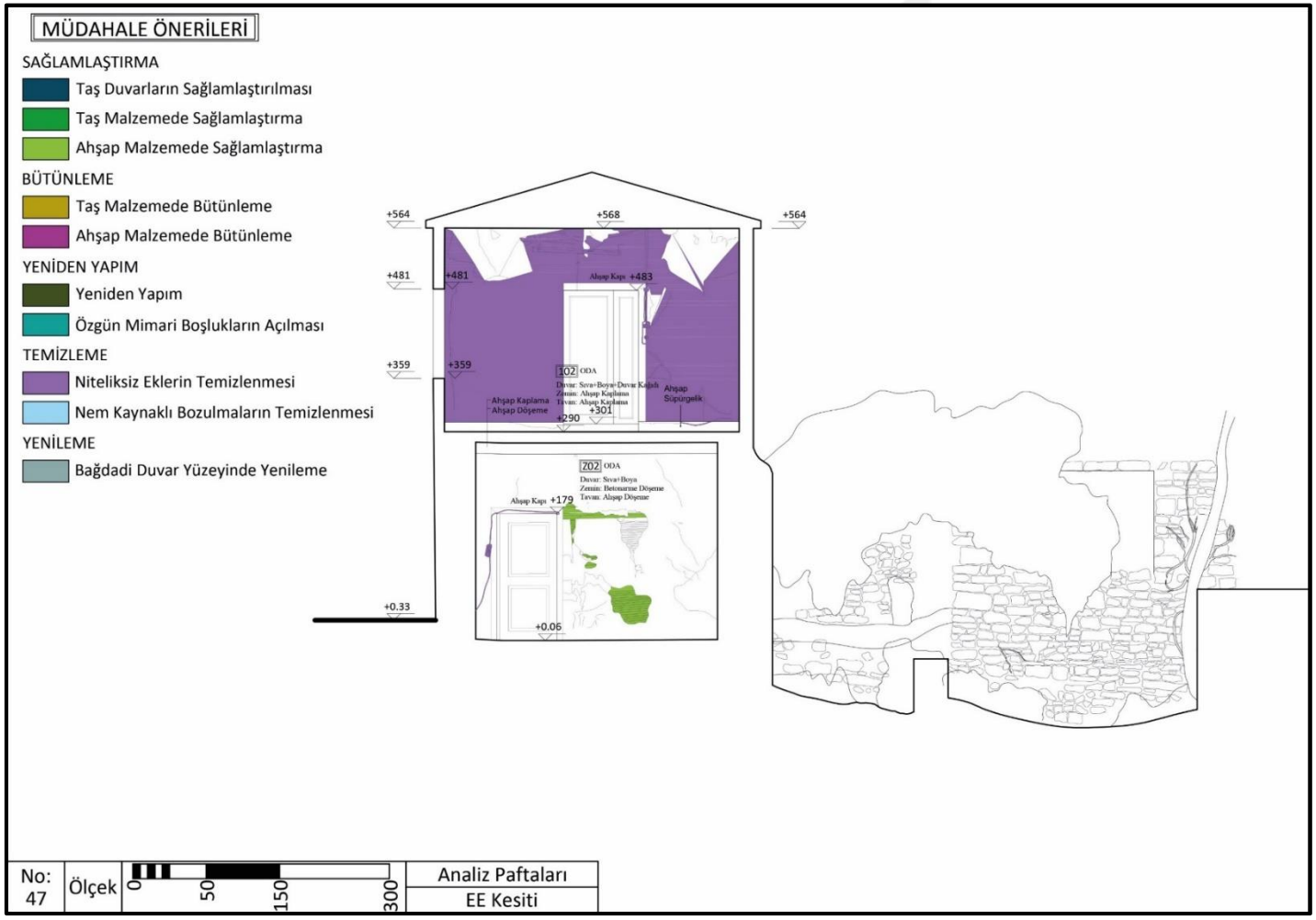
Şekil 4.97: BB Kesiti Müdahale Önerisi.

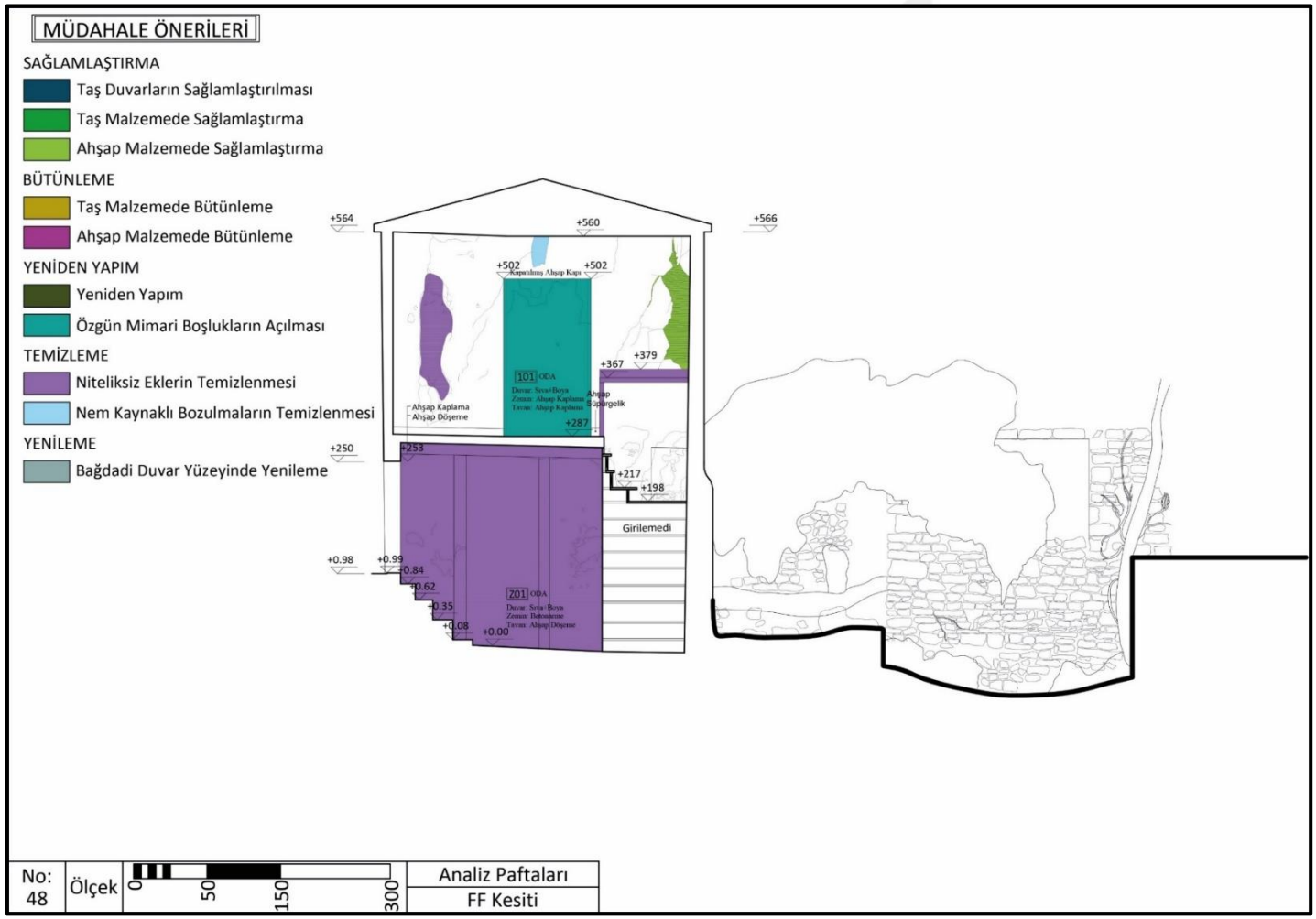
Şekil 4.98: CC Kesiti Müdahale Önerisi.

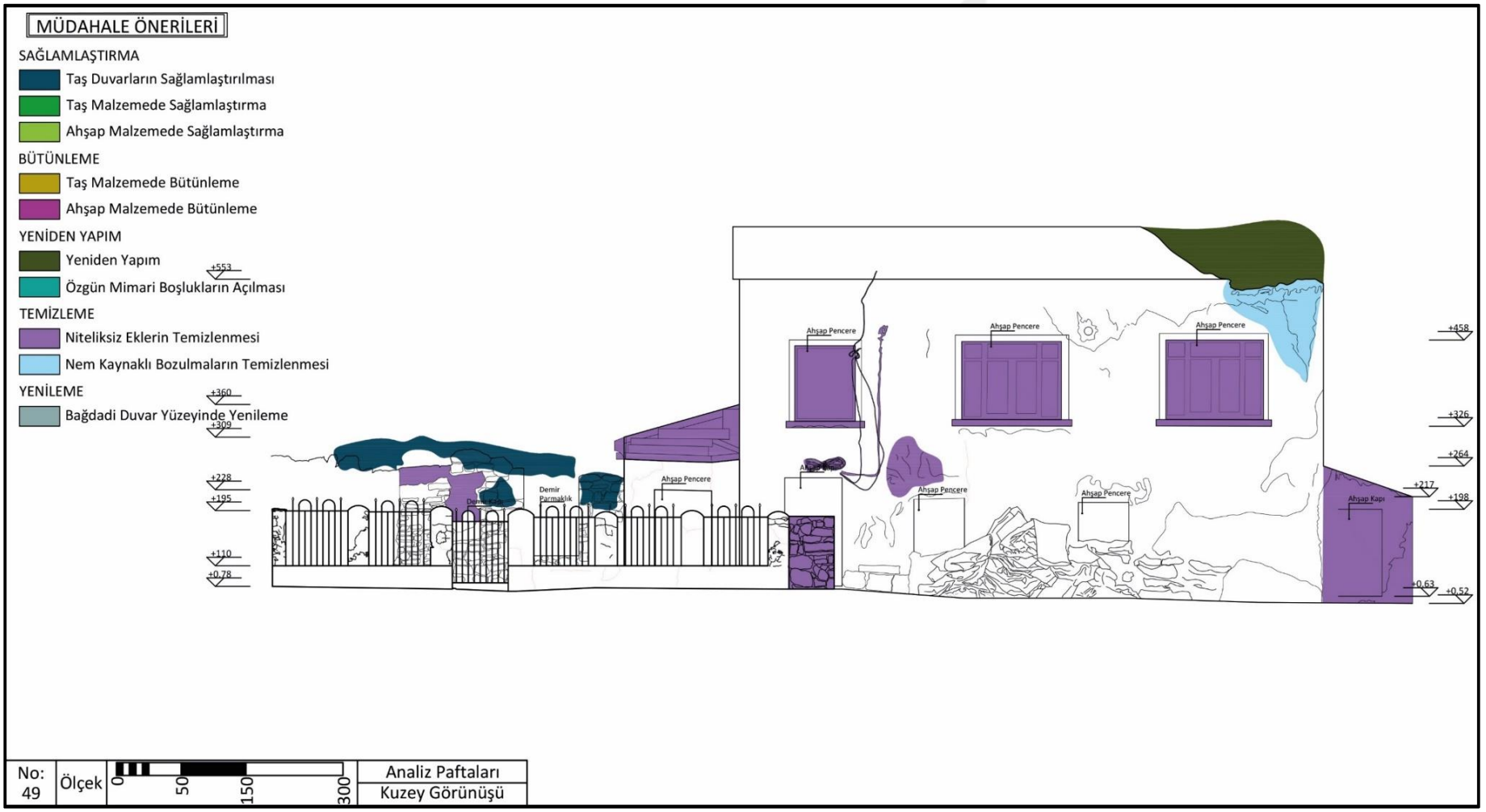
Şekil 4.99: DD Kesiti Müdahale Önerisi.

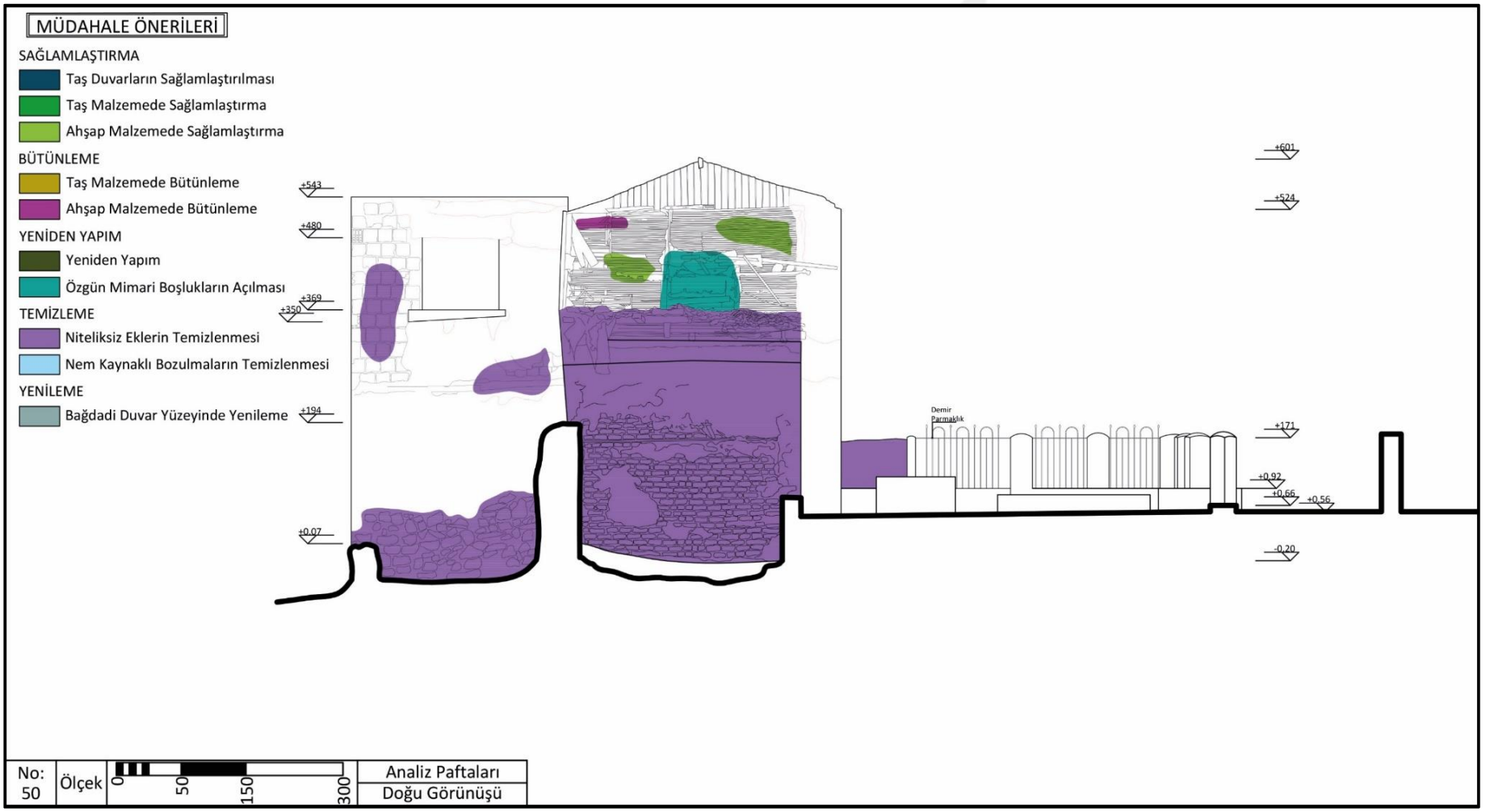
Şekil 4.100: EE Kesiti Müdahale Önerisi.

Şekil 4.101: FF Kesiti Müdahale Önerisi.

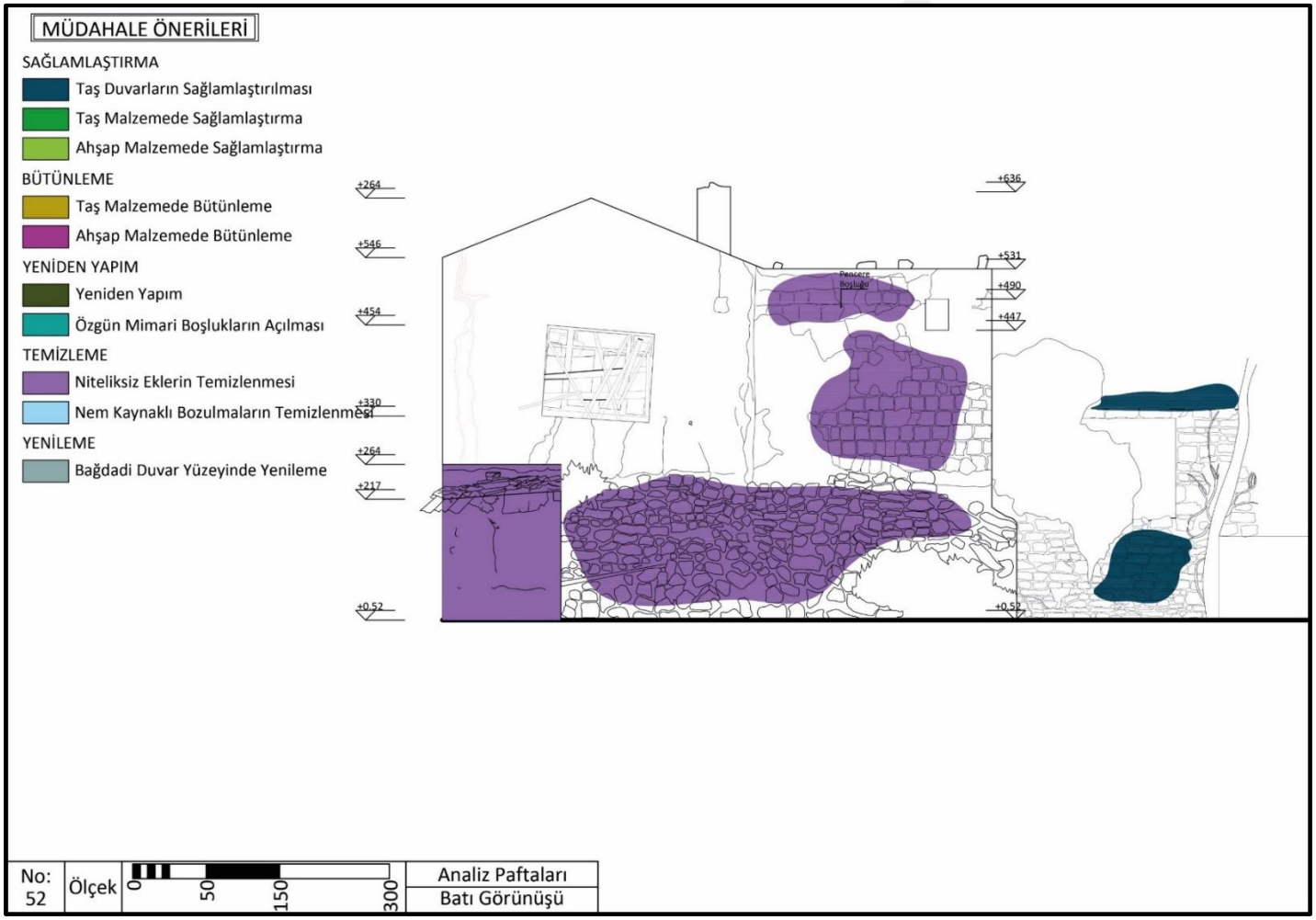
Şekil 4.102: Kuzey Görünüşü Müdahale Önerisi.

Şekil 4.103: Doğu Görünüşü Müdahale Önerisi.

Şekil 4.104: Güney Görünüşü Müdahale Önerisi.

Şekil 4.105: Batı Görünüşü Müdahale Önerisi.

5. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Çalışma boyunca Karyağdı Baba tekkesinin projelendirilebilmesi için öncelikle Bektaşiliğin tarihi incelenmiş ve tekkenin geçirdiği süreçler belirlenmiştir. Çalışmanın bir sonraki bölümünde tekkelerin mimari olarak gelişiminden bahsedilmiş ve tekke bölümleri incelenmiştir. Daha sonra yapının mimari kurgusunda tipoloji için uygun olan tekkeler belirlenmiştir, bu tekkelerin belirlenmesinde Karyağdı Baba tekkesine mimari uygulama detayları, işçilik ve dönem açısından yakın olması gerektiğinden İstanbul'da yer alması öncelik oluşturmuştur. Kaynakların tamamı incelenerek birçok kaynakta ortak olarak bahsedilen yedi tekke çalışmaya örnek olarak seçilmiş ve incelenmiştir. Bu incelemeler doğrultusunda bir analoji çalışmasının yapılması hedeflenmiş ve Bektaşi tekkelerinin özellikleri ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Daha çok ev tekke olarak inşa edilen bu tekkeler çoğunlukla Bektaşiliğin tarihindeki yasaklar ve kapanmalardan dolayı kayıplar yaşamıştır ve mimari olarak bilgi verebilecek kadar veriye sahip olmamaktadır. Yapının restitüsyon dönemleri belirlenirken karşılaşılan en önemli sorun yapının geçmişine ait bilginin çok sınırlı olması ve dönemleri ayırabilecek, somut örneklendirilebilecek bulgunun mevcut olmamasıdır. Tekkenin ait olduğu kültürün, ait olduğu dönemin yaşam şekli ve dönemin politikaları bu sonucu ortaya koymuştur. Yine de yapının geçmişinden edinilen birkaç tarihsel bilgi ile restitüsyon dönemleri belirlenebilmiştir. Çalışmanın bir sonraki aşamasında Karyağdı Baba tekkesinin tarihi incelenmiş ve yapı özelinde geçirdiği süreç doğrultusunda restitüsyon incelemeleri yapılmış ve bilgisine ulaşılabilen üç dönem açığa çıkarılmıştır. 1826 – 1920 yılları arası yapının özgün dönemi kabul edilmiş, 1920-1978 yılları arası geçirdiği değişiklikler birinci dönem olarak incelenmiştir. 1978 sonrası dönemde ise muhdes ekler ile müdahale edildiği belirlenmiştir. Dönemlere karar verilirken rölöve çizimleri üzerinden yapılan malzeme analizleri ve elde edilen bilgiler kaynak oluşturmuştur. Analizler ve kaynaklar doğrultusunda bir dönem analizi yapılmıştır. Yapının geçirdiği dönemler incelenerek restitüsyon projeleri oluşturulmuş ve yapının gelişim evreleri açığa kavuşturulmuştur.

Çalışmanın son bölümünü oluşturan restorasyon projesinde yapıya en az müdahale ile mevcut bilgileri koruyarak müze tekke işlevi ile projelendirmek

hedeflenmiştir. Bu nedenle sadece muhdes ekler kaldırılmış ve yapının diğer kısımları restorasyon projesine dahil edilmiştir. Projelendirilirken ilk amaç yapının özgün işlevinin korunabileceği bir işlev ile devam etmesi olmuştur. Mevcut durumda ziyaretgah olarak kullanılan hazireye yapıyı da dahil etmek amacıyla müze işlevi verilmiştir. Böylelikle yapı ziyarete açılmış olmaktadır ve Karyağdı Baba tekkesi hakkındaki bilgilerin ve Baktaşi tekkeleri hakkında toplanabilecek verilerin sergilenebileceği ve görünür olabileceği bir mekan oluşturmak hedeflenmiştir.

Projelendirme aşamasında dikkat edilen bir diğer nokta da yapıya kesin olmayan müdahalelerden kaçınmak olmuştur. Sınırları belli olmayan, özgün haliyle bulunmayan veya özgün hali hakkında kesin bir bilgiye sahip olunmayan noktalarda, daha sonra çıkabilecek veriler doğrultusunda müdahale edilebilmesi açısından ve özgün halinin sorgulanabilmesi amacıyla şeffaf noktalar oluşturulmuş ve cam cepheler, cam döşemeler kullanılmıştır. Özgün işlevinin bilindiği mahallerde bu işlevler devam ettirilmiş, mutfak özgün konumunda yeniden inşa edilmiş, ıslak hacimler özgün konumunda bulunularak yeniden inşa edilmesi önerilmiştir.

Mevcut yapının zemin kat taş duvarları büyük bir kısımda sağlamlığını korumaktadır fakat merdivenin yaslandığı duvarın 1978 tadilatı sonrasında tuğla duvar ile örüldüğü görülmüştür. Bu nedenle zemin kat duvarlarında bütünleme yapılmadan sağlamlaştırma yapılması önerilmektedir. Bu nedenle zemin kat duvarlarında öncelikle tuğlalar sökülerek moloz taş ile bütünleme yapılması daha sonra sağlamlaştırma yapılması önerilmektedir. Merdiven basamaklarında da sağlamlaştırma ve temizleme yapılması gerekmektedir. Pencere boşluklarının tamamında muhdes doğramalar bulunmaktadır. Kapı doğramalarında da eksilmeler ve parça kayıpları mevcuttur. Muhdes doğramalar kaldırılıp yeniden yapılacak olan doğramalar yapıya dahil edilmeli, parça kaybı olan kapı doğramalarının da bütünlenmesi veya yeniden yapılması gerekmektedir.

Yapının kalıntı duvarlarında ve temellerinde özgün malzeme olan moloz taş ile bütünleme ve yenileme yapılmalı temizleme ile de ömrünün daha uzun sürmesi sağlanmalıdır. Temeller ve duvarlar etrafını sarmış olan bitkilerden arındırılmalı kökleri taşların bütünlüğünü bozan bitkiler temizlenmelidir. Eksik olan taşlar tamamlanmalı ve dökülmüş olan derzler yenilenmelidir. Bu detaylar proje üzerinde belirlenmiştir.

Mutfakta bulunan ocak ve ocağın bulunduğu duvar temeli bütünlenip yenileme yapıldıktan sonra yeniden yığma moloz taş olarak inşa edilmelidir. Mutfak için havalandırma gerektiğinden en uygun yer olan ocak yanında bulunan duvara bir pencere boşluğu açılmış ve mutfağın havalandırılması için imkan sağlanmıştır.

Yapının ikinci katına gelindiğinde ahşap döşemelerin büyük çoğunluğunun çatı çökmesi sonucunda yağmur kar gibi nedenlerle ıslanarak çürümeler olduğu görülmekte ve aynı şekilde tavan kaplamalarında da nem ve su kaynaklı bozulmaların meydana geldiği görülmektedir. Sıvası dökülen bağdadi duvarlarda da parça kopmaları ve yüzey aşınmaları olduğu görülmektedir. Pencere boşluklarının da özün haline uygun olmadığı açıktır. Bu analizler doğrultusunda yapının birinci katının ve çatısının yeniden yapımının sağlanması gerekmektedir. Böylelikle hem statik olarak hem de mimari olarak ömrünün uzaması sağlanmalıdır.

Yapıya eklenecek olan cam duvarların daha sonra müdahaleye uygun inşa edilmesi önerilmektedir. Böylelikle yapının mimarisiyle ilgili herhangi bir veri alındığında örneğin 38 ada 5 parselde yapılan kazı çalışmaları sonucunda Karyağdı Baba Tekkesinin mimarisi ve planı hakkında yeni bil bilgi edinildiğinde bu bilginin yapıya işlenebilmesi, yapıya dahil edilebilmesi gerekmektedir. Bu şekilde yapı sürekli gelişmeye ve değişmeye hazır bir yapı olacaktır.

Çalışma sonucunda yapılan projelendirmede amaç halihazırda ulaşılamayan eski fotoğrafları, plan tipi, kurgusu, ocak bilgisi, diğer parsellerden edinilecek bulgular gibi verilere kazılar ve araştırmalar sonucunda ulaşıldığı zaman yapının bu değişime ayak uydurabilmesi hedeflenmektedir. Karyağdı Baba tekkesi ve genel olarak Bektaşi tekkeleri hala araştırmaya ihtiyaç duyulan alanlardır ve araştırmalar sonucunda mutlaka yeni veriler edinilecektir. Önemli olan bu veriler elde edildiğinde yapıya işlenebilmesinin mümkün olmasıdır. Fakat bu veriler araştırılırken yapının mevcut kalıntılarının ve izlerinin kaybolmaması için yenilenmesi ve kullanılabilir duruma getirilmesi gerekmektedir. Atıl durumda bırakılmış olan her yapı örneklerde incelenen tekkelerde olduğu gibi yok olmakla karşı karşıya kalmış ve bakımsızlık nedeniyle hiçbir iz bulunamayacak kadar ortadan kaybolmuşlardır. Karyağdı Baba tekkesinin bu sonla karşılaşmaması için mevcut bilgiler doğrultusunda restorasyonunun yapılması ve çağdaş toplum hayatına katkı sağlaması yeni verilere ayak uydurabilecek hale getirilmesi gerekmektedir.

Karyağdı Baba Tekkesi bulunduğu bölgeye ve ait olduğu kültüre dair bilgileri günümüze aktarmaktadır. Bulunduğu bölgedeki yaşayış biçimini yansıtmaktadır. Yine o bölgenin ve inşa edildiği zamanın mimarisi, yerleşim dokusu hakkında bilgi vermektedir. Tekke Bektaşi kültürünün de kendi içindeki düzenini, yaşayış biçimini, sivil halk ile olan ilişkisini de içinde barındırmaktadır. Geçmiş zamana ait kültürün önemli bir parçasıdır. Bektaşi kültürüne ait Karyağdı Baba Tekkesi de hem Bektaşi kültürüne kaynak oluşturduğu için, hem de bulunduğu bölgedeki sivil yaşamla ve sivil mimari ile ilişki kurabildiği ve tarihi bir değeri olduğu için araştırılmaya değer ve önemli bir yapıdır.

KAYNAKLAR

Alkan M., (2009), "Yeniçeriler ve Bektaşilik", Hacı Bektaş Veli Araştırmaları Dergisi, 243-260.

Aşık M., (2007), "Menazirü'l Avalim", Türk Tarih Kurumu.

BOA, (2020), Başbakanlık Osmanlı Arşivi.

Burkan G., (2010), "Antalya Çevresindeki Bektaşi Tekkeleri", Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi.

Bülbül A.H., (2017), "İstanbul'da Bektaşi Tekkeleri", Vakıf Restorasyon Yıllığı, 14, 110-123.

Çayır A.S., (2004), "Beyoğlu İlçesinde Parkların Kullanıcılar Tarafından Değerlendirilmesi: Gümüşsuyu, Sururi Ve Hasköy Kıyı Parkları Örneği", Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi.

Çelebi E., (2004), "Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi Seyahatnâmesi: Bursa-Bolu-Trabson-Erzurum-Azerbaycan-Kafkasya-Kırım-Giritz", Yapı Kredi Yayınları.

Çetin N., (2012), "Eyüp Tekkeleri", Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi.

Çift S., (2003), "1826 sonrasında Bektâşilik ve bu alanla ilgili yayın faaliyetleri", Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 12, 249-267.

Dağdelen İ., (2006), "Alman Mavileri: 1913-1914 I. Dünya Savaşı Öncesi İstanbul Haritaları", İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür AŞ.

Demir S. E., (2016), "Kalkandelen Bektâşî tekkesi hazîresi", Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi.

Demirel İşli E., (1998), "İstanbul tekkeleri mimarisi, eklentileri ve restorasyonu", Doktora Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi.

E.B. Arşivi, (2021), "Eyüpsultan Belediyesi Arşivi", Karyağdı Baba Tekkesi Fotoğrafları.

Erdem A., (2000), ""Eyüp/Kuyubaşı, Emin Baba Tekkesi Restorasyon Değerlendirmesi", Tarihi, Kültürü ve Sanatıyla IV. Eyüpsultan Sempozyumu, Tebliğler, 5-6, İstanbul/Eyüpsultan/Türkiye, 5-7.05.2020.

Ergun S. N., (1956), "Bektaşi edebiyatı antolojisi", Maarif Kitaphanesi.

Eysam A., (1990), Eysam Arşivi, Tekke Fotoğrafları ve Çizimleri.

Eyuboğlu İ. Z., (2000), "Bütün Yönleriyle Bektaşilik", Der Yayınları.

Fığlalı E. R., (1996), "Hünkâr Hacı Bektaş Velî", Erdem, 8(23), 317-336.

Freely J., Günay M., (2007), "Evliya Çelebi'nin İstanbulu", Yapı Kredi Yayınları.

Gabriel A., Tütenk A. A., (1954), "Kayseri Türk Anıtları", Güneş Matbaası.

Göncüoğlu S. F., (2005), "Tarihte Hasköy: Hasköy, Sütlüce ve Halıcıoğlu semtleri monografisi", Sinpaş Yayınları.

Güzel A., (2002), "Hacı Bektaş Velî ve Makâlât", Akçağ Yayınları.

Haskan M. N., (2008), "Eyüp Sultan Tarihi", Eyüp Belediyesi Kültür Yayınları.

Karpuz H., "Şehabettin Sühreverdi Külliyesi", TDV İslam Ansiklopedisi, 38. cilt, 420-421.

Kıraç Vakfı. (1930), "Suna ve İnan Kıraç Vakfı Fotoğraf Koleksiyonu".

Kocadağ B., (1998), "Şahkulu Sultan Dergâhı ve İstanbul Bektaşi Tekkeleri", Can Yayınları.

Kuban D., (1993), "Koloni Şehrinden İmparatorluk Başkentine", Journal of Istanbul, 4, 10-25.

Maden F., (2010), "Bektaşi Tekkelerinin Kapatılması (1826) ve Bektaşiliğin Yasaklı Yılları", Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi.

Maden F., (2013a), "Sütlüce'de Bir Bektaşi Ocağı: Caferabad (Bademli-Münir Baba) Tekkesi", Alevilik Araştırmaları Dergisi, 5, 155-174.

Maden F., (2013b), "Şehitlik Tekkesi ve Şeyh Ali Baba Vakfiyesi", Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi, 185-210.

Maden F., (2014a), "Edirnekapı'da Bir Bektaşi Ocağı: Emin Baba Tekkesi ve Haziresi", Osmanlı İstanbul'u II, 471-498.

Maden F., (2014b), "Karaağaç'ta Bir Bektaşi Ocağı: Sarı Sufi Hüseyin Baba-Hasib Baba Tekkesi", Alevilik Araştırmaları Dergisi, 7, 29-76.

Maden F., (2015), "Üsküdar'da Bektaşilik: Kıncı Baba, Mürüvvet Baba ve Yarımca Baba Tekkeleri", İstanbul: Üsküdar Belediyesi Yayını.

Maps G., (2015), "Google maps", 25th January.

Melikoff İ., (1998), "Hacı Bektaş Efsaneden Gerçeğe", Çeviri Turan Alptekin, İstanbul: Cumhuriyet Kitapları.

Noyan B., (1995), "Bektaşilik Alevilik Nedir?", 3. Baskı, Ant/Can Yayınları.

Noyan B., (2002), "Büyün Yönleriyle Bektaşilik ve Alevilik" V. Cilt, Ardıç Yayınları.

Ocak A. Y., (1992), "Bektaşilik", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, İstanbul.

Özey B., (2013), "Bektaşilik-yeniçeri ocağı ilişkisi", Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi.

Rasim A., (1912), "Osmanlı tarihi", İkbal Kütüphanesi.

Revnakoğlu Arşivi. (1909-1968), Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi.

Soyyer Y., (1996), "Sosyolojik Açıdan Alevî Bektaşî Geleneği", Seyran Yayınları.

Tanman B., (1990), "İstanbul Tekkelerinin Mimari ve Süsleme Özellikleri Tipoloji Denemeleri", Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi.

Tanman B., (2015), "İstanbul Tekkeleri", Büyük İstanbul Tarihi, 8.

Tanman B., Parlak S., (2011), "Tekke, Mimari", Türkiye Diyanet Vakfı, İslâm Ansiklopedisi, 370-379.

Turnalı B., Yücel E., (1981), "İstanbul'daki Bazı Tekkelerin Yerlerine Dair Bir Araştırma", Fatih Sultan Mehmet Üniversitesi Dergisi.

Yılmaz G., (2015), "Bektaşilik ve İstanbul'daki Bektaşi Tekkeleri Üzerine Bir İnceleme", Osmanlı Araştırmaları, 45(45), 97-136.

Yücer H. M., (2003), "Osmanlı Toplumunda Tasavvuf (19. Yüzyıl)", İnsan Yayınları.

Yüksel M., (1997), "İstanbul Bektaşi Tekkeleri", Cem Aylık Siyaset ve Kültür Dergisi (71), 36-43.

Yüksel M., (2005), "Eyüp-Karyağdı Baba Bektaşi Tekkesi (Hafız Baba Dergâhı)", Eyüpsultan Sempozyumu, IX.

Web 1, (2015), http://sosyodenemeler.blogspot.com, (Erişim Tarihi: 18.01.2021).

Web 2, (2021), https://www.bogaziciproje.com.tr/projelerimiz/eyupsultan-trafik-master-plani, (Erişim Tarihi:18.01.2021).

Web 3, (2015), https://www.dunyabulteni.net, (Erişim Tarihi:15.06.2021).

Web 4, (2015), https://haberler.boun.edu.tr, (Erişim Tarihi:15.06.2021).

Web 5, (2021), www.mustafacambaz.com, (Erişim Tarihi:13.01.2021).

Web 6, (2014), https://www.cumhuriyet.com.tr/amp/haber/once-izin-sonra-ibadet-168084, (Erişim Tarihi:18.01.2021).

Web 7, (2021), http://gezilecekyerler.com/uskudar/, (Erişim Tarihi:18.01.2021).

Zarcone N. V. T., (1999), "İstanbul'da Bir Bektaşi Tekkesi: Karyağdı (Eyüp) Tekkesi", Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi.

ÖZGEÇMİŞ

Melike Taşkaya; 2010 yılında lisede Anadolu Öğretmen Lisesi'nde başlamıştır. 2014 yılında Düzce Üniversitesi Mimarlık Bölümü'ne başlamış, 2018 yılında bitirmiştir. 2019 yılında Gebze Teknik Üniversitesi Mimarlık Ana Bilim Dalı'nda restorasyon alanında yüksek lisans eğitimine başlamıştır. 2018 yılında "Eski Düzce Evinin Günümüzde Yeniden Değerlendirilmesi" adlı bildiri ile BILMES'e ve "Düzce İli Merkez İlçesi 211 Ada 1 Numaralı Parselde Bulunan Tarihi Yapının İncelenmesi" adlı bildiri ile DOCOMOMO'ya katılmıştır. 2018 yılında BAP kapsamında desteklenen "Düzce Kırsal Yerleşim Alanlarında Konut ve Yakın Çevresi Mekansal Kademelenme" projesinin uygulama çalışmalarına yardımcı olarak katkı sağlamıştır.